12

7
8 C
28

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

DE VITA

ET MORTE P. IGNATII AZEVEDII

ET SOCIORVM EIVS

E SOCIETATE IESV.

LIBRI QVATVOR

Autore Petro Possino eiusdem Societatis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Coll. Rom. Soc. Jesu Bibliot. Secretar

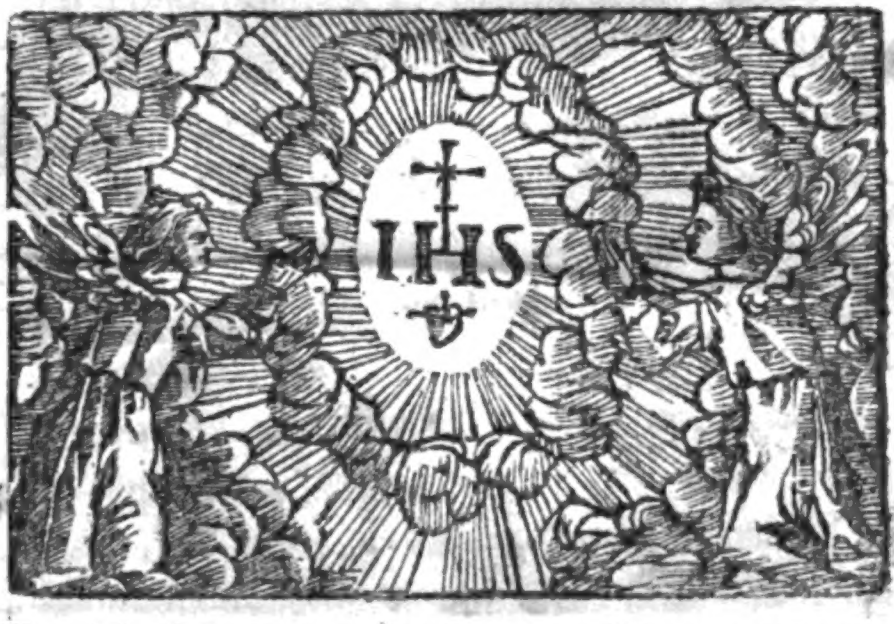

ROMÆ, Ex Typographia Vareſij. MDCLXXIX.

SUPERIORVM PERMISSV.

Donum Autoris

Digitized by Google

Digitized by Google

REVER.DIS PATRIBVS & Cariſs.mis Fratribus Societatis Ieſu Provinciæ Braſiliæ

Petrus Poſſinus eiuſdem Societatis

Pacem & Salutem in Chriſto Ieſu veram.

Agnam rem ſibi feciſſe videbatur Calviniana Hæreſis ſuppetias Infidelitati Braſilicæ veniens, quòd deprehenſam in Mari dum ad Vos tenderet, Ignatianam Azevedij Cohortem, immiſſis in eam Piratis ſuis immanibus, trucidaverat. Cæterùm tam longè à Voti dementiſſimi Scopo aberravit, ut profuerit hoc agendo quibus nocere cogitaverat, Cladem autem acceleraverit ſuorum & ſuam: dum Ieſu Militibus impedimenta duntaxat Prælij detraxit: Inſtrumenta Victoriæ expedita ſic ipſis & ad uſum exerta promptiorem

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

efficiens . Rem aſpicite in Sacra Gedeonis
Iudic. cap.7. Hiſtoria monſtratam . Trecenti Velites quos debellandis Madianitarum & Amalecitarum Myriadibus plurimis divina deſignaverat Electio , triplici eaque ſatis inopinata inſtructi Armatura prodiere , lagenis , lampadibus , & tubis . Sed uſus armorum iſtiuſmodi ea mirabili adminiſtrandus obſervatione præſcribebatur , ut ante omnia confringerentur lagenæ fictiles : Lux deinde lampadum oculos Hoſtium perſtrictura vibraretur; Tubarum ſonus terrificè auribus intonaret conſternandarum per eum & metu fugandarum ſolo barbararum Legionum . Quid egit Tyrannus Soria Braſilianum interficiens Azevedij Manipulum ? Vaſa fictilia confregit : hoc eſt , impedimento ſolvit accinctos ad prælium Milites; velamen amovit obſtans radijs lampadum ; Dextris tubas tenentibus commoditatem addidit eas ad os admovendi & ſpiritu inflandi, quo erat hoſtilis Acies in ſtragem univerſa commutanda . An non eventu manifeſtè patuit , ita ſe rem habuiſſe ut dicimus ? Abſumptis crudelitate inſidiantium Latronum Corporibus fortiſſimorum Pugilum qui vobis iſtùc commilitaturi properabant; contritiſque ſic teſteis lagenis; præparata

Digitized by Google

eo quaſi præludio Pugna eſt, incitatuſque Triariorum impetus, luce inde iaculandæ Facularum, intendendiſque Claſſicorum bombis, deſponſam ipſis è Cælo victoriam uſurpantium. Nova *enim* Bella, *ut verè cecinit Debbora*, elegit Dominus *Dum ſuæ Crucis & Necis exemplo demonſtravit: Expeditionibus ad ſubijciendas Evangelio Gentes ſuſceptis, non alio certiùs modo quàm Aggredientium morte, ſuperari. Mirum quidem, ſed indubitatæ veritatis oraculum eſt, verbis illis Evangelij ſymbolicè conceptum*: niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. *Nimirum, ut idem alibi Dominus ait*: Spiritus eſt qui vivificat: caro non prodeſt quidquam. *Denique non mucrone Chalybis, non ferri acie; at, prout docet palmarum huius generis plurimarum Athleta Paulus*, gladio Spiritus, *in his Campis decernitur. Salva ergo res eſt, & fortuna Partis melioris abundè ſtat Vobis, etiam poſt interceptos interfectoſque hos Commilitones Veſtros: imo florentiori nunc ſtatu eſt. Teſtæ Lagenarum conquaſſatæ ceciderunt*: Faces inde fulgo-

Iud. cap. 5.

Ioan. Evang. cap. 12.

Io. Ev. cap. 6.

Eph. cap. 6.

rem exeruere : *Spiritus Tubas implevit : territæ hinc ſtratæque adverſariæ Phalanges plenum glorioſumque præbuere Chriſto & Eccleſiæ de Superſtitione, de Barbarie, Triumphum. Ad vos pervenerunt Faces & Tubæ occumbentium in itinere Fratrum. Vobis ſuum expirans in Mari Azevedius tranſmiſit Spiritum. Ille vos animans toto iſto, quod ab eius iam obitu excurrit, Sæculo, innumeris detractis Impietati victæ Spoliis ditavit : per eum ſupra Idololatriam & ſpurcitiam Morum ope veſtra emendatas, Puræ Fidei Sanctæque Converſationis Trophæa ſplendida erexiſtis. Vulgò negant, è ſemine in arenam iacto Meſſem provenire. En quanta è coniectis etiam in Mare generoſis Granis, quanta, inquam, Religionis & Gratiæ in Terra iſta Braſilia Seges viruit, floruit, hodieque matura ſa demetitur. Pergite porrò, uti dudùm ſtrenuè cepiſtis, Miſſi à Cæleſti Patrefamilias Operarij, exercere falces Evangelicas in hac alba iam Meſſe : & ad fortunandum laboris iſtius veſtri ſucceſſum ; prætereaque ad ſpem omnem Eccleſiaſticæ Politicæque Proſperitatis per iſtas Oras univerſas, Urbes, Portus, Oppida ; ſimul etiam Collegia, Domos, Miſſiones florentiſſimæ veſtræ ac*

nu-

numeroſæ Provinciæ, Præſidium maximum in Azevedij Comitumque eius, nunc Chriſto, ut fas eſt credere, adſtantium, & apud Deum gratioſorum, Patrocinio, Tutelaque conſtitutum putatote, cuius & experimentum capere licuit in mira Terræ iſtius Liberatione ab Hæretica Tyrannide. Anno 1595. Rupellenſes Calviniſtæ claſſe armata ingenti Bayam Braſiliæ Metropolim exſcindere tentarunt. repulſi, fracti, cladis dedecoriſque pleni receſſere. Occurſantibus videlicet contrà, iam immortalibus è Cælo, quorum iſtùc quondam euntium mortalia Corpora, velut vaſa lutea, contriverant. Pernambucum poſtea, Olindam, & uberes illas Oras, occupatas ſat diù tenuerunt Eorumdem Symmyſtæ Orgiorum Batavi. Trimeſtri paucorum Bellatorum opera inde omnes ſunt eiecti. Etiamne hoc creditis ſine Præſtitum Braſiliæ Cælitum præſenti ope contigiſſe? Hæc mihi memorata hactenus ſimul cuncta perſuadent; haud ingratam hanc Vobis futuram, quam non indiligenter elucubravi, Azevedij & Sociorum eius Vitæ ac Necis Hiſtoriam. Veſtra equidem huic inſudavi potiſſimùm cauſa; Vobis præſertim gratificari, Vos delectare ſtudens. Cuncta de his edita ineditaque Monumenta,

mo-

mora temporis longa; indefeſſis & patientiæ & ſtudio, ſcrutatus; quàm clariſſimè & ordinatiſſimè potui, ex ijs elicitam ſeriem rerum univerſam digeſſi, connexui, expoſui. Fruimini ſucceſſu eius operæ, ſi quis eſt: tolerate autem & benignè condonate quos multos debilitas conantis non nimis facili per ſeſe negotio defectus immiſcuit: Meque veſtrum Supplicem, aſperſione dignatum quadam ingentium veſtrorum ex vita iſthic Religioſa & Apoſtolica Meritorum; etiam ſuffragijs Precum Sacrificiorumque veſtrorum iuvare ac conſolari ne gravemini. Valete.

IOAN-

IOANNES PAVLVS OLIVA
Præpoſitus Generalis Societatis Ieſu,

CVm Hiſtoriam Vitæ, & Mortis P. Ignatij Azevedij, & Sociorum à P. Petro Poſſino noſtræ Societatis Sacerdote conſcriptam, aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, poteſtatem facimus, vt typis mandetur, ſi ita ijs, ad quos pertinet, videbitur; cuius rei gratia has litteras manu noſtra ſubſcriptas, ſolitoque ſigillo munitas dedimus Romæ 22. Auguſti 1678.

Ioannes Paulus Oliua.

Li-

LIbrum qui inſcribitur ; De Vita & morte P. Ignatij Azevedij, & Sociorum eius, è Societate Ieſu, Autore P. Petro Poſſino eiuſdem Societatis, ex commiſſione Reverendiſs. Patris Raimundi Capizucchij S. Pal. Apoſt. Mag. attentè inſpexi; &, quæ in eo continentur, piam redolent lucernam; nihil, quod Fidei, aut Chriſtianæ Ethicæ, aut ſacris Pontificum decretis adverſetur, reperi; ideoque dignum, qui prælo ſubijciatur, exiſtimo. Romæ ex ædibus Sanctorum Vincentij, & Anaſtaſij in Trivio, Idibus Septembris 1678.

Laurentius Bulbul Clericorum Reg. Minorum Sac. Congr. Indicis Conſultor.

Imprimatur, ſi videbitur Reverendiſs. Patri Magiſtro Sac. Pal. Apoſt.

I. de Angelis Archiep. Vrb. Viceſg.

Imprimatur.

Fr. Raymundus Capiſuccus Ord. Prædic. Sacri Pal. Apoſt. Magiſt.

PRO-

Digitized by Google

PROTESTATIO AVTORIS.

CVm Sanctiſs. Dom. Noſter Vrbanus VIII. die 13. Martij 1625. in Sacra Congregatione S. Romanæ & univerſalis Inquiſitionis Decretum ediderit; idemque confirmaverit die 5. Iulij anno 1634. quo vetuit imprimi Libros Hominum qui Sanctitatis ſeu Martyrij fama Celebres è vita migraverunt, Geſta, Miracula, vel Revelationes, ſeu quæcumque Beneficia, tamquam eorum interceſſionibus à Deo accepta, continentes, ſine recognitione atque approbatione Ordinarij, & quæ hactenus ſine ea impreſſa ſunt, nullo modo vult cenſeri approbata. Idem autem Sanctiſſimus die 5. Iunij 1631, ita explicaverit, ut nimirum non admittantur elogia Sancti vel Beati abſolutè & quæ cadunt ſuper perſonam: benè tamen ea quæ cadunt ſupra mores, & opinionem, cum proteſtatione in principio, quod ijs nulla adſit autoritas ab Eccleſia Romana: ſed fides tantum ſit penes Autorem: Huic Decreto eiuſque confirmationi & decla-

ra-

rationi obseruantia & reuerentia quæ-
gar est insistendo: profiteor: me haud
alio sensu quidquid in his *quatuor Libris*
de vita & Morte Ignatij Azeuedij & Sa-
ciorum eius referò, accipere, aut ac-
cipi ab vllo velle, quàm quo ea solent
quæ humana duntaxat autoritatem non
autem diuinæ Catholicæ Romanæ Ec-
clesiæ, aut Sanctæ Sedis Apostolicæ,
nituntur.

Petrus Possinus.

DE

DE VITA ET MORTE IGNATII AZEVEDII

Et Triginta novem eius Comitum è Societate Iesu.

LIBER I.

CAP. I.

Ignatij ortus, Adolescentia, & Rerum humanarum abdicatio. Henrici Goveæ, qui eum Christo est lucratus, vitæ summa.

IGNATIVS Azevedius vnus ex illo ætate omni perexiguo Mortalium numero fuit, in quos summa diversissimorum generum de-

cora congeſta, dubium admirantibus relinquunt, qua potiſſimùm laude præ cunctis emineant; cum in quovis ordine primas ſibi excellentiæ vindicent. Nimirùm is fuit, primùm in vita ſæculari flos ipſe Luſitanicæ nobilitatis; nullo admodum animi aut corporis ornamento carens quod ad abſolvendum omnibus numeris Illuſtriſſimæ Familiæ Principem requireretur; deinde Idem extitit in Regulari profeſſione, virtutum, quæ illam ornant, univerſarum ſpeculum luciditſſimum, atque, ut ſic loquar, compendiarium exemplar. Quippe quo nemo alius in ſui deſpicientia, in cupiditatibus frangendis, in ultrò uſurpanda aſperitate victus ac cultus, admirabilior obſervari potuit; nemo eodem divinarum rerum aſſidua contemplatione ſublimior: ſignis etiam præcipui Dei favoris naturæ vires excedentibus non rarò commendatus: nemo in Regimine Domeſticorum prudentior, nemo in Exteris per apoſtolica officia Religioni aut vitæ ſanctiori conciliandis ferventior & effi-

1 Ignatius Azevedius raro cócurſu dotium & laudum diverſarum ſingulariter excellens.

ca-

cacior. Super quę, ſingula per ſeſe maxima, cum acceſſerit Decus obitæ pro Chriſto generoſiſſimè mortis, perductorumque ad eandem gloriam multorum, quis non fateatur æquus æſtimator rerum; nullam ab eo Chriſtianæ claritatis partem abfuiſſe?

2 Patria & tempus ortus eius.

II. Peperit hunc ferax Heroum Luſitania in Civitate cui Portus eſt nomen, anno ſuperioris Sæculi circiter duodetrigeſimo, Patre Manuële, antiquiſſimarum Domuum Ataydiæ, Malafayæ, & Azevediæ ſtirpes & iura hereditaria in ſe vno colligente: quarum familiarum iam tum à temporibus Ioannis Primi Regis, bellis in utraque, Europæ atque Africæ, Continente plurimis geſtis, heroica facinora permulta Veteres Luſitaniæ Annales cum eximia laude memorant. Inde ſerie continua Azevedij Proceres, Legationibus, Magiſtratibus, belli togæque Præfecturis, optimo ſemper ſucceſſu, Regno ſervierunt: noviſſimèque alter Manuelis filius, Ignatij noſtri germanus, natu minor, Frater, Hieronymus Azevedius, Indias ſu-

3 Nobilitas ſtirpis ipſius.

prema poteſtate pro Rege gubernans, Ceilanum, opimam Inſulam, Imperio Luſitanico adiecit. Tali genere in lucem editus Ignatius, conſentaneæ gloriæ natalium educatione per artium Viros nobiles decentium rudimenta omnia circumductus eſt, miris ubique profectibus; ut nec in Literarijs Exercitijs, nec in Equeſtribus meditamentis militarium artium, ulli ferè cederet æqualium; præſtantia verò ingenij, facilitate indolis, candore morum, & amabiliſſima innocentia, pleriſque præferretur. Inter hæc ſtudia anno ætatis undeviceſimo maturæ iam & ſui potenti adoleſcentiæ admotus, eximiam avitæ hereditatis partem, quę ipſi Primogeniti iure competeret, per ſe ſe adminiſtrandam accepit; ſegregatus à Fratribus, & Patris, ſatis perſpecta eius indole confiſi, arbitrio exemptus. Hic proprijs videlicet auſpicijs res gerens, clariora, nullique iam alieni ductus exceptioni obnoxia, præclariſſimarum omnis generis Dotium edendo ſpecimina, oculos in ſe favoremque non Civium modò, verùm

4 Educatio eiuſdem & profectus in omni decore;

5 Ingenij præſtantia coniuncta puritati morum.

6 Emancipatus à Patre adhuc Adoleſcens ſe ac Familiam honeſtiſſime gubernat.

Digitized by Google

rùm Summatum quoque Regni ac Principum citò vertit; ſuſpicientibus paſſim & laudantibus cunctis in ſpecioſo flore robuſtæ Iuventutis, comem gravitatem, dexteritatem ſapientem, congreſſuum ſermonumque promiſcuorum accomodatam perſonis & occaſionibus prudentiam, in cultu ſplendorem expertem luxus, in delectu habituque Familiarium, ac tota diſpoſitione ſpecieque Domus, magnificentiam gradui conſentaneam, frugalis modeſtiæ quodam quaſi conditam ſale: Dei timor elucebat ſuper omnia, & Chriſtianorum officiorum, quantam aulica & militaris vita caperet, diligentia.

III. Tam florentem naturæ fortunæque muneribus, optimarum & artium & partium Iuvenem, cui primos in Republica honores, cui ſummas in Militia dignitates, vota Propinquorum, deſtinationes Sapientum vulgò deſpondebant, detrahere de medio tantæ ſpei curſu, & Mundi blandientis ulnis abreptum, in Chriſti Caſtra Cruciſque amplexum compellere unus

unus homo potuit: cuius, antequam iſtud inopinatiſſimum conſilium, euentu perpetratum felici, refero, notitia hic à me brevis informanda Lectoribus eſt. Domicilium habebat in Vrbe Porto, & quidem ferè contiguum Azevediorum Ædibus, Henricus Nunnez de Govea indidem Civis, clarus & ipſe genere, affluenſque opibus. Hic aliàs in iuventute latiorem ingreſſus parùm æterna curantium viam, ex irridere ſolito &, pro ſuperſtiosè atque aniliter ſedulis dicacitate traducere, diligentiores in cultu Chriſtianorum officiorum, Confeſſionis præſertim atque Euchariſtiæ ſalutaria Sacramenta frequentantes; ita Franciſci Stradæ noſtri concionibus auditis in Virum alterum mutatus fuerat, ut iam nemo illo in vita ſæculari religioſior, nemo ſanctior haberetur. Vxori lectiſſimæ feminæ, Beatrici de Madureira, perſuaſit, ut ambo caſtitatem in coniugio colerent, ad idque voto ſe obſtringerent; Filiorum interim infimæ adhuc ætatis, officio educandorum prohibiti, ne, ſe, quod optabant, abdicatis

7 Henrici de Govea converſio ad Deum, & Sancta poſt hanc vita.

8 Vxori perſuadet ut caſtitatem ambo cõmuniter voveant.

catis omnibus, profeſſioni Religionis; ipſe in Societate Ieſu, illa in Sanctimonialium S. Claræ Cœnobio, palàm darent. Dum iſtorum maturitas conſiliorum ea quam dixi mora pendet neceſſaria, Govea, Oeconomo fideli Domeſticarum rerum adminiſtrationi præpoſito, humilibus iam ſolutus curis, ſe totum in meditationem rerum cœleſtium immerſit. multis quotidie horis contemplationi, aut ſacræ lectioni vacans; circum aras in Templis magnam diei partem exigens: reliqua tempora ſolandis ferè per Noſocomia publica inopibus ægrotis tribuens; quo ſecum, ſimul ſequi per ætatem potuere, Filios ducebat: eos in cæteris ita inſtituens; vt illa non tam nobilium Puerorum in paterna Domo fortunis copioſa, quàm Novitiorum in ſeveræ Religionis Tyrocinio, Educatio vlderetur. Conſtititque huius fructus qualem augurari pronum fuit, emendatiſſimis Liberorum moribus; qui omnes ſimul attigere pubertatem, in religioſas volentes tranſcripti ſunt Domos; Tres Ma-

Tres Filios & Filias ita inſtituit, ut ſponte omnes in Religioſas coopta ti Familias, in ijs ſancte vitã peregerint.

res

res in Sodalitia Virorum, Puellæ duæ (alij [a] tres numerant) in Virginum Contubernia ſponte immigrantes. E tribus ſexus melioris, vnus Capucinorum Sacrum ingreſſus Ordinem, in eo & diù laudatiſſimè vixit, & ſanctè demùm obijt: Quod videtur ignoraſſe Autor alioqui bonus, dum tres Goveæ filios Noſtris adſcribit. At ex his tantum duo noſtram amplexi Societatem, magnis eam exemplis rebuſque geſtis illuſtrarunt; Prior quidem Chriſtophorus de Govea, merito Dotium præſtantium virtutumque maximarum, promotus in Magiſtrum Novitiorum, Rectorem Collegiorum Vlyſſiponenſis & Eborenſis, Socium Viſitatoris Braſiliæ, Præpoſitum Domus Profeſſæ S. Rochi, denique Provincialem Luſitaniæ, eximiè ubique ſatisfecit. Alter Ioannes de Madureira materni nobilitatem Generis nomine præferens, perfunctus & ipſe Rectoratu Collegij & Præpoſitura Domus Vlyſſiponenſis, Archiduci Alberto, quamdiù Luſitaniam pro Rege Philippo II. gubernavit, cariſſimus, & à

[a] Sacch. P. 2. lib. 4. num. 158.

con-

conſilijs intimus fuit. In Braſiliam deinde diſſeminandi illic Evangelij ſtudio dum navigat, captus ab Anglis Hæreticis, moxque ærumnis captivitatis in eorum Navi mortuus, ſimilem Martyrio è vita tranſitum eſt nactus. Patri horum ne collocatis, uti deſtinaverat Filijs, ipſe iugum Religioſę Obedientiæ, prout conſtituerat, ſubiret, impedimento morbus fuit ex caritate contractus, dum ultrò peſte laborantibus miniſtrat, in procinctu eum tanti cepti opprimens; cuius tamen vi priuſquam abſumeretur, vota Societatis Ieſu à Probatis in ea per biennium emitti ſolita, conceſſu quorum oportuit, ex conſueta formula ritè concepit: tum ſecretò Coniugi vocatæ communicavit tria quædam, ſibi, ut aiebat, revelata divinitùs: Primùm, ſe unum ex Electis ad cœleſtis Regni poſſeſſionem certò eſſe; alterum, ſibi diem proximum S. Benedicto Sacrum vitæ mortalis ſupremum fore; tertium, ipſam poſt decimum inde vertentem annum, ſimili anniverſaria Divi Benedicti recurrente luce, ad ſe

10 Morbo contracto ex caritate moriens Govea, uxori tria prædicit, poſtea eventu patrata.

ſe in Cœlum evocandam. Harum prædictionum quæ perſpici eventis fides potuit, abundè in obitu eſt ipſius Henrici & eius Viduæ probata: felicitatis æternæ utrique promiſſæ ac collatæ, quæ pars erat potior vaticinij, experimenta manifeſta vitæ nobis mortalis cæcitas negat; opinionem multò veriſimillimam Dei bonitas, & nota utriuſque in Fide & Caritate Dei perſeverantia uſque ad extremum ſpiritum, ſuggerunt. Quam & confirmat ſignum aliud divinæ erga Henricum etiam poſt mortem benevolentiæ durantis, in Vxoris ipſius funere compertum. Cum enim prænunciato exactè tempore defunctam illam Cognati, ut in Viri Sepulcrum inferrent, Henrici Goveæ Monumentum in noſtri Portuenſis Collegij Templo aperuiſſent, Cadaver illius decenniò ante ibi conditum, prorsùs incorruptum, inſuperque ſuaviſſimum odorem ſpirans, repererunt; cuius rei teſtis fuit univerſa illa Civitas, ad rem tam miram viſu & ſenſibus uſurpandam paſſim accurrens.

11 Corpus eius decenniò poſt mortem incorruptum & ſuavem odorem ſpirans repertum.

Hic

IV. Hic Vir tantus, maturè adiectis in Ignatij Azevedij adoleſcentiam piæ cupiditatis oculis, Chriſti eum obſequio conciliandi flagrans deſiderium concepit. In eam ſpem deſueta iamdudùm civilis humanitatis officia eatenus reſumpſit, ut Domus Azevediæ limen, quaſi pro viciniæ neceſſitudine, frequenti viſitatione tereret: comibus ſubinde Ignatium alloquijs in cœleſtium rerum curam, humanarum contemptum, ſtudens adducere. Non parùm equidem crediderim tam ſancti Amici conſuetudinem Ignatio profuiſſe; adeòque magnam partem laudis, quæ haud parva Iuveni debetur in plena libertate circumdato irritamentis deliciarum, lubricum ætatis inoffenſa virtutis ac continentiæ fama emenſo, iure is putatur Goveæ conſilijs exempliſque debuiſſe. Non huic tamen ſatis erat innocentem habere quem perfectum cupiebat: ac quamquam temperabat prudentia ſermonem; gradibuſque ſuaſionem aptis diſtinguebat; primùm magis neceſſaria Dei timoris, & fugæ peccatorum

12 Govea in familiaritatem Azevedij ſe infinuat, ſtudio eius in ſpiritu iuvandi.

13 Ars eius in Azevedio ſenſim provehendo.

præcepta ſubſternens, quò deindè his velut fundamentis ſolidis manſurum Turris Evangelicæ ſuperſtrueret faſtigium, numquam tamen remittebat contentionem indefeſſam eius ſemper ad ulteriora maioraque provehendi. Porrò in longo curſu lentæ iſtius curationis cum aliquandò inaudiſſet, Sponſam Ignatio conquiri, nec ipſi à Nuptijs abhorrenti; brevem lucri occaſionem ratus, experiendum ultimum inſidiantis pridem aucupij conatum ſtatuit, prius utique quàm præpes præda, cui dudùm inhiarat, irrevocabiliter avolaret. Seceſſerat Ignatius, prout interdùm erat ſolitus, in Caſtrum *Barboſam* dictum. Agri hoc opimi, amnes inter Minium ac Durium, caput eſt. Ditio Avita Primogenito Domus Azevediæ propriè addicta, iure, ut illic appellant, Maioratus. Iſthuc ex Vrbe Porto ad millia paſſuum viginti inopinatiſſimè Henricus excurrit; hoſpeſque inexpectatus humaniter exceptus, admiranti haud conſentaneam Homini qui omnes dudùm remiſſiones abdicaſſet,

otio-

otioſam evagationem in Rus amœnum, citò faſſus Ignatio Govea eſt: rem ſe momenti longè maximi; quippe unde ſalus ipſius & univerſa felicitas penderet, cum eo tractatum adveniſſe. *Nempe, ut audio Ignati*, ait, *in Coniugij procinctu ineundi es. nec laborem in eo tuum video alium fore, quàm eligendi è nobilibus, formoſis, locupletibus Virginibus, quæ multæ certatim offerentur, unam omnium præſtantiſſimam & Te digniſſimam. Haud equidem id diſſuaſurus veni: ſed memor & dolens prolapſum me occaſione ſimili, admonendum cariſſimum mihi caput pro amicitia putavi, ut in quem impegi, ſcopulum vites. Ego quoque olim iſta qua nunc flores ætate iugum Matrimonij ſubij: ſed non, uti debueram, conſulto priùs Deo; quod cum in cuiuſvis auſpicijs negotij periculum habet magnum, tum in electione immutabilis Status, perniciem affert capitaliſſimam. Maxima infelicitatum humanarum, caligo eſt late cuncta obducens, ubique offuſa mortalium ſenſibus, boni, mali, utilis, noxij, ſequendi, fugiendique diſcrimen celans, blanditias obtendens inſidijs, præcipitia ſubtus hiantia inſperſis ſuper fragilem glaciem floſculis abſcon-*

14 Oratio Goveæ ad Azevedium nuptias cogitantem.

ſcondens. Splendidis infortunijs, ſpecioſis tormentis, venenis dulcibus plenus Mundus eſt. Quàm multis Diadema voto anxio quæſitum, ſudore partum ac ſangüine, laqueus tandem fuit? Quàm multos ſuprema culmina Dignitatum, ad quas ærumnis diuturnis, ſudoribus extremis, ſerò erepſerant, in tragicas ruinas devolutos proturbarunt? Nemo quid ſibi expediat ſatis novit. Ipſi mortales Patres, non volentes illi quidem, ſed priùs miſerè decepti, poſteà perniciosè fallentes, venenum pro pane, ſerpentem pro piſce, ſcorpionem vice ovi Filijs plerumque porrigunt: dum humanas tantùm ſecuti rationes, de vitæ ijs conditione provident. Vnus eſt noſter in Cœlis Pater liquidò perſpectum habens, quid cuique noceat, quid proſit. Vnica lux Mundi Chriſtus Ieſus eius Filius, Dux nobis in cæcæ viæ periculoſis anfractibus fideliſſimus datus: modò ne gravemur eius voces audire, conſilijs acquieſcere, monita exequi. Verùm, ut id nobis contingat, ſecedendum tantiſper eſt è vitæ ac Mundi ſtrepitu. Fruſtrà, quibus domeſtici tumultus obtundunt aures, divinæ vocis ſuſurros expectent: non niſi ſeductis in ſolitudinem, ad cor ſe loqui Deus ipſe profitetur. Meminiſti cum ante hoc

Luc. XI. 12.

Oſee 2.

hoc ſexennium mecum operam illi verè Apoſtolico dares Oratori Franciſco Stradæ, quàm diſertè ac plauſibiliter hæc diſſereret, quàm certis manifeſtiſque argumentis probaret. His ego perſuaſus iam tunc uſum cepi ſeceſſus interdum aſcetici captandi. Iamque adeò ad iſtud anniverſarium ſacrarum Commentationum otium me hinc conferre Conimbricam, Te, ſi non aſpernaris, comite decrevi; non enim credo vel ſemel experiri recuſabis, quod veriſſimè confirmo, mihi ſemper ſaluberrimum fuiſſe. Te illic nimirùm tuaque circumſpiciens, lumen ad diſcernendum quid iuvet, hauries; oraculum conſules de rerum tuarum perplexis ambagibus non fallax. Sic explorata Cæli de Te ſententia, ingredieris auſpicatò quam rectam intellexeris viam: & ſive ad Connubium, ſive ad aliam vitæ Sectam, Deo autore mentem appuleris, ſecurè negotium capeſſes; utique certus, fortunatum à Deo iri quidquid ipſe ſuaſerit.

V. Hæc, præter dicentis autoritatem, opportunitas etiam quædam audienti commendavit Azevedio. Namque is paulò ante ceperat moleſtis animi agitari æſtibus; ſpiritu divinitùs inſtincto abhorrente ab ijs quæ naturæ arri-

15 Ducitur Azevedius à Govea Conimbricam; ubi ſpiritualibus Exercitijs animum excolit.

arriderent; ſuſpectaque inſidiarum æternæ ſaluti exitialium habente, tam prodigè ſe ſe oggerentia dona Fortunæ. Sperans igitur illo, ad quem Govea invitabat, aſcetico ſeceſſu, iſtas ſedari turbas inteſtinas poſſe, libenter accepit conditionem oblatam, moxque cum eodem noſtrum Conimbricenſe Collegium petijt. Ibi ſe in dies triginta cella modica incluſit; cum mortalium nemine, præter unum conſcientiæ arbitrum, quidquam omninò negotij aut ſermonis tranſigens; quinque quot diebus horas ſolidas, unam media nocte, alteram ſub auroram, tertiam ante meridiem, duas veſpere, commentationi attentiſſimæ impendens æternarum veritatum; intervalla, ſacræ Lectioni, afflictationibus corporis, excuſſioni ſinuum animi ad culpas inde omnes olim conſcitas eluendas; proviſioni, ac deſtinationi rerum deinde agendarum, pijſque eius generis officijs tribuens. Poſt dies in his aliquot tranſactos, intentiùs implorato Cœli lumine, Facultatum animi omnium quoddam quaſi concilium indi-

indixit, in quo iudicium de ſummarum decreto irrevocabili finirerur. Hìc ad erectum velut tribunal illuſtratæ fide Mentis, citatæ prolixeque auditæ ſunt Natura, Adoleſcentia, Proſperitas, Honores, Illecebræ voluptatum, Exiſtimatio expectatioque Hominum, Spes voluntateſque Propinquorum, pro ſe quæque perorantes; conſiderata maturè diſcuſſaque cuncta ſunt. Longum & difficile certamen fuit. Tandem ad æternitatis trutinam expenſæ humanæ rationes, ut leviores deprehenſæ reprobantur. Fatebatur Ignatius poſteà, diù ancipitem fluctuaſſe dimicationem, nec niſi ſeram extremiſque extortam conatibus, Parti meliori victoriam contigiſſe. Verùm ea ita plena certaque conſtitit, ut nihil exinde caro & ſanguis, nihil Mundus, floſque mortalis felicitatis, mutire quidquam ampliùs apud contemptorem ipſorum animum auſi fuerint.

16 Azevedius in ſeceſſu aſcetico decernit abdicationem opum & ingreſſum in Societatem.

CAP. II.

Ignatij Azevedij Ingreſſus in Societatem & in ea Tyrocinium.

SEceſſus Aſceticus Ignatij, & fixum in eo Decretum abdicandi ſpes opeſque mortales, anno ſuperioris ſæculi ſeptimo & quadrageſimo adſignant noſtræ illorum temporum Literæ. Eædemque tradunt: ſtatim ab his ita ſecum conſtitutis Azevedium à convento precibus infimis P. Simone Rodericio, qui tum per Luſitaniam Societatis Rebus ſuprema ſub Præpoſito Generali S. Ignatio poteſtate præerat, non ſine præhabita matura deliberatione, tandem impetraſſe, ut in Societatem admitteretur; poſtquam tamen res domeſticas compoſuiſſet. In hoc negotio annuus ferè nec parùm difficilis labor Ignatio fuit. Non enim eius erant cuncta generis 1547.

17 Azevedius res domeſticas componit.

ab

ab eo poſſeſſa bona, ut poſſent Egentibus diſtribui, prout Evangelica, quæ ſequi decreverat, conſilia præſcribunt. In horum pleraque ius illi ſolum fruendi, ſi vellet, erat: ſin aliud liberet, oppignerata ea Fideicommiſſo, Maiorum & Regni Legibus, erant Conſanguineorum proximis: neque ipſa ceſſio ſine venia Regis, & Parentis aſſenſu, rata poterat haberi. Vnde Tractatuum longorum occaſio naſcebatur. Perruptis tamen, Ignatij patientia ac dexteritate, cunctis obſtaculis, ac facultate à quibus id erat iuris expreſſa, ſatis iam paratis omnibus, interimque irrevocabili perſeverantia in propoſito, adverſus Propinquorum Amicorumq; diſſuadere novum conſilium conantium, autoritatem allegationeſque probata, emanavit è Domeſticis negotiationibus in publicam iam notitiam mira vulgo res: ſpectaculo non Portuenſi modò Vrbi, ſed & univerſæ Luſitaniæ in celebrem ſermonum materiam, inexpectatiſſimo edito; Iuvenis florentiſſimi, primo Adoleſcentiæ vigore, fortunas ampliſſi-

mas, delicias, honores ultrò abdicantis; Libertati quinetiam renuncantis diù guſtatæ, ac nudum ſe ſe in anguſtias vitæ inopis, ſub alieni nutus, ſervitute perpetua, tranſcribentis iugum. Erat Ignatio proximus ordine naſcendi Franciſcus Frater. in hunc ergo Maioratum Azevediæ Familiæ ritè tranſtulit, cunctis ex formula iuris cautionibus adhibitis, & auſpicatò id egiſſe felicitas eventuum declaravit. Siquidem cum anteà ſæpè titubaſſet Azevediæ Familiæ ſucceſſio, & moriente ſine liberis Herede, per varia Cognatorum capita erraſſet, ex eo uſque ad hodiernum diem tempore, in Franciſci huius Azevedij ſtirpe conſedit: à quo quartus hodiè Manuël à Patre Franciſco, Avo Manuële, Proavo Franciſco, illo de quo agimus Ignatij germano, continua ſerie acceptum Domus Azevediæ primatum in ſumma proſperitate Iuvenis obtinet.

18 Maioratu abdicato Societatem ingreditur.

11. In iſta porrò recenſione familiarium facultatum haud oblitus Ignatius Evangelij, non locupletibus Cognatis, ſed quibuſvis egentibus, bona

quæ

quæ Christi amore abdicantur debere distribui docentis; quidquid peculii à Parentum adhuc superstitum, aliorumque Propinquorum veris ratiocinibus liberum, ad eaque pleno iure pertinens reperiri, partim ipse Paupertini divisit, partim se vacuum manibus Dei Domum intrarit, ut primi eium Fideles ad pedes Apostolorum, in Modelatorum Societatis potestate posuit. Sexcenta millia Realium, genus est minutissimæ monetæ qua indicad summas etiam maiores exprimendas, ut solent, ut olim Romani parvis Sestertijs; attuliste illum Comimbricam, quando in Societatem est receptus, invenio. Faciunt ea scuta sive nummos aureos circiter bis mille: ex quibus omnino nihil in rem eius Domus Familiarem est conversum, cuncta Superiorum arbitratu varia, plerumque longe dissita, loca transmissa, solatio miserorum, pijsque id genus causis impensa sunt; prout distincte annotatum hodieque legitur in charta inde milla temporum illorum, quam ex hoc Romano prompsam Tabu-

10 Peculium in quam ius habuit Iuvenum, non Propinquis, sed Paupertini divisit

Biblioteca Gentile

bulario in manibus habeo. Magno conſenſu Scriptores noſtri [a] annum, quo veſtem Societatis Ignatius Azevedius induit, Chriſti milleſimum quingenteſimum vndequinquageſimum numerant. Neglexerunt nimirùm dies quatuor anni Superioris. nam in Albo in quem referebantur nomina, cum die, Societatem ineuntium, Conimbrica hùc miſſo, clariſſimè ſcriptum reperio: Anno 1548. die 28. Decembris, eum in illa Domo, ut unum è Socijs vivere cepiſſe.

[a] Orlandinus Sacch. Tellez.

20 In Tyrocinio Azevedius paupertatem affectat extremam

III. De eius in Novitiatu Actis, quæ notata varijs in locis reperi, collecturus breviter, initium ducam à ſtudio quo flagravit ingenti Chriſti paupertatis imitandæ. In uſu neceſſariorum ad vitam quàm pauciſſima & viliſſima ſemper affectavit. Veſtes laceras, cibum emendicatum, habitationem incommodiſſimam in delicijs habuit, & nuſquam non conſtantiſſimè ambivit.

21 Sui depreſſioni ſtudet.

Sui poſteà deprimendi nullum finem fecit: ſummi faſtigium honoris in eo collocans, ſi poſſet aſſequi, ut omnium deſpicatiſſimus vide-

re-

retur. Humillima domeſtici famulatus obſequia in Culinæ ſordibus, in Miniſterio Infirmorum, infatigabili obibat alacritate, ut ijs & delectari eum & gloriari palàm eſſet. Nec ea ille tamquam citò defuncturus ad brevem probationem uſurpabat, ſed animo totum in ijs vitæ ſpatium explendi. Ergo Sartoris Sutoriſque artes, Magiſtros nactus vitæ Domeſticæ adiutores, diligentiſſimè addidicit, paratum ſe exhibens ad eas ſemper exercendas. ac poſtquam etiam iuſſu Maiorum ad ſtudia Literarum, & ſplẽdida Sacerdotij Regiminiſque Munia promotus eſt, non deſtitit circumferre cofino conditam veneramentarij ſupellectilem, qua ſubinde reſarciendis detritis veſtibus, calceiſque reficiendis utebatur, non alia magis utilitate, quàm ſui deijciendi, frangendæque innatæ hominibus, præſertim nobiliter & natis & educatis, ſuperbiæ.

22 Artes mechanicas addiſcit & exercet.

IV. Circa uſum afflictionum corporis quid in Tyrocinio Religionis, hoc eſt, in Aſceterio Pœnitentiæ, voluerit & tentaverit, æſtimari ex eo po-

poteſt, quòd in licentia vitæ ſæcularis Cilicium perpetuò geſtabat. Id quomodo ipſius confeſſione compertum ſit, non erit forſitan inſuave cognoſcere. Provincialis Simon Rodericius, Collegij Conimbricenſis, in quo tunc Novitij quoque degebant, annuam Viſitationem obiens, cum à ſingulis, de more Societatis, rationem conſcientiæ repoſceret, à vocato ad id Azevedio inter cætera audivit: iam ab aliquot ſe annis (hoc eſt quantum aſſequi ſubducendis retrò rationibus temporum licet, iam tum à prima pubertate) veneratione inſtinctum magna Sanctiſſimæ Deiparæ, atque immaculatam præſertim eius Puritatem admiratum, in huius honorem voto ſe ſe perpetuo devinxiſſe ad geſtandam tota vita diù noctuque appreſſam intimè nudæ cuti ſubuculam textus cilicini candidam, habuiſſeque ad id promptam, ac quocumque pergeret tuliſſe, copiam iſtiuſmodi veſtium, qua nunc quoque utèretur. Ad quæ cum Prouincialis reſpondiſſet: vota iſtiuſmodi concepta ante

23 A pueritia cilicium cãdidum in honorem Deiparæ Virginis perpetuò geſtarat, voto de hoc concepto.

Reli-

Religionem initam, huius deinde ſuſcepta Exercitatione, relaxari; & eſſe in hoc aliquid ob quod minimè conveniat perſeverare ipſum in iſtius devotionis obſervantia, propter eam quam foret ei neceſſe habere ac circumferre propriam ſupellectilem tunicarum veſtis cilicinæ. Nam cuiquam apud Nos ſepoſitum ſervari rei cuiuſquemodi peculium, nefas eſſe. Quare edixit, ne de hoc deinceps voto, quippe abrogato ac remiſſo, curandum ſibi putaret. Subiecit his Azevedius: ſe quidem ſemper in Præpoſitorum poteſtate fore: non diſſimulare tamen, ægrè divelli ab hoc caro ac pretioſo nexu. quare videret etiam atque etiam pro ſua caritate Pater, ecquid illud ita omninò frangi neceſſe eſſet, ut non ſufficeret in alium quempiam, qui religioſæ paupertati nihil haberet diſſentaneum, commutari. *Rectè mones*, repoſuit Provincialis; *per me igitur elige ſis tibi certum numerum precationum, ad quem quotidiè Dei Matri pendendum voto novo in locum prioris ſubſtituto te obliges*: *Spondebo ergo*, ait Azevedius,

24 Id votum in quotidianam recitationem Roſarij, & Officij immaculatæ Conceptionis, commutatum.

ſi probas, Pater, loco geſtationis cilicij candidi, quotidianam recitationem Roſarij, prætereaque Officij, quod vocant, Conceptionis Immaculatæ: ſicque continuò, annuente Provinciali, promiſit. & conſtitit plena promiſſo ac conſtans fides. indèque opinor illud ſertum globulorum, Roſarium vulgò dictum, quod, more Societatis & Religioſorum omnium, Ignatius de zona portabat appenſum, quot diebus attentiſſima ipſius ad orbes ſingulos tot orationum Dominicarum ac Angelicarum ſalutationum pronunciatione conſecratum, vim habuiſſe Energumenum Eboræ ſolo cõtactu ſtatim ac perfectiſſimè curandi, qua de re in loco memorabitur. Nunc illud non omittam: me ſimul hanc rem didici, mirari deſijſſe: tam non ſolùm innoxiè, ſed etiam honeſtiſſimè traductam maximè proclivem in laſcivias ætatem, ab Adoleſcente opulento & ſui arbitro, inſuperque (vt ex quadam eius Epiſtola intelligitur) non ſemper nacto in familiariſſimis rectiſſima ſanctimoniæ virginalis exempla. Huiuſmodi nempe ſolet Regina Vir-

Lib. 11. Cap. 17.

25 Cilicium Virgineum Adoleſcenti Azevedio pro lorica fuit adverſus ignea tela Nequiſſimi.

Virginùm ſuis à pueritia Clientulis impertiri beatiſſimum maternæ ſuæ protectionis fructum. Itaque meâ quidem opinione, tunicula iſta candens pungenſque, devotionis in Dei Matrem index eadem naturæq; coërcitrix rebellantis, Azevedio pro Lorica fuerit *ignea Nequiſſimi* ab eius pectore repulſa *extinguente iacula*; pro clavo qualem optabat Vates Regius *carnes Dei timore configente*, ne pondere innato per declive in illicita defluerent, pro ſtimulis hærentibus lateri, ac quaſi calcaribus curſum in ardua incitatiſſimum urgentibus: quem nec inſidioſi Sirenum cantus ſtupore peſtifero morari, nec hinc indè obiecta irritamenta deliciarum ad ſe avertere, ac de rectitudine arcti tramitis in pellacia utrovis poſſent deflectere paratarum & blandè invitantium diverticulam voluptatum.

Ad Eph 6.16.

Pſalm. CXVIII 120.

V. Neque verò in ſolatium ſui corporis hanc albæ ſubuculæ ablationem proficere Ignatius paſſus eſt; ſed vice delicatioris Cilicij, aſperius multò hirſutiuſque induit, quod rarò de-

26 Corpus acriter divexat aſperrimis tunicis, crebris & cruē tis flagellationibus.

ponebat, tunc ſcilicet cum Magiſter Novitiorum id iuberet, apud quem mox inſtabat ut reſumere liceret: & liberaliùs ibi per illa tempora in talibus indulgebatur Incipientium fervori. Verberibus ſe ſe cruentabat, propè dixerim, immaniter; eo ſcilicet inclementium ictuum ſonitu, quem audientes miſererentur, eo ſenſu doloris in tenero & molliter nutrito corpore, ut ipſe ijs quos nihil celabat, fateretur: ſe quoties horam illam cogitaret, qua ſub veſperam in cœtu domeſtico converberantium (quæ diebus recurrebat fermè ſingulis) nudos humeros laceraturus flagello foret, totis artubus cohorreſcere. Verùm iſtam naturæ infirmitatem pars Mentis ſuperior generoſo victricis caritatis obterebat niſu, non modò nihil illi concedens, ſed velut obſervato quid carni iudicatæ dudùm Hoſti doleret, ultionis de illa, quæ ſuadere Dei offenſam non eſſet verita, magnificè ſumendæ occaſiones inexplebiliter captaret, ſemper ea vehementiùs appetens, frequentiuſque iterans, à quibus ab-

abhorrere ipſam impotentiùs ſenſerat. Atque ex hac Azevedij obfirmata voluntate infligendi ſibi aſpera, prona quemvis prudentem coniectura ducet ad eiuſdem in negandis ſibi dulcibus ſeveritatem intelligendam. In menſa nihil ultrà quàm mera neceſſitas & diſertum Magiſtri præſcriptum cogeret, indulgebat guſtui, paratus fami ac ſiti quantumvis urentibus quotidianum opponere ieiunium; niſi omnium naturæ cupiditatum ut ſe primùm exeruerant, confeſtim opprimendarum, rigidiſſimo propoſito, quo ſibi ſemper infeſtus imminebat, Moderantium autoritas obſiſteret. Ab hac tamen ſubinde inſiſtens eblandiebatur precibus veniam Genij fraudandi; qua tam avidè utebatur, ut ipſi uni iucundiſſimum putares eſſe quidquid cunctis naturaliter diſplicet. Vidiſſes incedentem vultu, ſerenitatem quidem ſui victoris & Domi ſine controverſia imperantis demonſtrantem animi; at ſerio, & naturæ deſiderijs minaci, à quo non evagationem oculos vel levem, non auris breve ſolatium cu-

27 Ieiunia eiuſdē & omnium iucundorum fuga.

curioſitati, non ullus denique ſenſuum quidquam quantumvis obviæ innocuæque remiſſionis exoraret.

VI. Linguæ præſertim rigidiſſimè frænum attraxit. Solet quidem eſſe Novitiorum laus iſta communis, universè poſitam in Cœnobijs tacendi legem verecundiùs ferè ſcrupuloſiuſque ſervantium. Nec dubitare fas eſt quin illo in Conimbricenſi Cõtubernio Tyronum, ut cætera impenſiùs colebantur exactæ Religionis officia, ſic hanc quoque imprimis commendatam Aſceticæ partem Diſciplinæ flagranti obſervantia viguiſſe: neceſſe tamẽ eſt dicere præcipuæ quodpiam in hoc genere diligentiæ ſpecimen in Azevedio notatum; unde illorum Literis temporum eximiè ipſum hoc nomine celebrandi occaſio ſit data. Scriptum illic legimus: totos eum dies, ne ſemel quidem verbulo emiſſo; niſi quod ſumma officij neceſſitas exprimeret, tranſmittere ſolitum: ſive pruriginem loquendi, Diſertorum, qualis hic fuit, propriam compeſcere, uti reliquas ſolebat natu-

27 Rigidum Azevedij ſilentiũ.

ræ

ræ propenſiones, etiam imperioſiùs ſtuduit; ſeu ita voluit ulciſci quam ex gratia facetiarum comiumque congreſſuum (qua dote laudatum ipſum in ſæculari vita comperi) gloriolam olim fortè ſe aucupatum meminiſſet. ut ut ſit, non erat hoc eius ſilentium ſtupidum, & torpentis ſopore obductum animi, ſed meditabundum, obverſæque in interiora mentis nobiliori functione actuoſum: ut quædam acrimonia ſubducti cogitanter vultus, ſpecie ipſa monſtraret; ferias ceſſantium labiorum, potioribus intùs alloquijs otium facere: intuens nimirùm ubique præſentem, omnia ſuſtinentem & vegetantem Deum, tranquillè venerans, colebat, non totam in res agendas attentionem effundens: expectanſque ac cupiens interim liberiorem eius affandi contemplandique facultatem, quam ipſi ſæpiùs in die dabant ſtatæ recurrentes orandi horæ, cum in matutinis veſpertiniſque Meditationibus, tum in aſſiſtendo Sacrificanti, in Examinibus Conſcientiæ, in Recitatione quotidianarum precũ,

28 Continua eiuſdem cogitatio de Deo.

in

29 Fervor in obeundis Exercitijs Religionis, præſertim in oratione.

in legendis Libris divina myſteria & Deo placitarum officia virtutum explicantibus; quas ille functiones alacritate repetebat ſumma, fervore incredibili ſuis quaſque temporibus obibat. In orationibus præſertim obſervatus totas laxare habenas amori quo in divinum Numen flagrabat immenſo; cuius reſtabat indicium in ſolo quod nitens genibus per horam preſſerat, humore ſuaviter lapſarum ex oculis lacrymarum largè cõſperſo.

VII. Hoc vivendi tenore tranſactis Azevedio aliquot menſibus, manifeſtè cepit elangueſcere vigor ille quem Domo attulerat robuſtæ Iuventutis; quo Moderatores animadverſo, ſtatim quidem curarunt modum imponere ieiunijs, ciliciorum aſperitati ac flagellis, quibus iſtam virium debilitationem imputabant: ſed fruſtrà id fuit, illo, cum obnoxiè in cunctis diſertè proſcriptis obtemperaret, tamen cætera quæ non vetarentur, attentionis in commentando, Dei ut præſentis ſemper intuendi, vigiliæ acris in omnes exortus pravarum cupi-

30 Valetudinem nimia contentione labefactat.

millenium, & continuæ, quæ nostris Regibus præscribuntur omnibus mortificationis, exercitii perseverantissimè tenente. Ea vero perpetua infantia facientis filii vim animi, præcipua, scilicet erat causa fatiscentium virium natura per fluxam molliriem viridis ætatis, haud adhuc pari cum affiduis vexationibus ferendis. Ergo in dies Azevedus magis magisque labascere, squallere facies exangui pallore, genæ concidere, vigor oculorum hebetari, motus ipse ac tota corporis actio ipsare invalidior ac tegnior. Hinc Superiores prius veriti per ætatem anni millesimi quingentesimi undequinquagesimi, eum amotum a conjuctu Novitiorum, Rus amandandum censuere. Habet Collegium Conimbricense Abbatiam in Gallecie confinijs vetere, & sancti Felicis de Frieslas nuncupatam, à Rege Lusitaniæ Ioanne III. Summi Pontificis Pauli III. autoritate attributam. Ibi folent quinque fexve Noftrorum degere, præter curam Indigenas juvandi, Præsiorumque colendorum, etiam.

intenti excipiendis curandiſque ijs qui valetudinis cauſa reſtaurandæ eò, propter Cœli temperiem ſaluberrimi, plerumque mittuntur. Perductus hùc Azevedius, multis diebus mutationis beneficium non ſenſit. credo, quòd nihil interim remitteret de illa quam dixi contentione ſibi perpetuò ſeveriſſimè inſtandi. Quare illàc fortè, dum luſtrat Provinciam, tranſiens Provincialis P. Simon Rodericius, primo Ignatij occurſu admiratus perſeverantem illic quoque, qualem Conimbricæ præ ſe tulerat, ſquallorem luridi vultus, exſuccique ariditatem corporis: *Quid tibi Frater*, inquit, *cum iſta ſtrigoſa & mæſta macie. at nos te ingentibus Chriſti militiæ laboribus deſtinabamus, qui robur nihil minùs quàm athleticum poſtulant. Heus tu igitur artus iſtos emunctos ſucco quamprimum bono imple, diſtende ac colora, ut priùs faciem. Te obedientem non putabo, niſi citò pinguem videro.* ita ille, multis præſentibus, arridens. Et iocoſo imperio ſerium ultrà ſpem obſequium conſtitit. Ex tunc, velut ſi oleum infunderes caliganti ob abſumptum

31 Mittitur ad S. Felicis, nec è Cœli ſalubritate proficit.

32 Ludicro Simonis Provincialis imperio iubetur pinguescere, ſecuto mirabiliter effectu.

prum humorem Lychnos revelescere, mirabiliter Ignatius visus, brevique, (quomodocunque contigerit) habitior ac vegetior apparens, materiam lucis etiam præbuit, dum quidam illi bonam valetudinem per aures immissam dicerent; alius non illepidè alludens illud Christi dictum: *Cibus meus est ut faciam voluntatem Patris mei*, negaret, mirum esse, quod statim pinguescat illes, qui Christi cibo esset usus.

Ioan. IV. 34.

CAP. III

Ignatius studet Philosophiæ & Theologiæ: Sacerdotio initiatur: Fit primus Rector Collegij Ulysiponensis.

I. PAulo post reditum Conimbricam, amorum Ignatium à contubernio Novitiorum, & Studentibus

admixtum, etsi distinctè notarum non reperi, tamen intelligitur ex Catalogo Nostrorum illinc missi Romam. Anni 1553, ubi dicitur Philippus Fermensium illum Philosophiæ curriculum, quod illic est annorum quatuor, præterea iam ab anno dare operam Theologiæ cœpisse. Vitæ illi confluentes ab hoc anno 1549. & huius mense videlicet Octobri, auspiciis Scholarum in ijs partibus dicatis, plurimum eam in Societate studiorum processisse. Ea quidem illos, & alia, quæ à Maioribus præscripti, Dei nutu ipsius & manifesto impetu putabat, tenuis animi vultus arripuit: sic tamen ut nihil nova Literarum meditatio antiquas Religionis officijs laxamenti aut tepori inferret. Illum solum Tyrocinij tui meminit, quantum rerum status posceret, facilori Magistro & Condiscipulos ilatis horis alloquendi ut temperavit. Sermonum argumenta duplicia tantum erant generis: Doctrinæ, in scholasticis præsertim congressibus; in Domesticis sub mensæ horam confabulatio-

33 Accessus Philosophiæ ac Theologiæ duæ operam.

tionibus, rerum semper divinarum, vel exemplo Sanctorum, aut varias virtutum exercitationes attinentium: cum hoc inter genus utrumque discrimine, ut in prioribus quidem, per initia se eadem ingeniolime proderet, in aliis se ab ipso principio veterantum & perfectum probaret. Submissa præcipue, ac tui despicieni, alios admirans, modestia omnem eius collocutionem condiebat amabilitate, eminente in verbis veracitate omnium, ut nihil umquam, etiam sibi pudendum, fateri occasione poscente, cunctaretur; quod vita deinde totatenens autoritatem in alteris, omnis experiem simulandi aut dissimulandi subjicionis, eam meruit, cui Michael Turianus Provincialis Lusitaniæ, ipsius aliquando in negotio apud Pium V. summum Pontificem pravitimo, affirmationem allegans, testimonium his verbis reddidit: *Hoc Ludovicus Borgia affirmat: Et omne ea veritate, ut relaturus esset ad fidei filium quod noster, etiam si sua fefellisset rei ac famæ id indicium fieret necessarium.*

24 Verborum eius ambitus & veritas.

Lud. de Borgia lib. 1. c. 14. §. 145.

II. Illud item non toto solum stu-

Universitätsbibliothek Leipzig

diorum tempore, ſed inde perpetuò ſervavit, ut viliſſimis adhiberi domeſtici famulatus miniſterijs ambiret. præterquam enim humilia obſequia penus ac culinæ in delicijs habebat, quotidie ſe ad illa oggerens, ac tum ſe beatum, cùm ſpiſſiſſimè iniungerentur, ferens: etiam gaudebat ad quidvis ubiq; ſarciendum, aptandum, componendum, tamquam ad id autoratus, advocari; rudimento quodam ad hoc multarum uſus communis comparato artium, atque ut harum inſtrumenta apud ſe habere poſſet, venia Superiorum impetrata. Officinam mechanici omnis artificij cubiculum eius, indulgentia hæc faventium Ignatij Humilitati Præſidium fecerat, quod in illis originibus naſcentium Societatis rerum, nondùm compoſita, ut eſt hodiè, Domuum noſtrarum ratione, deſcriptiſque Officiorum Præfecturis, minùs creabat admirationis, aliquid etiam afferre utiliratis videbatur. Ergo idem aſſuere poſcentium abruptas uſu veſtes, hiantes calceamentorum veterum ſarcire pel-

35 Vilibus Miniſterijs per ſtudiorum intervalla ſe impendit.

pelles, plutei tabulas clavis firmare, ſtragula & culcitras tomento ventilato reficere, nihil non quod prodeſſe cuivis poſſet tentare conarique, alacritate quemvis ſemel expertum, ad iterandam ad talia invitationem provocante. adeò illum delectabat ſervire omnibus, aſſiduè intuentem mirum illud Chriſti obſequioſæ manſuetudinis exemplum, quod factis ſemper, verbis aliquandò expreſſit; illis in ſacro Evangelio relatis. *Filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare.* quin imò ne quid in hac ſibi depreſſione ſui reliqui faceret, ſordidas curationes domi utilium animalium depoſcebat ſibi, iumentorum tractandorum illatam ex uſu vitæ olim Equeſtris peritiam ad id iactans, iſtoque obtentu ſæpè impetrans, ut Mandris Stabularius præficeretur.

Matth. xx. 28.

III. Hæc porrò ille cuncta ea prudentiæ ratione adminiſtrabat, ut profectui Studiorum nihil obeſſent iſta ſe ſe deijcientis obſequia caritatis, quòd ijs ferè non dicatas commentationi, ſed permiſſas relaxationi horas ho-

36 Profectus eius in diſciplinis, & capax magnorum ingenium.

horas expenderet. Edebatque in Literarijs experimentis ſpecimen capacis magnorum ſenſuum ingenij, nullique imparis ſubtilitati diſquiſitionum enuncleatiſſimarum in omni exquiſitioris complexione Diſciplinæ. Itaque iam à ſecundo Theologicæ auditionis anno eum fuiſſe iudicatum, tantum habere notitiæ ſuperiorum facultatum, quantum in ijs requireretur qui promoveri ad vota quatuor ſolẽniter emittenda ex Societatis Inſtituto 1560.
ritè poſſent; intelligo ex Literis Michaëlis Turriani Provincialis, teſtantibus fuiſſe admiſſum à Generali Societatis Laïnio Azevedium, etſi duobus tantùm annis in Theologiæ diſciplina verſatum, ad Profeſſionẽ votorum quatuor ſuo tempore faciendam; cum eo tamen, ut vel ante, vel poſt illam, otio ſuo pro loci opportunitate ubi eum degere contingeret, quod ipſi deerat legitimi ad id ſtudium ſpatij, privata videlicet diligentia expleret. Neque is tamen aviditate indiſcreta ſciendi promiſcuè arripiebat obvia quæque, more intemperantium con-

convivarum, ex appoſitis epulis, aut nullo aut vitioſo delectu multa, & ſapida magis quàm apta ac profutura, vorantium: ſed ut illa Ezechieli celebrata Aquila, profecta in Libanum, inde tulit *Medullam*, hoc eſt ex interpretatione Septuaginta Seniorum, electiſſimas quaſque partes, *Cedri*, ſic Ignatius è Diſciplinis quibus attendere iubebatur, utiliora maiori amplectebatur cura; ſplendida & oſtentationi potiùs ſervitura, ſegniore opera tranſmittens: exemplo ſanè Iuvenibus imitando. Vt enim vetus habet Apologus; Reprehenſos à Iove, Apollinem, quòd Laurum, Herculem, quòd Platanum, Bacchum, quòd Hederam; Venerem, quòd Myrtum, ſibi ſacratas voluiſſent, Plantas omnes infrugiferas, ſpecioſo duntaxat obtentu foliorum, & inanis diuturnitate viroris inſignes; ſolam verò laudatam Palladem, quòd Olivam præoptaſſet, fructuoſiſſimam Arborem: ita non pauci Adoleſcentes incurrunt in iuſtam cenſuram Sapientum, dum in Academias admiſſi, velut in Sylvas omnigenæ materiæ.

Ezech. XVII. 3.

Phædri Fab.

37 Prudentia eiuſdem in delectu addiſcendarũ rerum.

quò inde in ſeram ſibi canitiem viaticum comparent, ex ijs potiſſimùm decerpunt, vel Genio conſentanea, vel ad gloriæ captationem accomodata, alijs neglectis quæ ipſos ad exercenda peritiùs atque ſecuriùs ordinarij uſus frequentiſſima miniſteria inſtruerent. Horum Noſter diſſimilis, in ſtudio Theologico non tàm ſterilium ſubtilitates ſpeculationum, quàm ſolida firmamenta Dogmatum; non arguta magis quàm vera ſenſa, detortis ingeniosè canonicorum Oraculorum expreſſa verbis, ſed à Patribus traditas Sacrarum ſententiarum explicationes, populo ſalubriter docendo longè aptiores, exquirebat ſedulò, memoriæque mandabat. In meditationibus verò habendarum ad Populum Concionum, in queis Noſtri per Studiorum tēpus Adoleſcentes exerceri conſuevere, haud ille genus dicendi exquiſitè ornatum conſectatus eſt, ſed facilè ac Vulgi captui ſubmiſſum: quamvis ei nec indoles nec educatio deeſſet ad affectandam eloquentiam illuſtribus Cœtibus admirationem

nem ſui moturam: unde factum puto, ut in Catalogis illorum temporum Romam miſſis, quibus Dotes facultateſque cuiuſque Noſtrorum Præpoſito Generali declarantur, etiamnùm legatur, haud fuiſſe præditum Ignatium eximio quodam perorandi ad lectiſſima quæque Auditoria talento; at mediocri, nec ferè ultrà quàm Plebi erudiendæ opus eſſet, aſſurgente dictionis charactere. quo ille tamen quantos in Concionibus animorum motus, quàm miras merſorum in cœno ſcelerum ad frugem meliorem converſiones effecerit, ſuo loco commemorabimus: unum hìc addere contenti; ita Ignatium è Palæſtra Literariarum Exercitationum, (quamquam ante legitima in his confecta ſpatia inde avulſum præcociter, uti mox dicemus) prodijſſe inſtructum ad quaſvis Inſtituti noſtri functiones, ut etiam deſtitutus conſilio Sociorum, ſubſidio Librorum, ſolus in Miſſionibus longinquis, in promptu habuerit quantum ad habendas ex tempore plures ſæpè in die conciones, ad expedien-

38 Genus dicendi populare magis quàm ſublime, aut ambitiose ornatum affectat.

dos præsenti iudicio in continuata plerumque dies totos auditione Confessionum, perplexissimos omnis generis conscientiæ quæstionum nodos, abundè semper sufficeret.

IV. Hoc cursu ad laudem omnem incitatus Azevedius, cum ætatem attigisset à Sacris Canonibus ritè suscipiendo Sacerdotio præscriptam, sine mora initiandus est visus. Factum id anno Christi tertio & quinquagesimo supra sesquimillesimum, indicant potiùs quàm disertè tradunt, quas habemus, illius temporis Literæ. Eodem anno magna nostrarum Vlyssipone rerum commutatio contigit, qua coacti sunt Præpositi, Azevedium isthùc è medio studij Theologici curriculo abreptum accersere. Rem multiplicem, & hic necessariò noscendam, quàm potero brevissimè colligam. Nondùm in Lusitania Societas suis erat discreta velut membris, distinctaque munijs; omnia simul ubique ac promiscuè agebat, varijs sibique invicem obturbantibus officijs per Ministros eosdem, uno pariter loco ac tem-

39 Sacerdotio initiatur.

tempore miſcendis. Vnicum erat toto Regno Conimbricæ fundatum à Rege Collegium, ſtationem ſibi ſubiectam Vlyſſipone habens, in veteri Cœnobitarum Sancti Antonij Ægyptij Cœnobio, quondam illùc è Viennenſi Gallia, ubi ſacra illa Sodalitas coaluerat, profectorum: ſed abruptis longinquitate locorum cum Origine commercijs, deſolato ac planè iampridem vacuo, indèque cuſtodiæ unius hominis Laici commiſſo, cum quadam permutatione in iura tranſcripto Collegij Conimbricenſis: cuius ibi partim ſumptu, partim Eleemoſynis Piorum, aliquot è Noſtris alebantur, eò è publico Vrbis xenodochio (id primum ipſis Hoſpitium fuit) tranſlati ab annis retrò undecim. In Conimbricenſi porrò Domicilio præterquam Scholæ ſuperiorum omnium inferiorumq; Diſciplinarum confertiſſimæ Diſcipulis externis noſtriſque, à Magiſtris attentiſſimè id agentibus habebantur, præterquam admittebantur inſtituebanturque Tyrones plurimi; etiam excipiendarum confeſſionum,

Domus S. Antonij Vlyſſ. habitari à Noſtris cepit 5. Ianuarij 1542.

40 In domibus Societ. Luſitanicis promiſcua Miniſteriorum cõfuſio diù per initia fuit.

num, dicendi ad Populum è ſacro Pulpito, rudimentorum Chriſtianæ Doctrinæ tradendorum, hortandi docendique Plebem otioſam in Trivijs, Apoſtolicarum Miſſionum per Pagos latè circumſitos celebrandarum, iuvandorum in privatis Domibus aut Noſocomijs publicis Ægrotorum, viſendorum curandorumque in Cuſtodijs vinctorum, aſſiduiſſimè miniſteria frequentabantur; accedente ad cumulum, tradendorum multis quotidiè poſcentibus Spiritualium Exercitiorum ſpiſſo operoſoque negotio. Eadem hæc Vlyſſipone actitabantur, eò tumultuoſiùs, quò Vrbs longè populoſior & regia uberiorem ſuggerebat tantæ occupationum varietati materiam. & licet anguſtiæ domunculæ, paucitaſque Sociorum, facultatem amplectendi omnia negarent, non tamen auferebant infinitè cupidis navandæ operæ, tentandi cuncta, & ſupra vires contendendi voluntatem. Itaque ne à docendi quidem munere, quòd ſolùm primis annis Conimbricenſi Gymnaſio reſervarant, ad extremum

a Mens. Apr. ann 1553. mum temperarunt, nuper *a* apertis ad Divi Antonij, voluntaria ſedulitate, Scholis duabus, una Grammaticæ, altera Humanitatis, Pueris magno numero confluentibus erudiendis.

V. Nihil horum latebat excubantem acri vigilia ad Clavum à ſe conditæ, ſuoque regimini commiſſæ, Societatis S. Ignatium. norat quinetiam, perniciem iſtius inordinatiſſimæ confuſionis; & in quantum Diſciplinæ religioſæ damnum proceſſu temporis poſſet erumpere, cum priùs prudenti coniectura æſtimaſſet, triſti nuper experientia ſenſerat. Anno quippe ſuperiori multos Noſtrorum Conimbricę obedire detrectantes Novis Prępoſitis, Mironi Provinciali & Godinio Rectori, eijcere è Societate coactus fuerat: quorum lapſus valdè veriſimiliter imputabatur feſtinationi perfunctoriæ, qua Novitij & Iuniores Literis operam dantes à Patribus per tot alia diſtractis, in tumultuoſiſſima permixtione perſonarum & munerum diſiunctiſſimi generis, illic ad virtutum religioſarum praxim eatenus

41 Eam S. Ignatius tolli iubet diſcretis loco & tempore functionibus.

Digitized by Google

nus exerceri consueverant. certus igitur omninò efficax sine mora huic incommodo adhibere conari remediũ, simul intellexit Hieronymum Natalem, quem promulgandis per Societatem Constitutionibus iam perfectis præmiserat, obitis alijs Provincijs in Lusitaniam adventare, scripsit ad Mironem Provincialem, ex obedientia imperans, (quod rarò solebat) ut Nostros Vlyssipone degentes in duos quamprimum habitatione discretos convictus distingueret, quorum in altero ea propriè officia tractarentur, quæ ad procurandam salutem hominum per verbi Dei & Sacramẽtorum administrationem attinent; alterum instituendæ in Literis ætati puerili peculiariter esset addictum. Hoc imperio accepto convenit Miro Regem, & facilè impetravit à benignissimo & nostris rebus faventissimo Principe, tum ut suburbanum S. Rocho dicatum Templum cum adiunctis modicis Ædibus in Professorum Domicilium Societati attribui curare dignaretur, misso qui id suo nomine cum lo-

42 Hinc Collegiũ Vlyssiponense discernitur à Domo Professorum ad S. Rochi fundata.

loci Patronis tranſigeret, viro primario & nobis amiciſſimo Petro Maſcarenia; tum ut Vrbis Concilium ac Magiſtratus hortari ne gravaretur, ad Gymnaſium inſtituendum informandæ rudimentis bonarum artium ipſorum Iuventuti, quod curæ Hoſpitantium in D. Antonij Patrum committeretur.

43 Cui primus Præpoſitus imponitur Gonzalvus Sylveria.

VI. Iamque paratis ſatis omnibus, quatuordecim Sociorum, Præpoſito ipſius Gonzalvo Sylueria, ſegregati à cæteris ſunt, mox è S. Antonij antiquis Sedibus ad novas S. Rochi migraturi, qui Domum illic Profeſſorũ auſpicarentur. Reſtabat, ut, magnæ Civitatis nutui regio obſequentis voluntate, admiſſum expetitumq; Collegium, idoneis Miniſtris Patres inſtruerent. In eam converſi deliberationem Hieronymus Natalis Cõmiſſarius, Michaël Turrianus Viſitator, Iacobus Miro Provincialis, qui rebus hiſce conſtituendis Vlyſſiponem convenerant, accito ad idipſum eòdem è Caſtella S. Franciſco Borgia, cum diù & ſedulò diſquiſiviſſent quem novo

Gymnaſio aptiſſimum Rectorem præficiendum putarent, omnes in Ignatium Azevedium conſenſere. unde is raptim Conimbrica evocatus, naſcenti apud D. Antonij Vlyſſiponenſi Collegio præeſſe primus omnium iuſſus eſt: paulòque poſt legitimo ad id die XVI. Kal. Nov. S. Lucæ Evangeliſtæ Sacro, ſcholas is quinque, quatuor Exhiedris aperuit, quarum in ſuprema Franciſcus Rodericius Theologiam quam Moralem vocant, hoc eſt perplexas de officijs Quæſtiones, quadringentis fermè ab initio Auditoribus cepit exponere, idemque alio tempore loco eodem, Mathematicarum Elementa tradere Diſciplinarum. Rhethoricæ docendæ Cyprianus Soarius, Humanitati Petrus Perpinianus, Grãmaticę Emanuel Aluarez, diſtinctis totidem Auditorijs ſunt Præfecti: qui tres quàm periti eſſent iſtarum Artiũ, ex eorum hodièque ſuperſtitibus ſcriptis licet agnoſcere. Sanè oportuit, multum in Azevedio extraordinariæ virtutis & capacis rerum maximarum Indolis à Prudentiſſimis illis Viris fuiſ-

44 Collegij ad S. Antonium Primus Rector creatur Ignatius Azevedius. 1553.

ſe

ſe animadverſum; ut Iuveni annorum quinque & viginti, vix ſextum ab inita Societate numeranti annum, limine penè in ipſo Theologici ſtudij, tam ancipitem ac tanti momenti Prę fecturam rectè demandandam iudicarent; & S. Ignatius illo cœleſti, quo de talibus cenſebat lumine, iudicia eorum comprobaret. Neque enim (quod quis fortè ſuſpicari poſſet) raritas idoneorum ad id munus hoc tum ita fieri coëgit. Extant Indices magnorum nominum, Provinciam iam tunc Luſitanicam unam è totius Societatis clariſſimis inſtructiſſimiſque monſtrantes; ex quibus recitari plures poſſunt, qui Azevedium ætate ac Religionis antiquitate multùm anteirent: induſtria, virtute, cæteris præcellentibus animi & corporis dotibus, propè æquare viderentur; & ipſi mox eo merito magnis operoſiſque iſtius generis curationibus impoſiti. Ac ne quis hos longè accerſendos fuiſſe cauſetur, nominabo duos tunc Vlyſſipone ad manum promptos, Gonzalem Vazium de Mello, & Antonium Quadrium:

45 Abundantia meriti Senioribus, & ipſis digniſſimis, prælatus à SS. Ignatio & Borgia.

Vterq; horum ferè quinquennio priùs quàm Azevedius in Societatem adſcriptus fuerat; uterq; ſtudiorum curricula omnium erat emenſus. Neutri gubernandi facultas deerat, qualem deinde præſtantem Vazius Luſitaniæ, Qnadrius Indiæ Provincijs adminiſtrādis probavere. Ambo denique, ſi & id ad cumulum requireretur, è primis Luſitanici Regni orti familijs, ſummam Illuſtriſſimæ nobilitatis commẽdationem ad cæteras præclariſſimas dotes addiderant. Hi porrò in flore ac robore ętatis apud novam Domum Profeſſam S. Rochi ſub Præpoſito Gonzale Sylveria privati tum degebant, ubi prima Dominica Octobris huius anni vota quatuor ſolemnia sũt profeſſi, in eum per hæc evecti gradum ad quem decennio tantùm poſt noſter aſcendit. 1553.

VII. Quod ſi tamen hunc illis S. Franciſco Borgia inter alios, ut dictum eſt, proponente, S. Ignatius prætulit, haud quidquam ab horum utrovis actum eſt cuius umquam ipſos pœnitere oportuerit; tam ſplendido ſuc-

ſucceſſu ceptum id ſecuto, ut primũ hunc Rectorem, non humana deſignaſſe prudentia, ſed Dei manus ſedulò effictum largèque ornatum, quaſi ad ideam perfectiſſimè fungendi talis Magiſtratus informandam, demiſiſſe de Cœlo videretur. Curavit is ante omnia Domeſticam componere Diſciplinam exactiſſimè ad verum recens promulgatarum Conſtitutionum ſenſum. Efficaciam in excitandis ad conatum perfectæ virtutis cunctis ſibi Subditis cum eximia ſingulos demerendi ſuavitate coniunxit. Indulgentia paterna vel minimos amplectens, ne quid quiſquã deſideraret, ſibi ſubtrahebat ipſi quæ ſuppeditaret egentibus. Officia quæ plus laboris & demiſſionis haberent, uſurpare primus; commoda & honores delegare alijs; ſolumque velle ſibi conſtare fructum acceptæ poteſtatis, licentiam antea Maiorum imperijs arctatam, in ſe ſe pro arbitratu ſæviendi. Ergo ipſum ex hoc tempore reperio hanc ſibi dixiſſe, quam tota inde vita tenuit, legem. tunicam ſetis cilicinis horrentem

46
Præfectura perfectè fungitur: occaſionem ex ea ſumens de alijs optimè merendi, in ſe quàm aſperrimè ſæviendi.

tem nudæ appreſſam cuti die iuxta noctuque perpetuò geſtare, tunc tantum (quod ſemel ſaltem quotidiè ſolebat) exuendam, cum ſe ſe flagellis cæderet, quorum lividis & non rarò cruentis vibicibus numquam ei dorſum & latera vacabant. Induxit morem Noſtris ſe ſe loco ſimul publico ſæpiùs in hebdomade flagellandi; præibatque ſemper ipſis nudos ſuos immitiſſimè humeros feriens. Manè diebus ſingulis duas ſolidas in genua proiectus commentationi rerum divinarum horas impendebat, veſperi ante ſomnum ſaltem totidem; eſtque non ſemel deprehenſum, eum magnam noctium partem, interdum & totas ad lucem uſque, contemplando traducere.

CAP.

CAP. IV.

Provinciam Vice Provincialis administrat. An fuerit Rector Collegij Conimbricensis. In Vlyssiponensi S. Rochi Domo sedulò laborat.

1. DVm his intentus Azevedius Collegium Vlyssiponense, summa Domi Nostrorum pace, miroque fervore, pari Civitatis approbatione, sapientissimè ac felicissimè gubernat, luctuosus universam Societatem casus afflixit, avulso ab eius Gubernaculis,& in Cœlum translato Cõditore ipsius ac Patre S. Ignatio. Primus eius cladis nuncius, propter turbatum italico bello commercium cũ Vrbe Literarum, è Belgio in Hispaniam pervenit, scribente inde Petro Ribadeneira ad S. Franciscum Borgiam

47 Morte S. Ignatij nunciata, Provinciales ad Comitia euocantur Romam.

giam tunc Valliſoleti ſuo Commiſſarij officio fungentem. Aderant ibidem Araozius, Strada, & Buſtamantius, Provinciales, de quorum unanimi ſententia Borgia cenſuit, in Hieronymo Natali Roma illuc nuper appulſo agnoſcendam Vicarij Generalis poteſtatē, quoniam in Literis, quas ille adveniens tulerat, manu S. Ignatij conſcriptis, idem S. Pater ſignificabat: illum à ſe ſibi Vicarium ſuffectum. Ergo Natalis ſubitò in Luſitaniam Literas dat, Michaëlem Turrianum ex Viſitatore Provincialem iubens, commiſſa cui malit Provinciæ cura, itineri ſe quamprimum Romam versùs dare, ad Comitia ibi Præpoſito Generali deligendo celebranda. Ignorabant adhuc videlicet Hiſpanienſes illi Patres, alium Romæ nominatum fuiſſe Vicarium, Iacobum Lainium, quem, ſimul admoniti fuere, obedienter agnoverunt. Paulòque poſt cum in Caſtellam, tum in Luſitaniam, Lainij ipſius perlatæ ſunt Literæ, profectionem Præpoſitorum Romam ad Conventum Generalem imperantes.

II. Tur-

Digitized by Google

Il Turrianus circumspectis omnibus, neminem reperit cui rectius vice sua gubernandam Provinciam, crederet, quam Ignatio Azevedio tantum is sui specimen dederat fere iam quatriennii experimento Regiminis, Domestici iuxta Extremique lumine laudati. Multa interveniunt quæ profectionem in Urbe Turriani moraretur, super cætera morbus de mors Regis optimi Ioannis III, qui tertio Idus Iunij an. 1557. contigit. Brevi post, impetrata Reginæ Viduæ, cui erat a confessionibus eundi postliminio, versus Italiam solvit. Coactus obedientia novum subire iugum Azevedius, Lusitanorum institut Provincie, pedibus longa itinera confligens, aut si quando Comitum potiùs eelspectus, quam ella in se fe indulgentia, contenderet iumenti vilis uti adhibere, materiam inde sui dejiciendi captans; mulorum curandorum non solum obire in Diversoris, sed & in Nostris, postquam eò pervenerant, Domibus, officium ut proprium usurpando. His finibus par curiæ erat, nihil eo in oc-

48 Michaël Turrianus Ignatii Azevedium visitatio ius Regendas Provinciæ Lusitaniæ præficit.

49 Mira huius in eo munere humilitas & constantia.

Biblioteca Central

curſu benignius, in congreſſu comius, in iuvandi occaſione diligentius, in omni tractatione circũſpectius. Quoquò veniebat, pacem Collegijs vultu ipſo primo lętitiamque inſpirabat. privatim ſingulos alloquijs accomodatis ad perfectionem animabat. Fervere hinc ſtudia laudis omnis: cunctis, quò voce & exemplo trahebantur, alacriter, ac velut impetu innato, ſequentibus. Conſtitutionum quas ubiq; calentiſſimus declarabat, exactiſſima Domi obſervatio, foris in excurſionibus per Pagos, in ſublevatione Vinctorum apud Cuſtodias, Ægrorum in Noſocomijs, ſummus Sociorum fervor. Iuventutis inſtitutio in Scholis, divini verbi & Sacrorum adminiſtratio in Templis, pari ſedulitate accurabantur. Spiritu quodam à capite in membra commeante vigere cuncta per Provinciam & animari quaſi cerneres: laudantibus Externis, Noſtris gaudentibus; & mira ſuavitate in perſeverantia Religionis ſe confirmari ſentientibus.

50 Hinc domi foriſque ſumma pace, ingenti fervore, fructu maximo munia omnia Societatis exercentur.

III. Itaque cum creato Romæ ſub

ſub initium Iulij anno 1558. Generali Lainio, remiſſus ab eo Provincialis in Luſitaniam ſub finem anni eiuſdem Turrianus adveniſſet, eam Provinciã, ut diſtinctè Annales [a] annotant, in omnium quæ uſpiam eſſent florentiſſimo ſtatu reperit. Quid is cura Provinciæ reſumpta de Azevedio conſtituerit, dubium faciunt Monumenta quædam illorum temporum, indicare viſa: creatum ipſum Rectorem Collegij Conimbricenſis. Extat ſiquidem in hoc Romano Tabulario Catalogus Sociorum in illo Collegio degentium anno Chriſti 1557, in quo clariſſimè primus omnium ſcribitur Ignatius Azevedius, adiuncto vocabulo Rectoris. Ne id pro vero habeam, tenet me, primò ſilentium Scriptorum qui de his egerunt, mentionem iſtius Rectoratus Conimbricenſis nullam omninò facientium. Deinde quod certò conſtat illo anno 1557, ſub finem æſtatis profectum è Luſitania Romam versùs Provincialem Tutrianum, ſuum in eo munere Vicarium Azevedium reliquiſſe, nec ante autumnum anni

[a] *Sacch. p. 2. lib. 2 nu. 163.*

51 **Conimbricenſe Collegium ab Azevedio vti proprio Rectore fuiſſe gubernatum quidam tradunt.**

Sacch. Tellez Alegambe.

52 **Certis id argumentis refellitur.**

ſequentis redijſſe, unde eſt evidenter conſequens: toto illo ſpatio in Viceprovincialatu illum perſeveraſſe. Denique quia ex Literis Michaëlis Turriani ad Generalem Lainium datis anno 1560. manifeſtè colligitur, Azevedium exoneratum cura Vicaria Provinciæ, ſtudium Theologiæ intermiſſum reſumpſiſſe. Quid igitur? mendacem ne iſtum Conimbricēſem Catalogum dicemus? minimè. Præfuit enim revera ſub finē illius anni 1557. Conimbricenſi Collegio Azevedius, in quod ſtatim à Turriani diſceſſu ſe Vlyſſipone cōtulerat ad Viſitationem inde Provinciæ inchoandam, hæſitque in eo perdiù, quod ibi Sociorum ad centum quinquaginta iam tum degerent, quantum in tota reliqua Provincia non erat. Ergo quod illi Domicilio Provinciæ Capiti cum ſumma poteſtate Azevedius præeſſet, eius Rector in illo ſcripto nuncupatus fuerit.

IV. Illud quidem idoneo, quod indicavi, teſtimonio evincitur: poſt reditū ex Vrbe Turriani, reverſum Conimbricam Azevedium Theologicis il-

illic se studijs redidisse, in quibus tamen ultra spatium annuum peritare, quietus non potuit. Nam Catalogus Romam missus Domus Professæ Ulyssiponensis fuit finem anni 1559. certam hodiecq; ibidem facit, ibi tunc fuisse P. Ignatium Azevedum Domi Coadiutorem, Doctrinæ Christianæ in Templo Magistrum, ac Confessarium Carcerarium; quare ut restimonium Epistolæ Turriani anno sequenti scriptæ duos annos studij Theologici Azevedum absolvisse affirmantis, cogit nos dicere vacasse illum polt Rectorarum Ulyssiponensem, annuo spatio Theologiæ, qui secundus annus additus ad unicum abeo antea illi studio impensum, diserte in prius laudatis experiſſimum monumentis, illud à Provinciali allerum bienium explicat: ita necessario intelligimus, evocatum eundem Conimbricam in Domum Professam Sancti Rochi sub autumnum anni 1559. ut modo memoratis illic ministerijs fungeretur. Magnis oportuit Provincialem impelli causis ad iterum abstrahendum à curriculo Theo-

51 Azevedus restaurata Conimbricæ Studia, Theologiæ necessarium explicat, abrumpens; in Domum Professã Ulyssiponensem accitus.

Biblioteca Central

logici ſtudij Azevedium; cuiuſmodi conſilium, iuxtà uſum & formam Diſciplinæ noſtræ, ex ſola ferè ineluctabili neceſſitate nanciſci excuſationem poteſt. Crediderim ingens relictum Vlyſſipone Azevedij deſiderium ex illic ſpectata virtute ipſius: unde vehementibus Exterorum & Domeſticorum de illo iſthùc revocando flagitationibus obſiſtere Turrianus nequiverit. præſertim cum præcipuam propenſionem ad procurandam apoſtolicis miniſterijs ſalutem Animarum Azevedius inter gubernandi occupationes oſtendiſſet; &, in eam curam ſtrenuè impendens quidquid à munere Domeſtici Regiminis ſuffurari poterat vacui temporis, inſignem prorsùs talium utiliſtimè gerendarum functionum facultatem experimentis evidentibus probaſſet.

V. Non erit abs re quædam hic commemorare generis iſtius, quæ ut ille tunc ultrà debitum ſui geſſit officij, ſic ea nobis liceat nunc extra ordinem referre. Poſtquam in utroque Rectoris & Provincialis Magiſtratu cun-

cunctis iſtorum munerum obligationibus cumulatiſſime ſatisfeceret, indulgere ſe exiſtimans poſſe vehementi quo æſtuabat deſiderio lucrandarum Chriſto animarum, in minuſcula parochia iuxandis accomodata hominibus; plerumque dum luſtrat frovinciam, in obvia obiter Pagis, Plebe rudi docenda, confeſſionibus audiendis, Agris conſeſandis, concilianda diſſidentibus, moribundis adhortandis. Ad hæc illi Deus dederat robur corporis zelo animi par; ut perſiare dies totos ſine cibo, pervigilare noctes integras, etiam poſt diurnum gravem laborem, facile poſſet. Viſylipone, quàm ipſiſſime per curas domeſticas licebat, vitebatur in Valetudinarij, cum eo quod vocant Regium, cum alio lucubrationum dicto. Habet etiam ad Ergaſtula Vinctorum, & ocione ad eos habita, ſedebat ad Tribunal Penitentiæ, patientiſſimam confitentibus operam dans. Quærebat præterea intra Domibus privatis aut languentes ex morbo, aut egelidæ conſolatore, quibus conſuleret, inexhauſta liberalitate

54 Azevedus viſitans Provinciam Miſſionis obiter Apoſtolicas exercet.

55 Rectus Viſylipone Noſocomia inſervit.

Digitized by Google

caritatis. Aliquandò in avijs tugurijs tria reperit propè moribunda Mendicabula. Homines erant flagitiorum, infamium meritas luentes pœnas, exesi membra diris ulceribus, omni ope destituti. miserabiliori malè conscíarum & aversarum à Deo mentiũ statu, quàm corporum. Advolat ad Præfectũ Xenodochij, tres lectos impetrat, pascẽdi & curandi qui ijs usuri forent, in se providentia recepta. spirãtia hùc tria cadavera ipse transfert. unus erat præ cæteris visu horridus & putore intolerabili fœtẽs: hũc sua manu Azevedius ubi sordidissimis exuit cẽtonibus, postquam ipse totondit, ipse abluit, ipse à concretis toto corpore sordibus purgavit, mundo amictum induſio, molliter in puris linteis componit: duosque pari sedulitate cæteros. Tum cunctos alimentis corrogatis recreat: moxque ulcerum ac carcinomatum teterrimorum per se ſecurationem aggreditur. uti antea memoravimus, didicisse illum quasdam artes Mechanicas humilitati ac caritati exercendæ utiles; sic & Chirurgices

56 Insigne ipsius factum in hoc genere.

ru-

medicamenta quædam arripuerat. Ergo infectis tumorum fluentes tabo plagas tractat, lavat, fomentis lenit, lina ipse & emplastra superponit, ac fascijs obligat, inde quotidiana assistitate, nihil offensus vitæ tetro ac dira inquinati, beneficium iterat. Venit forte id temporis negotij causa urgentis in urbem regiam e suo Collegio Leo Henricius (nam is in Conimbrencensi Lyceum Gymnasij paulò ante Godinio successerat) Hunc semel, ad suos Susceptos de more properans, Azevedius, comitem voluerem pedestrem ipse alumnus. Erat is se fui heroicæ animi exemplis in nostra etiam Historia memoratus, a clarus peculiariter quoque exercitatus in palæstra, fortiter impetendi stomachi inter obsequia aegris gelenorum componibus impenda.

a Orlan. lib. 6. an. 90.

Ergo principio alacriter adfuit, concrectanti ægros suos & Gangræna ipsorum ævolutas palpanti manduanque Azevedio, magna vi animi nauseam premens. Sed ut ad illum quem dixi purulentissimo strumosum ventum, ei dum retegunt lepra inculcata ar-

Digitized by Google

artus, dum quæ paſſim hiabant profunda & rancida ulcera terguntur, unde vis vermium, ebulliente ſanie, ſcatebat, perculſus Henricius ſpecie fœdiſſima, & peſtifero afflatus halitu vaporis inde ſurgentis, concidit repentè defectus ſenſibus; vixque aqua inſperſa, multiſque fomentis è gravi deliquio recreatus, nullum poſteà faciebat finem admirandæ ac deprædicandæ Azevedij fortitudinis, quam ex ſuæ debilitatis comparatione, longè eſſe maiorem uſu vulgari ſentiebat: Nec tacendum: haud defraudatum, quam appetierat, mercede tam difficilis curationis Azevedium. Siquidem ille aditum ſibi ad medendum animabus, iſta corporum cura captarat. ex voto· que illi contigit, tres illos homunculos, licet obdurationis in ſcelere anteà irrevocabilis, obſequijs tandem tantæ caritatis emollitos, audire monita tam benevoli Miniſtri, ijſque perſuaſos, purgatas apud ipſum Animas plena confeſſione, ac vera pœnitentia criminum graviſſimorum, cum bona ſpe ſalutis, Deo in eius manibus reddere,

re, morte intra ſpatium non longum omnes ſingillatim obita : neque enim morbis humana ope curabilibus laboraverant.

VI. **Geminum huic vincentis in Azevedio Naturam Virtutis Exemplum alio à me deſcriptum in Opere,** quoniam id & ineditū adhuc eſt ; nec uti ſe res habent, ſperari eius emiſſio in lucem ante annos plures poteſt, hic adſcribā è Libro XIX. Partis V. Hiſtoriæ Societatis Ieſu, cuius Libri, res ab omnibus ubique per Orbem Socijs Actas an. 1599. complectentis, dum Petri Fonſecæ tum mortui vitæ ſummam de more colligo, hæc verbis totidem pono Sectione XXXIV. *Ad ultimum iuvat, unico demonſtrare facto, à quibus rudimentis ad eam Fonſeca virtutis & autoritatis Nobilitatem profecerit. Iuvenis cum Ignatio Azevedio, tum adhuc Adoleſcens Petrus noſter evangelizanti Apoſtolico ritu comes exiſſet, contigit ipſos, dum Hominem inſequuntur iratum, ut cum Inimico reconcilient, in Aegrotum incidere fœda elephantiaſi coopertum. Plauſtro iacebat ac vehebatur impoſitus. Manus, pedeſque*

magnam partem exederat vorax peſtis. nulla integra tota Corporis ſuperficie pars cutis. tetra viſu facies, intoleranda naribus exhalatio, abominanda tractatu fœditas. Namque ultrà putrium ulcerum mephitim; cum ſe commovere miſer nuſquam poſſet, & Miniſtro careret, in ſordibus quas alvus egeſſerat volutabatur. Tali miſerando humanæ infelicitatis ſpectaculo perculſi Dei ſervi, continuò faſtidioſam Naturæ mollitiem domandam, & promendam pietatem rati, occaſionem vincendi ſeipſos divinitùs oblatam cupidè arripere decernunt. Ad Domunculam iſtiuſmodi Aegrotis deſtinatam progreſſi, ſumma benignitate hominem ex plaustro deponunt; abſtergunt diligentiſſimè tabum ac ſæces, in lectulo collocant, adhibent & amantiſſimorum blanditias verborum, mirante Leproſo, & in eos abs ſe miſericordiam vertente. Illi ſub ea Oppidum ingreſſi emendicant oſtiatim pro infelici; & quidquid corrogarant ſtipis ad eum deportant. Denique comparatis non modò Cibis; ſed & morbo accommodatis alijs quoque, ferè quanta ſufficeret, copia, Vale Homini dicunt. Nunc cognoſcere dignum eſt, quam à Miſero adiuto collatæ opis vicem exegerint. Animadverte-

rant

rant habere illum in ſuccida Mantica fruſta panis atri è Milio, præter quàm dura & mucida, etiam uncta, non adipe aut iure: ſed pure ac tabo ex ulceroſarum attactu manuũ; ac ſtrumoſi oris non magis morſu quàm ſanie ſignata. Has ut ſtomachum frangerent, inutiles iam ipſi donari ſibi reliquias poposcerunt. impetrataſque tulerunt ad Diverſorium quò quidam alij è Societate horum in iſta Miſſione Collegæ convenerant. Ibi cum veniſſet hora ieiunij ſolvendi, conſidentes cum Socijs ad communem Menſam utrique iſta viſu informia fragmenta è ſacculo exprompta ſibi appoſuit: ex ijſque veſci, appetentia è ſui vincendi ſtudio nata, ceperunt. Non fefellit accumbentes unà Sodales pari Chriſti ardentes caritate, qua conditura tam inſulſæ ac ſpurcæ ambobus reliquiæ ſaperent. unde inplauſibile Superis exarſere certamen, à Duobus flagitantes, ne ipſis inviderent Edulij Crucis felle intincti particulas: ijſque negantibus, micas forte deciduas, avidè raptas vorantes, ignota Helluonibus voluptate. Corrugent licet nares Delicati dum hæc legent. Nos auſa heroica calcantis naturam Virtutis, Sanctorum exemplis conſecrata, obruere ſilentio non poſſumus: uti nec affirmare dubi-

ta-

tamus: esse istas Cœlestium Athletarum de Gula victorias, regijs Apiciorum Delicijs lautiores. Hæc ibi Nos: quæ quandocumque Deo placuerit illa proferri, omnes legent.

VII. Istiusmodi de se præbitis crebrò documentis, arbitror meritum Azevedium, ut avulsus præcociter meditationibus Literarijs, Vlyssiponensis Professæ Domus Operarijs accenseretur. Ibi porrò qua strenuitate, iuncta quæ diximus officia obierit, ex uno specimine innuere sit satis. Quadam die à prima luce ad meridiem audiendis confessionibus operatus, indicium accipit: capitale supplicium sub vesperam de Reo quopiam sumẽdum. una erat, ut dixi, ex eius provincijs, Carcer publicus, unde producendus ad suspendium ille infelix dicebatur. Ergo fessus, ut erat, impransusque, eò confestim advolat; miseroque ad mortem æquo animo ferendã comparando, nusquam ab illo, quoad efflasset animam, absistens, laboriosissimè instítit: ac tum demùm sub Solis occasum ieiunus adhuc se recipit Domum.

57 Azevedij caritas indefessa durantis dies totos sine cibo in iuvandis Animabus.

Digitized by Google

mum. Id cum obtervasset quidam hospes è Nostris, Roma nuper appulsus, atque in Divi Rochi obiter diversans, Socijs in familiari sermone significavit admiran se tantam in Aevedio sui negligentiam, unde iure mereri posset, ne is in grave valetudinis damnum incurreret. At ei responsum est, obdurasse illum usu illis, nec iam renovandis Domesticis, valere, utpote quotidiana, fervoris eius experimenta, quibus saltem dis parem ipsi virium animi ac corporis firmitatem tribuisset, & dudum contouaret, Deus.

CAP. V.

Ducitur Bracaram ab Archiepiscopo, cui Lustrani Diœcesim infervit. Fundatu ibi Societatis Collegium primus regit.

Barcellæ concionatur insigni exemplo & fructu. Vota quatuor solẽnia profitetur. Quid de illo Bracarenses & ipse Archiepiscopus senserint.

I. SIc fruebatur Azevedij laboribus Vlyssiponensis Professorũ Domus; & nihil in eo se minùs quàm expectasset, reperire gratulans, propriã sibi ac perpetuam tam industrij ac valentis Operarij copiam vovebat. ac neque illum ipsum pœnitebat suæ illic moræ, ubi nactus materiam immensæ caritati propè parem, nullum sibi tempus ab occasione benè de Deo & Hominibus merendi posse fluere vacuum, reputabat gaudens. Dissecit tamen utrorumque spes transversum incurrens ineluctabile consilium Providentiæ Cœlestis, quæ Messi alibi amplæ ac maturæ colonum hunc delegerat:

rat: quin & novæ in Agrum fértilem strenuarum Operarum Coloniæ mittendæ destinarat Ducem. Anno eodem Christi undesexagesimo supra sesquimillesimum, tertio Nonas Septembris, inauguratus ritè Vlyssipone est in Bracarensem Archiepiscopum Bartholomæus de Martyribus, venerabilis Sacri Prædicatorũ Ordinis Professor, eò magis istum honorem egregia doctrina virtuteque præstanti meritus, quo fortiùs constantiusque, dum offerretur, detrectavit; solo tandem citrà culpã irrecusabili Maiorum imperio ad illum admittendum inflexus. Hic quàm primùm à consecratione sua, expedire se ab aulicis officijs potuit, paucis post diebus, decimo videlicet Kalendas Octobris, ex Vrbe regia ad suam se contulit Ecclesiam; ubi spatio inde ferè trimestri compositis, quantum satis in præsens visum est, Civitatis ipsius Bracarensis rebus, accuratam reliquæ Diœceseos exequi lustrationem decrevit. Id illi paranti recurrerunt animo quæ multa & præclara de Ignatij Azevedij zelo atque

1559. 3. *Sept.*

22. *Sept.*

58 Bartholomæus de Martyribus inauguratur Vlyssipone Archiepiscopus Bracarensis.

induſtria in procuranda ſalute Animarum, partim ipſe Vlyſſipone viderat, partim è fama celebri cognoverat. Ex quibus intelligens quanto ſibi adiumẽto ad rem iſtam ex animi ſui ſententia gerendam talis vir futurus eſſet, dedit accuratas Literas ad Provincialem Societatis Michaẽlem Turrianũ, quibus enixè orabat: ne ſibi ad viſendos, prout Sacri Canones iubent, ſuæ Ditionis Pagos urbe mox Bracara prodituro, comitem gravetur adiungere P. Ignatium Azevedium. Si adeſſet P. Conſalvus Sylveria, illum ad hoc ſe fuiſſe ante omnes petiturum: tam dulcem enim vigere etiamnùm Bracaræ rerum illic ab eo ante annos novem præclarè geſtarum memoriã, ut quidvis in ſalutem iſtorum Populorum ſe iſto adiutore perfecturum facilè putaret. Nunc quoniam is dudùm ſolviſſet in Indiam, quem unum per omnia ei ſimilem cerneret Azevedium eò inſtantiùs poſcere, quò ſpem omnem ac facultatem rectè auſpicandæ ac ſalubriter defungendæ ſuæ tanti momenti Præfecturæ, in eius conſilio, auxilio, &

59 Luſtraturus ſuã Diœceſim petit concedi ſibi Azevedium & impetrat.

„ & cooperatione præſenti conſtitutam
„ haberet. Erat vir ille magnus, & meritis in Societatem ingentibus, & efficaci ei propenſiſſimè gratificandi cõmendatione Roma nuper à Generali Præpoſito Lainio miſſa, tantæ apud Noſtros Præpoſitos autoritatis, ut nihil ei negare fas ducerent. Iuſſus igitur confeſtim in id occurrere Azevedius, unaque cum ipſo alius è Noſtris Sacerdos Petrus Gomeſius, ſumma hieme (Ianuarius erat Menſis anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi) pedibus Bracaram progreſſi, in publico illic mendicorum Hoſpitio diverſati ſunt, quoad, Archiepiſcopo ducente, urbe exierunt.

II. Subſunt Bracarenſi Præſuli lata ſpatia Soli aſperi, frequentiſſimè quidem habitata duro genere Plebis ruſticæ, cæterùm multa prærupta rupibus, impedita denſis ſaltibus, nec feracia felicioris annonæ, cuius nec importari ex Vrbe copia, propter invias montium acclivitates, facilè poteſt. Ea res laborem iniungebat Archiepiſcopo Comitatuique ipſius inde

graviorem, quòd ſolatia fatigatis propè nulla ſuppeterent. panis cibarius, vileſque nec urbani ſaporis, nec ipſi abundantes cibi, laſſitudine defectis apponebantur. Eminebat in talium patientia difficultatum verè Apoſtolici Antiſtitis alacritas, Ærumnarum ac contentionum particeps omnium, nihil eximiæ commoditatis in victu cultuque ſibi delatum, admittebat. memorant, fortè repertum aliquando (rē in montanis mapalibus raram) & ipſi propriè appoſitum, triticeum panem, Sodali proximo Azevedio ceſſiſſe, hocque recuſante, intactum manſiſſe; quoad ſitu mucidus, & ordeaceo peior vetuſtate iam factus, certatim ab ambobus fraudandi genij æquè cupidis appeteretur. utrumque videlicet Chriſti ſpiritu intimè inſtinctum, fames ſitiſque urebat ſanctior, Dei exequendæ voluntatis, Hominumque ignorantia & vitijs aberrantium, ad viam ſalutis revocandorum. Huic operi dies toti, maiorque pars noctium impendebantur. Diſcurrere Azevedius à primo mane ad veſperam impa-

60 Venerabilis Antiſtitis tolerantia & humilitas, & utrarùque in Azevedio imitatio.

paſtus per villas & agreſtia tuguria, collectam in cœtum rudem Plebem docere. Ibidem mox ſedere audiendis confitentibus, nec, quoad eſſet omnibus ſatisfactum, abſcedere. Hinc alios quærere, ac Pagos una die plures obire, pari contentione indefeſſæ caritatis. ſic præparatæ Multitudines ad conductum ſtatis diebus, quò vocabat Archiepiſcopus, confluebant, Sacramentorum Euchariſtiæ ac Confirmationis Paſtoris ſui manu percipiendorum cauſa: His monita Edictaque corrigendis vitijs, ſanciendæque Diſciplinæ promulgabantur. Tali ſpecimine utilitatis Operarum Societatis confirmabatur eò magis Archiepiſcopus in iam priùs concepto deſiderio excitandi Bracaræ Sociorum Contubernij, quam rem ante ſuum ex Vrbe diſceſſum ſedulò urſerat. Sed magnæ in contrarium ſe repentè obiecere obſtaculorum moles. Illinc Cives Bracarenſes Collegium ſcriptò Plebiſcito recuſarunt. Inde Canonici Eccleſiæ Maioris longa & acri obnunciatione reſtitere. Vnde prudens Antiſtes veri-

61 Collegij Societatis in urbe Bracaræ fundãdi deſiderium in Archiepiſcopo ſed ob multorum oppoſitiones irritum.

ritus ut ſalubre foret, contrà declarata ſtudia præcipuorũ Reipublicæ mẽbrorum primo ſtatim aditu venire, iã tum deſperaverat quidquam in eo genere poſſe perfici: ac modò etiam iterùm eadem reputans, expedire impetum nequibat ad denuò inchoandũ quod nunc quoque caſſum ſucceſſu tandem fore providebat. Itaque, peracta iam luſtratione minorum Oppidorum, ad Metropolim ſe conferens, Azevedio gratias egit navatæ operæ, ſeque non obſtare ſignificavit quominus unde venerat rediret. Et ille veneratus optimum Præſulem, recuſatoque, quod offerebat, Palatij Archiepiſcopalis hoſpitio, in Xenodochium Vrbis, ſolitum ſibi Diverſorium, veſpere cum Socio migravit, vale dicens, uti poſtridiè mane diſceſſurus. Tranſacta illic ambo noſtri Sacerdotes nocte, prima luce Sacro facto, ſumptis in manum baculis, ad iter versùs Vrbẽ Portum pedibus agendum prodeunt, cum ecce Quidam in Limine, ne pigeat ſibi dare operam confiteri cupiẽtibus, orant. Prolixè annuit Azevedius,

&

& Sacellum ingreſſus ad Sacrum Tribunal ſedit. At ecce primis expeditis, alij ſubinde alijque affluunt. Meridies iam erat & ille turba circũdatus purgare conſcientiam volentium, in ſella perſeverabat. Non ita multò poſt prandens Archiepiſcopus, ad ſuos; *En*, inquit, *bonus Azevedius in via nempe, ut tempus eſt, ſudat, multis iam milliaribus emenſis. at quàm navum & fidelem eo diſcedente adiutorem amiſimus! cui quando ſimilis continget?* Hæc unus Menſæ Miniſtrantium audiens. *atqui, Domine*, ait, *adhuc eſt in Vrbe Azevedius. Ego illum modò ante Xenodochium tranſiens in Aede ſacra Divi Marci confeſſiones audientem vidi. Ita ne*, reponit Præſul. *Ergo hùc ipſum curriculò accerſas iubeo.* Ex quo pridiè Noſtros Venerabilis Antiſtes dimiſerat, recurrentibus de inſtituendo Collegio cogitationibus agi ſibi ferrique ſenſerat animum: nec infeſtæ iſta cura nocti dies pacatior ſucceſſerat. Erat cum ſe increparet quaſi mollem nimium, qui fortè non inſuperabilium obiectu difficultatum, negotij tam publicè utilis perpetrandi abieciſſet ni-

62
Caſu fortuito iterùm excitatur in Archiepiſcopo piamens Collegij Soc. Bracaræ condendi.

nimiscitò ſpem. nec ſe non aperiebãt indaganti viæ alliciendi ſuaviter ad aſſenſum optatum quos ſibi dolebat adverſari.

III. Inter hos reciprocantes per mentem ſenſus, advenientem Azevedium cum Socio, primùm lautos iuſſit ſecum accumbere; tum comiter arridens. *Heus Vos*, inquit, *tempeſtivos viatores, quos in Diverſorio meridies opprimit! at (ſeriò iam loquar) divinitùs id factum interpretor. Sunt enim quæ tecum, Pater, privatim conferre magnoperè cupio. Tu dic interim quæ te remora feſtinantem tenuerit?* Ad hæc Azevedius: *temperare mihi, Domine, in occaſione benè merendi ab opera nequeo. rogarunt ſuccinctum ad viam unus & alter, ne conſolari purgare animum volentes ſe gravarer, ſucceſſere ſenſim plures atque ut turba confluxerat, niſi me Veſtra Illuſtriſſima Dominatio vocaſſet, uſque ad Veſperam hærendum in loco mihi videbam. & dilatæ profectionis tædium abundè occupationis dulcedo compenſabat. quid enim iucundius quàm conciliare Homines Deo?* Nempe iſto eventu, ſubiecit Archiepiſcopus, *docere me Deus voluit, quàm intempeſtivè, dimittendis*

pri-

pridiè vobis, abegiſſem ſtrenuos Meſſores à ſegete iam alba & falcem vocante. Nunc cum detur, divina gratia, locus retexendo conſilio damnoſo, mutata ſententia, veto quantum poſſum, ne abeatis. pergite ut cepiſtis excolere veſtra induſtria Civitatem hanc, non minus indigam tali ope, quàm unde heri redijmus, agreſtes Pagi. Sub prandium ſeducto Azevedio diſſeruit: planè conſtitutum eſſe ſibi tentare denuò inſtitutionem Collegij; modoſque monſtravit quos excogitaſſet eluctandæ Obſiſtentium renitentiæ. Ab hoc colloquio ambo Sacerdotes noſtri conſueto ſe Xenodochij diverſorio reddiderunt, mendicato illic uſuri de more victu: prout olim ibidem Gonſalvus Sylveria, & recentiùs, paulò antequam novus Archiepiſcopus conſecratus eſſet, rogatu ipſius iam deſignati, aliquot Sociorum Vlyſſipone ſubmiſſi, fecerant, miniſteria Societatis magno uſu & plauſu, Plebeiæ præſertim multitudinis, exercentes. Hinc novo animo remgerere Azevedius aggreſſus, Primùm accepto indicio perniciei quam incautæ Iuventuti afferebat perditarum

63 Azevedius utiliter laborat in Bracara ſcandalis purgãda.

mulierum impudentia, multas ex illis ſalutari pudore confuſas, à turpiſſimo quæſtu ad bonã redegit frugem. Alia illìc peſte laborabant viri. Acre ac bellicoſum per illos Tractus Hominũ genus, facilè contractis inter irritabiles Iuvenes rixis, in odia cædes ſubinde parturientia, erumpebat. Huic quoque exhauriendæ ſentinæ Azevedius antliam iniecit, tanto Dei fortunantis auxilio, ut brevi tempore ſermones urbani de iurgijs priùs quotidianis, miniſque odientium invicem ac provocantium, ſequentibus non raro eventibus tragicis, uberem habere materiam ſoliti, argumentum iam auſpicatius vulgò tractarent, narrandis exemplis condonantium ſibi mutuò graves iniurias, & ex profeſſis conteſtatiſque longo ſpatio immortalibus inimicitijs, in pacem ſynceram, benevolo palàm declaratã amplexu, coëuntium. unicum in ſpecimen iſtiuſmodi generis factum referam. Duo erant è Primoribus Civium cum magna Vrbis offenſione iampridem iuvicem capitaliter infenſi. Hos ſingillatim magno

gno ambitu Azevedius conventos, ægrè tandem exoraverat, ut ad ſe Domum certa hora venturos pollicerentur. Adfuit unus ad condictum, qui cum diutiùs expectaret, incertum qua cauſa, morantem alterum, ſolicitus Pater ad Domus oſtium proceſſit: & qui primus tranſeuntium occurrit, ei blandè vocato: *Ne te pigeat Domine*, inquit, *quod facilè queas, cooperari bono negotio; noſti illum* (nominavit quem deſiderabat) *fac obſecro te, ſtatim conventum admoneas, dudùm hic ipſum requiri, quò ſe in hoc tempus occurſurum mihi heri promiſerit.* Ad hæc iſte: *bona verba Pater*, inquit, *eius viri mihi pridē inimiciſſimi nec vultum ferre occurſantis poſſum, nedum ut ſuſtineam Domi eum ſuæ viſere.* Amplexus talia cauſantem Azevedius; *Ignoſce*, ait, *ignaro veſtrarum rerum: & tamen per quidquid carum habes, obteſtanti largire mihi brevem apud nos moram, cuius ingens tibi conſtabit fructus.* Hoc, poſtquam annuit, introducto, dum alios in platea ad cunctantem urgendum exquirit nuncios, iterùm & tertiò ſimili exceptione repulſus eſt. Duo nempe alij ſimultates

64 Quatuor conciliationes infenſorum inter ſe ſe uno die feliciter perfectæ.

& odia in eum quem vocari Pater cuperet, propria excuſarunt, ob quæ negabant ſibi fas eſſe infenſiſſimum ipſis hominem alloqui. Et hos Azevedius infimis delinitos precibus, vix tandem exorat, ut ingredi & ipſi dignarentur. Nec multò poſt denique adfuit qui quærebatur. cui renidens Pater, cunctationis tibi nobiſque quæſtuoſæ defenſionem omitte: per eam enim factum ſcito, ut cum cunctis à te diſſidentibus una opera redintegres gratiam. tum quatuor illi oſtendens qui ſe læſos ab illo quererentur: nonne, ait, te pœnitet illatarum his iniuriarũ? nonne pacem & amicitiam ipſorum poſtulas? Vos viciſſim nonne Dei & veſtræ ſalutis cauſa, ignoſcitis, ſatisfactione accepta? cunctis annuentibus, pro uno fœdere quadruplex icitur.

IV. Dum his Azevedius attendit, perducta feliciter ad exitum, incenſis Archiepiſcopi ſtudijs, negotiatione Collegij, Canonicis iam & Civibus plenè aſſentientibus, III. Kal. Septembris Anni paulò ante memorati, ritè confectæ Tabulæ ſunt; ſtipulante nomi- 30. Aug 1560.

mine Societatis Azevedio; per quas locus & cenſus Noſtris aſſignabatur, quibus autorati, conſueta docendæ Iuventutis, excolendique ſacris functionibus Populi miniſteria in perpetuum Bracaræ obeunda ſuſciperent.

An. 1561 Inita novi Gymnaſij poſſeſſio poſt paucos menſes eſt, & à miſſis eò Conimbrica Magiſtris apertæ ſcholæ. Rector naſcenti familiæ Azevedius impoſitus, latum invenit campum cunctis ſuis explicandis artibus. Eſt Domiciliorum quæ numeroſæ, præſertim Literatorum, & ſacris Operantiũ, Sodalitatis perenni habitationi præparantur, operoſa sẽper inſtructio, quòd multa varij generis æquè urgentia curanda in idem ſe tempus oggerunt: Hinc Cella & penu flagitãtibus annonam: inde Officinis uſus Domeſtici utenſilia neceſſaria poſcentibus. Dum aliò interim avocat Veſtiarium implẽdum, aliò lectis, lucernis, libris, ſedilibus Cubicula ornanda. Denique in diverſam, at cunctis prævertendam ſolicitudinem abripit, egens Templũ Sacræ Supellectilis, Reique divinæ

65 **Collegij Bracarenſis initia Primo Rectore Azevedio.**

mul-

66
Strenuitas eius & caritas.

multiplex comparandum Inſtrumentum. Ad hæc tot unus occurrebat, idẽ Paterfamilias, idem Oeconomus, idem Emptor, Diſpenſator, Procurator, omnia ſolus Azevedius: nec per inevitabiles anguſtias initiorum, unde omnibus ſatisfieret, quamlibet ſatagenti ſuppetebat. Tunc Rector à ſua ipſe virtute ſupplementum egeſtatis extundere conſueverat. Nam aut, abſtinentia largitioni copiam parante, ſe ipſe fraudando neceſſarijs, efficiebat ne ſui opportuna deſiderarent; aut ingenti fiducia exorabat à Deo quæ humana ope nequirent confici. Sunt Bracaræ, propter viciniam Montium & Cœli tractum Septemtrionibus obverſum, hiemes rigidiores. Hinc Adoleſcentem conſpicatus è Magiſtris, vi frigoris tremulum, quod, exhauſta iam Sartoris apotheca, ſubuculæ non niſi attritæ ac tenuis nanciſci copiam poſſet: ſuam ſibi clàm detractam tunicã Iuveni dedit, iubens hac alteri ſuperinduta humeros & latera fovere. ipſe ſine interula ſolam extimam togam crudo Boreæ obijciens duravit, quoad pe-

penetrabili rigore viſcera intrãte, metu morbi gravioris contrahendi coactus eſt à ſolita ſui deſpicientia & amore paupertatis ſubſidium petere. Fortè invenit in equili obſoletum cẽtonem panni olidi (ſtragulum iumenti vetus erat) eo pectus obvolvens, tali de ſe paludamento triumphabat. Fuit cum imminente hora prandij trepidè admoneretur à Triclinij Præfecto, (is erat Manuël de Rego Coadiutor, cuius ſcriptum hac de re teſtimonium habeo) deeſſe Domi panem. Cui Rector, *Tu tamen*, ait, *ad pulſum horologij ne omiſeris edere tintinnabulo conſuetum ſignum conveniendi ad Menſam*. Fecit ille ut iuſſus fuerat, vacuo adhuc ut priùs penu. Sed iam confluentibus ad convictum Sodalibus, vocatus oſtiaria nola Ianitor ille ipſe Manuël, Mulierem reperit, ſupra caput geſtantem ſportam ſupernè tectam mappa candida, plenam optimis panibus, quos ſe offerre Patribus dicebat. Hanc Oſtiarius exonerãs, ſuſtineret ſe paululùm, oravit, quoad pane depoſito ciſtam inanem cum linteo referret. Sed nullam

67
Fiducia in Deo non fruſtrata.

ſam mox rediens Mulierem invenit. nec cuius id munus, aut is cophinus fuerit, ſciri umquam potuit.

V. Non tamen hiſce ſolicitudinibus Domeſticis à curandis per ſacram Doctrinam & Sacramentorum adminiſtrationem Externis Azevedius avocabatur. Itaque cum in meliuſculum iam ſtatum recẽs Colonia profeciſſet, ut carere pauliſper præſenti Rectoris providentia, ſine magno incommodo videretur poſſe; accepiſſetque ſub inſtantes verni ieiunij ferias à Barcellenſis Oppidi Primoribus Literas, quibus magnoperè orabatur, aliquem ut ad ipſos è Collegij Patribus idoneum mitteret, cui per Sacram de more Quadrageſimam ex Eccleſiæ pulpito dicenti Populus operam daret, iſtam ipſe ſibi provinciam excepit. Diſtat Bracara octo fermè milliaribus Barcella, Municipium nobile ac frequẽs. Eò Ignatius, adiuncto ſibi è Socijs adiutore Laico (eodem illo quem ſuperiùs nominavi Manuële de Rego, ex cuius narratione ſcripta, pleraque quæ mox referam, didici) pedes iter intendit.

Erat,

Erat, ut Menſe Februario, frigida & pluvia tempeſtas. Praduſque amnis eam medius incurrens viam ita imbribus intumuerat, ut ne ab equite quidem vado traijci citrà ſummum periculum poſſet. Stabant inopes auxilij conſilijque omnis Viatores duo. alterque horum Azevedius mente intùs occupata commentationibus divinarum rerum, uti ſemper iter agendo conſueverat. Eius exemplo, & præſenti difficultate motus comes, & ipſe tacitus venerabatur Deum, rationem dignaretur tranſmiſſionis oſtendere. Dum in his ambo ſunt, & toto latè agro nullus mortalium apparet; ecce miro modo ſe ſe è citeriore in adverſam ripam translatos innoxiè gratulantur, laudantes adiutorem in opportunitatibus Deum, qui videtur iſto miraculo declarare voluiſſe, Autorem ſe Azevedio profectionis iſtius & conſilij fuiſſe. Appulſo Barcellam, adfuere Primorum indidē Civium plures, ad ſua certatim hoſpitia invitatu benigniſſimo trahentes. quibus ille, gratijs prolixè actis, *Pauperes*, ait, *ſu-*

68 Azevedius Barcellam ad Evãgelizandum tendens miro modo Pradum amnem traijcit

69 Barcellæ civili hoſpitio recuſato in xenodochio diverſatur aſperrimo victu.

mus, ideòque parato Pauperibus diverſorio utemur Xenodochij Urbis veſtræ publici. nec dimoveri precibus allegationibuſve ullis à ſententia potuit. Illi, quod unum ipſis officium integrum reſtabat, lautum duobus Hoſpitibus victum magna quotidiè copia in Xenodochium miſſitare inſtituerunt. Sed ex illis Azevedius pleraque intacta remittebat donantibus; partem, Xenodochij Curatoribus in Egenos dividendam tribuebat, ipſe prorsùs guſtabat nihil; unuſque illi cibus erat ſemel in die ſub veſperam, non piſcis, non herbarum quidpiam, ſed merum, idque emendicatum fruſtum atri & duri è milio, ſpelta, vel hordeo confecti panis, quali Plebs illic ruſtica conſuevit veſci. pro omni vel condimento vel obſonio infundebat illi ſuccum expreſſum è malis aurantijs, quorum inferaci eiuſmodi pomorũ ſolo, pervilis illic eſt annona. In hac Ignatius diætæ duritie perſeveravit, quoad eius arbitrij res fuit; nam poſt aliquot hebdomadas à Provinciali Turriano de his ſerò edocto Literæ ad ipſum perve-

venere, quibus districtè iubebatur: in ijs quæ ad curam spectarent corporis, è sui Socij iudicio pendere.

VI. Actionum Azevedio Barcellæ quotidianarum diurna hæc constantissimè servata descriptio fuit. Surgebat è strato tertia hora post noctem mediam. Hinc usque ad Solis ortum adorando Deum resque Divinas contemplando perstabat. Cum primùm fores Templi patuerant, ad Tribunal pœnitentiæ præstò erat, multis semper cõcurrentibus aures patientissimè adhibens. Inde statо tempore admonitus se rectà cõferebat ad Pulpitum, dicturus apud concionem expectantem. simul peroraverat, confessionũ audiendarum occupationi se reddebat, plerisque quos dicendo permovisset, præsentem conscientiæ purgãdæ occasionem arripientibus. Media ante meridiem hora Aram sacrificaturus accedebat. Post Sacrum, longo spatio agendis gratijs impenso, prodibat visendis ægris, conciliationibus dissidentium suadendis, docendæ Catechesi; interim si qui poscerent, au-

70 Ordo eius diurnorum Actorũ dum Barcellæ fuit.

dientiam peccata confitentibus in Templis quibuſque obvijs præbens. Ita die tranſacto primis tenebris illa quam dixi cœna ſumpta, recitandis Horis canonicis, ac ſubinde parandæ poſtridianæ concioni, uſque ad noctẽ mediam operabatur. Tum denique, poſt examen conſcientiæ, & multam Dei venerationem, quieti ſe dabat. quatuor quavis hebdomade diebus, intermiſſis concionibus urbanis, à primo mane ad veſperam, Pagos ad duodecimũ aut quintumdecimũ ferè milliare circumſitos pedibus obibat, ter quater-ve in die varijs locis ad concionem dicens, confeſſiones ubique audiens. Vicus erat eius Tractus, paulò ille quidem fortè avius magis, acceſſuque difficilior: ſed ingens illuc operæpretium vocabat: quòd certo Pater cognoverat indicio, flagitia occulta curantis illam plebem Sacerdotis. Ergo quadam die ad iſtud Caſtrum inexpectatus venit. Conventumque Domi Parochum illum ipſum demiſsè rogat, vocare Populum in Sacram Ædem ne gravetur. Ad congregatam

71 Inſignis hominis flagitiosè viventis cõverſio.

mox

mox Plebem, præſente ipſo Paſtore, de peccati fœditate, de damnationis æternæ inæſtimabili pernicie, dequetanti mali propter mortis ubique inſidiantis incertitudinem, imminente malè cõſcijs in horas ſingulas horribili periculo, diſſeruit Azevedius tanto ardore, ut quotquot aderant terrore haud diſſimulato, concuterentur. at, quod præcipuè ſpectaverat, ille cæcus aliorum Ductor, penitus compunctus procidit ad pedes Oratoris, confeſſuſque illi peccata cum lacrymis, mox eodem die mulierculam quam habebat contubernalem, Domo eiecit, vitamque inſtituit gradu deinceps ſuo dignam, in qua Deo iuvante conſtanter perſeveravit. In Barcellenſi Hoſpitio pauperum, cum eò, ut diximus, diverſatum Azevedius venit, Mulier erat leproſa, à capite ad calcem plena ulceribus; propter teterrimum odorem, & tædium diuturni, eiuſque incurabilis, morbi ab omnibus neglecta. Hanc Pater miſeratus, conſolari quotidiè inſtitit, victum illi neceſſariaque obſequia procurans, docens

72 Caritas Azevedij erga mulierem leproſam.

cens atque adhortans, ut mala corporis in animæ remedia verteret: peccata confitentem ſæpiùs audiens. Denique ubi è certis ſignis animadvertit ingraveſcere languorem, ad mortem piè obeundam comparans, Sacri Viatici, Extremæq; Vnctionis Sacramentis manu ſua (quòd fœtorem alij refugerent) ipſi miniſtrandis, agentique animam patientiſſimè adſtitit, quoad cum ſpe melioris in futurum ſortis, ſpiritum efflaret.

VII. Poſt feſta Paſchalia Rectori Collegium ſuum repetenti, Barcellenſes multis actis gratijs, equos ad iter obtulere, quos ille recuſavit. inſtantibus tamen illis officioſiùs, ægrè Aſellum admiſit, quo per vices ipſe ac Socius, levando viæ labori uterentur. Eo modo cum ſe Vrbi admoviſſent, converſus ad comitem Azevedius, *illudere*, inquit, *nos Mundo Frater oportet: & quantò pluris nobis ſit improperium Chriſti triumphis humanæ ſuperbiæ, palàm oſtendere, ridiculo Bracarenſibus ſpectaculo præbendo. Elige utrum mavis, an vectari iumento, me trahente; an equitanti mihi ſimilem operam præ-*

73 Vrbem intrat Azevedius probroſo habitu ſui deſpiciendi cauſa.

præſtare. Præoptavit, ſui probroſiùs traducendi ſtudio, priorem conditionem frater. inſcenſoque Aſino, cuius Capiſtrum extremo longi funis arreptum capite præcedens pater Azevedius trahebat, Meridie Vrbem Bracaram intravit; per plateas frequentiſſimas uſque ad fores Collegij ſe ſe publico uterque ludibrio traducens. Attexam huic alia humilitatis Azevedij ſuique deſpicientiæ edita Bracaræ exempla. Facta quadam à Rectore inter Domeſticos diſtributione ſacrarū Icuncularum ac piacularium globulorum, cognovit aliquos Patrum queri, haud eam quam æquam putarant, ſui rationem habitam. Congregatis ad cœnam & accumbentibus cunctis, ingreſſus inopinatò Triclinium Rector, medius procidit in genua, culpamque ſuam faſſus, quod agendo imprudenter materiam dediſſet querelarum, veniam petijt, moxque nudatos humeros flagello acriter cædere perſeveravit toto ſpatio quo lenta ipſe voce Pſalmum ad finem uſq; pronunciavit quinquageſimum, cuius eſt initium.

74 Domeſticas querelas Rector inſigni ſui demiſſione ſedat.

Mi-

Miserere mei Deus, &c. confudit eo facto incredibiliter murmuratores, & in suę venerationem virtutis amoremq; convertit. Id quod minùs fuit mirum in Religiosis hominibus, cum Externos, & vehementiùs iratos, arte pari delinierit. Civis erat Bracaræ falsa suspicione Azevedio infensus. Is Patrem fortè in Platea occurrentem acri iurgio adortus, totum in eum stomachũ maledictis acerbissimis effudit. Perstitit Azevedius silens atque immotus, quoad detonuit tempestas, & postquã ille improperando defessus, tandem obticuisset, Rector, placido vultu caput nudans demississima hominem salutatione veneratus, ne uno quidem verbo addito, abscessit. Hinc, quasi frigida igni superfusa, ira litigatoris vehementis omnis extincta est. Vix Rector se Domum atque in cubiculum receperat. adfuit Ianitor, & talem Civem (illum nominavit cuius modò excandescentis passus procellam erat) magnoperè velle dixit ipsum alloqui. Descendit illicò Pater, fortiori etiam præmunitus manſuetudinis ad extremum

75 Petulantiam Externi insultantis humili salutatione cõfundit.

Digitized by Google

mum tenendæ propoſito; quippe qui haud ſine cauſa vereretur, conſuetis actum intemperijs hominem, ſibi Domi quoque ſuæ inſultaturum adveniſſe. at longè illum tunc quidem opinio fefellit. ſimul Azevedius apparuit, Civis ille plenus lacrymis ad eius genua procidens, & ipſa amplexus, ſibi ignoſceret oravit, obliviſcique dignaretur quæ ſuus pauló ante, nunc ſerò agnitus & damnatus, effutijſſet furor.

VIII. Complectar deinceps ſimul diſparata quædam & genere rerum & ſerie temporum, quæ hoc ſpatio quo Azevedius Collegium Bracarenſe gubernavit, ſparſim eveniſſe Chartę inde allatæ, hic ſervatæ, veteres affirmant. Iter is aliquādo per iſtos Tractus, cauſa neſcio cuius negotij, agens, Cimbā cum multis conſcendit, qua Cavadum flumen altum ac rapidum traijceret. Exceſſerat is ripas tum fortè, ac tumēs turbiduſque ferebatur: &, quod Portitorem Vectoreſq; transfretantis lintris haud parùm terruit, arbor ingens radicitùs evulſa, medio ruens alveo,

76 Flumen traijciens ſe ac comites mirabiliter ab inſtanti ſubmerſione ſervat.

rectà in Naviculam rapiebatur, impetu fluctuum humanitùs ineluctabili. conſternatis cunctis horrore periculi, ac conclamantibus, ſtans unus Azevedius vultu intrepido, conſidere iuſſit omnes ſecuroſque eſſe; & ad proram accurrens, ubi iam latè protenſis fluitantis arboris ramalibus Cimba implicabatur, antrorſum trudente pondere longi & craſſi ſtipitis, cui tota vis torrentis undæ à tergo vehementiſſimè inſtabat, manu prehenſo uno è ramis, facilè dimovit natantem truncum, aliamque in partem, ſalvo, & curſum de reliquo ſuũ facilè tenente, lembo, avertit; admirantibus univerſis qui aderant, & per unum hominem divina ſe ope, præſentiſſimo exitio liberatos, gratulantibus. Relaxabat quadam die animum familiari ſermone Domi Rector Ignatius cum Socijs, medius eorum; quando ecce contigit ipſorum unum vehementi pulſari tentatione imaginationis obſcænæ. Hic, ut erat bonus & Deum timens, periculo animadverſo, virtutem advocavit omnẽ ſuam, conatumque ad reſiſtendum in-

77 Arcana cordiũ idem videt.

intendit, ac ſuis tamen diffidens viribus oculos in Rectoris vultum erexit, quaſi eius opem implorans. eodē momento Azevedius, obtutu multa ſignificante defixit laborantem; ita ut is poſteà narraret: ſe ſe dubitare nequiviſſe, quin perſpecta præſenti eius conſcientia, Rector ipſum ad fortiter agendum, turpi abigenda cogitatione animaret. Idque paulò poſt liquidiùs perſpexiſſe, quando iam Deo iuvante planè obfirmatus in recto propoſito, nefariaque ſuggeſtione prorsùs eliſa, iterùm intuitus Patrem eſt: & ei viciſſim ille reſpondit, coniectu oculorum longè à præcedenti diverſo. Nā prior ſubauſterus & ſeveræ minacitatis aliquid habens, accomodatus nimirùm fuerat ad deterrendum à delectatione impura Iuvenis animum; hic renidens miſtuſq; arriſu blando, haud dubiam præſeferre videbatur gratulationem introſpectæ penitùs in mentis arcano victoriæ. Erat is cui hoc contigit P. Petrus Luigius, Philoſophiam tunc docens in Bracarenſi Collegio: cuius Teſtimonium, ea de ſe fatentis

& ſanctè confirmantis : ſibi tunc fuiſſe manifeſto experimento compertiſſimum : viſa Rectori ſuo Azevedio intima operta ſuæ Mentis, extat ritè relatum in Tabulas authenticas, Actorum Quæſtionis Eboræ habitæ *a* autoritate Apoſtolica. Ductus aliquando Energumenus eſt in Sacram Ædem Braçarenſis Collegij, quem Patres aliquot recitandis ſuper Exorciſmis Eccleſiæ, diù fruſtrà curare contenderũt. Tandem unus ex illis Michaël de Barrijs, ad Rectorem Azevedium ſe confert, maiorem in modum orans, deſcendere in Templum ne gravaretur. ægrè ille perſuaſus denique annuit; & ſumpto in manus, quo in ſuos fævire humeros ſolebat, flagello, bis. ter-ve inſeſſum malo Dæmone hominem pulſavit. mira res! ſtatim haud dubijs ſignis veri egreſſus editis, abſceſſit à vexato corpore infernus hoſpes; nec umquam miſerum illum infeſtavit poſteà. Permiſit tamen electi Satanæ furori ſolatium aliquod Deus; quod in illuſtriorem Azevedij virtutis coronam cederet. ut enim è Canonica

a Proceſ Evor. Ann. 1631. fol. 57. pag. 2.

78 Dæmonem ex Energumeno flagello pellit.

ca Iobi certaminum Hiſtoria, & ex Eccleſiaſticis Sanctorum Plurium Actis, ſcimus concedere interdum divinam Providentiam Stygijs furijs facultatem ſæviendi plagis in Dei Servos: indulgere tunc quoque cœleſte Numen expulſo verberibus Dæmoni voluit, ut ſuam Azevedio flagellationem cum uſura reponeret; eo maximè tempore quo ab illo in Barcellenſi, de qua diximus, ſtatione, quotidiana contentione concionandi & confeſſiones audiendi, opimas innumeraſque ſibi extorqueri dolebat prædas. Habeo ſcriptum teſtimonium Manuëlis de Rego, quem illi tunc adfuiſſe Socium ſuperiùs retuli; quo ſanctè affirmat: Duabus ſe noctibus, per illud trihorium quo quieſcere Azevedius ſolebat, in Conclavi proximo cubantem, clarè audiviſſe crepitum inflictorum validè verberum, & ad ſingula, vocem quaſi eiulantis Azevedij, unde intelligebatur non à ſe ipſum illa pati, ſed vi externa opprimi: ergo raptim exurgentem ad oſtium Conclavis acceſſiſſe, atque interrogaſſe, quid rei eſſet?

79 Flagellatur à Dæmone permittente Deo.

&

& an auxilio egeret? ac prima quidem vice à Rectore iuſſum recedere: ſecunda verò, importunis precibus ab eo extudiſſe: tunc ipſum inviſibili quadam manu acerrimè fuiſſe flagellatum. nec tamen illum propterea, aut ſurgere hora conſueta deſijſſe, aut remiſiſſe quidquam de diurno tenore laborum ieiunijque. Quadam die in Bracarenſis Collegij Templo, cum progreſſus ad Aram Azevedius, in altari medius ante Chriſti Cruci affixi Effigiem, quaſi mox Sacrum incepturus ſtaret, raptus extrà uſum ſenſuum, tanto ſpatio manſit immobilis, quanto Miniſter, ne nihil ageret, orare interim adorſus, ſeptem, qui Pœnitentiales vocantur, Pſalmos ter pronunciavit univerſos. Tum demùm Rector, velut evigilans, percontatus ubi eſſet? & quid ageretur? inchoavit perpetravitque more ſolito Sacrificium. Nec ſemel alibi aliàs deprehenſum eundem inter orandum in Cubiculo per longum intervallum à ſenſibus abſtractum, reperio.

80 Rapitur in Extaſim Sacrum faciens.

IX. Hactenus colligentem me Aze-

Azevedij Acta, admiratio ſubibat, nuſquam reperti in vulgatis dudùm temporum illorum monumentis veſtigij ullius, emiſſæ ab illo ſolemnis Profeſſionis. Servantur in Romano Tabulario autographæ formulæ votorum à quibuſvis, per remotas etiam Provincias, ab initio Societatis ritè palàm cõceptorum. at illarum quædam incertis viarum caſibus obiter abſumptæ periere: interque has nuſquam appareret, quam ab Noſtro pronunciatam & ſcriptò datam aliundè certum eſt. Indicium eius rei primũ inveni in Catalogis annuis, veteri & hodieque vigente conſuetudine, Romam miſſis, Collegij Bracarenſis, ubi cum anno 1563. legatur *Rector Ignatius Azevedius*, anno ſequenti eius nomini apponitur; *Profeſſus*. Tandem ſcrutanti Archivium noſtrum ulteriùs, occurrit Epiſtola ad Generalem Lainium Conim-
1. *Maij* 1564. brica data Kal. Maij Anni quarti & ſexageſimi ſupra milleſimum & quingenteſimum, à Iacobo Hernandez, in qua verbis totidem (nam latinè ſcripta eſt) hæc extant: *Quinque Sacerdotes*

qui

81 Profeſſionem votorum quatuor emittit.

qui multos iam annos in Societate degentes, aſſidua longi temporis periclitatione præclarum ſpecimen ſuarum virtutum dederant, Inſtitutum Societatis quatuor votis ſolemnibus ſunt profeſſi: Franciſcus Henriquez, huius Provinciæ Procurator, Marcus Georgius, Petrus à Fonſeca, Dominus Ignatius Bracarenſis Collegij Rector, Cyprianus Soarez Scholarum Præfectus. Sacrum fecit P. Miron, in cuius præſentia vota nuncuparunt. In his non eſt dubium quin, qui quarto numeratur loco, fuerit Noſter Ignatius Azevedius, quem certo eſt certius Bracarenſis Collegij Rectorem menſe adhuc Maio illius anni 1564. fuiſſe, cum habeamus ſcriptas eius manu ad Præpoſitum Generalem Iacobum Lainium Literas ternas, primas datas die 26. Auguſti, alteras 12. Octobris, ultimas 17. Novembris eiuſdem anni, quibus ſe, cum illas ſcriberet, perſtare in Regimine illius Collegij, clariſſimè teſtatur. Quod autem ſuppreſſo familiæ nomine, ſolo prænomine Ignatij; præmiſſo Domini titulo, appellatus hic eſt, honoris genus peculiaris fuit illic tunc ijs Noſtrorum deferri ſoliti

82 Cur Dominus Ignatius in Epiſtola vocetur

qui

qui claritate natalium eminerent: primis illis Socijs æquum censentibus tales à reliquis aliqua nota discernere. in quo tanta erat utrimque simplicitas, ut quod à cunctis sine invidia tribueretur, id sine fastu quibus dabatur, acciperent. Nam videre hodieque licet apud Nos servatum Autographum Professionis P. Consalvi Sylveriæ pari nobilitate conspicui, sic planè ab ipso subscriptum *Don Gonsalvo.* abrogatus hic tamen posteà mos est, à
1565. secunda Congregatione Generali anno sequenti habita, cuius hoc extat Decretum ordine octogesimum quintum: *Nomen illud honorificum, ideſt, Don, ubi est insigne nobilitatis sæcularis, de Societate nostra omninò tollatur.* Nec est incredibile nostrum Azevedium, quo tempore illa est celebrata Congregatio Romæ versatum, uti suo loco memorabimus, hoc ita decerni procurasse: quippe quem alijs experimentis scimus, fastidiosissimè semper aversatum qualemcumque humanę honorificentiæ speciem. Dies porrò illius ceremoniæ in Iacobi Hernandez Epistola

non expreſſus, certò ſcitur ex formulis trium è quinque illic indicatis Profeſſionum, quas in noſtro Tabulario habemus chirographo voventium authenticas, Patrum nimirùm Franciſci Henriquez, Petri à Fonſeca, & Cypriani Soarez, in quibus omnibus diſertè affirmatur, id actum quinto Idus, ſive nono die Aprilis. 9. Apr. 1564.

X. Reſtat dicendum aliquid de ingenti, quam ſibi & Societati Bracaræ Azevedius hiſce quatuor annorum exemplis acquiſivit, exiſtimatione virtutis, atque adeò fama Sanctitatis. Educabatur per id tempus ibi Adoleſcens Archiepiſcopo coniunctiſſimus ſanguine, indolis præclaræ, Iacobus Correa. Hic expleri admirando nequibat, Azevedij modeſtiam, mortificationē, caritatem, indefeſſam laborum contentionem, adhæſionem Deo continuam, intuens. Hæſit illi præſertim in animo, ut crebris tota inde perilluſtri rectè factis vita conſueverat ſermonibus prodere, hæſit, inquam, illi altè ſpecies quam fortè occurrenti haurire contigerat, trahentis longo fune

83 Iacobi Correæ in Azevedium veneratio.

per

per celebria loca frequentis urbis vi-
ſem aſellum viri tanti, ſui traducendi
gratia. Subtexebat quæ plurima eius
generis obſervaverat, Familiaribus re-
ferens, cum eſſet iam Epiſcopus A-
mæenſis (vulgò Portalegrenſem ap-
pellant) addebatque: affirmare ſe ſe
ac pro certiſſimo habere: Ignatium
Azevedium, vel ſi mortis pro Chriſto
deinde obitæ gloria caruiſſet, tamen
ex ijs ſolùm quæ geſſiſſet Bracaræ, ſibi
dignum videri de quo inter Sanctos
Confeſſores ſolemni canonizatione
referendo agi ſerio deberet. Quod
idem dictitare quoque ſolitum, certò
cognovimus, alium Regni Luſitanici
Antiſtitem, Epiſcopum Targenſem.
Quid de ipſo Archiepiſcopo dicam,
qui Azevedium quamdiù Bracaræ
fuit, ſemper ita tractavit, ut Virum il-
lum perfectum Deoque in primis ca-
rum ſe ſe exiſtimare præſeferret. nec
illa leviter impreſſa aut lapſu tempo-
ris ex eius animo delebilis fuit opinio.
Multis poſt annis cum redux à luſtra-
ta Braſilia Romam Azevedius peteret,
ſuam de illo ſententiam his datis ad

Pium V. Summum Pontificem Literis teſtandam publicè putavit.

84 Archiepiſcopi Bracarenſis ad Pium V. Epiſtola.

BEATISSIME PATER

Poſt felicium pedum oſculum. Ignatius de Azevedo Presbyter Societatis Ieſu, Viſitator, & ipſius Societatis quæ eſt in Braſilia Prouincialis; Romam petit gratia tractandi cum Veſtra Sanctitate res magni ponderis ad eandem Societatem pertinentes. & quia valdè nota & comperta mihi eſt eximia eius probitas, & ſtudium perpetiendi labores, & portandi in ſuo corpore Crucem Chriſti Ieſu, cuius ille quidem neglecta ſæculi nobilitate, verum ſe fieri imitatorem voluit, tum in paupertate & ſui ipſius abnegatione & contemptu, tum etiam in zelo & ſalute animarum & Chriſtianæ Religionis augmentatione. Cuius quidem Religionis omnibus manifeſta ſigna ſemper dedit, tum in hac Bracarenſi Diœceſi, ubi per aliquot annos mihi fuit maximo adiumento; tum in Braſilica regione unde nuper advenit. Ideo, inquam, valdè pium mihi viſum eſt Veſtræ Sanctitati ſupplicare, ut illi faveat, eumque viſceribus paternis & animo pio ſuſcipiat, quo amplecti ſolet ea quæ ad animarum ſalutem ac divinum cultum conducunt: Itaque Sanctitas Veſtra

eum

eum ſanè exiſtimare poteſt Apoſtolicum Virum, plenumque Spiritu ſancto, talis enim exiſtimatur à cunctis qui ſunt in hac Provincia Luſitana. Quamobrem quidquid favoris illi Veſtra Sanctitas tribuerit, quantumque ipſum iuverit in ſuo miniſterio, id totum credo fore gratiſſimum & acceptiſſimum Deo Optimo Maximo, cuius vices gerit in terris. Quem quidem Clementiſſimum Deum precor, ut vitæ veſtræ felices annos augeat, quibus Divinæ ſuæ Maieſtati à nobis plurimùm ſerviatur. Datum Bracaræ vigeſima quarta die Martij, Anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono. Hinc ſatis apparet, Venerabilis illius Antiſtitis quale fuerit de Azevedij Sanctitate iudicium; cuius ille ſignificandi nullam omittebat occaſionem. Teſtatur ritè iuratus D. Rodericus Leyte de Andrada, Eques Bracarenſis, annos tum natus nonaginta, in Actis Quæſtionis ſuper his legitimè habitæ Bracaræ Anno 1631, ſe ſe non ſemel audiviſſe D. Bartholomæum de Martyribus, dum viveret Archiepiſcopum eius Vrbis, inſigni verborum efficacia & affectum admirationemq; ſingularem indican-

ti-

tibus loquendi formulis, deprædicare prorsùs extraordinariam P. Azevedij virtutem ac Sanctimoniam. Idemque multos alios viros graves Bracaræ & alibi ſæpè coram ſe teſtatos. Extantque præterea in ijſdem authenticis Tabulis plura Bracarenſium, aut Bracaræ verſatorum, virorum præſtantis autoritatis ſimilia Teſtimonia: quæ ſtudio brevitatis omittimus.

IGNA-

Digitized by Google

DE VITA ET MORTE IGNATII AZEVEDII ET SOCIORVM

LIBER II.

CAP. I.

Azevedius mittitur Romã; Ibi deſignatus Braſiliæ Viſitator, illùc navigat. Sũmatim informatur neceſſaria notitia Regionis eius, Statuſque tunc in illa Religionis & Societatis.

I. ETſi quæ hactenùs memoravimus Ignatij Azevedij Annorum quatuordecim in Societa-

tate Acta, ſeu Virtutum in ipſo monſtratarum heroicis exemplis, ſeu fructuum in alijs editorum numeroſis clariſq; proventibus, facilè oſtendunt; nullam in eo fuiſſe iam tum deſideratam diverſiſſimarum partium, quæ homini privatæ ſimul laudis, ſimul publicæ utilitatis rariſſima complexione commendato, abſolutiſſimum decus Apoſtolicæ Perfectionis, Vulgi iuxtà & Sapientum concordi iudicio tribuendum, promereri iure valeant: conſtat ipſum tamen ita ſibi ſemper diſplicuiſſe, ita continuè ſuccenſuiſſe tamquam otioſo & inerti, ut nuſquam deſineret, latiorem induſtriæ ſuæ cāpum, opportuniores ſui acriùs vincendi, Proximos copioſiùs iuvandi, occaſiones, votis inhianter avidis quærere. Habeo eius ad Præpoſitum Generalem Lainium Literas datas Bracara 26 Auguſti Anno 1564, quibus, quod ſe ab eo multis alijs petijſſe Literis teſtatur, vehementer etiam atque etiam orat, ut aliquò extrà Luſitaniæ Regnum amandetur, ubi ignotus & inhonoratus, ſe ſe laboribus, Chriſti & lu-

1 Azevedius Miſſionem longinquam & zeli & modeſtiæ inſtinctu ambit.

„ lucrandarum ei animarum cauſa ſu-
„ ſcipiendis, ſine ſtipendio præſenti lau-
„ dum ac ſolatiorum, exerceat. Ante
„ omnia Rectoris honorem deprecatur,
„ argumenta etiam quærens cur eum à
„ ſe amoveri conveniat. Significat ma-
„ gnis ſe, divinitùs, ut autumat, immiſ-
„ ſis, impelli deſiderijs Expeditionum
„ longinquarum in Tranſmarinos Bar-
„ bararum Gentium Tractus, ubi Evan-
„ gelio promulgando, ærumnas & igno-
„ minias plurimas Chriſti Ieſu ſui Do-
„ mini imitatione & amore perferat.
„ Sin ea ſorte haud putetur dignus: at
„ ſaltem extra Vrbes & loca culta rele-
„ getur in Montana Luſitaniæ, innume-
„ ris (prout ipſe aliàs viderit) ijſdemque
„ miſerrimis & egentiſſimis culturæ, ha-
„ bitata Mortalibus; quibus erudiendis
„ ſolandiſque navare ſe operam Deo &
„ Eccleſiæ ſperet poſſe. Alibi reperio,
„ ſi hæc nõ contingerent, optaſſe ipſum
„ in Germaniam aut ſeptentrionalem
„ aliquam mitti Regionem, revocandis
„ illic ad Religionem avitam Hæreticis:
„ quod illi ſcilicet conſilium una com-
„ mendabat ſpes ingentium laborum

dedecorumque pro Chriſto ſubeun- „
dorum; quin & ſanguinis fortaſſe pro- „
fundendi, quæ ſumma votorum erat. „

II. Hæc agitantem Azevedium evocarunt Vlyſſipone ad Conventum Provinciæ, allatæ ad Provincialē Turrianum Roma Literæ, datæ XII. Kal. Februarij An. 1565 à S. Franciſco Borgia, in quibus, nunciata Iacobi Lainij Generalis morte, quæ triduò ante cõtigerat, additoque: ſe pridie ſuffragijs Profeſſorum Romæ repertorum, declaratum per interregnum Vicarium Generalem, ſubiungebat: indicere ſe Comitia totius Ordinis ad electionem novi Præpoſiti Generalis Romæ habenda, in diem XII. Kal. Iulias eiuſdem anni: quam ad rem iubebat celebrari maturè, præſertim in Provincijs ab Vrbe remotioribus, Conventus Provinciales, ut deſignati quamprimum Electores tempeſtivè itineri ſe dare, & Romam occurrere ad diem edictã poſſent. Congregati ergo celeriter, prout præſcripti temporis brevitas cogebat, in Cœtum Provincialem Luſitani Patres, poſtquam duos, de more,

ſuo

ſuo è numero Profeſſos elegerunt, qui Provincialem Romam comitarentur, cum iure ſuffragij ad creationem Generalis, quartum ipſum adiunxere comitem Azevedium, lectum communibus calculis Procuratorem ad res degentium in Indijs & in Braſilia Sociorum apud Summum Pontificem, novumque, ſimul fuiſſet electus, Societatis Præpoſitum, tractandas. Iſtud inopinatum de ſe Patrum iudicium primum quaſi pignus Azevedius habuit exauditarum à Deo precum quibus iamdiù popoſcerat, tranſmarinas ſibi Expeditiones, prædicandi apud Barbaros Evangelij gratia, iniungi. ex hac quippe nunc demandata procuratione negotiorum iſtiuſmodi, naſci facilè occaſionem videbat poſſe ſui oras in iſtas ablegandi. Renunciato igitur Bracarenſi Rectoratu, alacer ſe in Romanum expedivit iter, quo proſperè ac tempori confecto, vidit ingenti ſuo gaudio S. Franciſcum Borgiam concordibus Patrum votis, poſtridiè Kal. Iulias, ritè ſupremo univerſæ Societatis regimini admotum; quem unum

2 Mittitur Romã à Congregatione Prov. delectus Procurator Indiæ & Braſiliæ.

videlicet omnium loco illo dignissimum cum omnes faterentur, tamen ipse, pro penitiori virtutum eius notitia ex intimo eius usu olim hausta, certiùs quàm plerique perspexerat, indeque persuasissimum habebat. Cum hoc, postquam à primis auspiciorum tanti Magistratus occupationibus aliquæ induciæ sunt datæ, longa & arcana de se, suisque, agendi magna, patiendi aspera pro Christo desiderijs, Azevedio colloquia fuere. quorum is denique secũdùm eius vota successus extitit, ut ipsi novus Præpositus spem faceret concedendæ transmissionis in Brasiliam: ad quam iussum se accingere, maturè in Lusitaniam remisit; eò lætiorem, quòd illi tantisper dissimulavit, se se ipsum istùc destinare, non privatum (quod voluisset) Operarium, sed suprema instructum Visitatoris potestate, inspiciendis coràm ordinandisque illic Societatis rebus. Simul redux Lusitaniam Azevedius attigit, audito Patres illius Provinciæ, quod ille referebat, sibi à Generali Præposito promissam navigandi inter-

3 A S. Francisco Borgia impetrat Missionẽ in Brasiliam.

terras Barbaras veniam, commoti vehementiùs ſunt, præſentiam Viri talis omninò tunc neceſſariam Luſitaniæ, cauſantes. Itaque cum ſingillatim multi Provincialem, ne id ſineret, oraſſent, ille ad convocatum Primorum Provinciæ concilium eo de negotio
„ retulit. Omnium eò ſententiæ con-
„ ſpirarunt: Azevedium, propter exi-
„ miam experimentis illuſtribus proba-
„ tam facultatem regendorum Domi
„ Noſtrorum, foris demerendorum &
„ iuvandorum Exterorum, donum eſſe
„ divinum ſingulari beneficio Provin-
„ ciæ tributum, quod illa ultrò abdicare
„ ſine ſua pernicie, atque adeò non niſi
„ imprudentiſſimè queat. Quare, vel ſi
„ quid ſecus Generali videretur, expo-
„ nendas ei rationes eiuſmodi conſilio
„ adverſas; quæ cum tam graves effica-
„ ceſque ſint, haud debere dubitari, quin
„ ſua illi ſapientia ſuaſura ſit: haud qua-
„ quam par fas-ve eſſe ſubtrahi fulcra
„ præcipua & Columina Metropoli, Co-
„ loniarum prætextu inſtruendarum.
„ Vnum tãtum in eo genere citra dam-
„ num irreparabile indulgeri poſſe, ut

4 Eum apud ſe detinere Patres in Luſitania conantur.

na-

naviget in Braſiliam Azevedius eius „
dumtaxat inſpiciendæ cauſa : nam „
haud dum ſatis exploratas res illic no- „
ſtras eſſe : cæterùm mox utique hùc „
reverſurus, præſenſq; relaturus quod „
compererit. Statim ab his ſic conſul- „
tis perlatæ Roma ſunt à Præpoſito Borgia Literæ illud ipſum in quod Patres conſenſerant iubentes : nempe proficiſci Azevedium ad viſendũ coràm in Terra Braſilia Sociorum Statũ, eoque ſatis inſpecto redire. Cunctis ea conſpiratio deliberationum tam diſiunctis in locis ſine mutua communicatione habitarum, mira & divini ſuffragij non dubia index meritò viſa eſt. Quare omni iam ambiguitate, per iſtam quaſi prærogativam iudicij cœleſtis, evidenſque augurium fortunandi ſucceſſu læto conſilij, diſcuſſa, univerſi aſſenſerũt : ſolo propter exoſum præfecturæ honorem Azevedio cunctante : qui tamen denique manifeſtè declaratæ divinę voluntati haud auſus obſiſtere, vim fecit propriæ modeſtiæ, delatamque à Præpoſito Generali poteſtatem Viſitatoris Braſiliæ admiſit.

5 **Abire tamen ſinitur, ſed brevi redituras.**

III. Nec

III. Nec ingratum nec inutile futurũ ſpero, ipſum S. Franciſci Borgiæ Diploma quo iſtud ei officium delegat, adſcribere.

Franciſcus de Borgia Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis, Chariſſimo in Chriſto Fratri Ignatio de Azevedo Profeſſo eiuſdem Societatis, ſalutem in eo qui eſt vera ſalus.

6 Literę S. Franciſci Borgiæ quibus Braſilię Viſitatorem Azevedium creat.

Cum Viſitationis munus ad profectum & bonam gubernationem Noſtræ Societatis perneceſſarium, per Nos ipſos obire in Provincia Braſiliæ non poſſimus: cumque de tua integritate, prudentia, & noſtri Inſtituti plena cognitione, multum in Domino confidamus: Te nobis ad prædictum munus ſubſtituẽdum eſſe duximus. In Prædicta ergo Provincia Te Viſitatorem, cum omni ea autoritate, quam Nos in præſentia habituri eſſemus, & alioquin iuxta Inſtructionem quam à Nobis habes, tam in ipſum Provincialem & Rectores (quos, ſi videbitur, Officijs ſuis liberare, & alios ſubſtituere poſſis) quàm in alias quaſvis perſonas, Collegia, ac Domos Societatis, conſtituimus; in Nomine Patris & Filij

&

& Spiritus Sancti : & eius benitatem precamur, ut luce ſuæ Sapientiæ Te in omnibus dirigere, & gratiæ ſuæ donis iuvare, ut ad ipſius gloriam & Animarum profectum tranſigas, dignetur. Romæ 24. Februarij 1566.

Franciſcus.

Vnà cum hoc, mandata fusè perſcripta, quorum,nomine Inſtructionis, ibi fit mentio, reddita ſunt Azevedio,nec non Generalis Literæ, quæ diſtinctiùs docebant: eò ipſum impenſiùs cupere de Statu Provinciæ Brafiliæ ab aliquo, qui coràm & accuratè inſpexerit, doceri, quòd eam ferè ſolam è Societatis Provincijs videat, ex qua nullus poſtquam eſt condita Romam venerit,qui de rebus eius optatam dudùm notitiam afferret. Id deſideraſſe Sanctæ memoriæ Patrem Noſtrum Ignatium. cui eius voto ut ſatisfacerent Braſilienſes Patres, quem maximè idoneum putarant unum ex ipſis Leonardum Nunnium, ab anno iamtum huius Sæculi quarto & quinquageſimo in Luſitaniam remiſiſſe, Romam inde profecturum. Verùm iſto

7 Naufragium Leonardi Nũnij an.1554.

per

„ per miſerabile naufragium in Oceano
„ extincto, fruſtratum ſpe ſua Generalem eundem, & qui poſt eum Societatis gubernationem excepit, Lainium, „ voti tam iuſti eventu caruiſſe. Maiorem ergo in modum cupere, ut incumbat ipſe in id opus, exploratasque „ Sociorum per Braſiliam, Domiciliorumque ac Stationum Noſtri Ordinis, „ conditione, moribus, dotibus, occupatione, diſciplina, fructuque operæ, „ cuncta ritè comperta ad ſe ſe referat.

His Azevedius acceptis, citò expeditus ad longum iter, prima quæ ſe obtulit opportunitate Mare inſcendit, quinque ſecum Socijs aſſumptis, Amaro Gonzalvio, Antonio de Rocha, Balthaſare Fernande, Petro Diaſio, & Stephano Fernande; quorum tres priores Sacerdotes erant, ac duobus prætereà Tyronibus, Dominico Gonzalvio, & Antonio de Andrada. Haud inoffenſus Navi cui ſe commiſit (ut ſunt incertæ, Oceani præſertim, tranſmiſſiones) curſus tunc contigit. ſeu vi reflantium ventorum, ſeu caſu alio, declinare Navarchus in unam ex Heſpe-

ridibus olim dictis (hodiè Capitis viridis Insulas vocant) necesse habuit: inque illius Portu moram ducere. Per hanc impatiens Azevedius quietis ignavæ, in Oppidum exscendit, veneratusque Loci Episcopum, cum bona eius venia, collectam Plebem excolere docendo cepit. Magni ad eum Christianæ Doctrinæ præcipua capita enarrantem facti concvrsus sunt; tantusque impensæ licet obiter operæ fructus extitit, ut Antistes ægrè illum dimittens, Aura iam vela vocante, Nautisque increpantibus, utique voluerit, exemplum sibi descriptum Catecheticæ Institutionis, quam tam utiliter illic tradiderat, relinqui; ut ex ea deinceps ipse formula Populum erudire sibi creditum pergeret. Prosperè inde navigatum. brevique intervallo ad Vrbem S. Salvatoris, quã Bayam omnium Sanctorum vulgò appellant, Princeps tũc Orę Brasiliæ Emporium, mense Augusto, pervigilio S. Bartholomæi, eodem anno Christi 1566. incolumis, salvis sanisque vectoribus, Navis appulit. Nec multò post eodem oc-

8 Apud Hesperidas Insulas obiter Azevedius benè rem gerit,

9 Feliciter in Brasiliã pervenit.

occurrere duo alij Societatis è Luſitania Sacerdotes, Michaël de Rego, & Antonius de Andrada, quos expectare, feſtinans nequiverat Azevedius.

IV. Quoniam multa nobis deinceps futura eſt Braſiliæ mentio, res videtur ipſa poſcere, ut eius aliquam hic notitiam informem. Quod ex uſu Lectorum facturus videor, ſi quæ de prima detectione Terræ iſtius, de nominibus, ſitu, finibus, qualitate, temperie eiuſdem, deque incolentibus eam Populis, comperta ex idoneis quæque Autoribus brevi compendio collegero. Poſtquam anno Chriſti ſecundo & nonageſimo ſupra quadringenteſimũ atque milleſimum, Chriſtophorus Columbus, Ferdinandi Caſtellæ Regis auſpicijs, eas Boreales & Occiduas Quartæ Mundi Continentis veteribus ignotæ Partes detexerat, quæ hodiè Nova Hiſpania dicuntur, Latus eiuſdem Continentis his oppoſitum, Auſtro & Ortui obverſum, ac dorſo ingenti in Mare Atlanticum prominens, deinde Braſiliæ appellatione donatũ, Petrus Alvarus Capralis Luſitanus no-

10 Summaria Informatio Rerũ Braſilicarum.

1492.

11
Primus Capralis Braſiliam detegit, caſu.

bilis, primus Europæorum hoc caſu reperit. Solverat is Vlyſſipone Menſe Martio anni Æræ Chriſtianæ ſeſquimilleſimi, cum Claſſe cui præerat magnarum Tredecim Navium, iuſſu Regis Emanuëlis Indias Orientales petens; iamque proſpero dierum tredecim curſu ultrà Canarias proceſſerat Inſulas: cum vi ſubita horribilis procellæ in tranſverſum actus, poſt longam iactationem ægrè tãdem collectas quas vaſto mari tempeſtas diſiecerat, Naves duodecim, (nam una ventorum impetu retrò acta Vlyſſiponẽ redierat) dum iuxtà præſcriptam à Vaſco Gama, viæ iſtius, ab illo adhuc uno feliciter emenſæ, rationem, ad flectendum bonæ ſpei Promontoriũ, latiori occaſum versùs evehitur ambitu, poſt menſtruum errorem, denique die VIII. Kal. Maias, Terræ amplæ, & nulli umquam, quod fando eſſet auditum, Navarcho aditæ, inopinatiſſimo procul aſpectu perculſa univerſa Claſſis eſt. Capralis advocatis, quales ducebat non paucos, Viris experientiſſimis maritimarum rerum, ex omnium 1500.

nium ſententia decrevit, admovendas propiùs Novæ Regioni Naves, legendamque eius Oram quantum neceſſe foret ad diſcernendum, Inſula ne eſſet an Continens. Longo ſic ipatio proceſſere, nullo uſquam animadverſo Maris eam terram ambientis flexu. Littus ſemper apparebat cõtinuo ductu eminens. niſi quod locum repererunt, ubi, vaſto amne ſe ſe in Oceanũ exonerante, ripa hians brachijs altè hinc atque hinc protenſis, æſtuarium intùs latum obiecta contra ventos naturali rupium mole tegebat. hũc ſubeundum cunctis viſum. Iactis mox intrà id ſeptum anchoris, tutiſſimam experti Stationem ſunt; unde loco Nomen hodieq; ſuperſtes *Securi Portus* indidere. Concurrit ad ſpeciem numquam viſorum talis formæ Navigiorum & hominum, magnus Indigenarum numerus, ætatis omnis ac ſexus, humanitatem geſtu & habitu ſignificantes. quos etiam delinire munuſculis Luſitani ſatagebant, cupidè ſemper admiſſis. Hinc fiducia exſcendendi facta, prodijt Capralis cum præ-

12 Portus quo Luſitani primum excepti ſunt, ſecurus ab eis dictus.

ci-

cipua comitum Nobilitate; fixaque ſub dio in puro Campo Ara, dum ſupra eam incruento ritè Sacrificio Sacerdos Litat, Luſitani, pars poſitis in terra genibus, pars ſimili veneratione in foris Navium, nudo omnes vertice; iunctis manibus, aut ſacros globulos verſantibus, modeſtam precantium ſpeciem edebant; admirantibus, & imitantibus prout poterant, Barbaris. Sub Sacrum ab Henrico, docto & pio Profeſſore Sacri Ordinis Minorum, quem ſua deinde merita ad Septæ Vrbis Epiſcopalem evexerunt Thronũ, è ſuggeſtu raptim erecto ad concionẽ peroratum, attentiſſimis tunc quoque, ac quamquam nihil præter ſonum, linguæ utique peregrinæ, perciperent, inhianter audientibus terræ Incolis, denſa & iugi ſemper creſcente affluxu multitudine circumfuſis. In quorum poſt ſtatim benevolè obſtupeſcẽtium, & applauſu faventium, oculis, Sanctæ Crucis ſignum, altitudinis longè conſpicuæ, defixum in ſolo magna cerimonia eſt, die, qui tunc commodùm illuceſcebat, anniverſariæ memo-

13 **Primum Sacrum & prima concio in Brafilia habita.**

moriæ eius Inventionis Sacro, Maij Menſis tertio, ad ſonum exploſorum è cunctis Navibus Curulium tuborũ. Eo ritu cõſecrare Chriſto novam Regionem Capralis ſtuduit, quam *Terram Sanctæ Crucis* appellandam edixit, ſed nomen hoc, terræ, poſteà ereptum, amni proprium adhæſit. nam is in hunc diem *Flumen Sanctæ Crucis* dicitur. Expeditus, qui hæc Regi nunciaret, in Luſitaniam Gaſpar eſt Lemius, cui unus ex Indigenis, ſpecimen illic futurus ignotæ Gentis, comitem ſe volens addidit. Sub hæc læta & gratulans Claſſis, tanta obiter re geſta, curſum intermiſſum Indiam versùs ſublatis anchoris reſumpſit.

14 Terra S. Crucis à Caprali Baſilia dicta.

V. Periucunda Emanuëli Regi quæ Lemius attulit fuere. quare actis Deo gratijs, ut tam feliciter parta prudenter ſibi ac fortiter aſſereret, omni conandum induſtria ſtatuit. Eius rei à paranda novæ Regionis pleniori notitia ducendum initium meritò credens, quem tunc habebat in conſilio Rerum Maritimarum, omnis Coſmographicę rationis longè conſultiſſimũ,

15 Americus Veſpucius à Rege Emanuële ad explorandã Braſiliam miſſus.

Ame-

Americum Veſpucium Florentinum, eò quamprimum expedire ſe iuſſit. Habemus huius Commentarium a Petro Soderino Reip. Florentinæ Gõfalonerio inſcriptum, quo ſuæ iſtius navigationis Acta & ſucceſſum refert. Ex quo diſcimus: Solviſſe illum Vlyſſipone Anno Chriſti 1501, tertio Idus Maias, cum tribus magnis Celocibus, & rotunda longiuſculæ, ſed humilioris, ac per hoc habilioris ad circumactionem & celerem motum formæ, quod genus Naves Inventores Luſitani *Caravelas* nuncupant. Cum his ſexto & ſexageſimo die, infeſtiſſimi continuis imbribus, caligine denſa nebularum, Tonitruis, & eiuſmodi terriculis ac malis, curſus, attigiſſe tandem optatũ littus, ſeptimo Idus Menſis Auguſti anno modò memorato; inde ſpatio leucarum trecentarum Ora luſtrata, in Terram exſcendiſſe; interioris regionis, Montium, Fluminum, Gentiũ ea loca tenentium explorandarũ gratia, notandis ſingulorum, ſitu, forma, natura, qualitate, quæ illi viro ad tantam famæ claritatem opera profecit, ut

a *Tom. 1 Navigationum collectarum à Io. Bapt. Ramuſio fol. 129.*

13. *Maij* 1501.

7. *Aug.* 1501.

ut quartam iſtam univerſam Globi Terreſtris Partem, ab alijs licet priùs detectam, conſenſus hodiè cunctarũ Gentium ex eius vocabulo, Americã appellet; potiori fortuna celebritatis, quàm quæ olim Africanis & Aſiaticis, è duorum Orbis quadrantium quæſita ſucceſſibus bellicis appellatione contigit. Hi enim ſubactarum vincendo terrarũ nomina in ſe traxerunt: Americus Exploratæ à ſe iſti proprium ipſe nomen impoſuit, quod magnificentius videri queat atque auguſtius. Reduce Vlyſſiponem Americo Emanuël Rex per otium audito, haud contentus, quòd is exploratis diligentiſſimè permultis, plurima tamẽ adhuc haud ſatis obſervata reliquerat, collaudato & remunerato illo pro meritis, Gonſalvum Coëllium, & ipſum in paucis Coſmographiæ peritum, ad abſolvendam, quoad poſſet fieri, Regionis eiuſdem deſcriptionem miſit, attributa ad hoc Claſſe ſex optimè inſtructarũ Navium. Multò hic plura, mora longa, labore ingenti, ſummiſque periculis cognovit, & in Ephemerides accu-

16 Vnde quartæ Mundi Continenti nomen Americæ contigerit.

ratiſſimas retulit. Cum quibus in Luſitaniam reverſus, Regi Ioanni Tertio (nam Emanuël huius Pater eo intervallo deceſſerat) prolixè cuncta expoſuit. Vndè novus Princeps animadverſa talium inveſtigationum utilitate, alios ſubinde atque alios adiecit eòdem Exploratores deſtinare. Quorum Tres potiſſimùm varijs ſubmiſſi temporibus, Chriſtophorus Iaquæus, Petrus Lopez de Souſa, & Martinus Alfonſus item de Souſa, ingens iſtius generis operæ pretium tulere; nec tamen exhaurire potuerunt immenſam, in tam vaſto telluris tractu, rerum cognitu digniſſimarum Sylvam. Nos ex ijs quæ multa magnaque comperta his autoribus ſunt, pauca hic ad præſentem uſum neceſſaria ponemus.

17 Quatuor alij poſt Americũ in Braſiliam Exploratores deſtinati.

VI. Vaſtum illum, de quo dicere inſtituimus, Terrarum Tractum, primus, ut eſt demonſtratum, Inventor, *Terram Sanctæ Crucis* vocaverat; nomine ſanè auſpicato, niſi ductæ à Religione appellationi, alia ex avaritia orta, populari celebritate prævaluiſſet. Quia enim ligni *Braſili* dicti, uſus inſignis

gnis ad tinctúram pannorum, ideòque crebris per Inſtitores à ſeſquiſeculo illinc evectionibus, Europæ officinis notiſſimi, ea tellus aut ſola, aut maximè omnium ferax eſt, hodiè non alio notiore, quàm *Braſiliæ* vocabulo, nobis ideo quoque uſurpando, nuncupatur. Incipit ex parte Auſtrali Braſilia ab ipſo meditullio Zonæ Torridæ, excurrens inde uſque ad Tropicum Capricorni, ex quo extenditur in Zonam temperatam versùs Septentrionem aſcendens. Ab Ortu Regnis Congi & Angolæ obiacet, medio Oceano Atlantico, Borealis eius Limes ad Oſtium eſt fluminis omnium hactenus notorum longè maximi, *Paræ*, ſive *Amazonum* nomine celebris, qui circiter ſeſquiunum ab æquatore gradum, oſtio per ſpatium milliariũ ferme trecentorum latiſſimè patente, in ſeptẽtrionalem Oceanum influit. Brachium hic amnis quaſi lævum eſt, ab Occaſu interiorem Braſiliam amplectens, cui velut dextrum reſpõdet flumen aliud, *Rio de la Plata* Hiſpanis dictum, quod ſonat Latinè *Fluvius Argenti*. Hic ef-

18
Braſiliæ nomẽ unde ortum.

19
Situs & fines eius Terræ.

funditur in Mare faucibus in latitudinem milliarum centum viginti largè hiantibus, ad 35. aut 36. ab Æquinoctiali circulo gradum. Ab huius oſtio ad Oſtium Amnis Amazonum iacent mediterranea Braſiliæ, à tergo ultrà illos amnes pro ultimo limite occiduo habentia longiſſimam ſeriem Montium, imperviæ ipſis Avibus altitudinis, per quos à Peruvia dirimuntur. Iſtius mediterranei ſpatij diameter rectiſſima inter iſta duo puncta linea in longitudinem protenditur milliarium facilè ſeptingentorum ſupra mille. Ab hac velut baſi perductæ hinc inde duę lineæ ad maximè prominens Continentis Braſilicæ in Oceanum caput, cuſpidē trianguli acuminant ultimam, coëuntes in Ora extrema Promontorij à S. Auguſtino nuncupati, cuius ſitus octo cum dimidio gradibus ab æquinoctiali versùs Auſtrum deflectit. Circa iſtas utrimque geminas inæqualis inter ſe ſe longitudinis lineas (nam borealis ab oſtio fluminis Amazonum ducta milliarium eſt ferè mille ducentorum, auſtralis ei adverſa facilè ad

20 Latitudo eiuſdem ac longitudo.

mil-

mille ſeptingenta porrigitur) circum ambas, inquam, has lineas varijs errat flexibus Littus Braſilicum, vaſtis paſſim hians fluviorum ingentium oſtijs, ac fermè totidem commodas tutaſq; appulſuris undecumque navibus ſtationes pandens.

VII. Ne pigeat Te, Lector, iſtum Periplum celerrima mecũ circuitione luſtrare, quòd id ad clariùs percipiendum quæ dicenda ſunt, uſui non parvo queat eſſe. A citeriori capite fauciũ Amazonij amnis Ora æquinoctiali obtenditur lineæ, littore ſenſim introrſum verſus Orientem ſe arctante, continuo ambitu milliarium fermè ducentorum ſupra mille, multis univerſa ijſque permagnis, irrigua fluvijs, Horum tres maximi, Mony, Tapocoru, & Meari, ab Indigenis appellati, procul è Mediterranèis delabentes, multiſque nec parvis aucti obiter exceptis alijs, Oſtia iungunt, ſimul in unũ confluentes Sinum, plus quinquaginta milliaribus latum, in quo eſt Inſula dicta Maragnonium, ad tertium æquatoris gradum. Ab hoc ad fauces Iagua-

Maragnorum Inſula.

guaribæ amnis, & ipſius ampliſſimi, à plus trecētis ex interiori regione milliaribus vaſto alveo fluentis, patet littus flexuoſum & plurimis paſſim minorum amnium oſtijs pervium, in ambitū milliarium trecētorum & triginta. Hinc ad quartum & dimidium à linea æquinoctiali gradum, cuneantis ſenſim ſe ſe Oræ vaſtum circuitu milliarium ferè trecentorum ſpatium pertinet uſque ad fauces fluminis nomine proprio *Magni* appellati, & ſua facilè amplitudine iſtius nomenclationis maieſtatem tuentis. Ab hoc retrò ad Maragnonium quinque & viginti, minores his, ſed Europæis vel maximis pares, mare influunt Amnes. Iſthinc lento ſe ſe paulatim flexu colligens littus, ultimum denique, ut dictum eſt, Terræ Braſilicæ acumen in capite Promontorij à S. Auguſtino nūcupati, Orientali obiectat Atlantico. Extremo hoc intervallo, quod paulò minùs ducentorum & quinquaginta milliarium eſt, cultiſſima & amœniſſima patet Regio, ubi Parayba, & Pernambucum, Recifum, Olinda, multæ

21 **Fauces fluminis Magni quātum à Maragnonio diſtent**

22 **Hinc quantum interſit ad Promotorium S. Auguſtini.**

aliæ

aliæ Vrbes ac Gentes, tredecim magnis Oceano per id ſpatium invectis irrigatæ amnibus, quorum Rex putatur, Vrbi olim Paraybæ ad eius oſtium ſitæ cognominis, recentiùs à S. Dominico nomen nactus amnis, cuius fauces, dum mari ſe miſcet, diduci ad plura milliaria feruntur. A capite S. Auguſtini incipit latus Braſiliæ auſtrale, ripis ſe primùm reſtringentibus introrſum, mox pedetentim obliquo ductu verſus occaſum relaxantibus. Prima res inde iſtam oram legentibus, quæ magnum inſtar habeat, occurrit intervallo milliarium centum & triginta, uberrimus & formoſiſſimus à S. Franciſco nuncupationem habens fluvius. quem antiquioribus Capralis & Veſpucij adventu navigationibus frequentatum fuiſſe ab Armoricis & Normannis, Ligni Braſili copiam inde importare Galliæ ſolitis, ex iſtorum affirmatione Populorum refert Georgius Fornerius Soc. Ieſu *a*. Hic poſtquam largo & alto in mediterraneis Naves alveo tulit, per milliaria viginti ſupra centum, ex altiſ-

23 Paraiyba Vrbs & Amnis nunc à S. Dominico nomen habens

24 Flumen S. Frāciſci antiquioribus Columbo & Caprali Europæorum navigationibus luſtratum.

a In Hydrographia lib. VI. cap. XII.

tissimis & abruptissimis deorsum se se præcipitem evolvens rupibus, strepitu latè horribili omnem per vastum ambitum Viciniam exurdat. Demissus in Campos, rursum se intra ripas cogit, latitudine tamen æquorea, quæ Insulis trecentis variæ magnitudinis, amœnissimis cunctis, locum det commodum, tractu continuo milliarium ducentorum septuaginta. Post quæ horribili delapsu in cęcam se abdit voraginem, non amplius apparens, quoad emensus subterraneo meatu sex & triginta milliaria, iterùm se luci pulcrior reddit. Tandemque ad Gradum ab Æquatore undecimum erumpit in Oceanum, hiatu sex septemve milliaribus patente, tam vivido limpidorum impetu laticum, ut omnem longo prorsum tractu submoveat maris salsuginem; & puras adhuc dulcesque illius aquas, quintodecimo à Terra milliario Nautæ adventantes hauriant. Hinc reducens se littus, obliquo Austrum versùs & occasum ductu, per milliaria decem supra ducenta, desinit in citeriori Capite Sinus Magni

Eius descriptio.

&

& portuoſi, quem vocant Bayam omnium Sanctorum; ubi Vrbs nomine S. Salvatoris magna eſt condita, tertiodecimo ab Æquatore Gradu. Hoc tractu Terrarum viginti magni Amnes in Mare influunt. A Baya omnium Sanctorum ad oſtium Amnis S. Crucis & Portum ſecurum, cuius ſupra meminimus, ſitum inter ſextum & ſeptimumdecimum ab Æquatore Gradū, Ora tenditur cētum & octoginta milliarium. quo ſpatio ſe in Oceanum exonerant largis alveis fluvij triginta. E Portu Securo ad Caput frigidum intervallum patet milliarium ferè trecentorum. Ex hoc Capite, ſeu Promontorio, ad viceſimum quartum ab Æquatore Gradum ſito, reſupinatur in Occaſum littus, ſinuoſo tamen modicè tractu, ad Portum uſque S. Vincentij, quinto & viceſimo ab Æquatore Gradu. A Capite frigido ferè ſexaginta milliaribus versùs Auſtrum, flectendo in Occaſum, ad Gradum ab Æquatore viceſimum tertium, ſitus eſt Portus naturali rupium munimento tutiſſimus, in Oſtio fluminis Ianua-

25 Ad Bayam Omnium SS. Vrbs S. Salvatoris condita.

26 Oſtium fluminis Ianuarij meritò delectum ad Sitũ Vrbis.

rij: locus meritò delectus in ſedem Vrbis Magnæ, cui dum conderetur adfuit Noſter, ut dicemus, Azevedius, & in ea perãpli Societatis noſtræ Collegij metatus eſt Sedem. Hinc diſtat eadem in ora Occaſum versùs, fluvius S. Vincentij milliaribus circiter centũ triginta. hoc interuallum à Portu Securo ad S. Vincentium irrigant Amnes quinque & quadraginta. Ex hoc ſinuat ſe littus, porrecta rectiùs versùs Auſtrum linea, cum eo ut in Orientẽ flectat, uſque ad Caput quod vocant S. Mariæ, quod eſt citimum Promontorium faucium fluminis Argentei, ſitum, ut eſt dictum, ad quintum circiter & triceſimum ab Æquatore Gradum. Hoc ſpatium eſt milliarium ſupra ſexcenta. Æqua cum modò memoratis proportione reſpondet huic Oræ deſinentis longitudini, numerus influentium per eam in Mare Amniũ, quorum duo extremi memorantur Fluvius Lacunæ, & Fluvius Martini Alfonſi Souſæ, quorum ille ab ultimo orę illius termino, Promontorio S. Mariæ, centum quinquaginta milliaribus

27 Caput S. Mariç citimum Promontorium faucium fluminis Argentei, finis Braſiliæ Auſtrum & Occaſum versùs.

di-

diſtat, hic dumtaxat octoginta. Ille reſpondens trigeſimo tertio ab Æquatore Gradui, hic triceſimo quarto.

VIII. Hiſce clauſum finibus ingens terrarum ſpatium, ſi Montes alicubi aſperitatis arduæ, rupibuſque invios, excipias, mite atque amœnum eſt, præter crebros Amnes, puris uberibuſque riguum fontibus, mira ſalubritate aquarum & aëris, nec minùs benigna Soli feracitate, in herbas paſſim veſcas plantaſque fructiferas luxuriantis. Colles clementer aſſurgentes, Sylvæ ſponte natæ ſpecioſarum & pretioſarum arborum inumbrant, inſigni plerumque proceritate. Greges intùs pabulantur ingentes ferarũ & pecudum, partim noſtratibus ſimilium, partim inviſi nobis generis: nec minor Cœlum pervolat, aut nidificat in ramis, volucrum numerus ac diverſitas, forma plerumque & pennis variè coloratis inſignium, nec Orbi noſtro notarum. Anguium quoque venenis noxiorum, fœcunda hic ſoboles: ſed, notis antidotis, parùm exitioſa: & tota pernicies abit cum ſpiritu, carnes

28 Qualitas Cœli & Soli Braſilici.

occiſorum, ſine noxa in hominum cibos cedunt. Aquæ ſalſæ iuxtà dulceſque Piſcibus ſcatent, peregrinarum magna ex parte ſpecierum, pulpæ opimæ, ſapidiſſimi ſucci. Gentes hic degunt innumerabiles, incredibili varietate linguarum, illautiſſima ferè omnes barbarie, ſpurciſſimis moribus, nullo more cultuve, aut ſocietate vitæ civilis; ne humanitatis quidem ſenſu vel minimo. Nudi planè incedunt viri pariter & feminæ. Terræ frugibus, pomis arborum, venatu, aucupio, piſcatu quæſitis cibis, in præſenti copia intemperantiſſimè ſe ingurgitant, ſine cura reponendi, aut providendi in poſterum. Liquorum Vini ſimilium multiplicis generis miri ſunt artifices, avidiſſimi helluones. ebrietate in rixas furunt, exardeſcentes odijs ſupra ferinam rabiem immanibus. Nec ſubitis ſolùm incurſibus irritati ſæviunt in cædes: iras coquunt offenſi, & poſt longi temporis ſæpe laborioſiſſimas inſidias, poſtquam Inimicos, nacti tandem opportunitatem, trucidarunt, nondum purgatum iniuriæ dedecus pu-

29 Gentium ibi viventium numerus, varietas, mores.

putant, niſi carnes cæſi Hoſtis voraverint. Sin is alio caſu aut morbo præmoriatur, ubi ſepultus ſit ſcrutantur; deprehenſi, vel fœtens & ſemiputridum cadaver helluantur ovantes, ac tum demum ſibi ſatisfactum arbitrati. quin & pietatis obtentu infandam carnium humanarum voracitatem velāt. Parentum nati, Genitores filiorum, quovis caſu extinctorum corpora comedunt; genus ſepulturæ perhonorificum rati, carorum artus viſceribus condere. Pro omni religione quaſdam præſtigias Magorum, ſortes & auguria Divinationum habent. nullus alioqui Dei ſenſus, nulla ſuperſtitis corpori animæ, niſi anilibus confuſa figmentis, nec ſuſpicionem excedens inſtabilem, opinio. Sedes haud habent certas. Vagi pro libitu cum Familijs ultrò citroque commeant. ubi hærere placuit, vallis infixis, iniectaque ſupernè fronde tabernacula comparant ad uſum brevem. nonnulli tamen tectis operoſiùs inſtructis multas in unum quaſi Pagum cogere familias, & in commune conſulere aſſuefcunt.

cunt. Sed facili ſemper emigrandi uſu, ſimul pertęſum ſtationis fuerit. Genus denique hominum eſt hebetudinis belluinæ ad quemvis humanitatis cultum, indocile omnis civilitatis, inſolens regiminis, impatiens diſciplinæ: de quo non inſcitè quidam luſit, ubi obſervaſſet, miſſis in Literas noſtrates ſermonis ipſorum ſonis, nullũ in iijs repertum uſum ullius ex hiſce tribus elementis F, L, R, aiens ea re ſignificari: funditùs expers genus hoc eſſe, Fidei, Legis, & Regni. Hæc univerſim de toto Braſilorum genere in Commentarijs eorum qui primi explorarunt reperio: quibus adiungendas puto recentiores aliorum Obſervationes, qui multò ſunt altiùs in vaſtiſſimæ Regionis intimos Sinus curioſis peregrinationibus ingreſſi. Hos audivi, Nationes terræ Braſiliæ antiquas Incolas in duo genera dividere, Civilium & Vagarum. Quædam enim, ut aiunt, à principio Domicilijs fixis ſub quodam Societatis nexu vivebant. nec ijſdem eas omnes adeò vitijs infames eſſe docent: ſed aliquas hu-

30 Poſterioribus Explorationibus quædam de his diſtinctiùs comperta.

humanioris indolis, quin & Inſtitutorum haud uſquequaq; illaudabilium: quæ diſtinctiùs exequi non huius loci eſt.

IX. Iſtiusmodi Gentium Chriſtiana Religione imbuendarum labor, divinæ arbitrio Providentiæ, reſervatus eſt Operarijs noſtræ Societatis. Ante illam conditam, frequentes Luſitanorum in Braſiliam appulſus in cura, cunctis alijs prævertenda, conſumebantur, explorandæ regionis, Arcium locis opportunis moliendarum; collocandarum, firmandarumque aptis intervallis, tuto ſitu, iuſtaque munitione Coloniarum. Agendi per nutus cum Indigenis, primo novitatis & oſtenſæ comitatis delinimento congreſſum initio patientibus; tota tunc ratio referebatur, ad vitæ utilitates, commerciorumque paciſcenda compendia. mentionem Religionis nec feritas eorum, nec vitæ deſultorium genus, nec inveterata morum corruptio admittebat. Vnde ſi qui rarò adventabant è Luſitania cum Claſſe Sacerdotes, abundè occupati curandis Luſitanis, alijſ-

31
Ante adventũ Sociorum in Braſiliam nihil cum Braſilis de Religione actum.

Digitized by Google

alijſque Europæis plurimis, vel Colonis illarum terrarum, vel illic quæſtus cauſa nundinantibus; ad Indigenas, quod nec linguam illorum norãt, nec ipſos propter incertitudinem Sedium vagamque excurrendi licentiam, nanciſci opportunos poterant, partem ſuę induſtriæ derivare ullam omittebant. ac ne primam quidem cogitationem eius rei ſeriò ſuſcipiendæ cuiquam umquam obortam, fando eſt auditum. Neque id mirum, cum pauciſſimi, & caſu potiùs quam conſilio iſthùc ducti, Sacerdotes tum in Braſilia reperirentur. Adeò ut quando Primi noſtrorum ad Bayam Omnium Sanctorum pervenere, in illa Primaria Colonia Braſiliæ, & Prætoris Regia, nullum planè Sacerdotem invenerint. Vnde uſque ad Adventum Primi Epiſcopi, qui triennio poſt contigit, Parochorũ vices explere ſunt coacti. Anno undequinquageſimo ſæculi à Chriſto ſeſquimilleſimi, Primus è Societate Emanuël Nobrega pervenit in Bayã Omnium Sanctorum, cum quinque, quibus præerat, Socijs, Menſe Aprili, cum

32 Primus Nobrega cũ quinque Socijs in Bayam Omnium SS. veniens nullum ibi Sacerdotẽ reperit.

1549.

cum Vlyſſipone initio Februarij ſolviſſent. Hi omnes cupidiſſimi operæ navandæ, tabernaculis ſtatim in littore poſitis, Barbaros ſignificationibus benevolentiæ ac munuſculis conciliatos, ambire quotidiana conſuetudine ceperunt, cauſa parandæ notitiæ atque uſus ſermonis ipſorum; cuius, intra paucas acerrimæ meditationis hebdomadas, voti utcumque facti compotes, nullam interpoſuere moram Evangelicæ Braſilis Doctrinæ proponendæ. Id quò poſſet fieri, neceſſe erat defigere vagam Gentem in certis ſedibus. Partitis igitur operis, alij Noſtrorum excolendis qui ad viciniam conſederant, inſtabant; alij, laborioſiſſimis iuxtà periculoſiſſimiſque excurſibus, mediterranea penetrates, Familias per Sylvarum avia & Montium errantes conquirebant, blandiſque invitationibus ac promiſſione præmiorum, perſuadere ijs conabantur, ut locis oræ maritimæ propinquis, terræ uberis portionem accipere colendam, coniunctiſque tectis cum alijs ſuorum, vitæ ſedentariæ, ac certis laribus defi-

33
Socij linguam Braſilicam addiſcunt, & docendis Braſilis operam dant laborioſiſſimã

xæ, multis è vicinia Luſitanorum adiuvandæ commodis, experiri quietem vellent. Obtemperantibus, Deo pias curas fortunante, plurimis, brevi tempore Vrbs vetus Coloniæ Bayenſis, & quæ ſub ipſum Nobregæ appulſum nova duobus interiùs milliaribus condi à Prætore Thoma Souſa cepit, à Sancto Salvatore nominata Civitas, multis hinc inde ſuburbanis circumdatæ Pagis ſunt, quos efficiebant coniuncta tuguria ſtatis iam tectis conſidere ſuſtinentium, prius Nomadum, ac temerè per ſaltus, fluminumque ripas errantium ætatis omnis ac ſexus mortalium. Probatæ aliquo iam ſucceſſu operæ, ut quàm latiſſimè propagaretur utilitas, aucti, Sociorum è Luſitania ſubinde adventantium numero, Noſtri, Stationes per totam quam latè patet Oram maritimam ſparſere locis opportunis ad varias Indigenarum Nationes civilis quodam convictus nexu devinciendas, quò ſic imbui Religionis elementis poſſent. Eo maximè conſilio ſecundum à primo in Vrbe S. Salvatoris poſito Societatis Do-

34 Braſili à Deſultoria vita ad ſedentariâ ægrè translati prope primam Soc. ſtationem in Vrbe S. Salvatoris.

Domicilium, hoc ipſo anno Chriſti 1549, menſe Novembri, ad S. Vincentij Præfecturam fixit, plus ſeptingentis milliaribus Auſtrum versùs à Baya diſſitam, miſſus à Nobrega Leonardus Nunnius cum Socio. Anno inſequenti Alfonſus Braſius tertiam Societatis Sedem inſtituit propè Portum nuncupatum à S. Spiritu, media ferè inter S. Vincentium & Bayam diſtan-
1551. tia. Quartam anno primo & quinquageſimo ſupra ſeſquimilleſimum fundavit ipſe Nobrega Pernambuci, milliaribus à Baya verſus Boream fermè trecentis, eique regendæ Antonium
1553. Petrium reliquit. Quintæ biennio poſt dedit initium Ioannes Aſpilcueta Navarrus, ad Oſtium fluminis à Cruce appellati, in Portu ſecuro. Annoque
1554. inſequenti quarto & quinquageſimo fluentis ſæculi, Nobrega tunc declaratus literis perlatis S. Ignatij Provincialis Braſiliæ, iuſtum Collegium Piratiningæ condidit, collocatis illic tredecim è Noſtris. Vergit is locus ultrà Portum S. Vincentij in Mediterranea milliaribus ſex ferè ſupra triginta, ea-

35 Secunda Societatis ſtatio in Præfectura S. Vincentij à Leonardo Nũnio condita.

36 Tertia quarta & quinta Stationes brevi poſt fundatæ.

37 Collegium Piratiningæ fundatum.

delectus gratia, quòd videretur commodè ſitus invitandis ad Sedes ſtabiles, atque ita excolendis ad religionē, numeroſiſſimis Barbarorum Populis, per illa ſpatia terrarum versùs Occaſum latiſſimè porrecta, errantibus. Anno deniq; poſt hunc decimo, quarto nimirùm & ſexageſimo ſupra ſeſquimilleſimum, ſeptimam & ultimā ante appulſum in Braſiliam Azevedium, Societatis Sedem ad Portum Ilheorum, quintodecimo ab Æquatore ſitum Gradu, conſtituit Nobregæ Succeſſor in Provincialatu Ludovicus Grana, collocatis ibi tribus Socijs. 1564.

38 Septima Statio ad Portum Ilheorum.

X. Circum has Stationes, ſpatio ſexdecim annorum, quot à primo Societatis in Braſiliam tranſitu, ad eò delatum cum Viſitatoris poteſtate Azevedium, fluxere, congregarunt in Pagos plurimos Noſtri multitudinem planè ingentem varij nominis generiſque Braſilorum, numeroſaſque è multis ipſorum Chriſtiana religione imbutis Eccleſias condiderunt. Hoc illi quibus laboribus, quot ærumnis, quantis periculis emerint, haud facilè di-

39 Quanta difficultate Eccleſiæ Braſilicæ fundatæ.

dictu, ne pronum quidem æſtimatu eſt: niſi ſi quis ad communes ubivis Gentium promulgandi Evangelij difficultates; proprias è nationis regioniſque Braſilicæ peculiari conditione ortas adiecerit. Nuſquam Præconibus Gloriæ Chriſti veriùs quàm hic
Luc. x. 3. ab ipſo dictum intelligitur: *Mitto vos ſicut agnos inter Lupos*: Non enim Græcos aut Perſas, Arabas, vel Æthiopas; ac, nec creditos omnium immaniſſimos, Scythas, legimus, ſolitos mẽbris humanorum corporum cœnas inſtruere; ut tragicas cataſtrophas Thyeſtæarum Epularum qui eos adibant timere debuerint: Braſili non ſolum nihil iucundiùs carne hominum guſtant: ſed & in parte gloriæ numerant, quamplurima ſibi ſimilium cadavera liguriviſſe: ideòque ad indicium talis decoris, voratorum ab ſe ſe oſſa reſervant oſtentui; tantò inter ipſos illuſtriori cuiuſque claritate, quantò ex maiore iſtiuſmodi reliquiarum acervo, intra eius tabernaculum aggeſto, conſtiterit, plures illum, quàm quemquam aliorum, homines comediſſe.

40 **Braſili vorare homines non ſuave ſolum habent, ſed & glorioſum ducunt.**

Tri-

Triſti hoc experimento comperit Primus Epiſcopus Braſiliæ Petrus Fernandez Sardina, qui anno huius Sæculi ſecundo & quinquageſimo appulſus ad Bayam, poſt triennium ſapientis & piæ adminiſtrationis Novæ iſtius Eccleſiæ, infelici naufragij caſu obiectus iſtis Anthropophagis, tam ipſe quàm eius Comitatus univerſus, centum ferè Capitum, magna ex parte Nobiliũ, nefariè iugulatus, voratuſque ab illis eſt. An quæſo à feris beſtijs quæ in Paſtorem ſuum, eumque optimum ac ſummè venerabilem, adeò ſæviſſent, mitius expectare quidquam ipſarum Venatores poterant? præſertim qui ſoli, feſſi & inermes, in earum ultrò Mandras & ſtabula, Sylvis ac rupibus abſtruſa, occurrerent; cum ille fluctu eiectus in Littoralem ſtationẽ, minus à Luſitanicis præſidijs remotã, etiam non ſine apparatu & ſatellitio Comitum; tam fœdi ac lamentabilis exempli nihilominus exitum tulerit? Quid quod mores inoliti longo uſu, innataque Genti ſic educatæ feritas, Sortilegorum aut Magorum inter eos plu-

41 **Primus Epiſcopus Braſiliæ cũ Comitibus centum comeſtus ab Anthropophagis.**

plurimorum præſtigijs in Noſtros irritabatur. Diabolo per hos ſuos Emiſſarios totis viribus certante; quò inviſæ ſibi ac formidatiſſimæ Evangelicæ Doctrinæ initia maturè ipſa ſeminaq; elideret. Horum erant cum Noſtris Evangelij Præconibus quotidiana certamina, tumultu ingenti, nec minùs præſenti diſcrimine nudorum & inopum, armatis rabioſiſque Adverſantium turmis comparatorum, niſi hos tueretur Divina Protectio: plerumq; ipſos non tantùm immunes ab intentata vi præſtare ſolita, ſed etiam miro prodigio, formidabilis licet contrà oppoſitæ potentiæ, victores. Quo in genere anno ipſo primo ingreſſæ Braſiliam Societatis, Sæculi undequinquageſimo, contigit, prædicanti haud ſine ſucceſſu Braſilis Chriſti Religionem Nõbregæ, obturbare inſolentiſſimè Veneficum inſignem, phanaticæ agyrtam ſuperbiæ, qui ſe Deum intolerabili amentia iactaret. Cum hoc congreſſus in frequentiſſimo Conventu Nobrega noſter, ita, Deo iuvante, Nebulonem impudentiſſimum convicit, adeò

42 Magi Braſilos in fidei Chriſtianæ prædicatores præſtigijs concitant.

43 Nobregę congreſſus cũ Mago, miro ſucceſſu.

adeò plauſibiliter fraudes eius & mendacia coarguit, ut & ipſe, haud dubiè confuſus, manus daret; octingentique pariter ipſius Symmiſtæ, ſe converſos profeſſi, baptiſmum petierint; qui & poſt idoneam inſtitutionem, centum ex ipſis, inter quos Dux horum fuit, ritè collatus eſt: ſeptingentis reliquis adhuc in Catechumenorum Schola relictis. Etenim ſumma cavendum conſideratione cenſebant Patres, ne, non uſquequaque probatis, &, immutabilis perſeverantiæ dato pignore idoneo ſecuris, Sacri Baptiſmi ſanctitas committeretur. Quare cum propoſita Doctrinæ Chriſtianæ myſteria qui audierant ſe credere monſtrarent, ac longa etiam diſciplinæ patientia ſatisfacerent. *non tamen*, ut eſt in Ioannis Evangelio, Ieſus ſe credebat illis: *ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine*. Nimirùm inſpirabat ipſe Dominus Miniſtris ſuis cunctationem in baptizando ſapientem: ob proclivem iſtarum Gentium relapſum in tria præſertim vitia, Ebrietatis, impudicitiæ, helluationis humanarum carnium. à quibus

44 Baptiſmus nō niſi benè paratis probatiſque dandus.

Ioan. 11 24.

45 Tria Braſilorū vitia difficilima emendatu.

in

in occasione semper parata, & pellacibus ab aliorum exemplo propriaque assuetudine, illecebris, cohibituros se illos haud certa ferè umquam fides, ac ne verisimilis quidem spes, esset. Ista nostros longo tempore ratio coëgit, præcipuam spem veræ conversionis Brasilorum, in ætatis teneræ proba institutione ponere. Hinc Domus nostræ omnes Puerorum à Parentibus impetratorum, contubernijs gravatæ; magno quidem & sumptu & incommodo Magistrorum, alere vestireque, ac cætera puerilis imbecillitatis tolerantia curare Discipulos coactorum; sed summo, prout est eventu compertum; ad Dei gloriam, cùm impensæ fructu, tùm operæ pretio. Erat id tamen eò difficiliùs, quòd usque ad annum quartũ, & sexagesimum sæculi sesquimillesimi, quo est à Rege Sebastiano Vrbis S. Salvatoris ad Bayam Collegio certum attributum vectigal annuũ, in cunctis Nostri per Brasiliam Domicilijs, victu vestituque, mendicando quæsitis, utebantur; Domos autem habitabant proprijs manibus

46 Seminariorum vtilitas.

1564.

ſtructas, qualium ſpecimen licet capere ex oculato teſtimonio Viri fide digniſſimi Ioſephi Anchietæ: cuius extant latinè ſcriptæ anno 1554. ex Piratiningano recens condito Collegio Literæ, ad S. Ignatium tunc Societatis Generalem Præpoſitum, verbis his totidem. *A Ianuario uſque ad præſens, nonnumquam plus viginti (ſimul enim Pueri & Catechiſtæ nobiſcum degunt) in paupercula Domo luto & lignis contexta, paleis cooperta, quatuordecim paſſus longa, decem lata, manſimus. Ibi Schola, ibi Valetudinarium, ibi Dormitorium, Cœnaculum item, & Coquina & penus ſimul ſunt. nec tamen amplarum habitationum quibus alibi Fratres noſtri utuntur, nos movet deſiderium. Siquidem Dominus noſter Ieſus Chriſtus in arctiori loco poſitus eſt, cum in paupere Præſepi inter duo animalia voluit naſci; multò vero arctiſſimo cum in Cruce pro nobis dignatus eſt mori.* Hæc ille. Tali nuditati, ſummis diù noctuque laborandi contentionibus, additis, Primi noſtri Braſiliæ cultores, largis illam primùm vineam ſudoribus, deinde cruore quoque pro Chriſto fuſo irrigarunt. Anno nam-

47 **Paupertas Sociorum in Braſilia.**

namque 1554, menſe Novembri, Petrus Correa & Ioannes Souſa, ambo è Societate, à Nobrega miſſi ad Carigios Barbaros Chriſti religione imbuēdos, ab ijs, adversùs ipſos à quodam Impoſtore concitatis, interfecti ſunt. Auxit hic eventus, latè ſtatim vulgatus, alacritatem Noſtrorum in adeundis pro Chriſto periculis, ſpe ſimilis fortunæ. Obſervatus etiam poſt hæc uberior in ijs terris ſementis Evangelicæ proventus, fidem adſtruere viſus eſt illi veteri Primorum Chriſtianorum dicto: *Sanguis Martyrum ſemen eſt Chriſtianorum*. Certè annis duodecim, qui à Correæ Souſæque beato fine ad labentis Sæculi ſextum & ſexageſimum, ſuperſunt, ſatis conſtat haud ferè minus centum millibus Braſilorum, ſalutis viam ingreſſos. Nam præter innumeram multitudinem baptizatorum in extremis, morte mox ſecuta, parvulorum adultorumque, partim conſuetis vitæ mortalis caſibus obeuntiū, partim extraordinarijs calamitatibus belli aut peſtis abſumptorum (quales multas per illa tempora, ſtragibus uſ-

48 Duo è Societate à Braſilis occiſi odio fidei.

49 Ex ea cæde ſecuta converſio plurimorum ad Chriſtum.

que ad ultimam Pagorum Regionumque deſolationem exitialibus, Gentes iſtæ paſſæ ſunt) ſexdecim millia Chriſtum colentium Braſilorum, & fidem baptiſmo ſuſcepto datam, vita proba piaque præſtantium, Azevedius anno modò dicto adveniens reperit; nec minorem fermè aliorum Chriſti lavacro ablui poſcentium numerum; quibus ob ſuperiùs indicatas cauſas, ſacræ per luſtrale Sacramentum regenerationis gratia differebatur.

50 Status Eccleſiæ Braſilicæ in Adventu Azevedij.

CAP. II.

Azevedius Provinciam Braſilicam Societatis luſtrat; Collegium novum ad flumen Ianuarium condit.

I. EXſcendens ad Bayam Azevedius à triginta Socijs Collegium

gium Vrbis S. Salvatoris incolentibus eo exceptus eſt gaudio, quo beare deſiderati diù boni poſſeſſio tandem fruentes ſolet. Audiverant de dotibus Viri huius ac laudibus multa dudùm præclara. Noviſſimè gratulatione invicem magna compererant, deſtinatum à Generali Societatis ipſum ſibi Præſidem, titulo ac poteſtate Viſitatoris, iam ſe itineri dediſſe, pro cuius felicitate vota fecerant. Ille paternæ caritatis blandiſſima ſignificatione cunctos amplexus, quotidiè per trimeſtre ſpatium congregatis univerſis, Conſtitutiones S.Ignatij nondum illic cognitas promulgare, ac, ubi opus fuit, declarare differendo inſtitit. Vt quidque protulerat, ſtatim in uſum conferebatur. Hinc in ordine vitæ ac converſationis illic Domi foriſque ſervato antea, haud pauca mutata. totaque in compoſitiſſimam brevi redacta formam Religionis Diſciplina; mira optimi cuiuſque approbatione; qualium voces audiebantur paſſim fatentium: ſe tunc primùm, quaſi eatenus Tyrones, verè accomodatæ ad finem Socie-

51 **Azevedius in Braſilia Conſtitutiones Societatis promulgat & in mores inducit.**

Societatis, vitæ ac religioſæ inſtitutioni, aſſueſcere cepiſſe. Rector erat Collegij Bayenſis Gregorius Serranus, vir optimus, qui, pro more illorum temporum, omnia Domi unus agebat; nulla adhùc in mores inducta partitione officiorum, & ſubordinatione Miniſtrorum. Hunc docuit Azevedius: Rectoris partes eſſe, invigilare toti Domui, exigereque à ſingulis commiſſorum cuique munerum rationem: excitare, animare, iuvare cunctos, in rebus præſertim ad profectum ſpiritus ſpectantibus: exercere aſſignata ipſis opera per ſe non debere. nam id, & moleſta diffidentiæ ſuſpicione, caritatem ſubiectorum in Rectorem refrigerat, &, alienæ operæ fiducia, diligentiam remittit: Rectorem ipſum ſupra vires onerat, multiſque obnoxium reprehenſionibus reddit; dum ſingulis, quæ propriam perpetuamque attentionem requirunt, miniſterijs ex tempore tractandis, neceſſariò impingit in defectus, maximè obſervabiles tritis uſu rerum iſtarum, cum iuſta ipſorum offenſione,

52 Officia & miniſteria Domi diſtinguit.

„ ne, iacturaque gravi autoritatis Præ-
„ positum decentis, ac venerationis illi
„ debitæ. Instituit ergo Vicarium Rectoris, in cura minutiore domesticarum rerum, quotidianæ Disciplinæ, quem *Ministrum* vocavit, huic quoque subordinavit strenuum è Laicis adiutoribus virum, *Subministri* nomine; quem fidum inspectorem explorari debentium, paratumque præsentem operam poscentium Actorem, promptum ad nutus haberet. Rei denique familiari, annonæ, censibus, vestiario, cæterisque id genus providendis, & ex officio curandis, prudentem præposuit Oeconomum, titulo *Procuratoris*, penes quem propriè Temporalium cura resideret: adiuncto & alio Spiritualium Præfecto: qui omnes singula sui muneris peculiari studio administrarent, invigilante supra ipsos Rectore, & rationes commissæ curationis subinde repetente. His Domi constitutis, prodijt ipse Visitator in suburbanos, de quibus dixi, Barbarorum Pagos, utque ij à Patribus curarentur, inspexit præsens. Quæ probè fierent,

53 Missiones explorat & ordinat.

fierent, laudavit; quædam offenſioni obnoxia, correxit; multa profutura inſtituit; cuncta neceſſarijs cautionibus, adversùs prona incommodorum pericula, munivit. Ante omnia ſanxit: ne ſine idoneo teſtium comitatu noſtri tuguria Braſilorum, vel errantium in Sylvis, vel in Pagos deſcriptorum, ingrederentur: quò ſuſpicionibus obtrectationibuſque Malevolorum anſa præcideretur omnis; ex nationum licentia illarum, apud quas feminis, ante Chriſtianam inſtitutionem, nullus ferè pudor eſt: unde contigiſſet, malè feriatis, & aliunde infenſis, materiam præberi criminationum; vanarum licet iniuſtiſſimarumque, at noxiarum tamen, & exquiſitiſſima ſemper cautione prævertendarum. In his fuit Azevedius uſque ad labentem Novembrem, quando ad cæteram luſtrandam Provinciam diſceſſum parans, ad ſe vocavit Alfonſum Petrium; Sacerdotem noſtrum ſpectatiſſimę religionis prudentiſque induſtriæ. Huic dixit: cum neceſſarium ſibi iter inſtaret, ad reliquas Præfecturæ ſuæ viſendas

Novēb. an. 1566

54
Mandata eius Alfonſo Petrio ſuo Vicario data.

„ das & ordinandas partes, velle ipſum
„ hic relinquere, vice ſua curaturum,
„ ut quæ in iſto Primario Provinciæ
„ Collegio rectè iam cepta procederẽt,
„ perſeveranti obſervatione, ad uſus
„ perpetuitatem ſtabilirentur. Dare ad
„ hoc ſe illi Superiorem ipſi Rectori po-
„ teſtatem, quaſi Vice-Provincialis (nam
„ Provincialem ipsũ iuſtis de cauſis de-
„ creviſſe ſecum ducere) Mandare Pri-
„ mùm, ut conſtitutam à ſe rationem
„ domeſticæ diſciplinæ teneri ab omni-
„ bus curaret; nec relaxari quidquam
„ ſineret à quovis in præſcriptarum cũ-
„ ctis executione quotidiana Regularũ.
„ Deinde ut pari ſedulitate invigilaret
„ inſtitutæ per Pagos ſuburbanos cura-
„ tioni Braſilorum. Patres, quibus eſt
„ id negotium commiſſum, ut in eo ex
„ formula præſcripta omni diligentia
„ contendant, frequenter adhortetur.
„ nec his contentus, quàm creberrimè
„ Pagos ipſos concurſet, functionibus
„ ibi publicis catechiſticarum lectionũ,
„ concionumque, dum geruntur, inter-
„ ſit. ipſe pro parte adiuvet, dicendo
„ ad Populum, confitentes audiendo:

nihilque omittendo induſtriæ, quò & „
promoveantur in melius, qui iam „
Chriſti legem amplexi ſunt; & eòdem „
quàm efficaciſſime invitentur reliqui. „
cupere enim ſe provectas virtute, au- „
ctas etiam numero, iſtas reperire, ubi „
redierit, Eccleſias; cuius ſpe gaudij op- „
tatiſſimi ne ſe fruſtratum velit, etiam „
atque etiam orare. Ad extremum „
iniungere, cepta ut ædificia, Collegij „
& Domus Probationis, quàm fieri po- „
terit diligentiſſimè urgeat: conferat- „
que eò ſedulam operam, ne quid mo- „
ræ ſibi reverſo Bayam obijciatur, quo- „
minus ſtatim queat, iuxta Conſtitutio- „
num ſcita, cum Gymnaſij Operarios „
atque Alumnos, tum admiſſos, aut „
mox admittendos in Societatem No- „
vitios, collocare in ſeparatis Septis ac „
Tectis; ijſque ad accomodatam utriq; „
generi Diſciplinam aptè comparatis „
atque inſtructis. „

II. Eiuſmodi relictis Alfonſo Petrio mandatis, Navim conſcendit Viſitator è Baya, in Claſſe quam Mendus Sà Prætor Braſiliæ, ad Flumen Ianuarij ducebat, impoſito exercitu ad bellum

Lyncurium, oder Bernstein, ist ein Harz, welches
aus Bäumen fließt, und in der Erde, oder im Meer-
wasser, durch Zeit und Alter, hart wird. Es ist
gelb, durchsichtig, und hat eine Kraft, Stroh,
Federn, Haare, Papier, und dergleichen leichte
Sachen an sich zu ziehen. Es wird in Preußen,
Pohlen, Lithauen, Curland, Livland, Schweden,
Dännemark, Norwegen, Engelland, Frankreich,
Italien, Spanien, Portugall, Africa, Asien, und
Indien gefunden. Es ist ein Stein, der sich
leichtlich reiben, und mit einem Messer schaben
läßt. Er wird zu Pulver gerieben, und in der
Medicin gebraucht. Er wird auch zu Firnissen,
Räucherungen, Balsamen, und dergleichen
Sachen gebraucht. Es wird auch Bernstein
gedrechselt, und zu Rosenkränzen, Halsbändern,
Ohrgehängen, Ringen, Pfeifenköpfen, und
dergleichen Sachen gemacht. Es wird auch
Bernstein gefunden, der Insecten, Würmer,
Spinnen, Fliegen, Mücken, Ameisen, Käfer,
Blätter, Moos, Gras, und dergleichen Sachen
in sich hat, welche sich in dem Harze, da es noch
weich gewesen, verwickelt haben, und mit ein-
gewachsen sind. Es wird auch Bernstein ge-
funden, der Wasser in sich hat, welches sich
beym Reiben, oder Schaben, durch die Wärme
der Hand, oder des Messers, ausdünstet. Es
wird auch Bernstein gefunden, der Bitumen,
oder Erdpech, in sich hat, welches sich durch
den Geruch, und durch die Wärme der Hand,
oder des Messers, ausdünstet. Es wird auch
Bernstein gefunden, der Steine, Kiesel, Sand,
und dergleichen Sachen in sich hat, welche sich
beym Reiben, oder Schaben, durch die Wärme
der Hand, oder des Messers, ausdünstet. Es
wird auch

re. cauſa deligendæ talis diei fuit, quòd ſacrata illa eſt anniverſariæ memoriæ S. Martyris Sebaſtiani, quem iam ante Luſitani ſuæ iſtius ad Flumen Ianuarium Coloniæ peculiarem adoptaverant Patronum: & præſens ipſis iſtius devotionis fructus conſtiterat, præclariſſimis de Hoſte multò potentiore victorijs, manifeſta illius ope reportatis; quarum recentiſſima ferebatur quæ menſe Iulio ſuperioris anni contigerat. quando Luſitani in quatuor Lembis, à Claſſe optimè inſtructa plus centum & octoginta Navium, Sagittarijs Tamuyis onuſtarum, in alto improviſò deprehenſi, dum magnis animis pugnantes deſperata humana ope cœleſtem Protectorem Sebaſtianum inclamant, ſtatim, ipſo palàm apparente, minanteque ac inſiliente in Lembos hoſtiles; ſimul ex parte altera orto incendio ſe per Claſſem barbaram ſpargente, territi Braſili, conſternatione maxima fugerunt. Hoc reputantes Epiſcopus & Prætor, aſſentientibus, quorum etiam exquirere ſenſum ſunt dignati, Viſitatore

56 **S. Sebaſtianus peculiaris Luſitanorum Patronus.**

1566.

ac

ac Provinciali noſtris, haud ſine Numine factum interpretabantur, ut ipſo lucis Sanctiſſimo Patrono dicatæ pervigilio, in conſpectum Hoſtilium Præſidiorum Chriſtianus Exercitus eſſet appulſus: quaſi Beato Martyre ad rem ſuo ductu gerendam adhortante; cui tanto augurio ſegnes ſequendo ſe præbere, ingratum ignavumque ſit. Primo ergo diluculo diei XIII. Kal. Februarij S. Sebaſtiani Natalis, præparatis pridiè militibus per pias adhortationes & ſacramenta, ſtrenuè in id incumbentibus Azevedio cum ſuis omnibus, imploratáque ſolemni concepto communiter à cunctis voto, Dei ac S. Patroni Martyris gratia, eductus & bifariàm diviſus Exercitus, benè precante prodeuntibus Epiſcopo, duas validiſſimas, & numeroſo inſeſſas præſidio, Munitiones Rebellium, fortiſſimè aggreſſus, cruentiſſimo multarum horarum certamine tandem expugnavit, & ſumma vi Hoſtes adegit, deſperato belli ſucceſſu, Pacis conſilia tentare. Gratijs Deo pro Victoria actis, Epiſcopus cum Patribus ad Vrbem

57 Duę Arces uno die S. Sebaſtiano ſacro expugnatæ.

S. Vin-

S. Vincentij ſe contulit. Hic pro ſuo munere, Viſitator accuratiſſimè luſtravit Stationem ibi Noſtrorum, ſatis tunc numeroſam (nam ex Paratininganо pridem excitato in Mediterraneis Collegio, Scholæ cum Magiſtris, propter pericula Bellorum, translatæ in eam Coloniam Mari vicinam, locum ideò tutiorem, paulò ante fuerant) Hoc quoque in loco Conſtitutiones Societatis Noſtris declaravit, & ad earum normam Diſciplinæ Domeſticæ quotidianum ordinem, Miniſteriorumque ad Externos in Scholarum Claſſibus, in Templo, in Noſocomijs, in Concurſationibus per Pagos, rationem omnem ex formula Inſtituti temperavit: inductis ſtatim in uſum ac praxim, ijs quæ præſcribi Sancti Fundatoris legibus oſtenderat. Inde ſpatio milliarium fermè quadraginta per montes enitens aſperrimos, pedibus proceſſit ad Paratininganum viſendum Societatis Domicilium, in quo paucos è Noſtris reperit, inter bellicos tumultus & diſcrimina maxima, negotio vocandorum ad Fidem il-

58 In Vrbe S. Vincentij res Societatis ordinat.

59 Paratininganu Collegium inviſit, & eius ſitum probat.

Glaß Tropfen Gnaden-Gifft/ und
Gnaden-Gifft/ Gnaden-Gifft/ Gnaden-Gifft/

Maritimam uſque ad Oſtium Fluminis Argenti, paululùm in meridiem deflexam, incolentium. Tum loca deſignabat collocandis apta Stationibus Noſtrorum, ſi quando idoneam eorum copiam poſſet adipiſci, qui ſcilicet per crebras excurſiones quoquoverſum, nullam vaſtæ illius Continentis Partem, nullos è vagis Incolis Camporum, Montium, Saltuum iſthic immenſorum, relinquerent Chriſtianæ inſtitutionis expertes. Colliqueſcebat animo in dulcedine talium deſtinationum ac votorum. diutiuſque in gratiſſima illa ſibi ſede moraretur: niſi certis admonitus nuncijs, de matura opportunitate componendarum ad Flumen Ianuarium Societatis rerum, ut eò quamprimùm tenderet, ad Stationem S. Vincentij, unde venerat regredi feſtinatò cogeretur.

III. Erat ibi adhuc D. Petrus Leitonius Epiſcopus Braſiliæ; qui & ipſe ad ſui functionem Pontificalis muneris, cuius omnes exactiſſimè numeros explebat, ad novam quæ illic condebatur, ritè auſpicandam Civitatem,

ne-

Digitized by Google

neceſſariam ſibi profectionem in Caſtra Prætoris propè oſtia Fluvij Ianuarij ſita, iudicabat. Communiter igitur ambo Navem conſcendunt, ad ſinus traiectionem lati, qui Amnium Ianuarij & S. Vincentij fauces interiacet. Iam milliaria emenſi ferè octoginta, dimidium eius viæ confecerant, cum vento, quo ferebantur, ceſſante, iacere anchoram Nautæ coacti ſunt è regione cuiuſdam Portus, vulgò nuncupati
24. *Iul.* *Britioga*. Dies erat IX. Kal. Auguſti, pridiè anniverſarij natalis S. Iacobi Maioris Apoſtoli: hora matutina, tempus ſerenum, mareque tranquillum etiam nimis, utique incommoda feſtinantibus malacia. Accedens Epiſcopum Azevedius: *Longiuſculam*, ait, *Domine, ſi Gubernatori creditur, hic ducturi moram ſumus: utar, ſi concedis, iſto otio ad Sacrum in vicino littore celebrandum*. Annuente prolixè optimo Præſule, Viſitator cũ tribus Socijs in ſcapham remigibus inſtructam è navigio deſcendit, tranſmiſſurus facilè, ut putabat, & ſtatim, in propinquam ripam. Sed brevi ſenſit, non à Ventis ſolùm & fluctibus

60
Caſus inopinatus Monſtri Marini Navem oppugnantis.

periclitari navigantes in Braſilico Mari; cuius etiam littorales tractus, ipſique Portus, belluis ſcatent, & iras & vires Navibus totis confringendis pares habentibus. Fortè per illam tunc Oram quidam Braſili, ſuo more piſcãtes, aliquem è tuta ſcopuli ſpecula conſpicati telo contiguum cetum ingentem, qua mira valent arte, certò vibrandarum ſub ipſas aquas in Piſces ſagittarum, iaculi adacti mucrone, perſtrinxerant. Irritata ferri ſenſu beſtia, vulneris autores quærens, erupit impetu vehementiſſimo, & ſuper aquas altè capite ſublato, ubi circũſpectando nihil cui poſſet nocere comperit, præter Lintrem quo Azevedius ripam petebat, curſum eò rapidiſſimũ intendit, fluctus ciens magnos, & multam præ ſe aquam tubis frontis prægrandibus eiaculans. Sic brevi tempore, anterioribus vaſti corporis à pectore inter undarum cumulos arrectis, viſu ac ſtrepitu terrifico, ad Naviculam pervenit, ac ſtatim ſub eam caput deprimens, ſupra eius puppim, in qua Ignatius cum ſuis ſtabat, Caudam,

dam, qualem Belluæ aquatili, Behemoth dictæ, quam eſſe Hippopotamum Viri docti [a] contendunt, Sacer Autor Hiſtoriæ Iobi tribuit, inſtar cedri craſſam erexit retorſitque, imminens in ictum. Hæc ſpectans è Navi maiori Epiſcopus, miſerebatur, cum alijs multis; actum de Patrum vita, non ſine cauſa credentibus. Ipſe Ignatius perfuſus aquis, quas Cetus adventans evomuerat, oculis & manibus in Cœlum erectis, Dei opem, ſereno tamen vultu, &, ſub tanti licet articulo diſcriminis, ſecura fiducia, implorabat. Nec defuit expectatus Dei favor. In ipſo, mirum, impetu demittendæ ad feriendum lintrem à Monſtro immani lethalis caudæ, quod ſi feciſſet, certiſſimè velut impacta fortiter in vas Luteum clava ferrea, Lembum Vectoreſque contriviſſet: elanguit repente ſubſidens furor, delinitaque occulto ſuaſu feræ animæ rabies, in ipſo nocendi flagrantiſſimo conatu inhibuit inopinatiſſimè vim ſævam. Retrò averſa innoxiè cauda põto redditur. Summa mox, & longa inde quies

Iob. xl. 12.

a Vide Buchardum de animal. ſcript.

61 Mirabiliter Azevedius cum Socijs præſentiſſimo periculo eximitur.

quies æquoris, deſediſſe in ima gurgitum, aut aliò quàm longiſſimè ceſſiſſe placatam iam beſtiam, fidem fecit. Scio tantum ſpecimen divinæ in ſuis protegendis benevolentiæ, alijs quoque ſpræter Azevedium paris periculi conſortibus, haud immeritò imputari potuiſſe. Nimirùm erant vnà cum illo Emanuël Nobrega, Ludovicus Grana, & Ioſephus Anchieta, Athletæ omnes palmarum plurimarũ, quorum, ut acta heroica permulta, ita non pauciora, proni Numinis ad quidvis ipſis gratificandum experimẽta, memorantur. Tamen precum Azevedij potiſſimùm tunc rationem habitam, illa ſaltem ſuadet ratio, quòd cunctis is reliquis præeſſet, officioque Magiſtratus autoraretur ad impetrandam à Deo defenſionem eorum, quos ipſe illi ſervandos curandoſque commiſerat. Quamquam iſtam prærogativam abundantibus Azevedij meritis, & præclaræ Sanctitati, ex ſuo aliorumque ſenſu haud dubiè videtur aſſignare, ultimus quem nominavi eius comitum Ioſephus, ille Thaumaturgus

Bra-

Brasiliæ dum scripto hodieque superstite, hunc casum referens hæc ipsa ponit verba: *Spectabat è Navi nos omnes sub tanti pendentes acie periculi Dominus Episcopus cum suis universis, confidens tamen non perituros, qui nobiscum haberemus tam carum Deo Virum P. Ignatium Azevedium.* Sic Anchieta.

62 Iudicium P. Anchietæ de Azevedio.

IV. Ego circa hunc eventum audebo proponere speculationẽ meã quandam, eò confidentiùs, quòd eius explicatione, nodum velut ipsum indicatum iri autumo huius quasi tragœdiæ totius, quæ in nece Azevedij ac Sociorum ultimam habuit Catastrophen. Res est accersenda paulò altiùs. Destinatam sibi Azevedius Brasiliæ Christo subiungendę Provinciam toto illo suo caritate apostolica flagrãte complectẽs animo, antequam illuc è Lusitania solveret, scriptas Literas à Nostris inde Patribus, Nobrega præsertim omnium primo maximoque, cupidè perlegit. Ex his cum intelligeret: in universa ora Brasiliæ locum esse unum opportunissimum operæ navandæ in conversione Barbarorum,

eum

eum quem vocant Capitaniam ſeu Præfecturam S. Vincentij, cuius pars tum adhuc ab Hoſtibus poſſeſſa, Portus eſt Fluminis Ianuarij: cum hac notitia convenit Sebaſtianum Regem, ad quem ipſi erat (prout ſuo poſt loco, documentis haud vulgò notis oſtẽdemus) peculiaris aditus gratiæ: facileque ab illo impetravit efficaces Literas, quibus Collegiũ Societatis Ieſu in loco quem ipſe præſens delegiſſet, exſtrui inſtruique annuis cenſibus, impenſa regia, iubebat. Oſtenderat iam, dum Bayæ moraretur, Azevedius iſtas Epiſcopo Leitoni, Mendo Prætori, cæteriſque Miniſtris regijs Literas: cunctis agnoſcere ſe faſſis, & nihil penes ipſos moræ futurum in eius mandati executione pollicentibus. ſolus expectabatur loci delectus Azevedij arbitrio permiſſus: quo ut ille prudentiùs defungeretur, poſt primum de quo diximus ad Ianuarij Flumen exſcenſum, inde ad S. Vincentij Flumen ſe contulerat; ex eoque loco in Mediterranea procedens, diù Piratiningæ, ut dictum eſt, explorandi exactè cuncta ſtu-

Dulcis amicitiæ. Quidni? Quæ
enim res hominibus pretiosior
amicitia? Quæ magis expetenda?
Quæ magis quærenda? Quæ
magis ad vitæ commoditatem
accommodata? Quæ sine ea vita
non modo non jucunda, sed ne
tolerabilis quidem? Quæ non
tenebræ, non barathrum, non
præceps locus? Quæ non ita
nos ad omnem lætitiam et ad
omnem hilaritatem natos esse
dicit, ut nihil nisi lætum, nihil
nisi hilare, nihil nisi tranquillum
putemus? Quæ non ita
nos ad omnem tristitiam et
ad omnem luctum natos esse
dicit, ut nihil nisi triste, nihil
nisi luctuosum, nihil nisi miserum
putemus? Quæ non ita
nos ad omnem timiditatem et
ad omnem pusillanimitatem
natos esse dicit, ut nihil nisi
timidum, nihil nisi pusillanimum,
nihil nisi humile putemus?
Quæ non ita nos ad omnem
audaciam et ad omnem fortitudinem
natos esse dicit, ut
nihil nisi audax, nihil nisi
fortiter factum putemus? Quæ
non ita nos ad omnem cupiditatem
et ad omnem libidinem
natos esse dicit, ut nihil nisi
cupidum, nihil nisi libidinosum,
nihil nisi voluptarium putemus?
Quæ non ita nos ad
omnem fidem et ad omnem
veritatem natos esse dicit, ut
nihil nisi fidum, nihil nisi
verum, nihil nisi sincerum
putemus? Quæ non ita nos
ad omnem perfidiam et ad
omnem mendacium natos esse
dicit, ut nihil nisi fictum, nihil
nisi mendax, nihil nisi
fucatum putemus? Quæ non
ita nos ad omnem inhumanitatem
et ad omnem immanitatem
natos esse dicit, ut
nihil nisi immane, nihil nisi
inhumanum, nihil nisi barbarum
putemus? Quæ non ita
nos ad omnem humanitatem
et ad omnem comitatem natos
esse dicit, ut nihil nisi humanum,
nihil nisi comem, nihil
nisi urbanum putemus? Quæ
non ita nos ad omnem
contentionem et ad omnem
rixam natos esse dicit, ut
nihil nisi contentiosum, nihil
nisi rixosum, nihil nisi
litigiosum putemus? Quæ non
ita nos ad omnem concordiam
et ad omnem pacem natos esse
dicit, ut nihil nisi concors,
nihil nisi pacatum putemus?
Quæ non ita nos ad omnem
discordiam et ad omnem bellum
natos esse dicit, ut nihil
nisi discors, nihil nisi bellum
putemus? Quæ non ita nos
ad omnem inimicitiam et ad
omnem odium natos esse dicit,
ut nihil nisi inimicum, nihil
nisi odiosum putemus? Quæ
non ita nos ad omnem amicitiam
et ad omnem caritatem
natos esse dicit, ut nihil nisi
amicum, nihil nisi carum
putemus? Quæ non ita nos
ad omnem misericordiam et
ad omnem clementiam natos
esse dicit, ut nihil nisi misericors,
nihil nisi clementem
putemus? Quæ non ita nos
ad omnem crudelitatem et ad
omnem immanitatem natos
esse dicit, ut nihil nisi crudele,
nihil nisi immane putemus?
Quæ non ita nos ad omnem
misericordiam et ad omnem
clementiam natos esse dicit,
ut nihil nisi misericors, nihil
nisi clementem putemus? Quæ
non ita nos ad omnem
crudelitatem et ad omnem
immanitatem natos esse dicit,
ut nihil nisi crudele, nihil
nisi immane putemus? Quæ
non ita nos ad omnem
misericordiam et ad omnem
clementiam natos esse dicit,
ut nihil nisi misericors, nihil
nisi clementem putemus? Quæ
non ita nos ad omnem
crudelitatem et ad omnem
immanitatem natos esse dicit,
ut nihil nisi crudele, nihil
nisi immane putemus?

cilium complerent; & ipſi illi qui interempti ſunt; prout è Duce ipſorum Ignatio ſub ipſum cædis articulũ audierunt, pro terreno quem formare in Braſilia moliebãtur mortaliũ Chriſto ſervientium convictu, ſorte incõparabiliter feliciori, Beatorum in Cœlo Martyrum Collegium condiderint. Iſti porrò iuxtà humanam æſtimationem triſti ac tragico ſucceſſui, hoc quaſi quodam augurio, nunc præluſit furor Ceti, non ultrà terrorem nocens: ſimulacrum videlicet præſagum, incaſſum exarſuræ poſteà crudelitatis Sanguinarij Piratæ. Sic enim plerumque ſolet Dei ſapientiſſima Providentia, præmittere futuris momenti maioris eventibus quaſdam indicationes obſcuras, ambagibus Symbolorum, admonendi uſum aliquem habẽtibus, & præparandi animos ad conſtantiùs ferendas non iam planè improviſas clades: quippe quarum adumbratæ oſtentorum minis ſignificationes non prorsùs inintelligibiles præceſſerint. Atque hæc minùs incredibilia videbuntur, ſi argumentum totius huius

65 Magnorũ Evẽtum ſolet Deus ſigna præmittere.

Hi-

cauſæ peculiaris odij, quo Iacobus Soria in Societatem Ieſu inflammatus efferebatur, declarandæ nobis erunt.

V. Appulſus ad Flumen Ianuarij Epiſcopus Leitonius cum Azevedio, Mendum Prætorem repererunt occupatum in condenda Vrbe Sebaſtianopoli (ſic enim à S. Martyre Loci Protectore,& à Rege cuius iuſſu & auſpicijs fundabatur, appellare novum Oppidum placuit) Prætori cum Azevedius ſignificaſſet, illam ipſam ſe optare decreto à Rege Collegio Sedem, ſtatim is in ſoli ad Civitatis ſitum deſignati meditullio, amplam illi deſcripſit areā, ubi Ædes arbitratu ſuo poſſet attollere. Sic inita ritè poſſeſſio eſt,ædificatioque cepta Collegij, cuius fundationis Regias Tabnlas anno ſequenti Vlyſſipone allatas, hic deſcribere abs re non fuerit. Sic ergo habent.

68 Initia Collegij Januarienſis & eius fundationis Diploma.

Sebaſtianus Luſitaniæ Rex.

Cum nobis conſtet de fructu ac profectu quem Chriſtiana Reſpublica percipit ex Collegio Bayenſi Patrum Societatis Ieſu, quos illic audimus, adiuvante Dei gratia, ſtrenuè fe-

feliciterque laborare, non ſolùm in pellendis infidelitatis tenebris, illata Gentilium mentibus Evangelica Luce, ſed etiam in promovendis ad bonos mores doctrina & exemplo Chriſtianis: & quia conſiderato iſtius Religionis Inſtituto, formaque vivendi, ſperamus fore, ut tantò uberiores divinæ gloriæ, atque utilitatum Reipublicæ Chriſtianæ proventus exiſtant, quantò multiplicabuntur magis iſtius Ordinis Profeſſores, quantòque plura talium Collegia inſtituentur; cuiuſmodi Domuum idoneo numero condendarum ſtudium ac voluntatem fuiſſe propenſam ſcimus in Rege Avo Domino & Deceſſore noſtro, cuius Deus animam æterna felicitate beet: Placet Nobis conſtrui Collegium aliud in Præfectura S. Vincentij, in quo degere valeant quinquaginta Religioſi eiuſdem Societatis, qui per totam illam Præfecturam aliaſque vicinas, ad quas qui habitant in Collegio Bayenſi non poſſunt facilè excurrere, occupentur in tradenda Fidelibus Doctrina Chriſtiana, Infidelibus autem ad Sanctam Fidem noſtram convertendis. ut ſe in hunc modum mutuò iuvantes, quaſi collatis humeris, ſufficiant gravi ac vaſto oneri ferendo, Prædicationis Evangelicæ intrà omnes, quàm

latè patent, Ditionis Noſtræ in Braſilia terminos ſerendæ. Volumus autẽ vnicuiq; dictorum Religioſorum tantum ſuppeditari ex noſtro Fiſco annui cenſus, ad alimenta, veſtes, cæteroſque vitæ uſus, quantum dari ſolet in ſingulos eorum qui Bayenſe Collegium incolunt. Datum Vlyſſipone die ſexta Februarij Anno Chriſti 1568.

69 Nobrega & Anchieta ad Flumen Januarij relicti.

Poſitis iam fundamentis Ædis Sacræ, huicque adiunctæ Domus ad habitationem quinquaginta Sociorum, vocatus Azevedius officio Magiſtratus ſui ad reliquas per Oram Braſilicam Societatis Stationes viſendas ordinandaſque, Emanuëlem Nobregam, cui ex omnibus fidebat plurimum, hærere in loco iuſſit, adiuncto ipſi adiutore Ioſepho Anchieta, urgẽdæ ſubſtructioni; cum eo ut identidem alter illorum excurretet ad S. Vincentij, necnon Piratiningam, Aldeaſque circum ea Loca ſitas Braſilorum ſedulò luſtraret, ſtudiosè curans, ut ex præſcripta nuper à ſe formula, Miniſteria Prædicationis ad Gentiles, Elementaris Inſtitutionis ad Catechumenos, & neceſſariæ iam Baptizatorum culturæ, per

No-

Noſtros exercerentur; cæteraque Domi foriſque Diſciplinæ noſtri Ordinis propriæ ratio, iuxtà normam in Conſtitutionibus oſtenſam, ſanctè ab omnibus teneretur.

VI. Sub hæc Navim Azevedius conſcendit, Portum à Sancto Spiritu nominatum petens; ubi erat Domicilium Societatis. Fuit illi comes eius viæ Gaſpar Diaz, natus è Luſitanis Parentibus in Colonia Portus ſecuri. Huius habemus, non prætermittendũ hoc loco, teſtimonium virtutum ac Sanctitatis Azevedij, authẽticis Tabulis exceptum anno 1632. à Iudicibus ritè delegatis auctoritate S.D.N. Vrbani VIII. fel. mem. ad quorum Tribunal legitimã de Vita & Martyrio Azevedij quæſtionem exercentium in Civitate S. Salvatoris apud Bayam Braſilicæ Provinciæ, citatus ille tum octogenario maior adſtitit: iuratuſque affirmavit: miraculo fuiſſe in iſta navigatione Nautis Vectoribuſq; omnis generis, Humilitatem præſertim & Caritatem Azevedij, cuius cum eſſet perſpecta omnibus Nobilitas & Dignitas, ea-

70 Teſtimonium de Humilitate & Caritate Azevedij.

earum ille oblitus, ad infima ſe paſſim quorumvis egẽtium obſequia demittebat; maximè Infirmorum. E quorum numero ibi fuit Cognatus ipſius teſtis Gaſparis Diazij, nomine Balthaſar Rodericius, cui Pater toto illo ſexcentorum circiter milliarium curſu maritimo, diù noctuque conſtantem & perattẽtam, etiã in his quę ad morbi levamen & curam corporis ſpectabant, ſervitutem exhibuit, miniſteria laborioſiſſima, ſimul & ſtomachoſiſſima, per ſe ſe obiens, alacritate ac fervore, quem ſatis admirari non poterant qui videbant. Videbant autem quotquot in ea Navi verſabãtur: quos, ait, omnes his exemplis, adiuncto ſpecimine præclaro inſignis Religionis, zelique animarum, fuiſſe permotos ad Deum laudandum; ſeque beatos prædicaſſe, quibus tam inuſitatæ ſanctimoniæ ſpeciem uſurpare præſenti ſenſu contingeret. Nec diſſimulat Teſtis, ſe iſto experimento motum, petijſſe impetraſſeque ab Azevedio ingreſſum in Societatem Ieſu, ex qua deinde legitimè dimiſſus, tranſierat

in

que. Super omnia probavit uſum Seminariorum, in quibus aut derelicti à ſuis, aut oblati impetrative à Parentibus Indigenis Pueri, communi contubernio ſub cura Noſtrorum educabãtur; cuius totius generis certam Methodum prudentiſſimis ordinationibus informavit. Maximè omnium elaboravit in optima prædicationis Evangelicæ, Catecheticæ inſtitutionis, adminiſtrationis Sacramentorum, potiſſimùm Baptiſmi, forma & praxi cõſtituenda. Præter cætera diſcedens, hæc ſcripta Noſtris monita reliquit.

72 Modum prædicandi Braſilis Evangelij Sacrorumque miniſtrãdorũ, præſcribit.

1. *Infantes, quorum Parentes fixas in vicinis Aldeis Sedes habent, & crebrò à Noſtris viſuntur, baptizari, etiam extra mortis periculum, cum per ipſos licebit, poterunt. non item filij eorum qui vagi per Mediterranea errant: ibi plerumque diverſantes quò penetrare Miniſtri Evangelici nequeunt. Haud enim expedit hos Eccleſiæ aggregare, qui ubi adoleverint, nullam nanciſci Eccleſiaſticam inſtitutionem poſſunt. Quod ſi à Noſtris peregrinantibus, fortè conventi Nomades iſtiuſmodi, ſe filios-ve ad Baptiſmum offerrent, neutri admittantur, niſi fortè periclitantes ex*

mor-

morbò : ſed invitentur ad figendum in aliquo Pago Domicilium, ubi per otium impertiri neceſſaria notitia rerum divinarum queant.

2. *Ex Aldeis, ſeu Pagis, in quibus Noſtri reſident, ſi qui Adulti cœlibes Sacro regenerari lavacro poposcerint, non admittantur, niſi eodem tempore unam legitimo ritu Coniugem ducant. Interdum tamen, ſi quo impedimento inſuperabili connubium in longum differri neceſſe eſſet; & tam perſpecta eſſet virtus illorum, ut ſperari non temerè poſſet, continenter victuros, indulgeri flagitantibus Baptiſmus poterit.*

3. *In Pagis ubi nulli Noſtrorum habent Domicilium; ſed ſubinde itantes libenter audiuntur, dum ſacram Doctrinam tradunt, hæc cautio, in Baptiſmo Adultis adminiſtrando, teneatur, ut is concedatur nemini, quin ſimul ſacro Chriſtiani Matrimonij vinculo illigetur: niſi aut morbo laboret, aut ætatis ſit vel adeò provectæ, vel tam teneræ, ut præſens periculum lapſus in impudicitiam abeſſe videatur.*

4. *Si qui è Mediterraneis, ſtudio pleniùs cognoſcendi Doctrinam ſacram de qua aliquid inaudierint, ad Noſtros ſe conferant: ijs, quantumvis, audito plenè Catechiſmo,*

ſatis oſtendant, ſe cuncta pereipere ac credere, non eſt tamen concedenda gratia Baptiſmi, ſi perſtent in propoſito redeundi ad vagum illud ſuum prius, & ſemper in migrationes imminens, inſtitutum vivendi.

5. *Noſtri ad unum omnes, diligenter ediſcant populares harum Gentium linguas, & aptè per illas explicandis Sacræ Doctrinæ Myſterijs quotidiana exercitatione ſe comparent.*

VII. Tranſijt Azevedius, è Portu Spiritus Sancti ad Coloniam quam vocant, Ilheorum, indeque ad Portum Securum eſt progreſſus; ſimilia utrobique in noſtris ibi Domibus, Pagiſque Barbarorum, ijs quæ alibi egerat, gerens. Sed non tacenda eſt præcipua quædam lætitia, quam ex luſtratione Stationis Noſtrorum ad Portum Securum hauſit. Habet illa nomen Divæ Mariæ *de Adiutorio*, ſita in colle, mille paſſibus ab Oppido, diſtante. Habitare in illa Colonia Noſtri, ut dictum eſt, ceperant anno tertio & quinquageſimo labentis Sæculi, miſſis illuc à Nobrega Provinciali, quadriēnio poſtquam in Braſiliam Societas venerat, 1553.

73 Origines Tēpli Divæ Mariæ de Adiutorio per Braſiliam celebris.

Pa-

Patribus, Ambroſio Petrio & Gregorio Serrano, quibus diù verſatis utiliſſimè in iſtius vineæ cultura, ſucceſſit anno undeſexageſimo ſupra ſeſquimilleſimum Franciſcus Petrius, zeli Apoſtolici, & devotionis in Deiparam tenerrimæ, Sacerdos. Is conſpicatus locum, uno ab Vrbe milliari, aptum excipiendis, & ad Religionem informandis, ultrò citroque commeantibus Barbaris, illic Oratorium, ſub invocatione Mariæ Dei Matris cognomento *Adiutricis*, cepit ædificare. Collis erat ſalubris, amœno ſitu, campos circum habens multorum Mapalium capaces: ubi ſi qui Barbarorum errantium ad vitam quietam traduci poſſent, ſuos commodè Pagos conderent: quam illis mentem, & docilitatem audiendæ Chriſtianæ Doctrinæ, conceſſuram Divam Virginem, ſperabat. Conſtruebant pauci è Noſtris ſacram illam Ædem, pro paupertate temporum illorum, ſuis ipſi manibus, eo graviori labore, quòd aquam temperando cæmento neceſſariam, ex quadam lacuna, in ima valle ſita, petere ac portare

ſuis humeris per acclive cogebantur, cum non eſſet ſcaturigo ulla vicinior. Aſſidua contentione tantum iam in eo cepto proceſſerant, ut Apſidis quãdam formam ſupernè tectæ perfeciſſent, ſub qua ſatis decenter Ara erigi, & in ea celebrari Sacrum ritè poſſet. Pronaũm inde, reliquaſque Templi partes, irremiſſa fedulitate urgentibus, importunè obſtrepebant querelæ cuiuſpiam è Civibus vicinæ Vrbis, per cuius agrum, neceſſarium erat Noſtris iter, aquam è ſubiecta lacuna petentibus. Quiritabatur ille; crebra commeatione onuſtorum hydrijs hominũ, labefactari fundum ſuum, & ſata conculcari: expoſtulanſque impotentiùs iniuriam, obtrectationibus & murmurationibus in Noſtros viciniam implebat. Amariſſima Patribus accidebat ea offenſio; cui quid adhiberent remedij, cum Opus tam feliciter promotum intermitti non debere iudicarent, planè ignorabant. In illo æſtu, cum fortè adeſſet, annuæ luſtrationi dans operam, Provincialis Nobrega, audita vox eſt cuiuſpiam è Noſtris:

74 Structores Tépli Deiparæ aquam longè petitam humeris portantes, querelis Vicini turbantur.

O Ca-

Quæ Quarti Libri.

Quæ Quarti Libri.

reret, at aliunde vena ſubterranea manare. Placuit ſcrutari rem penitùs: aperto raſtris ſolo deprehendunt, ſub ipſa, in qua erat litatum, Ara, originem novi fontis reſidere. Vulgatur momento inopinatiſſimi ſucceſſus fama, concurritur ex Oppido. inter primos parùm officioſus Vicinus adfuit, non dubio ſuæ incivilitatis pudore confuſus. Palàm fatebatur: malè à ſe ac calumniosè culpatos Patres, quorum innocentiam tam rarus in ipſos Dei favor declararet. quare, ſibi ut ignoſcerent, orabat. Certatim inter hæc Populus perlimpidam & potu dulciſſimam aquam guſtabat. portabantque pro ſe quiſque Domum oſtentui; adhuc ignari maximæ partis virtutum liquoris illius. compertum uſu poſtmodum eſt, ineſſe illi vim medicam abigendi genus omne morborum: febres, capitis dolor aut lateris, ſtomachi, alvi, renum, pedum, primo ſtatim illius uſu, interdum & tactu, adiuncta præſertim Dei Genitricis invocatione, ſanari. Per hæc celebre factum tota latè ora Divæ Virginis *Adiutricis*

76
Aqua novi fóntis mirifica plures morbos curat.

no-

Affen, Affenjunge, Affenmutter, Affenvater, Affenkind, Affenschwanz, Affenschwänze, Affenbrot, Affenbrotbaum, Affenbrotbäume, Affenbrotfrucht, Affenbrotfrüchte, Affenbrotsamen, Affenbrotsamenkorn, Affenbrotsamenkörner, Affenbrotsamenkornschale, Affenbrotsamenkornschalen, Affenbrotsamenkornschalenstück, Affenbrotsamenkornschalenstücke, Affenbrotsamenkornschalenstückchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchenchen, Affenbrotsamenkornschalenstückchen

Magnamq; Dei Matrem expultricem peſtium, largitricem gratiarum, ſoſpitatricem mirificam prædicantium, in lacrymas præ animi-dulcedine ſolvebatur; quippe vetus à puero Cliens Deiparæ, cui quotidianæ, ut dictum in loco eſt, ſervitutis promiſſum tributum fideliſſimè reddebat, honore hoc tanto ſuæ dulciſſimæ Patronæ nõ intimè delectari, exultanterq; triumphare, non poterat. Nec vana fides eſt, huic, iam tum habito Auguſtiſſimo Sacrario Braſiliæ totius deſtinaſſe illum quam Roma, ut poſt dicemus, extulit Effigiem Sanctiſſimæ Mariæ Matris Dei, è Tabula S. Lucæ archetypa expreſſam; prætereaque partem non exiguam ſacrarum Reliquiarum & Eccleſiaſticæ, quam multam congeſſerat, ſupellectilis, ornandis inſtruendiſque Sanctuarijs, accomodatæ.

77 Azevedius Tẽplo S. Mariæ Adiutricis ornamenta Roma portat.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.

Azevedius Criminationes Malevolorum falsò in Socios ſparſas diluit: Cõventum Provinciæ celebrat. A Patribus Procurator Braſiliæ Romam deſtinatus, verſus Europam ſolvit.

I. LVſtratis, quo dictum eſt modo, Viſitator Azevedius Domicilijs Societatis per Auſtralem Braſiliæ Oram ſparſis, Bayenſi Collegio ſe reddidit, menſe Martio Anni octavi & ſexageſimi ſupra ſeſquimilleſimũ. Reticere hoc loco nõ debeo teſtimonium, quod, poſt acrem explorationẽ, Viſitator, compertiſſimæ ſibi Sociorũ

1568.

Braſilienſium Innocentiæ reddidit, idoneum confutandis calumnioſiſſimis Criminationibus, contra eos, per quoſdam malevolos obtrectatores, in vulgus ſparſis, quarum Noſtri dudùm editi Annales his verbis meminerunt.

78 Calumniæ in Socios Braſiliæ Cultores temerè ſparſæ ab Azevedio convictæ falſitatis.

Exiſtebant ex Europæis non rarò Criminatores, qui cum dolerent flagitia ſua, in primiſque iniurias redargui, per quas iniquiſſima ſervitute imbecillos populos premebant; ex Gentis intemperantia & Sociorum ſolitudine, materia fabularum ſumpta, effundebant venenum cordium maledicis linguis, eorum obtrectantes ſimplicitati, quorum pigebat caritatis. Sacch. P. 2. lib. 2. n. 132. Hæc ibi. quæ cum adventu primo cognoviſſet Azevedius, in omnibus Præfecturis ubi erant Contubernia Noſtrorum, ſedulò interrogatis & Domeſticis & Exteris; nihil planè reperit à quoquam Sociorum, Sacerdote vel Laico, uſpiam commiſſum, quod labem vel minimam immaculatæ in eo genere Societatis Sanctimoniæ poſſet inurere; multa contrà quæ huic Ordini aſſererent, prorsùs heroicam inter pellaciſſimas illecebras, invictæ admirandæque continentiæ laudem.

Quæ

Quæ ut ſatis intelligatur, neceſſariò indicanda eſt profligatiſſima nationum iſtarum inverecundia. apud quas ita inveterato nequitiæ uſu pudoris omnis ſenſus extinctus eſt, ut (quod mẽtione ipſa nefandum eſt) à Patribus Filias, à Fratribus Sorores, offerri Hoſpitibus ad libidinem, in comitatis & elegantiæ parte numeretur. adversùs quę tentamenta Diabolica, Dei peculiari gratia iuvante, adeò ſemper ſe ſe incorruptos Socij omnes præbuere, ut eò potiſſimùm nomine admirationi & venerationi, ubique Barbaris eſſent, velut homines cœleſtes, & divinæ cuiuſdam indolis. Vnum eius rei ſpecimen referam. Anno fluentis Sæculi tertio & ſexageſimo, ante hunc quo Azevedius è Braſilia in Luſitaniam redijt, quinto, cum Luſitani ad Flumen Ianuarium à fera Tamuyorum Gente, numero illic & apparatu armorum præpollente, bello petiti, clades non parvas paſſi eſſent, peioraque à malè paratis timerentur, rogatus ire ad placandos Hoſtes, perſuadendamq; ijs Pacem, Emanuël Nobrega, Caput

79 **Nobrega & Anchieta ad Tamuyios Barbaros pacis cõciliandæ cauſa eunt.**

ſuum pro ſalute publica manifeſto periculo libens obiecit, penitùs in intimas Tamuyorum terras, iniuſſu ipſorum, cum uno Socio Ioſepho Anchieta, penetrare non dubitans. Exceptus illic hoſpitio eſt à Gentis Principe, apud quem cum, ea quæ ſuperiùs indicata eſt, impudicitiæ licentia viveretur, & Noſtri provocationes ad flagitia quotidianas conſtantiſſima intaminatæ caſtimoniæ ſanctitate reijcerent, Pindobucus (id Hoſpiti Regulo nomen erat) admirabundus Nobregæ dixit: *quodnam verò eſtis vos Hominum genus, quos tam expetita cunctis natura oblectamenta non moveant?* Huic Emanuël, è reſignato, quem circūferebat, ſacculo flagella promens æneis hamata muricibus, zonas & tunicas ferro ductili textas, intro verſis ad cutem aculeis horridas, cilicinos ſetis hiſpidos pungentibus thoraces, cæteramque cruentam inſtrumentorum uſitatæ ſui carnificinæ ſupellectilem, *En, hoſpes*, inquit, *amuleta quibus noſtri à nobis præmuniti artus, nefarias iſtas illecebras vetitarum à Deo voluptatū, quaſi nec ſentiant, reſpuunt.*

80 Admirantibus eorum caſtimoniam Barbaris, quid reſponderint.

qui-

quibus magis ille verbis ſtupefactus, atque in tam inuſitatæ virtutis favore inflexus, non ſolùm plenam hoſpitij fidem, etiam inter graves mox ſubortas eius violandi cauſas, inopibus & alieni ſceleris invidia exoſis Obſidibus ad extremum præſtitit; verùm & Religionis, quæ tam mira efficeret, ſalubri ſenſim eſt amore captus.

II, Haud contentus porrò Azevedius, re ſic ad liquidum exploranda, purgaſſe omni ſuſpicione memoriam famam-ve ſingulorum, quotquot autorati nomine ac profeſſione Societatis Ieſu, quocumque gradu aut miniſterio, uſpiam locorum per Braſiliam, ante id tempus extitiſſent: extendit præterea inquiſitionem ad Externos inquilinos noſtrarum Domuum, rectè arbitratus, potuiſſe fieri, ut labes in Alumno Seminarij, aut famulo quopiam domeſtico deprehenſa, in Magiſtros Rectoreſque ipſorum, Vulgi errore, aut Infenſorum malignitate, conferretur. De his ergo dum ubiq; interrogat, offenſum ſemel in eo genere quidpiam à Braſilo Adoleſcente

Do-

Domi noſtræ educato comperit: ſed culpa tam citò tamq; luculenter vindicata, ut auctam, exemplo, Chriſtianæ Sanctitatis opinionem potiùs, quàm ulla ex parte imminutam conſentaneum eſſet credere. Anno huius Sęculi ſupra quinquageſimum, tertio, appellens ad Portum S. Vincentij, luſtrādæ cauſa Stationis illic poſitæ Noſtrorum, Emanuēl Nobrega Provincialis, rumore ferri ſparſo in vulgus reperit: Catechiſtas Patrum Indigenas, dum è Domicilio eorum ad vicinas Barbarorum Aldeas, ſeu Pagos, cauſa declarandæ populari lingua, perceptæ priùs ſibi Chriſtianæ Doctrinæ, crebrò commeant, haud ſeveriori, quàm Ethnicos, continentiæ lege vivere. Hoc audito acrem de ſingulis eorum quæſtionem exercet. teſtibuſque ſolicitè rogatis, expenſis comparatiſque teſtimonijs, omnes, præter unum, Iuvenes ex incorruptorum concordi ſentētia Iudicum, declarat eius planè criminis expertes: unicum flagitij convictum, & cum lacrymis fatentem fragilitatem ſuam, capitali ſe ſe ſimulat

81 Lapſus Adoleſcentis Braſili ſalubriter caſtigatus.

vel-

velle ſupplicio afficere; ignoratione rudis populi, ius vitæ ac necis Patrifamilias in ſuos Domeſticos ineſſe opinantis, hactenus utēdum ratus, quoad teneris ſenſibus miſeræ iſtius Iuventutis, natæ in Sordibus inquinatiſſimæ licentiæ, metu incuſſo vehementi, horrorem impuritatis ingeneraret quàm poſſet maximum. Hoc an facere potuerit, video eſſe qui dubitent: aut etiam negent: eum qui ſe ſciat iure vitæ ac necis in alium carere, tali iure ſimulando horribilem ipſi licite poſſe mortis timorem incutere: præterea que celebrationem Sacri funebris, & Euchariſtię in viaticum miniſtrationem, ad eiuſdem fucum ſimulationis adiungere. Peto tamen ut mihi pro Hiſtorici officio liceat factum, uti monumentis authenticis cōſignatum reperio, referre: iudicium de iure integrum reſervando legentibus: quos, ut cumque de re cenſeant, facilè tamen exiſtimaturos ſpero, Noſtros illos Braſilienſes, vel aliquid in re præſenti vidiſſe, quod modò nos latet, unde honeſtari quod egerunt queat: vel ſi ut ho-

homines erraverint, non maligno tamen animo, ſed benè operari ſe credentes, erraſſe. Edicit igitur Nobrega Reo: ſe ſe ad necem poſtridiè ſubeundam comparet. Expedire ipſi quoque ſempiternum incendium Tartari, quod ſcelere adeò fœdo ac pudendo commeruiſſet, brevi dolore facilis obitus redimere. Daret interim operam purgando Sacramentali confeſſione animo, culpæque, intimis pœnitentiæ ex Dei offenſi dolore conceptis affectibus, piaculiſque cæteris, vel ſibi notis, vel ab Arbitro conſcientiæ ſuggerendis, expiandæ. His ſeriò Adoleſcenti denunciatis, eum inſtruendum ad patienter luendam meritiſſimam pœnam duobus Patribus, Manuëli Paivæ & Franciſco petrio commendat, cunctis Noſtrorum anteà præmonitis, ut pro ſe quiſque fabulæ ſerviret. Vbi dies poſterus illuxit, aperta Æde Sacra, in eius medio foſſa humani corporis capax excavata recenter apparuit. percontãtibus quid rei eſſet? Neophytis, dictum: Alumno paratam flagitij cõvicto, quem in eius expiationem

„ nem P. Provincialis vivũ ſepeliri præ-
cepiſſet. Ad eam momento diditam
famam, fit concurſus è ſuburbanis
Aldeis: completur Templum. Hora
dein conſtituta, admovet ſe Aræ Sa-
cerdos atratus, & ſacrum funebre in-
choat, Reo è regione, poſitis humi ge-
nibus, locato: cui adſtabat unus Patrũ,
ei conſolando confortandoque quæ-
dam in aurem ſubinde inſuſurrans;
circumfuſis undique Alumnis Semi-
narij reliquis. Peracto Sacrificio, per-
ceptaque à morituro velut ad viaticũ
Sacra Euchariſtia, poſt multas mœſto
cãtu recitatas mortuales preces, Idem
Reus à Veſpillonibus correptus, de-
mittitur in foſſam, in eaque compon-
tur, cunctis flentibus, Sodalibus præ-
ſertim Cognatiſque ipſius. Tum in-
iacentem, terra ſupernè cepta inijci.
Hic primus omnium Petrus Correa
(is qui anno ſequenti mortem Chriſti
cauſa à Barbaris Carigijs pertulit) ex
compoſito ad pedes Nobregæ procidit, gratiam necis fieri lapſo ſemel im-
prudenter, & certo non peccare um-
quam ampliùs, Adoleſcenti rogans.

eodem ſe reliqui adiungunt Patres, mox univerſa quoque adſtantium Corona. Provincialis ægrè ſe flecti ſimulans, annuit tamen denique, ac vivum ſemiſepultum ſinens educi tumulo, ad eum totamque Concionem attentiſſimam, adijcit orationem ardentem, de fœditate incontinentiæ, deq; acerbiſſimis irrogari ei ſolitis, hic et in futurum, à Divina Iuſtitia ſupplicijs. Sicque ſalutari terrore perfuſos, & Legis Chriſtianę Sanctitatem ſine fine prædicantes, Auditores dimiſit.

III. Fructus huius ſpectaculi conſtitit magnus, perſpecta deinceps in Alumnis Seminariorum modeſtia & verecundia, eius non diſpari, quæ in rectiſſima gubernatis Diſciplina Europæorum Gymnaſijs Puerorum cernitur. cuius rei iucundiſſimum ſibi experimentum Viſitator capiebat tũc cum maximè, Bayenſi Neophytorum Contubernio numeroſiſſimo atque ordinatiſſimo viſendo. Impendit deinde perattentam operam pręſcribendæ, iuxta Conſtitutionum ſcita, Inſtitutioni Novitiorum Societatis, quorũ

ali-

aliquos recens allegerat, & cunctos, proprio impoſito Magiſtro, ſegregato à Senioribus convictu, ſumma cura edoceri exercerique mandabat. Pari ſedulitate proſpiciebat ſtudijs eductorum è Tyrocinio, formam atque ordinem accommodatæ horum ſtatui, profectuique ſimul in Spiritu & Literis, diſciplinæ conſtituens, cuncta quę præſcripſerat ſtatim ut executioni mandarentur ſatagens; quin & pleraque exequens per ſe ſe. Super his Scholas multiplicavit Auditorum Externorum, aptis cuique Ludimagiſtris attributis, diſcretis Facultatibus, Exercitationibus varijs ad Luſitanicarum Academiarum modum iniunctis, totaque docendi ratione certis illigata legibus. Hæ Viſitatoris apud Bayam occupationes erant, operientis indictę à ſe illic in Menſem Iunium Congregationis diem. Iamque à Flumine Ianuarij Nobrega, à Portu Securo, Ilheorum, & Spiritus Sancti, Præpoſiti Domuum, præcipuique totius Provinciæ Patres advenerant. Cunctis in commune conſulentibus viſum eſt:

82 Bayenſe Collegium luſtrat & ordinat Azevedius.

Capitale malum Provinciæ, ac cuius prævertenda negotijs omnibus curatio ſit, abſque dubio eſſe Operariorũ paucitatem. Patere undique oſtia Evangelio ingentia, albas ad meſſem latè apparere regiones. Deeſſe qui panem petentibus frangant, qui ſitientibus Doctrinæ ſalutaris, miniſtrare optatam myſteriorum explicationem poſſint. Iret ergo, & afferre perſpecta coràm hæc, Vlyſſiponem & Romam, autor idoneus Viſitator ipſe ne gravaretur. Scriptis miſſiſque Literis parùm efficaciter res geri. Oculato teſti creditum iri faciliùs & certiùs.

83 Idem à Congregatione Provinciali legatur Romam.

Victus illo conſenſu Azevedius, haud ſe recuſare laborem oſtendit. Cauſabatur tantùm iniunctam ſibi à Patre Generali Braſilicæ Provinciæ luſtrationem nondum abſolutam. quippe ſupereſſe haud à ſe adhuc aditam Sedem Pernambucenſem. cui exceptioni occurrebatur, negando tanti eam rem eſſe, ut huius gratia omitti occaſio deberet navigãdi hoc anno in Luſitaniam, quò cauſæ tam urgentes & neceſſariæ vocarent. Acquieſcens Viſita-

ſitator Patrum unanimi ſententiæ, P. Ludovicum Granam, circa finem Iunij, Pernambucum vice ſua legat, ad eam viſendam reſtituendamque Stationem. Ipſe ſolventem in Europam Navem, poſtridiè Iduum Auguſti, pervigilio Aſſumptæ in Cœlum Deiparę Virginis, conſcendit, biennio non uſquequaque pleno, deficientibus videlicet diebus decem, in Braſilia moratus. Id ſpatium incredibile dictu eſt quàm integrè totum virtuti ac religioni operatum habuerit. Referebant intimorum eius, familiaritate aſſiduiſſima, conſcij, coniunctionem ipſi cum Deo ſic fuiſſe continuam, ut nec diurnarum varietate actionum, nec quiete noctium abrumpi videretur. idcirco quòd, quantumvis multiplex occupatio dierum, ab illo exercebatur, mente ſemper in cœleſtibus defixa, ſatis tamen adhuc ſui potente ad negotia congreſſuſque cum hominibus, ea, quæ opus eſſet ac deceret, attentione, tranſigenda. Nec deerat vultus ſerenitas, amabili blandæ urbanitatis tractu devinciens obvios. At per noctes

14. *Aug.* 1568. *Appulerat Bayam.* 24. *Aug.* 1566.

84 **Biennium in Braſilia quàm ſanctè & utiliter tranſegerit.**

ctes liber ab Arbitris effundebat totas habenas incitatæ ad contemplationem divinorum menti, damno ingenti corporeæ quietis, cui ſpatia peranguſta, ad meræ neceſſitatis arctiſſimam mẽſuram, appendebat. Viatoria ipſius ſuppellex univerſa duobus è vili corio ſacculis continebatur, quorum erat confertus alter inſtrumentis excruciãdi corporis variæ formæ, flagellorum, moleſtarum tunicarum, ſertorum è ſtellulis ex ære aut ferro per acutos radios pungentium, apprimendorum capiti ad participãdos dolores ſpineæ Chriſti Coronæ. Aliam peram complebãt utenſilia mechanicarum artiũ, Sutrinæ, Sartoriæ, Fabrilignariæ, Chirurgices; ſubulæ, acus, tudites, forfices, ferramẽta phlebotomica, vel uſus ſimilis, qualium exercendorum paratã olim, ut dixi, [a] peritiam, ſtudio ſui ſimul deprimendi, ſimul adiuvandorũ qui egerent, quavis obvia occaſione in uſum cõferebat. Suum de illo ſenſum eiuſdemque deſiderium Noſtri fere declarabant Evangelicis verbis parodicè deflexis: *Nonne cor noſtrum ardens*

85 Supellex viatoria Azevedij cõſtans Inſtrumentis mortificationis aut caritatis.

[a] *Lib. 1. cap. 2.*

erat

erat in nobis cum aperiret Nobis Conſtitutiones? Nam harum Braſiliæ ab illo invectarum, præconio, & declaratione, perorandis ad concionem domeſticã, cœleſti quadam ubertate religioſæ facundiæ uſum ipſum meminerant. eiuſdemque prudentiæ in ſancienda diſciplina; ſuavitatis in conſolando, gravitatis in adhortando, benignitate dulciſſima conditæ, prædicandarum nullum faciebant finem. Erant qui adderent: Legum omnium compendium in eius moribus exempliſque probatiſſimis collectum. nec fuiſſe tali Viſitatori, efficaciſſimè trahendis ad laudem omnem Subditis, neceſſaria præcepta ulla vel Regulas; utique qui abundè factis monſtraret, quid agendum aut vitandum; & ad imitationem ſui quadam vi amoris ineluctabili raperet. His iudicijs Noſtrorum concordes Exterorum acclamationes reſpondebant; dum obſervata in Azevedio nobilitatis, auctoritatis, doctrinæque inſignis, cum humilitate, paupertate, manſuetudine ſumma, coniunctione mira, ſanctiorem umquam

86 Iudicia Noſtrorum & Exterorum de Azevedio.

quam vulgò negabant à ſe hominem viſum. Præterea ſitim eius nuſquam non oſtenſam Chriſto lucrandarum animarum, induſtriamque paſſim in id adhibitam perſeverantia & contentione indefeſſa, reputantes, non facilè alium repertum iri affirmabant, Spiritu Apoſtolico & ſacri zeli Seraphico ardore pleniorem.

CAP. IV.

Azevedius frequẽtãdæ Colonis & Socijs Braſiliæ Vlyſſipone apud Sebaſtianum Regem, Romæ apud Pium V. Põt. Max. & Franciſcum Borgiam Soc. Ieſu Præpoſitum, utiliſsimè negotiatur. Septuaginta in id Socios

per

per Hiſpanias congregat.

I. TAlibus Azevedius ſui veſtigijs per Braſiliam impreſſis, in Luſitaniam redux appellens ſub initium anni undeſeptuageſimi fluentis ſæculi, ſtudia illic exſcenſu primo iuvandæ ornandęque Regionis illius Barbaræ, paſſim ingentia ſuccendit. Excepit venientem benigniſſimè Sebaſtianus Rex optimus: cui prolixè actis gratijs pro dotatis cenſu regio Collegijs duobus Bayenſi & Sebaſtianopolitano, quorum prius Avus eius felicis memoriæ Rex Ioannes inchoaſſet; alterum ipſe condidiſſet, expoſuit: frequentiam Colonorum, uberi alioqui & merenti culturam terræ, deeſſe. Quare, ſi qua cogi per Luſitaniam multitudo poſſet Proletariorum inopum, eam magna & ipſorum & Reipublicæ utilitate, eò videri deſtinandam. Cum id conſilium Rex probaſſet, didita brevi fama permulti Opi-

1569.

86 Novis Colonis Braſiliam frequentare Azevedius ſtudet.

fices variarum Artium, Alijque etiam honeſtiores Cives, ad iſtùc cum Coniugibus navigandum, figendaſque ibi familiarum Sedes, ſe ſe certatim offerebant. Præcipua erat Azevedij molitio ſupplendæ ſolitudinis Braſilienſium Sociorum; cuius negotij duplex erat difficultas. Prior quod magno ipſa indigens numero Luſitana Provincia, non ita multos ab ſe poſſet amittere: Altera quod plurimis (ſi quo caſu ad manum forent) illùc tranſmittendis, ſumptus immanes requirerentur. Vtriuſque obſtaculi amoliendi has inibat rationes. Oſtentandis opportunitatibus præcipuis, Dei gloriæ illic propriæque perfectionis luculenter promovendæ, non modò noſtros Iuvenes magnis incendebat deſiderijs ad eam exorandam à Præpoſitis Miſſionem: ſed etiam Externos Adoleſcentes non paucos permovebat, ad petendum in Societatem ingreſſum, ea peculiari conditione tranſmigrandi ſtatim in Braſiliam, & ibi poſito Tyrocinio, vitæ reliquum tranſigendi. Impenſas tot navigantium viati-

87 Sociorum magnum numerũ eò ducendorũ parat.

viaticis haud ita difficulter expediri rebatur posse, addendis corrogationibus Magnatum ad summas Regis liberalitate conferendas in eum propriè usum. Ita substratis negotij fundamentis Romam advolans, pervenit sub Maium desinentem in amplexum Sancti sui Præpositi Generalis Francisci Borgiæ. Quod ait quidam Veterum. *Deum semper similem ad similem ducere*, hoc nunc certè fecisse cernimus, Viris hisce præstantissimis duobus, ex tāto Marium & Terrarum intervallo, in mutuum congressum adducendis: quos uti dum viverent, claritate Natalium, despicientia opum, rerumque humanarum, prudentia, religione, Amore Christi Iesu, atque omni virtutum illustrium splendore, simillimos effecerat; ita post obitum quoque *similes eos fecisse in gloria Sanctorum*, ambos in cœlo coronando, non temerè augurari possumus: vel ex eo quod alterum ipsorum Borgiam S. D. N. Clemens X. Romæ cum hæc scriberemus solemni cerimonia Aris admovit: De Azevedio & Socijs pari hono-

Homerus Odyss. Rho v. 358.

Eccli. XLV. 2.

re decorandis, ſeriò per idem tempus, nec ſine ſpe ſucceſſus proſperi, deliberabatur à Patribus Sacræ Rituum Congregationis iuſſu eiuſdem Sanctiſſimi Pontificis; cui iuvandæ Inquiſitioni hunc nos Commentarium è veteri memoria collectum imus. Tunc igitur Azevedius poſtquam expoſuit Borgiæ Statum præſentem Chriſtianæ Religionis in Braſilia: quantæ illic ſpes & opportunitates ſe offerrent proferendorum Eccleſiæ finium, Deique Regni propagandi, facilè impetravit facultatem ducendi eò ſecum quamplurimos è Socijs per Hiſpaniã & Luſitaniam degentibus, qui navigare illùc vellent, ac cum bona ſuorũ Præſidum venia poſſent; prætereaque adſciſcendi ex Externis, allegendique in Societatem, iſtiuſque Expeditionis conſortium, quotquot divinitùs ad id vocatos, ſatiſque idoneos nanciſceretur. Adiecit his Azevedius; dudùm ſe in totius huiuſce negotij Patronam adoptaſſe Cœli Reginam Deiparam Virginem: Illius auſpicijs, & auxilij fiducia, tantam rem moyere auſum,

88 Congreſſus Azevedij cum S. Frãc. Borgia.

non

non niſi ductu ipſius quaſi præſentis conſtituiſſe iter illud ingredi. Cupere igitur Imaginem Dei-Matris ex Archetypo à Divo Luca picto, Romæ ſervato, expreſſam, veluti pro ſigno ſuæ Militiæ, geſtare. Non ignorare quàm id eſſet impetratu difficile, cum expingendæ ſacræ illius Iconis nulli adhuc conceſſa ſit copia. Sperare tamen, ſi Borgia ſuam in hoc conferre gratiam vellet, impetrari à Sancto Pontifice nunc Eccleſiam regente Pio V. id beneficium poſſe.

89 Impetratur à B. Pio V. facultas expingendi Sacrâ Deiparæ à S. Luca pictam Imaginem.

II. Benignè huic quoque voto annuit S. Franciſcus Borgia, introductoque ad S. D. pedum oſculum Azevedio, coram ipſe ſuis infimis precibus ad illius humillimas ſupplicationes adiungendis, Optimum tandem Pontificem perpulit, ad imperandum curantibus Baſilicam Divæ Mariæ Maioris, ut permitterent Pictoribus à Præpoſito Generali Societatis Ieſu ad hoc eò mittendis, inſpectare propiùs, imitarique penicillo, venerandum illud S. Evangeliſtæ Pictoris Archetypum. Ita multa ſunt uno tempore Sacræ

iſtius

iſtius Tabulæ Ectypa formata, quorum aliquot ſecum Azevedius auferens, unum, ut mox dicemus, in Luſitania donavit; in alterius ipſe complexu eſt mortuus. Alia Braſilienſibus Templis, præſertim auguſto illi, de quo diximus, & ſibi dilectiſſimo, Divæ Mariæ *Adiutricis* ad Portum ſecurum, exornandis deſtinabat. Audivit eundem poſteà, lætitia ſua magna, Sanctiſſimus Pater Pius V. plurima referentem de bono Statu Eccleſiæ in Braſilia naſcentis, deque ſpe optima ſucceſſuum Evangelicæ prædicationis illic ingentium, ſi ubertati ſegetum, iam albentium & quaſi vocantium falcem, par Meſſorum reſponderet copia; cuius ideò parandæ gratia hùc ſe potiſſimùm veniſſe, adiungebat; implorareque in idipſum paternæ ipſius benevolentiæ patrocinium ac benedictionem. Indulſit prolixè, ultrà etiam quàm rogabatur, Optimus Pater: Laudatoque impensè conſilio cogendi ducendique ad culturam Braſilicæ Domini vineæ quamplurimos quamque ſtrenuiſſimos conquiren-

90
B. Pij V. favor & liberalitas in Azevedium

quirendo colligere Colonos poſſet, ipſi ac ſingulis eorum bene precari ex animo ſe ſe, nec non è ſibi commiſſis Eccleſiæ theſauris, pleniſſimam peccatorum Indulgentiam elargiri, dixit. Adiecit Sacra dona non pauca è Reliquijs Sanctorum Corporum, in quibus Caput fuit unius ex Vndecim millibus Martyrum Vrſulę Sociarum Virginis, è Cereis Agni cœleſtis ſimulacris, cum ſacrarum Iconum, piacularíumque globulorum, numero permagno. Cum his Azevedius, ut erat expediti dextrique in multiplicibus etiam intricatiſque tractationibus ingenij, omni ſua celeriter Romæ negotiatione tranſacta, in Hiſpanias, ſuis delectibus habendis aſſignatam Regionem, adulta iam æſtate ſe contulit. Eoque appulſus ſub Autumnum, & per præcipua Ptovinciarum Seminaria, Tyronumque Domicilia vagatus, multorum è noſtra Iuventute votis occurrit in Expeditionem Braſilienſem nomina certatim dantium. Tali occaſione dum tranſit Ebora, aliquid obiter geſſit minimè ſilendum. Perſolve-

ſolvebat in Odeo Templi Societatis penſum Deiparæ quotidianum, percurrendo globulorum Mariano ſerto, & ad ſingulos ſalutatione Angelica iteranda. ſed ne id qua optaſſet tranquillitate faceret, obſtrepebant Energumeni voces inſanæ, Sacrorumque Miniſtrorum Exorciſmi, cum fremitu circumſtantis, ſtrepitu tumultuosè cõcurrentis ad ſpectaculum turbæ. Ægrè inter hæc pertexto quindecim decadum orbe, quid rei eſſet deſpectans, vidit ante Aram ſtolatum Sacerdotem dudùm fruſtrà molientem, præſcriptis adhibendis ritibus, & ſacris ex Eccleſiaſtico codice carminibus pronunciandis, exturbare invaſorem malum Genium è miſeri hominis corpore dirè vexato. Incidit ad eam ſpeciem immiſſa divinitùs, haud dubiè, cogitatio, immiſcendi ſe negotio, à quo ſua eum alioqui notiſſima modeſtia, in loco præſertim, ubi Hoſpes quaſi precariò degeret, prohibuiſſet. Deſcendit ergo, ut erat, roſarium manu tenens, perque denſam multitudinem aditu non facilè perrupto,

91 Eboræ Azevedius Energumenum mirabiliter liberat.

ad

ad crepidinem Altaris, ubi res gerebatur, penetravit. Conversis omnium in unum oculis, silentioq; facto: ipse, *haud tanto*, inquit, *molimine opus est.* Simul hæc loquens exolutū zona Rosarium collo infesti à Dæmone iniecit. incredibile dictu: nisi tot oculata fides testium indubitabile affirmatu redderet. cōquievere statim intēperiæ furentis omnes, nec momētanea pax laborantis fuit. ut levatus malo respiravit in præsens, hactenus infelix Homo; ita in posterum perseveravit, molesta infestatione Dæmonis liber; nec ipso umquam posteà, nec quoquam qui nosset, ambigente, quin illo serti virginei attactu, funditùs eiectus ex Arce invasa Stygius Hostis, inde, sine spe regressus, aufugisset.

III. Fuit porrò Azevedio Eboræ diutiùs hærendi causa, quòd tunc in ea Vrbe Rex cum universo Procerū Regni comitatu morabatur. Ibi ergo, Regis Aviæ Reginæ Catherinæ à S. Francisco Borgia missam effigiem Dei Matris è Prototypa Divi Lucæ Tabula expressam, obtulit. Excepit munus tantum Princeps illa Matrona,

pro ſua præſtanti religione, cum illuſtribus ſignificationibus piæ lætitiæ sūmæque venerationis: prolixè declarans, multum eo ſe nomine & mittenti & reddenti debere. Ipſe Rex Sebaſtianus iampridem ſibi notam cum uſu tum fama Azevedij virtutem, pluribus nunc luculentioribuſque, quàm umquam antea æſtimationis ſummæ, ac prȩcipui favoris demonſtrationibus honoravit. Eius rei oculatum habeo teſtimonium in Literis Ebora latinè ſcriptis ad S. Franciſcum Borgiam Kal. Ianuarij anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi à P. Hieronymo Ludovico, quarum autographum penes nos eſt: Hæc ibi leguntur verbis totidem: *Is eſt Regis* (Sebaſtiani) *animus erga Societatem cuius lacte nutritus eſt, ut beneficia quæ in Nos confert, & honores quibus Nos afficit, non ſit facile commemorare. Nam præter quam quod quotidiè ad Nos ſoleat venire (habitat enim iuxta Nos) Patri etiam Ignatio Azevedio in Braſilicas Regiones redituro, nihil eorum quæ petit negat, concedit omnia.* Ita ille quæ altero tertiove ante menſe geri viderat Eboræ re-

1. *Ian.* 1570.

92 Sebaſtiani Regis Luſitaniæ in Azevedium veneratio & benignitas.

referens. Cæterùm, ut ferè omnia uſus ancipitis humana bona ſunt, parùm abfuit, quin excellens hæc apud Sebaſtianum Regem gratia, qua nihil omnes opportuniùs Azevedio ad fortunanda ſua Expeditionis Braſilicæ conſilia contingere potuiſſe iudicabant, pernicioſam ijſdem obiectaret moram; atque adeò capitalem ſecurim infligeret. Rei ex arcanis erutæ literis, [a] & plus una de cauſa ſcitu dignæ, breviter hìc prodendæ locus eſt. Exceſſerat pubertatem Sebaſtianus Rex; annum utique ſextum decimum ingreſſus. Quoniam verò ſupererat ille unicus regnantis familiæ ſurculus, magna multos urebat ſolicitudo, propter incertos vitæ mortalis caſus, quòd tamdiù fortuna Domus antiquæ, ſpeſque omnis, in flore ſuo tanto conſervandi Regni ampliſſimi, uni penderet capiti commiſſa. Ante omnes Pius V. Pontifex Maximus, pro paterna ſua Regnorum Catholicorum in pace ac tranquillitate continendorum cura, providens imminentes graviſſimas Luſitaniæ perturbationes, ſi

[a] *Epiſt. Cõſalvij ad S. Fr Borgiã ſcripta Cintræ 17. Sept. 1570.*

(quod Deus omen averteret) Regi aliquid accidiſſet humanitùs, antequam prole ſuſcepta certam conſtituiſſet ſucceſſionem hæreditarij Principatus; iampridem omni ope nitebatur Sebaſtiani conciliare nuptias cum Margarita Valeſia Sorore Caroli IX. Francorum Regis, quæ una tunc virgo erat, inter Principes imperantium Europæ Domuum fœminas, eiuſmodi coniugio non impar. Præerat formandæ bonis moribus & literis Regis Sebaſtiani Adoleſcentiæ Sacerdos Societatis Ludovicus Conſalvius, magnæ vir religionis atque prudentiæ, quem cum iam ab anno ante hunc decimo ad hoc munus Catherina Auſtriaca, Pueri Principis Avia, & Tutrix, Roma, ubi Aſſiſtens res Societatis Luſitanicæ curabat, urgentiſſimis mandatis invitiſſimum abſtraheret, is quantum citrà contumaciam potuit, honorem, quo ſe indignum ſolus ipſe rebatur, deprecatus: poſtquam iuſſu Laínij Generalis coactus acquievit, clarè prædixerat, quod eventu deinde comprobatum eſt: fore ut ea res ad ſui & Societatis

93 Magiſter formandæ Pueritiæ Sebaſtiani Regis à Matre Catherina præpoſitus Ludovicus Gonſalvius, invitus & fruſtrà repugnans.

tatis traductionem verteretur: propterea quod quicumque quidpiam gerendorum deinceps ea in Aula improbarent, ſuis id forent imputaturi conſilijs. Huic nunc, ut putabatur, autoritate gratiaque apud Alumnum Regem præ omnibus pollenti, ſcriptis B. Pius Pontifex accuratiſſimis literis, & allegato Viro illuſtri Ludovico Turriano, quàm efficaciſſimè mandaverat, ut memoratum Matrimonium omni conatu promoveret; mirabaturque, poſt longam inde moram, nondum id factum; quin & malevolis delationibus quorumdam, Gonſalvium neglecti obſequij accuſantium, nonnihil videbatur tribuere fidei. Admonitus de his à S. Franciſco Borgia, Gonſalvius, literis ab Vrbe hoc anno datis, ſui Societatiſque purgandę hanc optimam ſe reperiſſe putavit rationem. Animadverſo quanti faceret Azevedium Sebaſtianus Rex, egit cum hoc, ut illum ad Pontificem Legare vellet, inſtructum literis quæ affirmarent: venire ipſum plenè conſcium intimarum cogitationum Regis, à

94 Gonſalvio à B. Pio V. enixè mandatur procurandum Matrimonium Sebaſtiani Regis cum Margarita Valeſia Caroli IX. Regis Galliæ ſorore.

Coniu-

Coniugio propoſito non abhorren- „
tium, cui proinde fidem haberi eas „
exponenti, Rex cuperet. Probatum „
Sebaſtiano conſilium eſt, ſcriptæque
iam literæ; nec Azevedius audebat re-
cuſare: ne pretioſæ occaſioni conſu-
lendi ſaluti Patriæ, ac famæ Societa-
tis, ignavè defuiſſe poſſet argui. Tan-
tum, uti conſueverat in occurſu im-
pedimentorum ſuſceptis à ſe negotijs
obſtantium, Divinum inſtantiùs Nu-
men propitiare, multiplicatis afflicta-
tionibus corporis, ieiunijs, & Sacrifi-
cijs inſtitit, enixè orans, ut quod ma-
gis expediret ad Dei gloriam ea in re
decerneretur. Vtcumque Principem
Adoleſcentem ad obſequendum Pon-
tifici Gonſalvius, ut eſt ſignificatum,
inflexerat: haud tamen procedebat
exoptati ab eo tractatio connubij; clàm
iniectis remoris per nonnullos illic di-
gnitate opibuſque præpollentes, quo-
rum ad familiares rationes parùm ac-
comodata cenſebatur affinitas Gallica.
Hi ſicut multas alias Gonſalvij Pon-
tifici obſequentis machinationes, oc-
cultis artibus eluſerant: ita & hanc

95 Deſtinata Azevedij Romam legatio, diſſicitur.

quo-

quoque noviſſimam ipſius propoſitionem diſiecere. Libertaſque ac ſecuritas gratulanti eſt Azevedio reddita, totum ſe unicè in curam ac meditationem Braſilicæ tranſmiſſionis addendi.

IV. Huic ergo in ſolidum intentus, cum haberet relata in album nomina circiter ſeptuaginta Sociorum ſolvere ſecum paratorum in Braſiliam: qui etiam moniti, ut menſe Decembri ſibi Vlyſſipone præſtò eſſent, eò confluere iam ceperant: illùc ipſe quoque profectus, primùm exploravit: ecquæ opportunitas inſtructæ Braſilicum in curſum Navis iſto in Portu ſe offerret. Reperit tunc ibi apparari regiam Claſſem trium ſolummodò Navium, qua Novus deſignatus Braſiliæ Prætor Ludovicus Vaſconcellius profecturus in Provinciam erat. Eas alio numero & onere ſatis plenas, parùm capaces vidit fore tantæ quam duceret multitudinis. Diſplicebat etiã quòd ſerò ſoluturæ viderentur. Statuit ergo per alios Luſitaniæ Portus aliam commodiorem expeditioremque ve-

cturam

cturam quærere. Commodùm audit in ſtatione Portuenſis Vrbis, ſuæ Patriæ, ſtare in anchoris vacuam Onerariam conductorespręſtolantem accurrit, inſpicit, probat. Convenit de naulo traiectionis in Braſiliam, eiuſque dimidium ſe rectè numeraturum confirmat, arrha in anteeeſſum data; alteram enim duntaxat è duabus Navigij partem ſibi ſuiſque ſuffecturam locabat. In aliam explendam ſenſim confluebant Vectores Mercatoreſque varij: qui ſimul univerſi conveniſſent, ſuaſque cunctas intuliſſent ſarcinas, Navis dicebatur ſtatim Vlyſſiponem deducenda; ut inde primo vento in Braſiliam ferenti vela panderet. Eam operiturus Vlyſſiponenſi Vrbi ſe Azevedius reddidit, & non paucos Sociorum eò iam appulſos ad condictum, ſub anni finem reperit. Reſpirare incipiebat regia illa Civitas à metu peſtilentis morbi, contagione vulgari ſoliti; qui magnis ibi antea editis ſtragibus, tunc fermè reſederat; reliquijs tantùm eius quibuſdam per Pagos adhuc finitimos & ſuburbia durantibus:

96 Peſtis graſſantis periculum & anguſtiæ Domuum Societatis cogunt Azevedium alibi ſibi & ſuis Hoſpitium quærere.

non

non ſine timore, ne rursùs è ſcintillis maius exardeſceret incendium. Iſtiuſmodi nondum plenè purgatæ ſuſpiciones, difficiliorem cum in Vrbe rederent Hoſpitum admiſſionem: cumque præterea noſtrarum illic Domuũ angustiæ excipiendis tot Socijs ab Azevedio expectatis non ſufficerent, conſultandum illi fuit, ubi eos collocaret, ſpatio aliquot dierum, forſitan & hebdomadarum, quo eſſet expectanda Portuenſis Oneraria. Solicito de hoc, & circumſpectanti cuncta, obtulit Collegij Vlyſſiponenſis Rector ſuburbanam ſui iuris villam. Nondum eam viderat Azevedius, etſi Rector, uti eſt dictum, Vlyſſiponenſis Collegij fuiſſet: quia longè poſteriùs liberali dono Sebaſtiani Regis ille fundus adiectus S. Antonij Gymnaſio fuerat. Igitur ad explorandum, an aptus foret locus hoſpitio Suorum, eò ſe cõtulit. Trans Tagum verſus Oſtium Fluminis, vaſta patet planities Pinetis conſita, ſoli plerumque arentis, nec niſi thymi, roris marini, ſimiliumque infrugiferarum ſtirpium feracis. Hu-

97 Villæ Valroſanæ ſitus.

ius ſub medium,depreſſiori paululùm ſitu, ſubſidit aliquantò lætior, & prono humoris affluxu pinguior fundus, Vallem roſarum vocant. In eo ruſtica viſebatur ædificata Domus, centũ, ſi ſe cõſtiparent, Habitatorum capax, ad ſextum omninò ab Vrbe milliare. Placuit ſolitudo & ſilentium loci: ſtationemque illam exiſtimavit opportunam,non tam reficiendis præparandiſque littorali requie ad maritimos labores corporibus Comitum, quàm animis eorumdem explorandis, erudiendis, præformandis; ne quem deinde ipſorum in ipſo diſcrimine certaminis, ſero experimento inemendabilis ignaviæ,deprehenderet,aut ſacræ militiæ imparem, dotium defectu requiſitarum; aut ſi præditum quidem idonea indole, tamen omiſſi vitio Tyrocinij, artium bellandi Chriſto Duce legitimarum rudem.

CAP.

Digitized by Google

Cap. V.

Azevedius in Seceſſu Valroſanæ Villæ, ſe ſuoſque Aſceticis Meditationibus, per quinque Menſes, exercet.

1570. I. INitio Ianuarij anni ſeptuageſimi ſupra ſeſquimilleſimum, congregatam iam plenè Cohortem ſuam præ ſe duxit Azevedius in Vallem Roſarum. Septuaginta numerabantur. Hos ſecrevit in duas velut claſſes. Novitios, omnino quadraginta, in ſuperiori Ædium contignatione ſecum habuit: inferiora Veteranis aſſignavit; ſecretos invicem ambos volens Ordines, interdicta colloquiorum & uſus promiſcui licentia. Convictus ſolummodo communis, cunctis uno ſimul Triclinio veſcentibus. relaxando ſermonibus ſub refectionis horas

98 Septuaginta Azevedij Socij duas in Claſſes Novitiorum & Veteranorũ diſcreti.

Digitized by Google

animo, ſeparata Conclavia ſignata. Sua cuique generi diurnorum operũ, omniſque regularis obſervantiæ, propriè deſcripta diſciplina. Poſt primum ſtatim experimentum, ferventiores quique Veteranorum Azevedium orant, ſe ſe ut in communionem Exercitationum obitarum à Tyronibus admittat. Aliquamdiù negavit: inſtantibus perſeverantiùs, conceſſit. tum alijs atque alijs urgentiſſimo idem ambitu precatis, tandemque auditis, brevi omnes in Tyronum formulam redacti, ſolo invicem habitationis ſitu diſiungebantur. Poſt datum ſurgendi ſignum, manè à cunctis hora ſolida, poſitis humi genibus, detecto capite, contemplationi divinorum myſteriorum tribuebatur. ſub veſperam idem iterabatur, pari horæ ſpatio. Signum inchoandi & deſinendi, Nolæ tinnitus dabat: Ante prandium & ſub horam decumbendi, Excutiendæ conſcientię omnes vacabant, pariter ad campanæ pulſum. Antemeridiana tempora religioni tota ſacrabantur. Principio Azevedius, Tyronũ Magiſtrum agens, qui-

99 Veterani ſe ultrò in Novitiorum formulam redigunt.

100 Ordo illic Diſciplinæ Domeſticæ.

quibus iam ſe provectiores, ut eſt dictum, aggregaverant, ad congregatos ſimul univerſos, horæ fermè ſpatio dicebat. Hinc Sacellum ſua quiſque hora domeſticum adibat, ſacris ibi operaturus aut miniſtraturus. Purgandi confeſſione animi uſus cunctis ferè quotidianus; Euchariſtici Epuli, expertibus Sacerdotij fames ſumma: ſtudiumque ardens impetrandę venię, illius, profeſtis etiam per hebdomadam diebus, participandi. quibus ea gratia contigerat, ſe felices ducentibus; alijs parem ſortem emereri, multiplicanda corporum afflictatione, ſatagentibus. Ante aut poſt Sacrum prodibant combinati omnes pari diſtantia in longam altrinſecus ſeriem; ſumma modeſtia, collectis animis, Sacras Litanias, Davidis Pſalmos, aut pia id genus carmina cantantes. Hoc modo procedebant uſque ad Oratorium quodpiam, vel ad Crucem conſpicuo loco fixam: cuiuſmodi ad idipſum aliquas delecto à ſe ſitu Azevedius collocaverat.

II. Domum reverſi certatim humili-

101 Magiſter Diſcipulis exemplo præit,

milibus Domeſtici Servitij officijs ſe dabant. Primus Azevedius (nam nihil prȩcipiebat quin exequeretur ipſe) ſuccinctus linteo ad Coqui arbitrium culinæ miniſtrabat. verrebat pavimenta, ollas tergebat, purgabat lances, aquam è puteo, ligna è ſtrue portabat. In Sylvam quin etiam cum ſecuri profectus, faſce onuſtus redibat ramorum à ſe cæſorum. Coibatur ſub meridiem in commune Cœnaculum, cibi gratia ſumendi. Diceres non Tabernam eſſe illam paſcendorum, ſed Palæſtram ſubigendorum exercitamẽtis triſtibus corporum. ita paſſim illic alij culpas ſuas palàm fatebantur, moxque in earum pœnam nudatos ſuos humeros flagellis cædebant; alij ſtantes, aut flexis genibus, aut ſedentes humi, cibo potuque per menſas emendicato perincommodè veſcebantur: alij oſculabantur pedes ſedentium: alij modis alijs voluptatem guſtandi, amaritie immiſta mortificationis, vel ulciſci, vel temperare nitebantur: præeunte in his omnibus Azevedio. Acta interim Sanctorum, & ex Libris Aſce-

102 Inter veſcendum & relaxãdum ſermone animum variæ afflictandi & deprimendi ſe ſe rationes frequentatæ.

ticis

ticis ſelectiſſima quæque, voce clara è pulpito legebantur, attentiſſimis cūctis, ſummo ſilentio. In Aulam deinde conveniebant colloquijs deſtinatam; ibi vel diſcreti per turmas ſua quique ſenſa de rebus ſacris ſermone familiari proferebant, præſtanti invicem caritate, ſerenæque indicio lætitiæ: vel à Magiſtro in circulum collecti, propoſitum ab ipſo argumentum de aliqua virtute, de ſententia quapiã Evangelij, Pſalmorum, aut Libri ſimilis Canonici, quid cuique videretur interrogati, ſimpliciter ingenuèque profitebantur. Ne hìc quidem non condiebatur relaxationis hilaritas ſale quodam auſteræ ſeveritatis. Erant qui iuſſi, vel petita ultrò facultate, procumbebant in oſculum Soli, & in eo ſitu laborioſo, buccis pavimento appreſſis, longo tempore durabant. quidam velatis oculis, privati videndi voluptate, nonnulli forcipe lignea compreſſis labris, diù in medio conſiſtebant muti. Nec deerant qui ſpontè implicitis compede cruribus, ærumnas damnatorum ad triremes aut vinctorum in

Erga-

Ergaſtulis experirentur. Denique alij flexis genibus, à circumſedentibus cũctis, præſide Magiſtro, ſuos ſibi exprobrari defectus audiebant, ſive hoc, ipſi popoſciſſent, ignominiæ ac deiectionis ſuæ deſiderio; ſive inopinantibus, illam Præſes, probandi eos aut promovendi gratia, tolerantiæ ac demiſſionis occaſionem ultrò cenſuiſſet offerendam.

103 Pomeridianæ exercitationes.

III. Pomeridianas inde horas in ſua digreſſi cubicula, partim Lectione piorum Librorum, partim pronunciandis è Sacro Codice precibus, ſertove Mariano ſalutationum Angelicarum iteratione percurrendo, tranſigebant. His defuncti manuum labori ſe ſe dabant. Quibuſdam Calligraphiæ, nonnullis Picturæ operam dantibus: Alijs rudimenta ponentibus mechanicorum opificiorum diverſi generis, quæ uſui olim, degentibus inter Barbaros, futura viderentur: Eiuſmodi artificiorum, ut ipſe Azevedius primo Societatis Tyrocinio Elementa præceperat; ſic expertus rei utilitatem, Diſcipulis autor erat, ijs ſe facultati-

„ tatibus exercendarum Humilitatis &
„ Caritatis inſtruendi. Etiam Paulum
„ Apoſtolum inter inſtrumenta Prædi-
„ cationis Evangelicæ, vilis artis Sceno-
„ factoriæ humile miniſterium habuiſ-
„ ſe. Ne igitur gravarentur, etiam Cle-
„ rici ac Sacerdotes, addiſcere modum
„ ſarriendi hortulum, ſarciendi veſtem,
„ ſuendi calceum, ſcalpro, malleo, ſer-
„ ra utendi, tundendi ægroto venam,
„ & miſcendi pharmacum. Profuturum
„ id ad quandam relaxationem conten-
„ tionum mentis, ad ſui deſpicientiam,
„ ad egentium adiumentum, ad exem-
„ plum religioſæ paupertatis, ad com-
„ preſſionem humani faſtus, malæque
„ ac ſuperbiam foventis verecundiæ, per
„ quam homines hominibus apparere
„ humiles pudet. Adiutoribus præſer-
„ tim Laicis iſtam multiplicis peritiæ re-
„ rum ad vitam utilium efficiendarum,
„ parandæ diligentiam ſuadebat. Ire
„ ipſos aiebat in Orbem novum, ubi tel-
„ lus inculta, rudes inerteſque Incolæ,
„ nulla opificij diſciplina, nihil ad vi-
„ ctum cultumque aliunde quàm ab in-
„ duſtria, ſubſidij: Poſſe illic eos larga

104 Artes Mechanicas addiſcendi Azevedius ſuis autor & exemplum eſt.

105 Adiutores Laici ſublevando Sacerdotes eorum meritis participant.

ditari participatione meritorũ, quæ Literati & Sacerdotes, erudiendis ad fidẽ Barbaris, ſibi cõgerunt apud Deũ plurima, ſi corporeis illorũ neceſſitatibus interim ipſi ſubveniant. Tabernaculis quo ſe recipiant ſtruendis, grabatis ubi quieſcant, ſternendis, conquirendis alimentis, medicamẽtis tẽperandis, & ſcitè adhibendis, indumentis, tegumẽtis, fomentis fatigatorum artuum, utcũq; alia deſit copia, manus artificis ingenio, ac ſolertis excogitatione diligẽtiæ, quaſi creatis è nihilo; ſubminiſtrandis. Hoc, ut exemplo etiam probaret, eduxit per initia ſeceſſus iſtius quoſdam ſecum in campos, paſſim conſitos carice, myrica, filice, geniſta, plantiſq; id genus humilibus; materia illic vix aliũ, quàm flammæ paſcendæ, uſum ac calefaciendorum Clibanorum habere credita. Iam anteà notaverat multam inter has copiam certi fruticis, quem ibi popularis hodiè lingua *Carquegiam* nominat, Doctis eſſe creditur ſecunda ſpecies Anthyllidis à Plinio [a] deſcripta. Eam ramoſi cæſpitis ſtirpem, etſi duriuſculis virgultis, ac non hebe-

[a] *Plin. l.* xxvi. *c.* viii.

ti-

tibus aculeis, aſperam tactu, ne farciendis tamen ineptam grabatis duceret, faciebat vis ei quædam, ut ferunt, inſita fovēdis hominum propitia corporibus, unde ſalubritate ſcabritiem compenſante, tutò illam ad cubilis uſum adhiberi poſſe ſtatuit. Ergo ad eiuſmodi occurſum plantæ, converſus ad comites: *quid ſi Fratres*, inquit, *vobis monſtravero lectulorum ſpeciem quandam parabilem, & noſtræ congruentiorem paupertati ex hiſce poſſe ſtraminibus confici.* Sub hæc dicta ipſe demeſſuit, pariterque ut pro ſe quiſque congereret, Socijs annuit, magnam anthyllidos iſtius vim. Delatos Domum faſces arefactos ad Solem, digeſſit in ſtoreas longitudinis & latitudinis accomodatæ ad menſuram humani corporis, conſtipatas intus ſtipulas textu quodam adſtringens aſſuenſque. Sic effectum tegetem, primus ipſe, lanea culcitra reiecta, pro cubili habuit, corticem pro cervicali. Nec mora plures ſtatim petiere, per eum ut ipſis liceat ſimile ſtratum parare. conceſſum eſt. paucis diebus, probata iam re multo-

106 Grabatos ſibi ex Anthyllide aſperos Socij Valroſani parant.

rum experientia, laudatoque exemplo, nemo in Valle Roſarum fuit, quin ſpretis tomentis & lodicibus, ſtratum ſua ſibi manu formatum frondeum è ſubactis iſta Methodo Anthyllidis faſcibus, addito pulvillo è trunci ſubere, concinnaret. Nec deinde, quandiù illic eſt morata Ignatij cohors, laneis quiſquam, plumeiſve ſtragulis, aut fulcris capitis, niſi æger, incubuit.

IV. Has inter occupationes, ſuos Azevedius Diſcipulos etiam atque etiam monebat: crebrò ad Deum mentem attollerent, iaculandis raptim affectibus, amoris, gratiarum actionis, doloris de peccatis, implorationis auxilij, aliorumque ſimilium. » quin & ſuadebat interpellare ſubinde opus profectiunculis in Domeſticum Sacellum, in quo ad illos uſus ſacram continuò ſervari Euchariſtiam curabat; dictitare Novitijs ſolitus: Se pro legitimo Societatis Ieſu Tyrone illum non habere, qui coràm Altari in quo ſtat præſens Chriſti Ieſu Domini Noſtri Sanctiſſimum Corpus, non ſaltem novies quotidiè ſe ſiſteret, venerabunduſ-

107 Religioni exercitia diurnis occupationibus inſerta.

„ duſque procideret. Erat iam tum in uſu, hodieque vigente, Societatis, menſtrua ſortitio Sanctorum. Hæc ne perfunctoriè tranſmitteretur, tum commendatione accurata, tum exemplo aſſequebatur. multis rationibus, autoritatibus, experimentis copiosè allegandis, ſæpè diſſerens de utilitate ingenti adſciſcendorum in Præſidium animæ ac corporis cœleſtium Patronorum: tum horum colendorum & propitiandorum ritum ſua ipſe informans praxi. Nam quemcumque ipſi conſecratorum Eccleſiæ veneratione cœlitum, in Conuentu Domeſtico ad hoc pridie Kal. cogi ſolito, in Menſis imminentis præſtitem Sors edita donaſſet, ei ſtatim honorando certum ſibi penſum quotidianorum officiorū indicebat; ſtudioque adhibito, peculiarem notitiam captabat Actorum eius, è monumentis & memoria librorum. Ad anniverſarium deinde Natalis ipſius diem exquiſita devotione celebrandum, pridiano ſe comparabat ieiunio & flagellatione publicè ſuſcepta, ſub veſperam. Ipſo die, produ-

108 Sancti Patroni menſtrua ſortitione cuique obtingentes peculiari cultu honorati.

ctis

ctis ultrà ſolitum orandi ſpatijs, Sacro ſolemniori religione celebrato, gaudebat narrare vitam eius, certamina, virtutes, miracula. Eadem quiſque illic cum imitaretur, nulla Lux tranſibat, quam non aliquis Inquilinorum Vallis Roſarum feſtam peculiariter haberet, uſurpatione Sacræ communionis, & multa Meditatione ac prædicatione laudum meritorumq; Sancti cuiuſpiam. Hic tenor erat communis univerſis iſthic Vitæ domeſticæ. ultra quem, exquiſitiorem religionis formulam paucis eximiè delectis ſegregatam habebat Azevedius. Partem Ædium ſecluſerat à cõtubernio promiſcuo. In ea cupidiores ſui perficiendi, ac propterea diligentiori animi cultu promoveri ſe poſcentes, aſceticis ipſe Sancti Patris Ignatij meditationibus exercebat. Sex ibi ſeptemve ſemper erant. Poſt dies fermè decem, his convictui familiari redditis, pari numero & ſtudio ſuccedebant alij. Nocturnis illic diurniſque contemplationibus horarum plurimarũ, ieiunijs, verberationibus, aſperitati veſti-

109 Seceſſus aſceticus ſæpe iteratus.

ſtitus intimi, per tunicarum moleſtarum appreſſionem ad nudam cutem, liberaliùs indulgebatur.

V. Quamquam eius generis aſperitatum Valroſani æquè omnes Azevedij Socij ſe ſe percupidos probabãt, nec parvus erat Patris labor in attrahendo ruenti ultra modum, fervori fræno, ne, non retentus, excideret in præceps. quibus tamen negabat poſtulatam licentiam vexationum ſui, pro ætatis & valetudinis ratione, nimiarum, hos conſolando admonebat:

a. Sũma-rij XII.

„ ſuppetere ipſis quo abuudè compen-
„ ſarent extraordinarios rigores, prę ſcri-
„ ptum Regula *a* exercitium continuæ
„ mortificationis in rebus omnibus.
„ Fraudando videlicet, in fruendi occa-
„ ſione, deſideria naturæ, non tantùm
„ ubi vitioſis inhiat, ſed quando etiam
„ appetit licita. imperando renuenti ge-
„ nio ea ipſa à quibus maximè abhorret
„ ſenſus; traducendo ultrò ſe ſe ac pro-
„ pinando riſui ludibrijſque hominum,
„ vel prodendis defectibus occultis, vel
„ ſupprimendis benefactis unde laus ſe-
„ queretur, vel arceſſendo ſponte dede-

110 Afflictationes corporis dum ijs uti non licet quomodo ſupplendæ.

co-

core. Esse hoc quippe, tantoperè in Evangelio commendatum illud salutare sui odium: in eo sitam quam Christus perennem suis iniungit gestationem Crucis. Idipsum suadere Paulum Apostolum dum Christianos admonet, *ut semper mortificationem Christi circumferant in suo corpore*. Hoc eundem exemplo proprio monstrasse, ubi scribit: *adimplere se quæ desunt Passionum Christi in suo corpore*. Post quæ subiungebat: *Sic certò habete Fratres mei, feciße vos iacturam maximam, & detrimentum subijsse amariſſimis deflendum lacrymis, quoties indulgendo cupidini cuipiam orta, gustando suavitatem oblatam, obsequendo curiosítati oculorum spectacula iucunda captantium, aviditati aurium sitientium novitates, declinando ignominias vel asperitates occurrentes, occasionem neglexeritis vos ipsos splendidè vincendi. Id enim fuerit, vim ignavè remisisse illam qua sola expugnatur Cælorum Regnum, & quasi retraxisse inertissimè manum à tollendis, iniußu se ingerentibus, illustrium trophæorum palmis*. Nec dissimilis erant generis argumenta cætera vel privatarum eius allocutionum ad

Cor. IV. 10. *Ad Coloss. I. 24*

sin-

„ ſingulos, vel publicorum ad congre-
„ gatos univerſos quotidiè ſermonum:
„ Æterna duntaxat in pretio haberent:
„ fluxas mundi res ne obtutu quidem,
„ nedum cura & æſtimatione ducerent
„ dignas. Expectarent aſſiduè vigiles,
„ ſuccincti lumbos, inextinctis parati
„ Lampadibus, venturum, qua minus
„ hora crederent, Sponſum; cui non oc-
„ curriſſe in tempore, crimen eſt, irre-
„ vocabilis excluſionis ab omni ſpe gau-
„ dij, pœna mulctandum. Parvuli fieri
„ contenderent: non aliter in magnos
„ evaſuri. per arctas, & latera radentes,
„ nitendo, æſtuandoque, ſe truderent
„ ſemitas; quibus unis ad lata ſpatia
„ plenæ felicitatis aditus patet. Præci-
„ perent animo dura ſemper, fortiaque
„ adverſis opponerent pectora. cogita-
„ rent in Mari naufragia, in Terra ſup-
„ plicia: famem, ſitim, æſtus, frigora, im-
„ pugnationes, morbos, ærumnas, angu-
„ ſtias; diſcrimina atque incommoda
„ generis omnis, ubique occurſura, non
„ expectarent modò, ſed etiam optarēt;
„ ita Chriſti, cuius tota vita Crux fuit,
„ quadam ex parte futuri ſimiles. Huius

III
Sermonum privatorum & publicorum Azevedij ſancta argumenta.

enim, niſi qui dolores & ignominias „
participarent, conſortes ſe futuros „
gloriæ ac gaudij, nequidquam & ſtul- „
tè confiderent. Hæc & huiuſmodi alia plurima perorabat Azevedius eo vultus ardore, vocis contentione, motu animi, quæ non dicam fidem facerent, ſed flammam inijcerent, cunctoſque incenderent heroicis deſiderijs tolerandi acerbiſſima quæque Dei cauſa; & ſpiritum quinetiam ac ſanguinem, vitam, famam, quæcumque cara vel dulcia, Chriſti Ieſu, ſic de ſe meriti, amori gloriæque impendendi: pervadente ſimul intimè hæc verſantes ſingulos arcana, divinæ adfuturæ protectionis atque auxilij, fiducia: haud enim Optimum & Omnipotentem Dominum, qui audendi talia imbecillis Servulis animos faceret, non pariter & vires ſuffecturum, ferendi ſuperandique infeſta quælibet: ſicque ad extremum uſque halitum, in eius gratia, & fideli obſequio perſeverandi.

VI. Neque tamen non intelligebat inter hæc, Prudens tam ferventiũ

Ma-

Digitized by Google

Magiſter Diſcipulorum, inſeri debere contentioni longæ ac magnæ, quædam intervalla laxamentorum, viceſque tempeſtivas ſuccedentis laſſitudini quietis; cuius ni ſubſidio reparentur exhauſtæ conando vires, elangueat ad reliquum certamen, & vigore defecta omni fatiſcat humana debilitas. Igitur præter infirmitatem toti mortalitati communem, teneras etiam ætates plerorumque ſuorum ſublevandas ducens, præ ſe cunctos interdum agebat expatiatum in campos. Et eſt illinc proſpectus recreandis in primis oculis commodus, qualem vix uſpiam offerri amœniorem, ij quoque affirmant, qui diù ac latè peregrinando vagati, comparare conditiones locorum variorum, ex memori notitia reputantes, valent. Verſis in Mediterranea totus ſe aperit ambitus immenſæ Vallis, ſpeciosè diſtinctæ Sylvis, Collibus, Caſtellis, cuius diameter plus viginti milliaribus tenditur, à Iugo Palmelæ, ad Deiparæ Sacram Ædem, extremo, unde cognomentum trahit, in Promontorij ſtructam capi-

112 Relaxationes animorum ab Azevedio ſuis conceſſæ.

113 Amœnitas Cáporum & proſpectuum circa vallem Roſarū

te. Ibi ſe oſtentat Mons *Rabida*, famoſa Sanctiſſimorum Eremitarum Sedes. Renidet procul conſpicuus ſylvis virentibus Sintræ vertex, altè ſurgit S. Ludovici Mons inclytus; vagè tenditur ſquallida ſeries calvorum *Areæ* culminum, quorum candens ſiccitas in uberrimum & latiſſimè fuſum Alboferiæ lacum pulchrè, deſinere conſpicitur. Reſpectantibus arridet regia ſpecies Vlyſſiponenſis Vrbis, fumum eius & opes, moles ac coronides Turrium, faſtigia Templorum, privatorum & principalium tectorũ variè ſpectabilem elegantiam, grata unici pluriformis obtutus confuſione repræſentans. Alio prorsùm intuentes, excipit immenſum æquor Oceani Atlantici, riparumq; obiectantis ipſi ſe ſe, interimque, quaſi brachijs protentis, curvatorum in laxos ſinus litorum, velut ad amplexum occurrentis, Oræ maritimæ, quanta inde ſub oculis, inter duo Promontoria, hinc, *Trafaria*, illinc, *Eſpicelij* procurrit. His tam iucundæ varietatis ſcenis non magis exhauſtus rigore diætæ reparabatur vi-

gor

gor corporum; quàm aſſuetæ religioni mentes, ad agnoſcendum venerandumque Dei conditoris in cunctis ſuis operibus præſens Numen, quaſi tot erumpentibus foras radijs intus abſconſæ Maieſtatis, excitabantur. Hinc dulcis manabat in linguas materia ſermonum. Videres vagantes agro manipulos Iuvenum, prodeunte in vultum arcano ſpiritus ardore, ſanctis ſe mutuò incendere colloquijs, divinam prædicare magnificentiam; ex pulcritudine inferioris Mundi, cœleſtis Aulæ ſplendorem augurari. æſtimare magnitudinem ſperatarum in Patria voluptatum, è tam ſuavibus triſtis exilij ſolatijs. Talia inter ambulandum fabulatos, in conſeſſum ad auram ſub umbra Ductor colligens, iucundis cunctos ſacræ veteris memoriæ narratiunculis delectabat. Modò Martyris cuius feſtum ageretur, certamen referens, modò cuiuſpiam Aſcetarum antiquæ Thebaidis, aut Nitriæ, vitam memorans; modò Patritiorum Iuvenum, & Regiarum Virginum, è Palatijs & thalamis, in cœnobia, vel eremi

114 Ambulationes ſanctis colloquijs fructuosè tractæ.

mi antra, fugas exequens. Erant in comitatu benè vocales, quique muſicen callerent (nam inter artes Braſilis iuvandis utiles, meditari ſonos quoque modulandi peritiam, ſuos Azevedius volebat) his, pium aliquem hymnum harmonicè concinentibus, aures dabantur. Domum redibatur compoſito in ſupplicationis modum agmine, cum cantu alterno Encomiorum Chriſti Regis, Deiparæ Virginis, Cœlitumque reliquorum: Statiunculis obiter interpoſitis, brevis orationis gratia, ad Sacella vel Cruces per agros obvias.

115 Peregrinationes Apoſtolicę

Præter has ambulationes, iuſtis interdum dierum aliquot peregrinationibus Socios Azevedius exercebat, ſingula eorum paria Evangelizatum per Pagos mittens; ſuis cuique finibus, & regionum, & temporum præſcriptis. Ibant pedibus, mendicatò victitantes, non alio uſpiam quàm Xenodochiorum utebantur Diverſorio. Pueros & ruſticos, ubi fortè repererant, etiam in ipſo agreſti opere, de cura ſalutis, & Chriſtianæ Legis non negligendis officijs, admonebant. Plebi, vel in

Tem-

Templis congregatæ, vel in Trivia collectæ, Christianæ religionis elementa tradebant; aut suadebant probos mores, deterrentes à peccatis, & in ea lapsos ad remedia pœnitentiæ vocantes.

VII. His tam laudabilibus Valrosensium Eremitarum exercitationibus quasi delectatus Deus, producere de industria continuandis ijs spatium studuisse videri potuit. Nam quæ trium ad summum hebdomadarum mora isthic initio futura putabatur, in quintum iam mensem excesserat; alijs super alia, divino permissu, enascentibus obstaculis, quæ Navem S. Iacobi, ne Portuensi è statione solveret, ineluctabili cuivis humano conatui tarditate detinerent. Habuisset anxiè solicitum Azevedium hæc tam inopinata spei frustratio, præsertim cum tanto detrimẽto negotij exambitissimi coniuncta, nisi omnem ab eo excluisset inquietudinem mentis, exundans illapsus consolationum divinarum; quales liquidiores uberioresque quàm umquam antea, toto isto tempore, illius

116 Secessus Valrosanus quibus causis in morã quinque mensium productus

ani-

animum perfudiſſe, ſæpè ipſe teſtatus eſt. Auditæ videlicet frequenter voces eius ſunt, diſertè, profitentis: cum à tot annis ſpiritum duceret, hoc „ tamen ſolo quadrimeſtri ſpatio, ſe vi- „ xiſſe reputare. Nuſquam omninò ſi- „ bi ſuaviùs, numquam fuiſſe beatius: „ in Valle Roſarum terreſtrem ſibi pla- „ nè obtigiſſe Paradiſum. Idipſum ſi- „ gnificabant quas ex hoc ſeceſſu ſcripſit, ad multos olim Familiarium, Literas, ita confertas apoſtolicis ſenſibus; adeò penitùs imbutas cœleſti quodam ſucco Seraphicæ caritatis; ut qui eas, audito poſtea felici eius fine, relegerent, omen in illis, & præſagium inſtantis Martyrij, affirmarent non dubium agnoſcere. Nimirùm hoc habuere, hic nunc noſter Ignatius, & ille quondam alius Antiochiæ Antiſtes Sanctiſſimus, commune: ut producendo maturandoque mox heroicè ſubeundæ pro Chriſto Necis, conſummatiſſimo velut fructui, Epiſtolas uterque ardore flagrantes divini amoris, tamquam flores indices præmitteret. Quia tamen idem noſter, æmula-

11/ Epiſtolę ab Azevedio ſcriptę S. Martyris Ignatij exęplo.

æmulatus Ignatium alterum, Societatis Ieſu Conditorem, nulla dulcedine deliciarum contemplationis, ab agendis, & ſtrenuè curandis, quæ officij ſui duceret, avocari ſe ſinebat: haudquaquam interim omiſit cuncta prudenter providere, adminiſtrare, ſedulò moliri, quæ ad ſuam ac Comitum adornandam expediendamque profectionem quoquo poſſe pacto conducere iudicaret. Extant Literæ P. Michaëlis Aragonij *a*, quibus teſtatur: ſe ſe ab Azevedio iam à Menſe Ianuario huius anni miſſum in Civitatem Portuenſem, & ſubinde quoſdam alios Noſtrorum deſtinatos eòdem, ad urgendum inde diſceſſum Navis S. Iacobi, fruſtrà in ea re, ob alia ex alijs enata obſtacula, laboraſſe per menſes ferè tres. Nec dubium quin ij crebris, illo intervallo, Literis Azevedium edocuerint, quam vana eſſet ſua ipſorum omnis contentio in lento illo negotio moliendo. Vnde cum ſub principium Maij, Vaſconceliana Claſſis proximè iam ad curſum expedita, nunciaretur, arbitror novum Azevedio conſilium

a. Script. in Materia Inſu lar. 19. Augu. 1570

obortum, deſperato uſu privatæ Navis, æternis hactenus ſe ac ſuos ludificationibus fruſtratæ, quærendi loci ſibi ſuiſque Socijs in aliqua regiarum Navium; idque ut impetraret præſens faciliùs, cum ipſum in Vrbem revertiſſe, tum ſuam univerſam è Villa Valroſana eò tranſtuliſſe Familiam. quod inito iam Maio factum conſtat.

118 Reditus Azevedij, & Sociorum Vlyſſiponem.

VIII. Sic reverſus cum ſuis Vlyſſiponem, pro ſua ſumma, cum apud Regem, tum apud Prætorem gratia, ſtatim obtinuit admiſſionem ſui Comitumque cunctorum in proximè ſoluturam Regiam Claſſem. De reliquo intentus cæteris cunctis, quæ in rem eſſent, expediendis, ante omnia manum ultimam delectui ducendorum impoſuit. Acri obſervatione deprehenderat, quoſdam è verſatis ſecum in Valroſenſi receſſu, minus idoneos operæ in Braſilia navandæ, defectu Virtutis, aut Dotium ad id requiſitarum. Septem hos invenio fuiſſe: omnes in Domos, aut Collegia unde acceperat, remiſit. Pari iudicio diſcrevit Candidatos Societatis Adoleſcentes,

Digitized by Google

tes, in iter Braſilicum paratos, ſi ſpes oſtenderetur, compotes illic voti futuros; quales multos ſecedens in Vallem Roſarum, Vlyſſipone Amicis commendatos reliquerat. Habito iſtorum quoque ſevero examine, tum inſpectione propria, tum inquiſitis, ſerioque penſatis, teſtimonijs eorum, quos ipſis explorandis & cuſtodiendis præpoſuerat: quibuſdam clarè dixit: „ cogitationes aliò ſuas verterent: ſe ſe, „ id quod ambirent Vitæ Inſtitutum, „ genio ipſorum atque indoli parùm „ accomodatum arbitrari. Cæteris confirmavit: ſi quam hactenus in benè „ ceptis conſtantiam tenuiſſent, eam navigando quoque ſecum, perſeveranti „ uſque ad exſcenſum in Bayam tenore innocentiæ, perferrent, à ſe ſtatim „ omnes, in ibi ſita Probationis Domo, „ Tyronibus Societatis accenſendos. „ Talibus Patre intento, reliqui Socij, ex agreſti receſſu in urbana Noſtrorum Domicilia translati, per paucas hebdomadas, quæ à reditu ipſorum ad ingreſſum in Naves fluxere, diù inde memorabilia religioſi fervoris exem-

119 Quidam explorationibus probati minus apti Braſilicæ Navigationi, remiſſi unde venerant.

120 Fervor & ſancta exempla translatorum in Vrbem è Villa comitum Azevedij.

pla Domeſticis Exteriſq; præbuerunt. Domi, viliſſima & laborioſiſſima quæque ſervitij familiaris miniſteria, non fratribus ſolùm, ſed famulis etiam mancipijſque præripiebant; humilitate in ſpectaculum quoque Civitatis redundante; multis quotidiè mirantibus, onuſtos eos, vel hydrijs, aqua è flumine petita, vel pane, olere, opſoniove, quà mendicato, quà empto, refertis ciſtis aut manticis, per frequentiſſimas incedere plateas, ea vultus Angelici modeſtia, quæ pro ludibrio ipſis per hæc quæſito, venerationem ac laudes conciliarent occurrentium. Ex ijs alios horis omnibus per cuncta Vrbis Noſocomia & Xenodochia ſparſos cerneres, amabili ſedulitate languentibus Hoſpitibuſq; miniſtrare, lectos ſternere, pavimenta ſcopis verrere, vaſa ſordida purgare, peregrè adventantium pedes abluere. Ægrorum mundata ulcera emplaſtris & faſcijs fovere. Nauſeantibus corrogata munuſcula cupediarum, aut pomorum, levando faſtidio utilium, offerre. Conſolari eoſdem verbis, ad patientiam,

tiam, ad pœnitentiam hortari. Vinctos præterea in publicis Cuſtodijs viſere, alloquijs recreare, conquiſitis eleemoſynis paſcere. Pueris ad hæc, & rudi Plebi, ſacræ Doctrinæ elementa tradere. His illi Deo gratis operibus viaticum ſibi quoddam cœleſtis protectionis in caſus incertos longinquæ Navigationis parare contendebant: feliciores in eo quàm putabant: quibus utique pro viæ maritimæ proſperitate, appulſuque optato in terras Barbaras, triumphalem in ſupernam Patriam, per Martyrium, ingreſſum emereri talibus officijs contigit.

CAP. VI.

Azevedius cum Socijs Vlyſſipone ſolvens, in Inſulam Materiam pervenit.

I. TAlia per ſe ſuoſque Azevedio agenti, repente nunciatur, poſtridiè Nonas Maij Menſis, ingreſſam

8. Maij.

ſam tandem oſtium Tagi amnis, tamdiù expectatam, denique deſperatam, Onerariam. Tertio Nonas è Portuenſi Statione ſolverat, ſævis ſtatim excepta turbinibus ventorum, qui eam in præſentiſſimum adduxere Naufragij diſcrimen; caſu, in tam brevi ac facili littoris prætervectione, rarò ac miro; quique neſcio quid fortunæ triſtioris eius curſui minari videretur, per iſtam, ominoſam vulgò habitam, quaſi offenſionem ad Limen. Comparuit mox tamen in Vlyſſiponenſi Portu, è qua, ſimul iecit anchoram, exſcendens Navarchus, ut ſe primum ſtitit Azevedio; Prior ille: *Heus vos*, inquit, *tardos: nempe dudùm Braſiliam tenuiſſe debueramus. En hæc eſt pactorum fides.* Ad hæc excuſantem multa hominem, & cauſas morarum non ab ſe profectas, ſingillatim inceptantem exequi: abrumpens Pater: *Omitte*, ait, *iſta: ne cunctationem, undecumque orta ſit, perincommodam, eius originem otiosè ſcrutando augeamus.* His dictis Scapha cum Navarcho conſcenſa, Navem adit, locum explorat: ſepoſitum ſibi, iuxtà

121 Oneraria Portuenſis Vlyſſiponem appellit gravi periculo defuncta.

con-

conventa, reperit, dimidium ſpatium. Reliqua repleverant Vectores plures, cum ſuis quique Sarcinis, ac mercibus. Illicò, Fabris adhibitis, dirimi ſepto tabularum ſuam ab alia partem imperat. Mox Vaſconcelium conveniens, oblatæ benignè tranſmiſſionis omniũ ſuorum gratias agit: gaudere ſe, adiungens, quòd, pridem à ſe conductæ ſero tandem adventu Onerariæ, partem nunc maximam poſſet iſtius beneficij remittere. tres tantum & viginti Socios ſibi opus eſſe in Claſſe regia locari: ſe ſe cum undequadraginta reliquis, in S. Iacobi Nave futurum. Probans ea Prætor, Patrem rogavit, ut ex iſto Sociorum Claſſi regiæ committendorum numero, tres ſeponere, ne gravaretur, natu maiores, ea viros gravitate ac ſapientia, quibus rectè commendaretur Orphanarum cura. Nimirùm admonitus ab Azevedio è Braſilia reduce, prout eſt indicatum ſuperiùs, Sebaſtianus Rex, de neceſſitate ſupplendarum illic Coloniarum, conquiri toto Regno curaverat otioſam plebem. Reperti ad hoc apti collecti-

122 Orphanarum quæ in Braſiliã mittebantur, cura tribus è Societate cõmiſſa

lectique fuerant Iuvenes non pauci, periti variarum artium: quos Vasconceliana hæc ipsa vehebat Classis. His, ubi attigissent Brasiliam Patres illic familias futuri, ne forte in illa paucitate Lusitanorum, sui generis Coniuges deforent, Virginum item inopum eòdem simul invehendarum haberi delectum Rex idem mandaverat. Et commodùm talium Parentibus orbarum, maiorem, quàm optari fas fuisset, copiam nupera calamitas pestilentiæ toto Regno grassantis effecerat; aliquot millibus Patrum Matrumque familias absumptis. Istiusmodi sortis Puellarum aliquot centuriæ unam Classis regiæ Navem compleverant. His custodiendis, erudiendis, & Sacrorum administratione iuvandis, Azevedius, Prætoris, ut dictum est, rogatu, optimum & prudentem nostræ Societatis Sacerdotem Franciscum Castrium, prætereaque duos paris religionis & maturitatis imposuit. Viginti alij, præfecto reliquis regendis, uno ex ipsis, P. Petro Diazio, Navem prætoriam conscenderunt. Cui mox, sequentibus

123 Viginti Socij Navem Prætoriam conscendunt.

bus ſeptem alijs, vento proſpero ſolventi, octavam ſe adiunxit S. Iacobi Oneraria, vehens vnà cum Socijs novem & triginta, ipſum quadrageſimum Azevedium.

II. In hac ille iuſti Societatis Collegij quandam velut formam, cunctis recti ordinis ac diſciplinę perfectam numeris, inſtituit. Clauſi prorſus & ſeiuncti ab Externis, impervio ſepto, univerſi degebant: deſcriptis intùs, pro loci anguſtia, humilibus & arctis cuique cellulis. Has extrà, Triclinio communi ſpatium patebat quoddam exceptum. Stata intra id ſeptum tempora, Orationi, Lectioni, Pſalmodiæ, operi manuum, cibo ſimul ſumendo, ex uſu religioſæ conſuetudinis ad ſignum nola editum, dabantur. Suis horis, mane ac veſperi, per oſtium, à Ianitore cuſtoditum, ad pietatis aut miſericordiæ opera prodibant. Focus eſſe unicus in Navi ſolet. Eius cuſtodiam, curamque, cum onere adminiſtrandi rem coquinariam in uſum Navigij totius, ſuæ Ignatius Cohorti exceperat, materiam, captans exercen-

124 Azevedius cũ 39. Socijs in S. Iacobi Oneraria formam religioſæ Domus inſtituit.

darum humilitatis ac caritatis. Ibi, ſuis ille ac ſuorum manibus, cibos univerſo Comitatui coquebat, condiebatque ad cuiuſque præſcriptum. Temperatos paratoſq; Vectoribus ac Nautis inferebant Noſtri, ſtatuto tempore. Ægrorum omnem item providentiã ſibi aſſumpſerant: ijs levandis, alendis, medicandis nullam ſedulæ induſtriæ diù noctuq; partem omittentes. Quotidiè, antemeridianis horis, progreſſus in foros Navis Azevedius ad congregatos univerſos, quos opus non diſtineret neceſſarium, à ſupremo Navarcho uſque ad infimum Calonem, Lectionem catecheticam habebat: tanta ſimplicitate à cunctis auditam, ut ipſi Præfecti ac grandes natu, viri nobiles, interrogari gauderent, & oſtentata reſpondentibus appoſitè, præmiola icuncularum, aut globulorum, avidè captarent. Addebat exhortationem, ad virtutum praxim, præſertim mutuæ caritatis; increpationemque vitiorum, Ebrietatis maximè, Blaſphemiæ, maledicentiæ, ſcurrilitatis, obſcœnitatiſque verborum. Sub veſperam, in-

125 Nautas & Vectores ad virtutem excitat, à vitijs deterret.

pa-

pari omniũ Conventu Litaniæ B. Virginis & omnium Sanctorum à Noſtris Symphoniacis, adhibita Pneumaticæ machinæ, quam in Braſiliam portabãt, organica conſonantia, cantabantur. Feſtis ac Dominicis diebus, quia tunc nondum inventa, prout nunc eſt, ratio fuerat ſacri Miſſæ Sacrificij, citra periculum irreverentiæ, in Navi celebrandi; ſimulacrum certè tam ſalutaris Myſterij Azevedius, cerimonia pompaque quàm ſpecioſiſſima, repræſentabat. Summo primùm manè Aram erigi à Fratribus curabat, in ſupremo Navigij tabulato, ad Mali primoris pedem. Ei mundiſſimis inſtratæ linteis, frontali prætentæ textus auri & blattæ, opera phrygionica, decoro (cuius generis ſacræ veſtis pretioſam ſupellectilem ornandis Braſilicis Templis, è Regis ac Procerum Liberalitate corrogaverat) Candelabra nitida, cum cereis ardentibus, medio Chriſti in Cruce morientis ſigno, impoſita proſtabant. Stata hinc hora, congregatis ad æris campani ſonum univerſis, admovebat ſe Altari ſic ornato, non mi-

nùs ipſe ſplendide inſignis Liturgica Penula Sacerdos, Sacrumque ſolemni ritu, famulantibus pari cultu, Diacono & Subdiacono, interpoſito legitimis intervallis concentu Chori muſico, peragebat, citrà conſecrationem Panis ac Calicis. Perpetrata umbratili, ſed utili ad pietatem excitandam functione, Idem exutus extima Chlamide, linteatus Expoſitionem perorabat paulò ante pronunciati ex Evangelio commatis; ſumpta ſemper inde occaſione incitandi Auditores ad puritatem morum, fugam expiationemque peccatorum.

126 Pari modo in alijs Navibus Exteri à Patribus iuvãtur, fructu inde ſecuto maximo.

III. Hæc eadem in alijs duabus, ubi erant, Navibus, ſic iuſſi ab Azevedio Socij Cæteri, pro loci & Comitatus opportunitate, ſedulò curabant: miro ubique ſucceſſu. Satis conſtat; prædicare deinde ſolitos, qui diù ſuperfuerunt, eius curſus comites; Aſcetici magis Cœnobij ſeveram ſpeciem, quàm mixti ex Nautis, Militibus, Inſtitoribus, & promiſcuo Populo Contubernij, vulgarem licentiam, in illis tunc maritimę commeationis Societa-

tibus

tibus obſervatam. Negant oculati horum teſtes, quemquam in Nave Azevedij, iurare, iurgari, obtrectare, laſcivè loqui, auditum. Nemo illic Aleator viſus, nemo Lector peccare docentium Fabularum; qualibus tædij delinimentis ſe plerumque oblectare Navigantes ſolent. Senſerant enim omnes iſtarum perniciem remiſſionum, non ex concionibus modò quotidianis, ſed & è familiari ſermone Azevedij: qui blandè ſe inſinuãs in circulos confabulantium, pijs omnes narratiunculis mulcebat, artes relaxandi citrà Dei offenſam animi varias monſtrans. Singulos etiam interdum privatis detinebat alloquijs ſalutaria ſuadens. Et erant eius iſtiuſmodi congreſſus tam amabili conditi comitate, ut facilè omnes quò vellet traheret. Itaque ultrò ad eum teſſeras, luſoria folia, impuros codices, amatorias nugas figmentis inſidiosè dulcibus facinorum heroicorum, maleſuadæ lenocinio facundiæ, intexentes; quales vulgò *Romanzios* appellant; impudicos item verſus, & tabulis expreſſas nudita-

127
Libri noxij & inſtrumenta ne quitiæ ultrò abiecta.

ditates, ſimiliaque inſtrumenta vel irritamenta nequitiæ, multi reſipiſcentes detulere, arbitrio ipſius abolenda. Nec ſemel is eſt conſpectus, faſces totos quiſquiliarum iſtiuſmodi, flammis abſumere, cineremque in fluctus ſpargere. Vice horum diſpertiebat ex parata copia, ſalubres lectu libellos, horariarumque precum pia volumina elegantèr compacta. Quoſdam etiam ſalutaris Lectionis Libros, quorum minus multa exemplа ſuppeterent, in quibus fuit, opus noſtri Ribadineiræ, inſcriptus: *Flores Sanctorum*, expoſitos relinquebat in loco publico, ad uſum obvium fortè vacantium opere Vectorum. Eò quinetiã proceſſit parta ipſi apud ſummos æquè infimoſque cuiuſvis ſortis atq; ordinis Comitum, gratia & autoritas, ut ea fretus non dubitaverit, Milites quoque ac Mercatores, ad vulgò inuſitata, quæ ſuis Novitijs ac Fratribus eximiè tradebat, Exercitia religionis invitare. Quo in genere reperio: congregatis ipſum aliquando univerſis eadem ſecum vectis Navi, ſorte diſtribuiſſe ſchedulas ſcriptum

128 Lectio piorum Librorum & religioſa Exercitia in uſũ ſæcularium inducta

ptum habentes nomen cuiuſpiã Cœlitum publicè ab Eccleſia cultorum; quem is cui obtigiſſet, cum in rectè operandi exemplar ſibi proponeret, tum in vitę Patronum, & Protectorem adoptaret: certis, quos docebat, quotidianæ venerationis & invocationis eum ſibi propitians ritibus. ne quos porrò, quæ comitari infamareque apud ſæculares Aſceſim ſolet, triſtitia offenderet, procurabat ſimul cunctis interdum innoxia oblectamenta: quorum unius participes fuere Naves etiam cæteræ, curſum eundem modica inter ſe diſtantia tenentes. Primis horis ſerenarum Noctium, iubebat Azevedius Franciſcum Magallanem, Alvarum Mendem, Franciſcum Perem Godoium, tres è Noſtris Iuvenes voce canora præditos, & artis Muſicæ peritos, conſcendere in Editiſſimum Puppis ſuggeſtum, ibique ſub dio pia cantica modulari ad ſonum Citharæ (nam erant ijdem fidicines optimi) latè differebatur, ſudo & tranquillo aëre, per nocturnum ſilentium, gratiſſimus concentus: tanta Claſſis univerſæ

129 Pia cantica utiliter adhibita.

Digitized by Google

ſæ voluptate, ut ſe Iacobææ certatim Navi aliæ admoverent quàm poſſent proximè: omneſque faterentur, liquefieri ſibi animos blanda dulcedine: cœleſteſque affectus divini amoris, verbis inditos carminum, per iſtam Sirenicam harmoniam, altiſſimè in ſenſus intimos illabi.

IV. Nonis ipſis Iunij Vlyſſipone ſolverant. octiduo poſt, Idibus Menſis eiuſdem, Materiam Inſulam incolumes univerſi tenuere. Excepti Noſtri ſunt in Collegium Societatis, quod nuperrimè Sebaſtianus Rex in primaria Inſulæ Civitate condi mandaverat: quam ad rem curandam ante duos fermè Menſes, Patres Emanuël de Siqueria, Melchior de Oliveria, & Petrus Coreſma ex Valroſano Sociorum Azevedij convictu, delecti à Moderatoribus Provinciæ, præmiſſique illuc, advenerant. Hi longè ultrà illas initiorum anguſtias dilatato caritatis ſinu, Fratres dulciſſimos amplexi recrearũt, cumulata clariſſimis indicijs religioſæ benevolentiæ hoſpitalitate. Et fuit opportunus tot Operariorum zelo apoſtoli- 5. *Iun.* 13. *Iun.*

130 In Inſula Materia Azevedius cũ Socijs Apoſtolicè laborãt,

ſtolico flagrantium in locum iſtum occurſus, qua commodùm tempeſtate, ad participandam Iubilæi à B. Pio V. Summo Pontifice conceſſi, tunc fortè ibi primùm promulgati, gratiam, magni undique fiebant illorum Inſularium concurſus. Horum audiendis confeſſionibus Azevedius, & qui ex eius comitatu Sacerdotes erant, multam & valdè probatam operam dederunt. Cæteri concionibus ad congregatas multis locis Multitudines habẽdis, excolendaque catecheticis Lectionibus rudi ætate ac Plebe, non minùs ſtrenuè fructuosèque inſudarunt: eò ſe dociliorem novis Advenis populo præbente: quòd nullos, niſi ferè quæſtus avidos, & lucris commerciorum inhiantes, dudùm aſſuetus è Continenti excipere Hoſpites, hos tanto numero, tam florenti iuventute, mirabatur, adeò non cupidos parandarum opum, ut patrias ultrò hereditates abdicaſſe pleroſque ſatis ſciret, ſpretiſque Dei cauſa Patrimonijs, & Matrimonijs, per aſpera incommoda vitæ inopis ac duræ, occaſiones fundendi pro Chri-

ſto ſanguinis trans Maria, inter infeſtas Oras ferarum Gentium, ire captatum. Incendebat prætereà, ut fit, ſtudia religionis in Plebe, ingruens timor: ex multis tunc undique nuncijs rumore increbreſcente vagantis per finitimas Canarias Piraticę Claſſis Gallorum Hæreticorum; à quibus, exſcenſione uſpiam facta, captos abductoſque Indigenas aliquos, ſubinde docebant allatæ notorum nominum ex Inſulis Teneriffa, Forteventura, Gomera, alijſque finitimis Literæ. Solicitudinem ea res meritò incuſſit, tum Vaſconcelio Prætori, cui officium incumbebat providendi ne quid ijs locis tali occaſione Reſpublica Luſitanica detrimenti caperet: tum privatim Azevedio, quem ſua ſatis prudentia monebat: quanta cura ſervari oporteret, tot generoſos Societatis Alumnos, ſuo ductui ac gubernationi creditos, in tantam ſpem Braſilicæ Provinciæ, talis ſubſidij egentiſſimæ. Antequam refero quid uterque in tali caſu conſilij ceperit, operæ pretium fore video, de Gallis iſtis Piratis, quinam

131 Claſſis Piratica Materiæ Incolas terret.

fue-

fuerint, unde processerint, quo studio instincti, quid secuti, hæc præ cæteris Maria latrocinijs infestanda delegerint, prout inquisitione longa & acri, ex idoneis comperi Autoribus, ordine hic deinceps ac breviter dicere.

DE VITA ET MORTE IGNATII AZEVEDII ET SOCIORVM LIBER III.

CAP. I.

Rupellenſium Hæreticorũ peculiares Odij cauſæ in Ieſuitas, præſertim Braſiliæ Cultores.

I. IAcobus Soria (quem alij *a* Ioannem Soram nominant) Gente Normannus, Patria Augenſis, quas peſtes è Schola Calvini adoleſcens hauſerat, phanaticum odium Religionis, & protervum legitimi omnis Imperij contemptum, Iuvenis iam & Vir ad Eccleſiæ Catholicæ & Regni Francici

a. Thuanus Mezeraus.

1 Iacobus Soria educatus in Calviniana Hæreſi Regi rebelis, præficitur à Colinio rei maritimæ,

ed by Google

cici exitium contulit, præferoci audacia factis immanibus ostensa, per primam & alteram Rebellionem Hugonotticæ Factionis adversùs Christianissimos Reges, Franciscum Secundum, & Fratrem succesforemque huius nonum istius nominis Carolum. Hinc fama celebrem, & per eam gratiæ Perduellium admotum, Amiralis Colinius, Signifer Partium illarum, idoneum censuit quem pro se præficeret Classibus ductandis; quippe, super dotes cæteras, assuetum Militiæ navali, cuius in natali solo, maritima Provincia, usum à puero peritiamque adeptus haud vulgarem ferebatur. Gesserat similem inter Rupellenses maritimè rei Præfecturam Turrius Castellerius, usque ad principium anni 1569. undeseptuagesimi sæculi huius: quando is, una cum Principe Condæo, Duce Factionis, occubuit Iarnacensi prælio. Successit in Sectæ Principatum Condæo Puer Henricus Rex Navarræ, cuius Mater Ioanna, filij per ætatem administrationi rerum inhabilis, partes occupans, ad commendationem

nem Colinij, amplo Diplomate Iacobum Soriam, loco nuper defuncti Turrij, ſuum toto Mari Thalaſſiarchum declaravit. Et feſtinavit ille ſuæ in novo munere induſtriæ ſpecimen edere, Rupella ſtatim egreſſus cum Claſſe armata, qua primùm occurrentes, in conſpectu Oræ Armoricæ, è regione Breſti Vrbis, Luſitanas Naves aliquot aggreſſus expugnavit, captaſque Rupellam duxit, gloria ſua ingenti, nec quæſtu minori, cum communi Rebellium illorum, tum ſuo proprio. Captos inde interrogans, Vlyſſipone recentes, cum Vaſconcelium illic nominatum Braſiliæ Prætorem, comperiſſet Claſſem armare, qua proximo vere in ſuam ſe Provinciam conferret, magnumque ſecum illuc Ieſuitarum numerum duceret, conſilium cepit Canarias Inſulas petendi, quà iter illi eſſe neceſſarium ſciebat: non deſperans rei benè gerendæ aliquam indè ſibi naſci occaſionem poſſe. Erexitque ferum animum ad fiduciam operę pretij maioris, præda obiter facta duarum Venetarum Navium, pretioſis onuſtarum

Thuanus lib. 43. pag. 905.

2 Duas Luſitanas, totidē Venetas Naves capit.

Thuan. lib. 45. pag. 939

rum ex Anglia mercibus, quas pace publica securas, fraude indeptus, traxit intra Portum Rupellensem: ubi miseros illos frustrà implorantes ius Gentium, de sibi similis Consilij illic publici sententia, crudelissimè deprædatus est; Onerarijs ambabus cum omni complemento & armatura, Fisco addictis.

II. Hæc illi auspicia fuere Canariensis cursus, ad quem Rupella solvit sub Mensem Aprilem anni huius. Rostrata vehens ipse ingenti, trecentis infesta bellatoribus optimeque instructa; quatuor alijs, paulò minoris formæ, peræque armatis, insequentibus. Scio fore non paucos qui in vestigatione causarum huius Expeditionis piraticæ, ultrà sacram auri famem, & immanem prædandi dulcedinem, procedendum negent. Tamen Ego si dixero: væsanum insuper studium promovendi Calviniani Dogmatis, & sanguinariam libidinem ulciscendorū qui ei adversarentur, propriis quoque ad id consilium momentis inclinasse Colinium & Soriam, non verebor re-

1570.

3 Cum quinque Navibus versus Canarias insulas Rupella solvit.

reprehendar,ut temerè locutus,à prudenti æſtimatore rerum, qui æqua iudicij lance modò referenda perpenderit. Affirmat Iacobus Auguſtus Thuanus, *a* nobilis Hiſtoricus iſtorum temporũ, Nicolaum Durandum Villagagnonem, cum anno huius ſæculi quinto ſupra quinquageſimum à Rege Chriſtianiſſimo Carolo IX. facultatẽ impetraſſet Coloniæ Gallicæ fundandæ in aliquo nondum à quoquam occupato Americę Littore;ad Oſtium Fluminis Braſilici Gẽnabari dicti (Luſitani Ianuarium appellant) navigare decreviſſe,animo ſedium ſibi ſuiſque illic ſigendarum. Ad hoc & inchoandum & promovendum, cum plurimum egere ſe videret propitio favore Gaſparis Colinij, per ea tempora Franciæ Amiralij; hoc eſt,ſupremi ſub Rege Moderatoris Navalium omniũ Expeditionum, hanc eius ſuo iſti cepto conciliandæ gratiæ rationem iniviſſe. Sciebat Colinium occultè favere Calviniſtis, quales iam tum erant per Galliam plurimi. Ei ergo ſecretò adito,promiſit: ſi eius ope ac præſidio con-

a.Lib.16 pag.342

4 Villagagno Colinio promittit ſtationem ſecuram Caluinianæ Hæreſi in Braſilia.

consilium sibi Gallicæ Coloniæ in ista, quam ad eam rem opportunissimam certis autoribus cognorat, regione Brasilica condendæ, secundùm vota procederet, daturum se operam, ut nova Calvini circa Christianum Dogma sententia, & consentaneè ad illam ab eodem instituta Disciplina, in illis Partibus propagaretur. Lætus gratissima sibi propositione Colinius, prolixè pollicetur quæ petebantur. Propenso igitur Amiralij favore armatis Villagagno duabus Navibus, & una Oneraria, cum numeroso Nobilium & Fortium comitatu virorum, Francisco-
14. *Aug.* poli solvit XIX. Kal. Septembres
1555. anni modò memorati; & satis felici trimestri navigatione ad Ostium Fluminis Ianuarij pervenit Idibus Novẽbris. Ibi exscensione facta, conciliatis sibi animis Indigenarum, promissione auxiliorum adversùs Lusitanos, cum quibus illi bellabant, occupavit præsidio, munivitque operibus quandam tribus inde passuum millibus distantem Insulam, cuius à se structæ Arci à Colinio Patrono, Colinij Munimenti

5 Occupat Insulam ad fauces fluminis Ianuarij, & Arcem ibi construit.

nomen fecit: ipſa Inſula Villagagnonia eſt appellata. Statim ab his ita geſtis, expedit ad Colinium Villagagno Mioparonem cum Literis accuratè deſcribentibus Situs feliciter occupati opportunitates ad deſtinati effectũ Operis; & ut eius ad ſubmittenda ſibi ſupplementa & adiumenta neceſſaria ſtudium incenderet, ſpem coràm factam ſcriptò iterùm firmavit, Purioris Religionis (ita Calvinianam appellabant Hæreſim) in iſtis proſperè Regionibus ſerendæ ac colendæ; petijtque, ut ſibi per eum liceret, Theologos Sectæ Novæ, Magiſtros illic futuros, Geneva evocare. Annuente perfacilè Colinio, dedit anno ſequenti 1556.
Villagagno ex ſua Inſula Braſilienſi ad Ioannem Calvinum Hæreſiarcham, Genevæ tum degentem, Literas, Novæ ſuæ Doctores Diſciplinæ ad ſe mittere ne gravaretur, orans, adiunctis eodem Colinij precibus; Calvinus re cum Symmiſtis communicata, volentes eò delegat Petrum Richerium, & Gulielmum Quadrigarium; quibus ſe comites addidere complures, & in ijs

6 Calvinus Geneva, quoſdam è ſuis mittit ad Villagagnonẽ in Braſiliam.

Ioan-

Ioannes Lerius Heduus, omnibus Ducem ſe præbuit Philippus Corquillerius Pontius, qui ſe profitendæ liberè Calvini Hæreſis cauſa, Genevam contulerat; homo Colinio notus, ob idque à Colinio ipſo, ut huius negotij curam ſuſciperet, per literas rogatus. Cum ij Caſtellionem ad Loniam Colinium in Gallia conveniſſent, acceptis ab eo literis Honflorium profecti ſunt; ubi à Boſio Villagagnonis Sororis filio, in eam rem ab Avunculo miſſo, humaniter excepti, cum tribus
19. Nov 1556. Navigijs egregiè inſtructis XIII. Kal. Decembris ſolverunt: & pridie Nonas
6. Mart. 1557. Martias inſequentis anni Colinium Munimentum incolumes tenuere. Statim poſt horum appulſum, Villagagnone præeunte, Eccleſiæ illic forma conſtituta eſt ritu Genevæ recepto, & celebrata etiam Calviniſtica Cœna, cui Villagagno ipſe interfuit XII. Kal. Aprilis. Sed cum poſteà controverſia ſuper ea re inter eos incidiſſet, remiſſus in Galliam eſt Quadrigarius qui Calvini ſententiam exquireret. interea ex controverſia illa ortis

7 Hæreſis Calviniana in Inſula Villagagnonis recipitur. ſed paulò poſt ejicitur.

ſimultatibus, Villagagno à Cardinali Lotaringo, uti creditur, per literas monitus, Genevenſes Miniſtros malè à ſe habitos dimiſit. Hæc innuens Noſter Gaulterius in Chronico ad annum 1555. ſic ex Genebrardo ſcribit: *Miniſtri Calviniani ſe ſe Catholicis in itinere Americano Nicolai Villagagnoni immiſcentes, nihil inde niſi ignominiam & confuſionem reportarunt.*

III. Hæc verbis fermè totidem Thuanus: quibus quæ Annales Luſitanici conſentanea memorant, ad pleniorem rei notitiam utile fuerit adiungere. Quæ igitur de Gallorum adventu in Fluvium Ianuarij, deque geſtis illic rebus, ſparſim in Luſitanorum Monumentis leguntur, hæc ferè ſunt, ſub unum aſpectum breviter collecta. Venit Glaſſis Gallica, & exſcenſu facto locum occupavit ac munivit ad Oſtium Fluminis Ianuarij, fœdere cũ Thamuis Luſitanorum Hoſtibus inito, anno Chriſti 1555. Triennio poſt appulit eòdem alius Exercitus Gallorum Duce Nicolao Villagagnone. Atqui venerat iam hic anno 1555, ut ex Thua-

Simon Vaſconcelius in Chronic Braſ. l. 2 pag. 183

Idem pag. 204

8 Villagagnonis in Braſiliam adventus ſerius Luſitanis cognitus.

Thuano retulimus, cui Gallo de Gallis ſcribenti tutiùs, opinor, creditur. Exiſtimo ignoraſſe Luſitanos Ducis illius adventum, toto triennio, quo ille muniendæ ſuæ intentus Arci, multum extrà non prodijt: & tunc demùm illius præſentiam ſenſiſſe, quando Boſius eius ex Sorore Nepos, ſecundum illi commeatum, tribus magnis Navigijs, pertulit. Anno inde ſæculi quinquageſimo octavo Luſitani referunt transfugium Ioannis Bolæi ex Caſtris Villagagnonis in Coloniam Luſitanam S. Vincentij, cuius occaſionem fuiſſe aiunt zelum Villagagnonis Catholici Ducis, (quem valdè laudant iuſtitiæ, honeſtatis, & continentiæ nomine) adversùs hunc Hæreticum deprehenſum, ad quem malè mulctandum cum ſe accingeret, ille ſibi metuens fugit, treſque ſimul alij pariter Hæretici, qui diſſimulantes ſuam Hæreſim, à Luſitanis, uti transfugæ, ſunt recepti. Congruunt hæc cum relatis ex Thuano ſuperiùs, ubi eſt indicatum: Villagagnonem, Cardinalis Lotaringij literis increpitum, quòd homo Catholicus, &

9 Villagagno à Cardinali Lotharingo correctus reſipiſcit.

Eques

Eques Hieroſolymitanus, palàm Hæreticos foveret, Pſeudotheologos Geneva miſſos abegiſſe. quando, cum alij Nave conſcenſa versùs Galliam ſolverunt, Bolæus è grege illorum unus, hærere in Braſilia decrevit, & experiri, ecquid inter ipſos Luſitanos poſſet Genevenſe Dogma ſpargere: quæ ſpes ipſi non planè in irritum abijt. Nam, quod narrare pergunt ijdem Annales, cum eſſet Bolæus Latinè, Græcè, & Hebraicè doctus, Libroſque Canonicos utriuſque Teſtamenti in promptu haberet, multa paſſim ex his teſtimonia recitans; diſertiſſimus præterea lingua Caſtellana, ingenijque dextri ac vafri, libenter audiebatur à Luſitanis, & clanculum quidem ac parcè, tamen ita ut Prudentiores adverterent, Calviniana incautis venena propinabat. Curam Sanvincentianæ Coloniæ peculiarem gerebat P. Ludovicus Grana. Sed cum hæc agerentur in Piratiningano, versùs Mediterranea, Collegio, Barbarorum inſtitutioni vacabat. Ad eum illuc defertur novi Hoſpitis adventus: deque

Pag. 221 & ſeq.

10 **Bolæus ſerere inter Luſitanos Calviniſmum conatur.**

deque dictis eius ambiguis & gratia ad plebem ea nunciantur, quæ ſolicitudinem incuterent. Omiſſis repentè omnibus, in Vrbem S. Vincentij advolat. Reperitque Bolæum concionantem, attentèque auditum à denſa rudis Populi multitudine. Granam conſpicatus novus Doctor, argumento mutato in eum invehitur, plauſibiliter obiurgans; quòd qui Paſtor illic diceretur Animarum, Grege ſuo derelicto, peregrè vagaretur: cum Paulus Apoſtolus primam Evangelico Miniſtro Domeſticorum curationem iniungat. Non fuit difficile Granæ abſentiam purgare. Inde ad explorandum verſus, multa Bolæum publicè ac privatim ſubdolè ieciſſe comperiebat placitis Hæreticorum affinia. Horum ille perniciem quà ſingulos alloquens, quà è Sacro pulpito perorans, haud perfunctoriè monſtravit: in Bolæum interim eiuſque ac trium Comitum dicta factaque, acrem vigiliam intendens: quos non obſcuris indicijs cognovit, ita Catholicam ſimulare Religionem, ut non deſiſterent Dogmata

Ad Gal. VI. 10.

II

Deprehenditur à P. Ludovico Grana Provinciali Braſiliæ.

mata eius ac ritus obliquè perſtringere. quin & inſidiari ſibi ipſi. nam ei obrepere blanditijs Bolæus interdùm conabatur; & profeſſus communionẽ Romanæ fidei; tamen quaſi conſulens Magiſtrum, argumenta proponebat è ſacris Literis, quæ ſatis ille ſentiebat, ad ſe implicandum & pervertendum adhiberi. His uſu dierum plurium Grana compertis, occurrendum ſeriò putavit graſſanti clàm Peſti. Ergo die quadam dum è ſuggeſtu in Eccleſia doceret, conſpicatus advenientem Bolæum, omiſſis quæ tractare ceperat, de Calvini iam damnatis à Sacro Tridentino Concilio, latè diſſeruit erroribus, ſingulos validè refellens, Populumque graviter admonens, ne ſe cuiuſquam fraude in perniciem allici ſineret. Tum enimvero detectas ſuas artes Bolæus ſentiens, privatim Granam adit, pœnitentiam ſimulans quorumdam à ſe imprudenter, uti fatebatur, ac temerè dictorum: at deinceps in profeſſione veræ fidei conſtantiſſimè perſtiturum deierans. Poſt quæ nihilò tamen ſeciùs audiebatur,

in-

insinuare se in familiaritates incautorum, & adversus Invocationem Sanctorum, autoritatem Romani Pontificis, Præcepta Ecclesiæ, ac ritus Sacros, blaterare quæ turbandis Simplicium mentibus valerent: simulque Patres in invidiam vocare: Granæ præsertim obtrectare, ut semidocto: quem, aiebat; si congredi secum auderet, se manifestè redarguturum. Talia certis confirmata Testimonijs, cum in Vrbem Bayensem, ad residentem illic Brasiliæ Episcopum, Petrum Leitonium delata fuissent, is cõfestim comprehendi Bolæum, ipsiusque tres Socios, ac teneri Custodia præcepit. Ex his unus omnia fassus, bona fide eiuravit Hæresim, ibidemque vitæ reliquũ inter Lusitanos laudabiliter confecit: Bolæus excussa iam simulatione, palàm profitens Calvini Sectam, obstinatus toto novennio in Carcere perstitit, quoad anno demùm septimo supra sexagesimum & sesquimillesimum, in Vrbe S. Sebastiani, ad Flumen Ianuarium, dum illic esset Azevedius, iubente Mendo Sà Prætore, capitali

12 Delatus ad Episcopum Brasiliæ, huius iussu in Custodiam traditur.

Chronic Brasil. pag. 371 1567.

palàm affectus ſupplicio eſt ; poſtquã tamen , opera & precibus viri venerabilis Ioſephi Anchietæ , cui cura infelicis illius ad mortem piè obeundam comparandi fuit demandata, Deo tandem cæcam mentem illuminante, reſipuerat, multis veræ pœnitentiæ datis indicijs.

13 Poſt novem Carceris annos ſuſpendio necatur.

IV. Nihil horum Rupellæ ignorabatur cum eſt inde Iacobus Soria profectus. nam eò, electi à Villagagnone Genevenſes Magiſtri, redierãt: & narrationes de his ſcriptæ à duobus iſtorum comitibus Ioanne Lerio, & Andrea Theveto, quarum meminit Thuanus, omnium manibus terebantur; præterquam commercio vulgato, nuncij eorum quæ in dies fierent ſubinde appellebant. Nec dubium videtur quin acrem iſta indignationẽ Colinio moverint, curamque adiecerint ulciſcendi ſanguinis ſuorum. Nam præter Bolæum quinque aut ſex alij Galli Calviniſtæ, propter Hæreſim & Rebellionem illic ſuſpendio necati ferebantur. culpa invidiaque horum omnium in Ieſuitas conferebatur.

Lib. 16. pag. 343

14 Hæc Rupellæ cognita iram illic in Ieſuitas Braſiliam excolentes moverũt

de-

delatione ipſorum atq; opera captum interfectumque Bolæum: eorumdem ſuaſu expugnatum Colinium Munimentum, eiectos Inſula Villagagnonia Gallos Calvini Sectam Diſciplinamque profitentes; exciſamque funditùs Coloniam in qua procul à Regum armis, Pontificum minis, nova Religio ſecurè exercerì, latè propagari potuiſſet, paſſim fremebant Rupellenſes. Quod ſi perduellis illa Reſpu-
1569. blica, ſuperiori anno duobus magnis prælijs Iarnacenſi ac Monconturienſi à Chriſtianiſſimi Regis Exercitibus victa fractaque, ijs tunc fuiſſet opibus, ut Claſſem armare pellendis Braſilia Luſitanis parem poſſet, non equidem ambigo quin tentaturi hoc iam tempore fuerint, quod poſt annum ab hoc quartum decimum ſunt infeliciter aggreſſi. Tradit enim autor *a* idoneus Rupellenſes anno Chriſti quinto & nonageſimo ſupra ſeſquimilleſimum ornatiſſimam & numeroſiſſimam Claſſem deſtinaſſe in Braſiliam, cum mandatis, Vrbem S. Salvatoris ad Bayam ſitam, Metropolim illic Luſitanicæ Di-

a. Georg. Forn. in Hydrog. lib. 6. c. 21. pag. 254. 2. Ed. 1595

15 Iis intercipiendis Soria mittitur.

tionis, expugnandi. Interim, quod ſolùm licuit per anguſtias præſentes, expeditus in Canarias cum Navibus quinque Soria eſt, inſidiaturus Vaſconcelij novi Braſiliæ Prætoris illùc tendenti Claſſi, de cuius apparatu ex paulò ante captis in Mari armorico Luſitanis cognoverant. qui quoniam inſuper referebant magnum numerum Ieſuitarum iſtis Navibus in Braſiliam deferri, valde eſt veriſimile, adiecta quoque mandata de illis perdendis, quos uti pertinaciſſimè ubique & efficaciſſimè obſtantes ſuæ novæ Religioni, peſſimè oderant.

V. Eſt hoc neceſſariò animadvertendum ad intelligendam rationem diſcriminis, quo uſum hac Expeditione Soriam conſtat, inter Profeſſores aliorum Sacrorum Ordinum, & Religioſos Societatis Ieſu. Nempe cum Is verſus Materiam Inſulam navigans obiter potitus eſſet Myoparone Luſitano, quales illic Caravelas vocant, repertos in eo Patres Franciſcanos duos innoxiè habuit. quòd, falsò licet ac temerè, fortaſſe arbitraretur, eos etſi

Catho-

Catholicos Sacerdotes, haud adeò ardenter & implacabiliter infestos ipsorum Hæresi, ac esse Iesuitas, omnes ubique Calvini Sectarij fremebant. Sanè id fuisse persuasissimum Calvinistis per Galliam omnibus, notissimum ibi est, & innumerabilibus probari testimonijs potest Scriptorum cuiusque generis Gallorum. Ego Italum quoque de hoc testem oculatum & auritum dabo. Habeo penes me quosdam Lucæ Pinelli nostræ Societatis Professi Commentarios, quos scriptos manu propria de varijs rebus quæ ipsi per vitam accidissent, Neapoli deinde moriens reliquit. Ibi narrat se circiter annum hunc ipsum in quo narrãdo versamur, à Christo septuagesimum supra sesquimillesimum, docuisse Theologiam in Mussipontano Lotharingiæ Collegio; unde cum in Italiam revocaretur, quòd Lingonensem & Lugdonensem Provincias Militibus infestas sciret, & per Alsatiam ac Pagos Helveticos grassaretur lues pestilens, necessariò sibi transeundum Genevæ fuisse. Ingressum in eam Vrbem Ecclesiam

16 Galli Hæretici Iesuitis singulariter infensi.

cleſiæ Rebellem, veſte Inſtitutum diſſimulante, tamen agnitum pro Ieſuita à quodam Marchione Vico ſibi olim Neapoli familiariter noto, tunc ibi transfuga Religionis Catholicæ degente, qui cum illi affirmaſſet: nullo ſuo periculo comparere ipſum in veſte Societatis poſſe; idemque Theodorus Bæza ſupremus illic rerum Arbiter dixiſſet, tantis autoribus perſuaſum, reſumpſiſſe veſtitum noſtro uſitatum Ordini. Sic per Civitatem ambulando perveniſſe ad Plateam S. Petri: ubi cum modò nominato Marchione Vico, multa eum Genevenſium turba circumſtetit, ſatis humaniter alloquens, nec ſine ſignificatione civilis honoris. Erat in circulo Vir quidam maior natu, veſte Senatoria, gravitatem maturam comi vultus ſerenitate condiens. Is poſt pauca ultrò citròque interrogata & reſponſa, de Italia, & Roma, deque Ieſuitarum Ordine: Ex abrupto converſus ad circumſtantes, *Vellem*, inquit, *cum bona veſtra & Domini huius Ieſuitæ venia, proponere cogitationem quandam meam.* Moxque cun-

17 Quid Lucæ Pinello Geneva tranſeunti contigerit.

cunctis nutu faventibus, & ſilentio compoſitis ad audiendum, hæc, verbis totidem converſis è ſermone, quo utebatur Gallico, ſubiecit: *Ex quo Lucifer è Cælo cecidit, & ex quo Eccleſia Chriſti eſſe in terris cepit, nullum Diaboli neque aſtutius neque pernicioſius inventum extitit, quàm Inſtitutio productioque in Mundum Sodalitatis Ieſuitarum.* His dictis ſilente Senatore, converſiſque Coronæ totius in Pinellum oculis, ille fidenter, renidenti arriſu Senem intuens: *Bona verba*, inquit, *Domine: Dicti tàm vehementis, nec mihi facilè, nec multis alijs fidem feceris. quò tua magis reor exiſtimationis intereſſe, rationem cur ita ſentias proferre.* Ad ea Senator ſupercilio ſubducto: *Cauſa hæc mihi*, ait, *ſic opinandi eſt: cum videret ringens Diabolus noſtrum Evangelium inoffenſis progreſſibus ad Mundi totius Reformationem tendere: circumſpectanſque Papatum univerſum, reperiret ibi neminem qui vel Doctrina, vel ſpecie probitatis, Noſtris Doctoribus poſſet opponi; hanc tandem extremo ingenij conatu excogitatam atque perfectam ex intima fraudum Stygiarum officina exprompſit machinam, novi Sodali.*

dalitij Hominum nec rudium, nec indiſertorum, nec vitæ probris infamium; ad hæc audacium, verſutorum, quoquoverſum ſtrenuè vagantium. &, quæ ſumma Secta noſtræ pernicies eſt (altum hic ſuſpirium interpoſuit) *gratis ubique Pueros erudientium: ſicque tam altè infigentium teneris animis papiſticam Doctrinam, ut nulla inde arte, nullo conatu queat evelli.* Quid his Pinellus, intrepidè ac prudenter repoſuerit: quove modo repudiata conditione oblatæ Coniugis, cum annua penſione Librarum octingentarum, ſi hærere illic eiurata Fide Romana vellet, è Circeis illis ſalvus evolaverit inſidijs, uti longum relatu, neque hùc pertinens, prætereo. contentus ad rem meam indicaſſe, quid tunc Calviniani Hæretici ſentirent: nec diſſimulans erraſſe in hoc ipſos, quatenus Nos ſolos ſibi obſiſtere cenſebant: cum in Epiſcopis, in Clero, in Religioſis Ordinibus tam multi ſcientia & ſanctimonia tunc conſpicui pro virili Eccleſiam defenderent.

VI. Iam qui attenderit, quàm arcto communionis nexu adhęreret Rupella

pella Genevæ, unde Magiſtros accerſebat, unde ſacra petebat, quò ſuam educandam edocendamque miſſitabat Iuventutem; haud ægrè adducetur ut credat, fuiſſe hunc utrique Vrbi communem de Nobis ſenſum, non minùs quàm alias de Religione ſententias: atque adeò Sorianæ Milites, Nautas, & Vectores Claſſis, Rupellenſes ferè omnes Cives aut Incolas, unà cum Duce ipſo, eadem imbutos opinione in hanc Expeditionem proceſſiſſe. In quo mihi aſſentiendo, ſi quis fortè ſit tardior, hæc quæſo de his peremptoria Sorianorum ipſorum Satellitum teſtimonia cognoſcat, deſcripta è Iuridicis Quæſtionis Actis (vulgò Proceſſum dicunt) apud Bayæ Vrbem Metropolim Braſiliæ, anno Chriſti ſecundo & trigeſimo ſupra ſexcenteſimum atque milleſimum legitimè habita, autoritate tunc Eccleſiam regentis Vrbani VIII. felicis memoriæ. Ibi comparuiſſe coràm delegatis à Sede Apoſtolica Cognitoribus inter alios legitur, Emanuel Fernandez Profeſſus Societatis Ieſu, Rector Collegij Bayenſis & Vice Provin-

18 Genevenſium, & Rupellenſiũ communes ſenſus,

19 Teſtimonium ex Proceſſu Bayenſi,

cialis Braſiliæ, ac poſt Iuramentum & cætera ſolemnia, interrogatus circa XIII. articulum, dixiſſe: *Scire ſe ſe Ignatium Azevedium & Socios fuiſſe interfectos ab Hæreticis ſolùm in odium Fidei, quoniam id quidam ex ipſis interfectoribus eopſe tempore quo cædes illa fiebat, diſertè declaraßent his totidem verbis*, quæ teſtis recitat, prout ſe legiſſe ait, in Commentario de his ſcripto paulò poſt eum eventum, in quem relata ſunt, quæ excipiebantur ex ore teſtium oculatorum; quales multi poſtea pervenerunt in Inſulam Materiæ, Vlyſſiponem, & loca alia. Vbi quæ viderant & audierant pro teſtimonio dixerunt. Inter alia affirmantes auditos à ſe quoſdam Gallos Milites in Navim S. Iacobi vi armata expugnatam ingreſſos, dum alij clamarent: *Numquam parcemus ulli horum Ieſuitarum, quoniam in Francia concionantur vehementer contra Nos: exhortantur Regem & alios Catholicos Franciæ, ut perſtent in obedientia Papæ & Eccleſiæ Romanæ.* Alij adderent: *numquam omittemus interficere quemcumque in manus noſtras incidentem ex iſtis Ieſuitis, quantumcumque*

que maximum pretium pro eius redemptione offerretur; quia isti in Francia prædicant contra Nos, & suis prædicationibus bellum Nobis molestissimum inferunt: & absque illis foret, iam Rex & universa Francia sequeretur nostram Sectam. essemus ijdem omnes, & nullis discidijs aut contentionibus divideremur. Ne verò hanc hisce opinionem tunc fortuitò oblatam, aut duntaxat istorum peculiarem fuisse quis autumet; paria locuti reperiuntur qui Duce Capdevilio Rupella pariter solventes, anno post hunc vertente, sæculi
1571. primo & septuagesimo, Vasconcelij Prætoriam expugnarunt. Nam & ij dum repertos illic quoque Iesuitas trucidarent, his eos compellabant vocibus, quas ex auritorum fide testium recitat Franciscus Henricius Præpositus Domus Vlyssiponensis literis Ro-
9. Decemb. mam ad Socios datis quinto Idus Decembris. Anno 1571: *Canes, Fures, Veteratores: per Vos stat quominus conspirent universi mortales atque consentiant, sublatisque discordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modò in Germania & Gallia, ve-*

rum etiam Braſilia, atque adeò toto terrarum Orbe prava Doctrina diffunditur. Hæc Soriæ Milites de ſe ipſi profeſſi ſunt. De Duce ipſorum è notitijs aliunde hauſtis ſcripſit R. P. Elias à S. Thereſia, è Sacro Carmelitarum Excalceatorum Ordine *a*; *fuiſſe illum Hoſtem iuratiſſimum omnium Catholicorum; præcipuè verò Ieſuitarum.* Vt multos idem affirmantes alios omittam. Nam poſſem benè longum contexere Catalogum plurium Autorum paria de illo teſtantium, niſi vanum videretur corrogare ſuffragia teſtium in re ipſius de quo quæritur aſſerto ultrò prolato & publicato manifeſta. Refert Michaël Aragonius ea cuius paulò ſuperiùs memini Epiſtola, perlatas in Vrbem Materiæ primariam, ſe illic præſente, literas Iacobi Soriæ fuiſſe, quibus clarè denunciabat, ad ſui videlicet terrorem incutiendum: *Se ſe Inimicorum Evangelij à Calvino prædicati, hoc eſt Papiſtarum & Ieſuitarum, capitaliſſimum & irrevocabiliter infeſtum eſſe Hoſtem; dici & haberi velle*

20 Soria peculiariter infenſus Ieſuitis.

a. In legatione Eccleſ. Triũph. Tom. 2. lib. 2. pag 602.

CAP.

CAP. II.

Azevedius Divinitùs edoctus de instante sibi ac Socijs nece, solvit è Materia Insula: & Terzacortium Palmæ Insulæ Vicum appellens, à Loci Toparcha benevolè excipitur.

I. TAli odio instincti Catholicæ Religionis & Iesuitarum, attigerunt sub Maij finem Mare interiacens Canarias, olim dictas Fortunatas, Insulas, Iacobus Soria, cum suis in quinque piraticas dispertitis Naves. Prima illis cura fuit explorare de Vasconceliana, cui insidiaturi venerant, Classe, ubi locorum esset, qualium, quam-

21 Piratæ Galli per causam explorandi Vascõ celij Classem in Materiam Insulam exscendunt.

quamque multarum Navium, quid
conſilij caperet, quam viæ regionem
initura putaretur. Ea cognoſcendi gra-
tia exſcenſiunculis in obvias Inſulas
captivos rapiebant, in quo cum ipſis
non ſatisfieret à Canarienſibus, nihil
de his planè compertum habentibus:
Inſulam ipſam Materiam per averſas
à Portu Oræ partes circumnavigant,
& illic errantes piſcatorios Lembos,
quantum poſſunt, captant. Hoc mo-
do conſtat Materienſium quoſdam in
ipſorum veniſſe poteſtatem: in qui-
bus fuit ipſius Vrbis Inſulæ Metropo-
lis Ludimagiſter. Talium caſuum
alijs ſuper alios crebeſcẽtibus nuncijs,
territo, ut dictum eſt, Populo; Vaſcon-
celius Ducum & Navarchorum con-
cilio coacto, dicere ſingulos quid fa-
ctu optimum putarent, iuſſit; præfa-
tus ipſe pro ſua generoſitate magnifi-
cè, nihil ſe Latronum iſtorum occur- »
ſum formidare, certum, ipſos ne con- »
ſpectum quidem ſuæ Claſſis laturos: »
ecquid cætera pariter in expedito eſſe »
viderentur ad maturum curſum, ex »
ipſis ſe libenter cogniturum. Hìc ve- »

teres

teres Gubernatores, & quotquot alij Experientes illic habebantur maritimarum rerum, magno conſenſu affirmarunt: haud ſe putare accomodatum ad proſperam navigationem ſtatum præſentem Cœli ac Maris. Nam & parùm propitiam ſpirare auram; & in quod, tranſitis Canarijs ingreſſuri eſſent, Æquor Guineæ obverſum, non alio magis quàm hoc anni tempore languidiſſimis eſſe ſolere malacijs invium. His Vaſconcelius auditis, edixit, quod benè verteret, operiturum ergo ſe in tuto Portu commodiorem tempeſtatem. Id conſilium vulgatum, ſolicitudinem incuſſit Inſtitoribus multis, qui ex dimidio, Iacobeæ, ut dictum eſt, Onerariæ Naulum ſolverant: multaſque varij generis merces eò congeſtas ipſi comitabantur, privatorum quiſque ſecuti opportunitates commodorum. Non pauci horum commutationes quæſtuoſas in Palmam Inſulam è Fortunatis unam condixerant, ubi expectari ſe ſciebant. Hi frequentes ea Navarcho deferunt, & cum ipſo in partes tracto, Vaſconcelium

22 Luſitana Claſſis commodiorem tempeſtatem operiri in Materia decernit.

celium aditum enixe rogant: quando ei certum ſit in Portu Materiæ ſubſiſtere, ſineret ipſos præcedere in Palmam Inſulam, quà iter Claſſi univerſæ neceſſarium foret. Mora illa expedituros ſe ſe quæ inſtarent: ac deinde quandocumque Prætor iſthùc occurreret, promptos ipſos ad cum eo illicò ſolvendum, ad curſum uſque in Braſiliam reliquum, futuros. Haud placebat perito rerum Duci, Navem unam in diſcrimen Piratarum obijci. Sed ei periculũ id alleganti, tam vehementer illi precibus ingeminatis inſtitere, ut victus ad extremum ceſſerit.

23 Mercatores qui partem Onerariæ S. Iacobi cõ duxerant impetrant facultatẽ ante Claſſem ſolvendi.

II. Noſtris ſimul innotuit nova deſtinatio, deliberatione digna res viſa. Cauſæ hinc ſe offerebant hærẽdi cũ Claſſe Prætoria; quòd nihil ipſis apud Palmã negotij eſſet: ne hoſpitiũ quidem aptũ: cum Domi ſuę in Materienſi Collegio expectare decẽtiùs Claſſis univerſę diſceſſum poſsẽt. Movebat in contrariũ, commoditas iam experimento comperta ſtationis ad religionem accommodatæ in Nave Iacobea: & difficultas aptè collocandi quadraginta capita

24 Ambigit Azevedius an priùs ſolventes ſequatur cum ſuis.

in

in alijs Navigijs iam plenis. præſertim quod magni momenti Azevedius putaret, habere ſecum Iuniores ſimul omnes ad manum: quòd Tyronum fervorem facilè intepeſcere ad quamvis Diſciplinæ relaxationem noſſet. Non defuit, qui ſuggereret: poſſe Vicarium pro ſe ab Azevedio in Navem præceſſuram delegari, Patrem è Senioribus quempiam, cum delecta maturiorum manu. Sed eius rei ne mentionem quidem primam ille admiſit: palamque reclamans, aſſeveravit: *haud ſuum eſſe, periculi aut laboris ſi quid occurreret, aſſignare alijs, quiete ac ſecuritate ſibi ſervata.* In hac ambiguitate diſceptationis ancipitis; morem ſibi uſitatiſſimum tenuit exquirendi à Deo conſilij, ac divinam illuſtrationem per ieiunia, ultroque ſuſceptos corporis cruciatus emerendi. Sic per multam abſtinentiam, ciliciorumque, ac flagellorum voluntaria tormenta præparatus, quos ſecum habuerat in Mari Socios, duxit in Templum celebris illic Religionis, ſitum in extrema Civitate Funchalenſi, Divi Iacobi Apoſtoli vene-

25 Cõſulendi Dei gratia ſuos ducit ad Templũ D. Iacobi.

ratione nobile. Confluxerunt eodem, vel ſua ſponte, vel Patris invitatu, externorum quoque Navis eiuſdem Vectorum plurimi, quos inſtantis navigationis cura ſtimulabat ad præparandū, participatione Sacramentorum, in omne diſcrimen animum. Fecit coràm his Azevedius Sacrum, pietate, ac mentis ardore maioribus ſolito; atque, ut multis eſt poſteà indicijs cognitum, & paſſim habitum pro certo, divino afflatu inter ſacrificandum edoctus eſt, tam ſibi, quàm ſuæ illi Cohorti, necis Chriſti cauſa obeundæ conditionē feliciſſimam, ſingulari Dei beneficio, ſervari. Sacrificio peracto, impertitis Chriſti corpore, cum Socijs omnibus Sacerdotij expertibus, tum illis Exteris, quos memoravi: Spiritu adhuc illo plenus, quem è Sacro Altari hauſerat, flagrantiſſima incenſam caritate concionem habuit, qua vivis & cœleſti ſplendentibus lumine ſenſibus, oſtendit: longè optimam maximeque expetibilem omnium, quæ cōtingere homini mortali poſſunt, eſſe ſortem profundendi pro Chriſto San-

26 Eius ibi poſt ſacrum Concio ad ſuos,

gui-

„ guinis,& vitæ,quam neceſſitati omnes
„ debent, Religioni impendendi. Eam
„ tam invidendam fortunam pluſquàm
„ regiæ coronæ, Cœleſtem Patrem, ſuo
„ benefico placito, Gregi huic puſillo
„ deſtinare. Erigerent ergo animos, ac
„ cuncta humilia tranſgreſſi, conſenta-
„ neos vocationi tam ſublimi ſenſus, af-
„ fectuſque conciperent. Quod fieri
„ poſſe palàm erat, ut in Piratarum Hę-
„ reticorum manus navigando incide-
„ rent, id tamquam certò eventurum
„ ſibi proponerent. Sic enim cuiuſvis
„ aleam ſubeuntibus periculi, faciendũ
„ prudentia præſcribit,ne mali non pro-
„ viſi occurſu mox inopinato, turbata
„ mens titubet: ac, quod abſit, occaſio
„ gloriæ in caſum degeneret exitij: cel-
„ ſiſſimis apicibus pronam adiacere in
„ ima barathra declivitatem; tangenti
„ verticem,niſi arripiat fortiter, & veſti-
„ gium firmet in lubrico, ſubeſſe pe-
„ riculum ruinæ tantò pernicioſioris,
„ quantò extiterit culmen erectius. Ne
„ igitur Turris Cœlum æquantis prius
„ quiſquam faſtigium miretur, aut ſibi
„ deſpondeat, quàm obſecutus Evange-

lico præcepto, *ſedens computet ſumptus, ſi habeat neceſſarios ad perficiendum.* Patet quidem, unde hi promantur ſumptus, divinæ liberalitatis ærarium: ſi manus non deſint iſtiuſmodi tollendis idoneæ theſauris, ardens Chriſti Caritas, pari ſui odio, & in Deum filiali fiducia cõiuncta. Excutiat ſe quiſque, penituſque pertentet: ac ſi vitæ amorem, ſi mortis horrorem, adhuc vivos, nondũ prorsùs oppreſſos, ac planè debellatos ſentiat, recedat dum licet, nec eò temerè progrediatur, ubi conditio nulla eſt media inter Victoriam & Cladem. Luc. xiv. 28.

III. Hæc Azevedio locuto, longum inde ſilentium cunctorum fuit, flexis circum Aram genibus ſimul conſiderationi auditarum rerum, ſimùl exorando precibus Numini, opique implorandæ cœleſti in certamen imminens, attentè vacantium. Hinc Domum reduces exploravit ſingillatim Azevedius, repertoſque quatuor è numero Tyronum, qui ſe ad ferendam æquanimiter necem haud paratos faterentur, libens volentes ſegregavit à

27 Quatuor Socij metu mortis recedunt, qui omnes poſteà à Societate defecere.

Ma-

Manipulo ſecum ituro, cæteriſque adiunxit, qui alijs in navibus venerant. Obſervatum eſt, neminem horum in Societate perſtitiſſe: quaſi aſpernato Chriſto Ieſu, eos habere vitæ Socios, qui mortis ipſi comites eſſe renuiſſent. Nec verò ſperandum fuit, quibus defuiſſet animus ad brevem patientiam momentaneæ Necis, ijs abundaturam longanimem perſeverantiam, in perferendo ad extremum iugo Religioſę Diſciplinæ; quod *Martyrium eſt*, ut S. Bernardus ait, *illo quo membra ſecantur ferro, horrore quidem mitius, ſed diuturnitate moleſtius*. Cæterùm quoniam, prout multis eſt indicijs compertum, ſignificaverat operanti Sacris Azevedio Deus, velle ſe, ipſum abſumi pleno holocauſto quadraginta victimarum: ne quid legitimo iſtius quaſi Hecatombes numero deeſſet, timidis illis quatuor, totidem perſpectæ ſibi generoſitatis ſubſtituit alios, Ioannem de Maiorca, Antonium Fernandez, Alphonſum de Bayena, & quartum cuius nomen non reperi expreſſum.

28 Pro his alij totidem ſubſtituuntur.

28. *Iun.* Geſta hæc ſunt quarto Kal. Iulias pridiè

diè Natalis Apoſtolorum Petri & Pauli, quando annotarunt Socij omnes, longe alium, quàm qui Domo manè exierat, meridiè Azevedium è Templo, ubi Sacrum fecerat, revertiſſe. Non ille iam amplius deliberabundus apparebat, aut dubius, ut priùs, ecquid fortunam ſequeretur ſolitariè ſolventis Iacobeæ Navis; quoſve, ac quot ſecum ei Socios crederet. Ita planè ſe gerebat, quaſi qui, ut olim Moſes, cuncta è Monte manu Dei perſcripta retuliſſet. Ea vultus erat ſerenitas, ea in propoſito quies; ſed erat diſponendi de rebus, ordinandique omnia ratio, altiùs penetrantibus indicans, ita eum diſcedere, veluti, qui ſciret, ſupremam eſſe illam profectionem; nec ſe inde cum rebus humanis commercij quidquam habiturum. Manavit ea opinio per cunctos illic Noſtrorũ, ſive, ut ſit, communicata minus ex ſe ſolertibus animadverſione prudentiorum; ſeu evidentia ſignorum etiam non ſagaciſſimos admonente: ſeu denique inſtinctu diviniori ciente animos; uti ſolent auguria quædam inſtã-

29 Omnibus perſuaſum divinã obtigiſſe revelationem Azevedio Martyrij futuri.

tium

tium momenti maioris caſuum, in motibus mentium, præſago geſtientium ardore, præcedere. Tertio Kal. Iulias, luce Principibus Apoſtolorum ſacra, declaravit Azevedius, ſoluturum ſe poſtridie cum Socijs novem & triginta in Oneraria S. Iacobi; riteque nominavit, regendis vice ſua Braſiliam petentibus Noſtrorum reliquis, in Claſſe Vaſconcelij Prætoris, à ſe Præpoſitum Petrum Diazium, ſpectatæ religionis Sacerdotem. Huic facultates & ſcripta, quæ acceperat Roma, mandata, tamquam non Vicario ſolùm abſentis, ſed & mortui ſucceſſori, quoad aliud à Generali decerneretur, conſignavit: id quod legi ſatis diſertè teſtatum Diazij Literis ipſius, quarum extat penes Nos autographũ, ſtatim à Nuncio Necis Azevedij perlato ſcriptis [a]. Hinc, deducentibus quotquot Noſtrorum in Materia relinquebantur Inſula, proceſſit ad Portum quaterdenus Manipulus Azevedij, Duce ipſo, qui poſt mutuos hærentium & diſcedentium in littore complexus, in iam conſcenſam à cæteris

30 Vicarium diſcedens Azevedius Diaziũ relinquit.

[a] *Ex Inſ Materia ad Præp Gen. S. Fran. Borg.*

Ia-

Iacobeam Navem, poſtremus omniũ intravit, priùs ijs quos relinquebat benè precatus flexo in arena genu, motu iſtorum non diſſimili eius, quem Lucas Evangeliſta his verbis expreſſit. *Magnus autem fletus factus eſt omnium: & procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum; dolentes maximè in verbo quod dixerat, quod ampliùs faciem eius non eſſent viſuri.* Etſi hoc enim nunc Azevedius voce non protulerat, ut tunc Paulus, tamen factis indicaverat abundè: ac ſingulos horum quidam, ut innui, arcanus vaticinantis animi de hoc ipſo perſuaſos intimè tenebat ſenſus. qualem altero poſt menſe unus ipſorum Literis expreſſit Michaël Aragonius *a*; quibus negat: ſibi dulce quidquam ampliùs in vita futurum, omnẽ à ſe iucunditatem ſemper abacturã triſti memoria horæ illius, qua ſeiunctus ab Azevedio clarè ſenſerit, eripi ſibi occaſionem profundendi cum eo Chriſti cauſa gloriosè ſanguinis; & emendæ morte Martyrij Laureæ.

Act. xx. 37.

a Ep. ſcripta è Mat. Inſ 19. Aug. 1570.

IV. Dies erat hebdomadæ ſextæ, ultima Iunij Menſis, à qua lux vertens

ſex-

ſextadecima, quadragenarię Azevedij Cohorti extrema vitæ mortalis fuit: quando Iacobea Navis è Portu Materienſi ſublatis anchoris vela expandit auræ proſperæ verſus Palmam Inſulã ferenti. Nitebat lætiori ſolito alacritate Azevedij vultus, expirante foras indicio gaudentis animi, è dulci conſcientia ſpei magnæ: apparebatque præter morem defixus attentiùs in cogitatione aliqua iucunda: quæ cuiuſmodi foret, præterquam ex alijs odorari ſignis Familiares poterant: etiã ipſe verbis ſubinde ac ſuſpirijs erumpentibus clarè prodebat. Siquidem teſtatus poſteà eſt Ioannes Sancius, qui unus, ut dicetur, ex iſto Comitatu ſuperfuit; auditum à ſe plus quinquagies illo ſex dierum ad Palmam Inſulam curſu Azevedium, cum altè ſuſpirans hæc & ſimilia ſolus ſecum, nec ſentiri ſe credens, loqueretur: *En erit ut pro Te moriar Ieſu! non concedes mihi Domine, ut ferro tuorum Hoſtium occumbam, tuam Sanctam Doctrinam profitens? O ſi mihi contingat hoc vaſto in Mari dulcis Portus Martyrij? Veni felix momentum.*

31 Senſa Azevedij Palmam verſus navigãtis verbis declarata.

Vaſc. lib 4. pag. 406.

Proceſſ. Bayenſ. fol. 64.

Vocat te prodire geſtiens ex hoc pectore, meæ teſtis in Ieſum fidei, cruor. Vbi hæretis Piratarum Naves? Quamdiù promiſſum deſideranti differs gaudium mucro manus Hæreticæ? Nimirùm iſta diebus, iſta noctibus mente ſemper agitans, nonnumquam excidentibus inadvertenti fatebatur vocibus, quas vel ſopor, viſorum curis diurnis conformium ſignificationes lingua interdū efferens, vel ſecreti fiducia eliciebat abeſſe arbitros putanti. In congreſſibus autem familiaribus, atque in quotidianis exhortationibus ad Socios, totas effundebat animo habenas in commune diſputans de Crucis gloria; de invidenda Martyrum fortuna: de felicitate rependentium Chriſti fuſo pro ſe ſanguini proprium cruorem: de nimis quæſtuoſa commutatione vitæ malis ærumnoſæ, periculis anxiæ, cum æterna fruitione cœleſtium deliciarum, ad quam ſecurus & facilis, Nece Dei cauſa tolerata, aditus panditur. Perverſiſſimum & æſtimatorem, & nomenclatorem rerum, eſſe hunc Mundum: non magis huic crederent, dum opes

ca-

„ caducas & voluptates animæ noxias
„ bona nominat, quàm dum dolores &
„ caſus aſperos appellat mala. Sequerentur in iudicio de talibus autorem meliorem Apoſtolum Dei ſpiritu inſtinctum, cuius illa vox eſt: *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.* ut & hæc alterius illius Apoſtolici Martyris *Ignatij*: *ignis, Crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diviſio, & totius corporis contritio, & totæ tormenta Diaboli in me veniant, tantùm ut Chriſto fruar.* Huiuſmodi Azevedio tunc erant quotidianarum ad ſuos cõgregatos dictionum argumenta: nec abſimilis materia allocutionum privatarum: quibus Tyrones animati, robur illud Veteranorũ induerunt, quod mox, heroica Necis immanis patientia, monſtravit.

Iac. 1. 2.

S. Ignat. Epiſt. ad Rom.

V. Sic euntibus per dies quinos, ex quo fune ſoluto pedem fecerant, perſeveravit adſpirare clemens à Puppi ventus, quo ſunt ad Palmæ Inſulæ conſpectum ſexta luce provecti. Sed dum ſumma vi ſe admovent primario Inſulæ Portui, repentè deſtituit eos

32 Navis Azevedium vehens venti defectu Palmæ Insulæ Portū nequit attingere.

aura ; & in Malaciam resoluto languidam Mari, è velis spiritu defectis haud satis adesse auxilij potuit ad Palmæ Oppidum lōgo littorum circumactu petendum. Ergo postquam diù nequidquam artem in id conatusq; suos omnes experti Nautæ sunt, ad necessarium consilium descenderunt, applicandi tractam remulco è Scaphis Navem Stationi proximæ, quæ ad Insulæ latus, loco à Tertia cohorte nuncupato, se vicinam, & paratam ostentabat. Insolitum Onerariæ appulsum admiratus loci Dominus, ubi ad littus occurrens Azevedium agnovit, veterem Amicum, quicum olim Adolescens apud Vrbem Portuensem, longo tempore familiarissimè vixerat, effusus in amplexus, amantissimè excepit, hospitioque officiosissimè oblato, non ægrè impetravit, ut cum Socijs universis in Ædes diverteret proximas. Erat is Gente Gallus, Domo nobilis, fortunis copiosus, alteram quasi Patriam, ubi educatus à puero fuerat, Lusitaniam agnoscens, unde progressus ad visenda Palmensia sua Prædia, ele-

33 Admovetur Terzacurtio cuius loci Dominus Socios humaniter excipit.

elegerat ibi morari, latæ ac uberis Toparcha Regionis : videlicet delectatus amœna ſecuritate fortunati ſeceſſus : cuius commoditates, opeſque plurimas inſularis illius ſui Regni, gaudens oſtentabat amantiſſimo quondam Sodali, & effusè gratulans oblatam ſibi ſorte inopinatiſſima reviſendi ex tanto intervallo ac venerandi dulciſſimi capitis facultatem. Ergo comitate omni recreatos Hoſpites, per Ædium magnificè ſtructarum amplas exhedras ducere, proſpectus in partes varias iucundiſſimos monſtrare; aulas, atria, triclinia, familiam lautam & numeroſam oſtendere : tum animadvertens vana ipſos iſta, pro vitæ humanæ ſpernentis inſtituto, mirari remiſſiùs, imò propè faſtidiosè deſpicere, in Templum à ſe ſtructum, opere vel in magnis Vrbibus viſendo, inducere. Sacra vaſa metalli pretioſi affabrè celata, pictas egregiè tabulas, ſplendidum Aræ ornatum, multam holoſericam auro intexto arte phrygionica illuſam Eccleſiaſtici uſus veſtem explicare, iam probanti & frontem expor-

porrigenti Azevedio : quippe offerri occaſionem gaviſo de Deo & vita æterna, dulciſſimis ſibi argumentis, cum Hoſpite agendi. Nec libentiùs Pater de cœleſti Regno, de labili conditione bonorum caducorum, de Dei timore amoreque, de virtutum officijs diſſeruit, quam eſt à Viro non minus pio quam divite attentiùs auditus; cuius volentis ultrò ac poſcentis confeſſionem, necnon univerſæ Familiæ excepit, cunctis, Sacro ſolemni celebrato, Chriſti corpus impertijt. Hic Noſtros Braſilienſes Colonos pauliſper relinquamus, dum quid eos ſpectans diverſa in parte gereretur, Hiſtoriæ ordine reddimus.

34 Sermones Azevedij cum Hoſpite.

CAP.

CAP. III.

Soria progreſſus ad Materiam, fugatur à Vaſconcelio. Detentus Terzacortij Azevedius cũ ſuis, iterata inſtantis Martyrij revelatione movetur ad Navem denuò ſcandendam. Quinque ſimiles Revelationes totidem eius Socijs oblatæ referuntur.

I. KAlendis Iulij, poſtridiè diſceſſus Iacobeæ Onerariæ, quæ Azevedium & Socios ferebat, multis nuncijs per Vrbem Materiæ primariam vulgatum eſt: Iacobum Soriam in

35 Soria cũ Claſſe piratica Inſulę Materiæ ſe admovet.

in Roſtrata ingenti, quam aliæ quatuor armatæ ſtipabant Naves, ad Oſtium Portus S. Crucis (hic Pagus eſt Materiæ Inſulæ, milliaribus ferè octodecim à Metropoli diſſitus) in Anchoris ſtare. Aderantque capti ab eo, ac ſponte dimiſſi quidam, etiam Archipiratæ Literas ferentes, quarum ſuperiùs meminimus, ſuperbè minaces, & Prætorem ad certamen provocantes. Ea ſimul Vaſconcelius cognovit, expediri repente iubet, præter ſuas Naves ſeptem, quotquot aliæ bello idoneæ inventæ illic ſunt. ac ſummo manè ferię ſecundæ diei quintæ Idus Iulij, cum Claſſe inſtructa decem Navium rectà in Piratas ducit. Adventantem conſpicatus Soria, haud parùm remiſit de illo ventoſis oſtenſo minis, inſolenti faſtu; clareque confeſſus timorem, vela in fugam vertit. Tota die inſtiterunt vi ſumma Luſitani Fugacibus inſequendis: nec niſi poſtquam deſperarunt longo prægreſſos intervallo, & vento valido, ſe poſſe aſſequi: Prætoria ſignum ad reditum edente, proras versùs Materiam, unde ſolverant, re-

3. *Iul.* 1570.

36 Vaſconcelius cõtra progreſſus eum fugat.

reflexerunt. Ex eventibus rem æſtimanti, culpari potuit receptus Regiæ Claſſis, præmiſſam S. Iacobi Onerariã condonare ultrò Piratis viſæ. Nam eandem illi viæ regionem verſus Palmam Inſulam, quò illa præceſſerat, tenebant. Cæterùm Vaſconcelius, inita ratione ſpatij emenſi triduano iam curſu, quantum anticipaſſe meritò credebat, Iacobeam Navem, haud alibi eam reperiendam à quamlibet feſtinante Soria putavit, quàm intra Portum Palmæ Inſulæ, ſatis ab huius vi ſecurum. Verùm iſtam fiduciam, cui Prætor indormiens receſſit, vanam improviſus caſus reddidit, conſtrictæ, ut diximus, malacia in Terzacortienſi Statione S. Iacobi Onerariæ.

II. Et duravit id incommodum, non parvo tædio Nautarum Vectorumque, ad dies omninò quinque: per quos Terzacortij Toparcha ſuum Hoſpitem fruſtrà oblectare conabatur, humaniſſimè deducens per ſua Viridaria & Nemora. Nam & hic, velut Alcinous, amœniſſimos amplis Ædibus Hortos adiunxerat. Nec pro-

cul inde in multa iugera patebant non minus felices illis olim Phæacenſibus Sylvæ. Reſpondebat Amici officijs Azevedius, utiliſſimis cum eo inter expatiandum ſermonibus habendis, de Chriſti Vita & Morte, de Actis heroicis Sanctorum, de periculo æternæ damnationis, de Iudicio futuro, deque ratione ſe ſe ad illud innoxiè defungendum comparandi, ſic fruendo bonis temporarijs, ut alea non iaciatur æternorum. Cæteri Socij, partim ſuaptè ſponte, ſic dudùm aſſueti, partim Magiſtro admonente, monſtranteque, orationi, religioſiſque Exercitijs per iſtud otium impenſiùs vacabant: diurnarum actionum ordine non multum ab eo, quem in Valroſano ſeceſſu tenuerant, diſcrepante. Vidi de his Aſſertiones oculatorum Teſtium deſcriptas in Actis authenticis legitimæ Quæſtionis autoritate Apoſtolica Conimbricæ habitæ anno ante hunc quadrageſimo. Ibi Alphonſus de Andrada Toletanus è Societate Ieſu, iuridicè citatus coràm Iudicibus ab Vrbano VIII. Summo Pontifice tunc Ecclе-

Proceſſ. Conimb an. 1633 fol. 163.

37 Azevedij & Comitum occupationes in Terzacortienſi ſeceſſu.

Digitized by Google

cleſiam regente, delegatis, iuramento ritè præmiſſo, affirmavit: ſe Præpoſitum à ſuis Superioribus Miſſioni Canarienſi Societ. Ieſu, dum ex officio iſtius Præfecturæ, illas olim dictas fortunatas obiret Inſulas, anno ſuperiori, fluentis Sæculi trigeſimo ſecundo, adijſſe Palmam Inſulam, & in ea interrogatis perſonis, propter autoritatem & ætatẽ fide dignis, quippe Miniſtris Sanctæ Inquiſitionis, Sacerdotibus, Advocatis, Iudicibus, Civibus magnæ illic claritatis, in quibus erãt multi ſeptuagenarij, nonnulli octogenarijs maiores, pauci centum annorum ætatẽ attigerant, quod in illius Cœli ſalubritate, non adeò, quàm alibi, rarum eſt: ex illis magno conſenſu in idem conſpirantibus audiviſſe: Recordari ſe ſe appulſus P. Azevedij cum triginta novem Socijs ad Portum Terzacortienſem. Ibi eos aliquandiù manſiſſe: laudabiliſſimis edendis omnium virtutum, præſertim religionis & caritatis exemplis. Solitos eos quotidiè facere Sacra, participare, & adminiſtrare Sacramenta in Curiali Eccleſia Vici,

cui *Caoſum* eſt nomen; prætereaque „
in alia Æde Sacra ſtructa propè Por- „
tum Terzacortij à Dominis loci ad u- „
ſum numeroſæ Familiæ Saccharum „
illic elaborantis, machinis ad id aptis, „
& molis trapetiſque in proximo ſitis „
plurimis. Addebant: ſe ſe Azevedium „
eundem cum ſuis undequadraginta „
Comitibus vidiſſe, cum bini & bini ſi- „
mùl ſumma modeſtia ſupplicantes „
procederent ad Templum Deiparæ „
ab Anguſtijs nuncupatæ, tribus mil- „
liaribus à Terzacortio diſſitum, Sacris „
Reliquijs locuples, & eximiæ illic ve- „
nerationis. Præter hæc, multa in eis „
alia obſervaſſe, quæ opinionem hodiè „
quoque vigentem Palmenſium ani- „
mis impreſſiſſent: fuiſſe illos homines, „
Sanctimoniæ præſtantis. Hæc ibi, & „
plura ſimilia leguntur. „

III. In hunc modum altero ter-
tiove die tranſacto, ſine ulla veriſimili
ſpe brevi ſucceſſuræ aptioris ad cur-
ſum repetendum tempeſtatis, incidit
Dynaſtæ loci prudens cogitatio, quam
ſic Azevedio ſuggeſſit. *Dudùm invitus*
ſentio tibi parùm arridere Rus hoc noſtrum,

idque fieri interpretor deſiderio Palmæ Vrbis: ad hanc enim vos tendentes ventus deſtituens hùc compulit. Si hæc iſtius tædij cauſa eſt, exporrigas licet frontem, Pater, facillimè iſtuc, ſimul annueris, migrabitur. nec ſic hoſpitij mei, quam plurimi facio, fortunam perdam: apud me illic quoque, ſi dignabimini, eſſe poteritis. Tectum ibi meum eſt, quò me ſoleo recipere quoties Agri ſatias capit. Ipſe vos deducam itinere terreſtri, plano & leni, milliarium non amplius novem. Nec cauſeris deportationem terra operoſam, numeroſa, quam defertis in Braſiliam, ſupellectilis. Vidiſti Mandras meas otiantes, Mulorum & Camelorum. Hi horis duabus quantumlibet onus Navis iſtius ad Palmæ Civitatem ſiſtent, ubi tuto loco, appulſum Onerariæ opperiemur. Nam, ſi neſcis, circuitus à Mari & longus & anceps eſt. Cuneatur extrorſum vaſto ambitu litus Inſulæ; promontorijs identidem eminentibus in altum, quibus flectendis multum artis, ac moræ opus eſt: præſertim cum longis & ſinuoſis excurſibus non idem, qui propitius evexit è Portu, ſufficiat ventus; quippe legenti Oram curvis, ut noſtra eſt, inæqualem amfractibus, contrariæ ſubinde viæ regiones conſerendæ

38 Terzacortij Dynaſta Azevedio ſuadet, ut terreſtri via Palmam Vrbẽ adeat.

uno

uno curſu ſunt: atque ab Ortu ad Occaſum, ex Auſtro in Boream crebrò divertere Navis cogitur. Addam, quo, ne verum diſſimulem, moveor maximè, infeſta hæc Maria Piratis eſſe. nec nulla exempla memorantur, expugnatarum, fruſtrà miſerantibus hinc Noſtris, in huius Inſulæ conſpectu ab Hoſtibus Navium. etiam tuta metuere prudentiæ interdùm pars habetur: quantò minus deceat, ubi veriſimilitudo periculi cautionem à notâ ignaviæ vindicat, intempeſtivè fortem videri velle. Si, quod Deus omen avertat, triſtis aliquis caſus Navem iſtam expectat, Te, atque iſto, quem ductas flore religioſæ Iuventutis, Vobis, inquam, incolumibus, & tuta ſecuris ſtatione, id malim accidat. ſed ſperanda meliora. Eamus interim in Urbem Palmæ. Succedet eodem paucorum moſſenſo circuitu dierum Navis Iacobea: voſque littorali quiete refectos ſalva ſalvos recipiet, ad ſubeundum novo impetu quemcumque laborem itineris reliqui, haud paulò alacriores.

39 Azevedio pene perſuaſo terra iter habere, Sociorum Sarcinæ Navi efferuntur.

IV. Non minus ſapienter, quàm benevolè talia proponi palàm erat. quare nihil habens Azevedius, quod contra plauſibiliter obtenderet, cedere re-

recta monenti videbatur: cunctabundus tamen adhuc, & ſilens. At officioſus Hoſpes nutantem hunc ipſum, & tacitum aſſenſum pro pleno & diſerto ſtrenuè rapiens, famulos ocyùs aliquot expedivit ad Navem, qui Patrum inde capſas & ſarcinas efferrent, quos & Sociorum quidam, annuente ſunt Azevedio, ſecuti. Horum diligentia, brevi tempore deportata in Toparchæ Domum magna pars impedimentorum, quæ quadragenaria Noſtrorum Cohors vel ad proprium obiter victum, cæterumque viæ uſum, vel ad inſtruenda Templa & Collegia Braſiliæ Libris, Vaſis, Tabulis, Sacra veſte, cæteraque id genus Eccleſiaſtica ſupellectili, ſecum è Luſitania extulerat. Ea dum adminiſtrantur, varia cum animo ſuo ſolus ſilenſque reputabat Azevedius. Recurrebat ante omnia conſcium arcanum promiſſi divinitùs ipſi, ac Socijs iſta in Navi Martyrij: verebaturque ne hanc deferentibus, occaſio pretioſa elaberetur. Occurrebat tamen in contrarium; mox ſe ſuoſque Navem iterùm eandem

dem conſcenſuros. Nec videbatur veriſimile in tam brevi circuitu, qui ei ad Portum Palmæ ſub oculis poſitum exterius obeundus ſupereſſet, fatalem occurſum Hæreticorum cœleſti eſſe Providentia condictum. Poſt multa ultrò citroque ſecum agitata, denique ſtatuit, conſuetum ſibi conſulere Oraculum. Suos ergo univerſos ſub veſperam convocatos admonet; opus ſibi & in commune ipſis eſſe certiùs explorata, in deliberatione momenti maximi, Numinis æterni voluntate. Quare in eam rem pro ſe quiſque intentiùs Deo preces offerret; compararetque uſu Sacramenti Pœnitentiæ, afflictationibuſque corporis animum ad ritè participandam poſtridiè manè Sacram Menſam. In eius fractione Divini Panis aperiendos ſibi oculos ſperare. Dies inde illuxit quartus Idus Iulias, cuius principio Azevedius, magna noctis parte ſacris commentationibus tranſacta, ſpiritu ipſe ardens, circumfuſis pari animi devotione Socijs, ijſdemque ordinatis in longam ſeriem, proceſſit tribus millia-

40 Dubius Azevedius Dei lumẽ expoſcendum cenſet.

12. *Iul.*

liaribus ad Sacellum ſuperiùs memoratum B. Mariæ Matris Dei cognomento *Adiutricis Anguſtiatorum*: ibique Sacrum fecit, Dei lumen implorans. Ex ijs quæ mox ab eo acta referemus certò intellectum eſt: iteratum illi tunc fuiſſe, ac diſtinctiùs expreſſum Vaticinium idem quod nuper apud Inſulam Materiam pariter ſacrificans acceperat: non iam vagè, ac citra definitionem temporis aut loci, perimẽdum ipſum cum novem, ac triginta Socijs, ab Hæreticis in odium Catholicæ Fidei, affirmans; ſed denuncians inſuper, quamprimum id fore, atque adeò in illo ipſo Maris tractu perpetrandum: futurumque omninò, ut tam glorioſæ Necis, ſibi ſuiſque, occaſionem perderet, ſi terra proficiſceretur ad Vrbem Palmam.

41 Nova revelatione fit certior Martyrij inſtantis.

V. Antequam dico quid Azevedius tali Oraculo obſequens fecerit, haud ingratum, ſpero, Lectori erit cognoſcere; non ſoli huius Cohortis Duci promiſſam divinitùs Palmæ felicis ſortem: ſed & nonnullis eiuſdem Manipuli nominatim, fortunam parẽ

42 Antonius Correa divinitùs prænoſcit futurum ſe Martyrem.

cœleſtibus fuiſſe ſignificationibus deſponſam. Erat in his Antonius Correa Portuenſis, admiſſus in Tyrociniũ Societatis anno ætatis quintodecimo. Huic cum eſſet paulò poſt indicatum: deſignatum fuiſſe ipſum inter reliquos, qui, Azevedio Ductore, navigaturi mox in Braſiliam forent: acquieſcens ille, propenſo animo, huic Imperio Maiorum, Deum inſtantiùs orabat, ſuam ut infirmitatem corroborare dignaretur, ad tolerandos eius itineris labores. Hoc dum agit, die quadam recens à percepto Chriſti Corpore, clarè audivit vocem arcanam intima pervadentem animi, quæ ipſum in iſta navigatione Chriſti cauſa occidendum denunciaret. Id ſtatim ille ſuis Moderatoribus expoſuit; affirmans, ita ſe penitùs convictum perſuaſumque ea de re, ut ne ſi vellet quidem ac conaretur, dubitare, quin id eſſet eventurum, poſſet. Nicolao Dinis Brigantino, etiam antequam Societati adſcriberetur, revelatum idem fuerat. Dum enim à Patribus, probare volentibus ecquid aptus Religioni

43 Nicolaus Dinis pari ſibi facta gratia mirè exultat.

foret,

foret, in Domeſticis Collegij Brigantini Miniſterijs exercetur, ab eo è Noſtris, qui eius gerebat curam, alienoſiſſimo tempore repertus eſt, geſtire, atque exultare miris modis, ut planè inſanire videretur. Quare increpitus à Magiſtro graviter eſt. cui Iuvenis obiurgatione demiſsè acceptà, modeſtè renidens ſubiecit: *Cauſa mihi lætandi, Pater, eſt, quòd modò divinitùs cognovi: mox me in Societatem admittendum: nec multò poſt navigaturum versùs Braſiliam, quò tamen non perveniam: ſed inter navigandum interficiar in odium Catholicæ Fidei.* Inter alios è iam receptis in Societatem, quos Roma redux anno ſuperiori Azevedius in ſuæ Braſilienſis Expeditionis Comites allegit, fuit Emanuël Alvares, tunc degens in Bracarenſi Collegio. Hic dum, more conſueto, manè per horam ſigno dato Domus univerſa rerum divinarum commentationi vacaret, inopinatiſſimè Cubiculo erumpens, per ambulacrum expatiabatur, inſolitis planè geſtibus, vultu accenſo, flagrantibus, & ſurſum intentis, oculis, brachijs mo-

44 Idem contigit Emanueli Alvares.

dò altè ſublatis, modò in Crucis formam pectori appreſſis. Offendit hunc id agentem fortè tranſiens P. Petrus Luiſius, cuius ſuperius memini *a*, in eodem tunc Collegio Theologiæ Magiſter, & vehementer admirans: *Quid tibi vis Frater*, inquit, *hoc loco, hac hora, tam inconditis hiſce geſtibus, tam inuſitata iactatione manuum & capitis?* cui ſubmiſsè Emanuël: *Ignoſce Pater*, ait, *æſtum animi capere in Oratorio nequivi, dum illic mihi modò revelatum eſt: me in navigatione Braſilica deprehenſum iri ab Hæreticis, & ab ijs pro Chriſto trucidandum, poſtquam bacillis ferreis oſſa mihi brachiorum, crurumque confregerint. An non hæc iuſta videtur exultandi cauſa, tantæ felicitatis certiſſima ſponſio? En hos lacertos, has tibias, tam invidenda gloria dignandas non potui tenere, quin hoc protinus curſu, hoc motu agitarem; offerens Chriſto in Crucis eius conſortium membra illa eadem, & quantum poſſum gratias agens ineffabilis honoris indigniſſimo collati, in quo à Te quoque, Pater, adiuvari poſtulo.* Evocatus Placentia Vlyſſiponem, ut inde versùs Braſiliam cum Azevedio ſolveret, Stephanus Zu-

a Lib. 1. cap. v. n. VIII.

45 Stephanus Zuraire prædicit ſe occidendum Fidei cauſa.

Zuraire, dum Patrem Ioſephum Acoſta, cui peccata confiteri erat ſolitus, ultimùm ſalutans amplectitur: *eo*, inquit, *gaudens, Pater, quia ſcio me, Navequam inſcendam, non in Braſiliam, ſed in Cælum appulſurum: capiemur enim in iſto curſu à Catholicæ Religionis Hoſtibus, & huius cauſa occidemur.* Obſtupuit audiens talia Ioſephus; & unde id ſciret, ſolicitè quæſivit. Cunctatus Stephanus aliquandiù, tandem impar reſiſtendo iteratis Patris iuſſis. *Hoc novi, Pater*, ait, *ita certiſſimè futurum, quia Deus id mihi revelare dignatus eſt: cui rogo meo nomine gratias agas: opemque mihi ab eodem implores patienter ferendi, quæ, me vult pati, fortiter agendi quæ me vult facere.* Inter Noſtros dantes operam Literis in Eborenſi Societatis Collegio, degebat Marcus Caldeira, de quo Vlyſſiponem mittendo, ut ſe illic Azevedij Comitibus aggregaret, cum P. Mauritius Collegij Rector mandatum à Provinciali accepiſſet: id ei ſignificavit in Sacello Domeſtico, ubi paulò ante, cum multis ſimùl Fratribus, oraverat, qui præſentes adhuc erant. Tamen Marcus

46 Similiter, & Marcus Caldeira.

au-

audito, quod ipſi ſubmiſsè pro loci reverentia, in aurem inſuſurrarat Rector, quaſi extra ſe raptus, exclamavit: *O me felicem! ero Martyr*: idque tertium vociferans repetijt, tam oblitus decori, & ſecurus arbitrij adſtantium, ut, quemadmodum conſtabat, ſui compoti, & ſummi aliàs pudoris Adoleſcenti, haud aliter, quàm arcano divini Spiritus afflatu in iſtum ineluctabiliter truſo exceſſum, talis clamor excidere potuiſſe iudicaretur.

VI. Sed ut ad Azevedium revertamur, perfunctus is Sacro, & poſt impertitam Socijs Euchariſtiam, longo ſpatio gratiarum actionibus & precibus tranſacto, exurgens tandem, & Domum repetens: *erravimus Fratres*, ait, *dum conſilijs acquievimus iter terreſtre ſuadentium. Non magis eos audire debuimus, quàm Chriſtus Iudæis acquievit deſcenſum ipſius è Cruce poſcentibus. Intervallo non minori quàm quo ſummum Cæli culmen à depreſſiſſima voragine terrarum diſtat, ſuprà humanæ prudentiæ dictata divinæ ſapientiæ ſcita eminent. His obſequi noſtrum eſt, illis contemptis. Quare hoc ipſo die*

47 Azevedius Navem iterùm conſcendere decernit.

die, cenſeo, referamus Nos ad Navem, beato nos Portui Cæleſtis felicitatis appulſuram. Omnium concors ad ea reſponſum fuit: *Duceret quò vocabat Deus, paratos ad omnia*, & vitam pro eius gloria paciſci promptos. Sic ad Hoſpitium reverſi, corripiunt ſarcinas, & magno certatim ſtudio intra Onerariam Iacobeam reportant, quæcumque inde nu-
» per extulerant. Interim dum Azeve-
» dius Hoſpiti convento, ſententiæ mu-
» tationem excuſat: ſubductis attentiùs
» rationibus, aiens, haud ſibi cauſam ido-
» neam videri, Societatis fortunarum
» ac periculi cuiuſvis, quam cum Na-
» varcho & Vectoribus Iacobeæ Navis
» inijſſent; levi diſcriminis ſuſpicione
» dirimendæ. Sibi ergo ſuiſque certum
» eſſe, huius ipſius lucis veſpera in One-
» rariam, bona cum ipſius venia, regre-
» di. gratias ei agere quàm poſſet ma-
» ximas tam comis & liberalis hoſpita-
» litatis, quam, ſi quid ſua ſuorumque
» momenti haberent vota, Deus eſſet
» ipſi cumulatè repenſurus. Contra
ea Toparcha Terzacortij, nequid-
quam omnia expertus, ad Navem, quò

iam

iam multa & pretioſa in ſupplementum Viatici, & Nautarum quoque ac Militum congiarium præmiſerat, Verveces, Altilia varia, Mellis, & Sacchari benignam copiam, mœrens comitatus euntes eſt, & in littore ſupremùm amplexans Socios, ſed præ cunctis antiquum Sodalem, non ſine officioſiſſimis, & occulto malè ominantis animi motu præſagis inſtantis infortunij lacrymis, vale ultimum dixit, non triſti viciſſim, quin potiùs ſerenè renidenti Azevedio. Nocte commodùm inſecuta laxari Cœlum, & auræ nonnihil adſpirare opportunę cepit. Nec mora facta præbendorum ei velorum eſt. Feria illuxerat quinta, dies tertia Idus Iulias. evehuntur è conſpectu quàm longè potuere reſpectantium, & benè precantium Palmenſium Hoſpitum, inter feſtivos tonitrus æneorum tuborum maioris formæ, quotquot erant Terzacortij, iuſſu Toparchæ Noſtros in digreſſu ſalutantis exploſorum: alacres Noſtri omnes, & intima vigẽtes fiducia, quæ vultu & oculis extaret, ſubindeque in voces erumperet, religiosè

48 Terzacortio ſolvunt Socij.

13. Iul.

for-

fortis lætitiæ indices, in quantamvis caſuum acerbitatem ire intrepidè paratæ.

CAP. IV.

Iacobea Navis expugnatur ab Hæreticis. Azevedius cum octo Socijs occiditur, quidam alij vulnerãtur & dirè torquentur.

I. SIc biduum proceſſerant: & luce iam tertia, quæ fuit Sabbatum, ipſis Idibus Sextilibus, longo circum multa Promontoria, & clauſos his ſinus, ambitu, in proſpectum Portus Vrbis Palmæ pervenerant; quem ne protinus tenerent, adverſus à terra obſtabat ventus; cum manè primo, nihil minus opinantibus, Speculator è

15. *Iul.*

ſumma Mali corbe, *Vela, Vela*, proclamat. Effari diſtinctiùs, quidnam rei eſſet, iuſſus: ait videre ſe plenis adventantem velis Roſtratam bellicam ingentem. Statim poſt adiecit, pone illam apparere minores alias quatuor. Inexpectatiſſimo indicio perculſi omnes ſunt. Tamen aliqui ipetandi anſas è periculo captabant: quid ſi, aientes, ea Vaſconcelij Claſſis eſt? nempe illam mox ſecuturam in Portu Materiæ reliquimus. Dum hæc dicuntur, admotæ propiùs quinque Prædatrices Naves vexilla gallica clarè monſtrarunt. Nimirum Iacobus Soria, quando decimo ante hunc die à Vaſconcelio, uti diximus, in fugam actus eſt, totis velis in Palmæ viciniam avolaverat, ad notos ſibi receptus. Nam in alia Expeditione Gallorum, qua fuerat Palma Inſula vaſtata, tertio retrò anno, Iacobus idem, primas à Duce ſupremo, Petro Monlucio, in eo Navali exercitu partes geſſerat. Hic, Iacobeæ Onerariæ Navarchus, raptim concilio coacto, quid agendum? inquirit. Pugnandum enimverò, nec igna-

49 Claſſis Soriæ Navem Iacobeam ex propinquo urget.

ignavè cedendum, Duci priori ſuadenti, omnes aſſenſere: utcumque fallebat neminem: quàm iniquè comparati pauci ſemiermes, cum plurimis inſtructiſſimis forent. Hinc momentò ſuis cuique deſcriptis officijs, adminiſtrare ſinguli quæ iuſſi erant, aut res ipſa poſcebat. Diſijcitur in Navis alvo ſeptum Sociorum, ne Nautis, Militibuſve ad ultrò citroque commeandum inter decertandum, quidquam obſtaret. Exeruntur ſuis quæque feneſtellis, & ad exploſionem inſtruuntur tubi ænei maiores, ſignum pugnę, vexillum altè pendens, ex antennis proponitur, evocantur in foros ſono tympani Milites. Erant hi vix quadraginta, perfunctoriè armati, ut in Nave mercatoria. Dum magno tumultu hæc aguntur, Azevedius cum ſuis univerſis, flexo ante Chriſti è Cruce pendentis effigiem, genu, manu ipſe tenens Imaginem Deiparæ, Litanias inchoat, proſequentibus cunctis. Sub eas exurgens ipſe breviter admonet: *Adeſſe horam, quam tandiù votis optaſſent. arriperent animo magno pretioſam*

50 Luſitani Milites ſe ad pugnã expediũt.

51 Azevedius Socios ad Necem fortiter ferendam hortatur.

occaſionem rependendi vitam & ſanguinem Filio Dei pro Nobis occiſo. Patere Cœlum, expedirent intrò ſaltum: occupare aditum Regni æterni, dum Oſtium panditur, ne cunctarentur. Corpus periturum contemnerent, vitæ longæ tædioſas ærumnas, ancipitia diſcrimina, brevi doloris ſenſu quæſtuosè commutari, benè redimi putarent. In hoc momentum convenire voces illas cæleſtis Magiſtri: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras: qui amat animam ſuam perdet eam, & qui perdiderit animam ſuam propter me inveniet eam: Nolite timere eos qui occidunt corpus: animum autem non poſſunt occidere. Nos verò Fratres unum timeamus Dominum: imò eundem amemus Patrem: in Chriſti Ieſu complexum ulnas ultrò pandentis occurramus læti: Non vocat ſolùm ipſe, ſed & favet & adiuvat. Sancta etiam eius Mater, Cæli Regina, invicta Protectrix, ſuum nobis Patrocinium ſpondet. His auſpicibus, his Ducibus, metus omnis abeſto, vigeamus animis, irruamus alacres in momentaneam Necem, vitæ ſempiternæ primordijs commiſſam. Nauſearum Maris, Sudorum Terræ, incertæ aleæ colluctationum cum carne ac ſanguine, cum ſpiritibus Infernis, en felix com-

Luc. XXI 19.
Ioan. XII 25.
Luc. XII 4.

compendium. Non iam quærendis, demulcendis manſuefaciendis Anthropophagis, Saltus, Monteſque avios, aſpera & exuſta teſqua Braſiliæ teremus, non fingemus linguas in ſonos barbaros. Uno mox impulſu manus hoſtilis, uno beneſici mucronis ictu, Beatorum conſortio, Choris Angelicis fortunatiſſimè inſerendi. Nempe Nos Collegium ad Flumen Ianuarij proficiſcebamur inſtituturi. At Pater Cæleſtis noſter tantò nobis meliùs conſulit, in beatiſſimum ſupra Cælos fundatum Nos hodiè Collegium translaturus. Hæc audientium flagrabant vultus generoſæ ardore caritatis, nullo in quoquam indicio vilis formidinis, aut degeneris ignaviæ. Teſtes huius fortitudinis, ſimul perorans Azevedius conticuit, Voces hæc cunctorum ſonuere: *Fiat quod Deo placet. en vitam & ſpiritum Tibi Ieſu offerimus, pro Catholica Fide, pro Apoſtolica Romana Religione mortem oppetere dulce eſt. Adiuva ut perpetremus quod dediſti audere. Sine Te nihil, tecum omnia poſſumus. Ignoſce peccatis noſtris, & in horum expiationem, quam cupimus, quam expectamus Necem accipe.*

II. Hac vice rerum acceſſit ad Aze-

52 Socij pugnare per ſe recuſantes, Milites pręliantes hortando iuvant.

Azevedium Navarchus: & expoſito communiter ſuſcepto reſiſtendi Hæreticis Hoſtibus conſilio, allegataque paucitate Militum, aliquot è robuſtioribus Sociorum dari ſibi armandos, & ſic aggregandos ſuæ nimis exiguę Cohorti popoſcit. Cui Pater: *pia veſtra & iuſta arma ſunt, ſed non noſtri uſus, qui conſecratas Religioni, nec aſſuetas Dimicationi habemus manus. impedimento vobis bello exercitatis potiùs eßemus quàm adiumento, ſi pugnantibus accenturiaremur rudes ferri tractandi. nec ceßabimus tamen: ſed, quod nec indecorè, nec inutiliter, unum poſſumus, auxilium promptè ac ſedulò miniſtrabimus; hortatores ad ſtrenuè pro Chriſti cauſa dimicandum dabo. Ipſeque ad hoc adero. Stabimus inermes immixti pugnantibus, parati conſolatores laborantium; occumbentium, aut è vulnere cadentium curatores.* In hæc nominatim evocat Emanuëlem Alvarez, Ioannem Maiorgam, Gonſalvum Hẽriquez, Emanuëlem Paciecum, Dominicum Fernandez, Franciſcum Perez, Antonium Suarez, Patrem Didacum de Andrada, Stephanum Zuraire, Ioannem à S. Martino, & Ioannẽ de Baëza.

53 Azevedius undecim Socijs ſecum ſumptis ad Milites incertamine animandos prodit

Hos

Hos undecim pendentia è collo Chriſti morientis in Cruce ſigilla geſtantes, ſecum Azevedius educens, reliquis edixit: Deo illic orando intenti perſiſterent. Ipſe, correpta in manus ſacra effigie Deiparæ, Navarchum in Foros ſcandentem ſecutus, comitantibus quos modò recenſui, locum ſibi cepit ad Mali maioris pedem in medio Tabulato, campo ipſo certaminis, ubi ordinati iam Milites, crates poſitæ, cætera pro conſuetudine Navalium pugnarum erant compoſita. Ibi, dextra lævaque Socijs diſpoſitis, præcepit: ſtarent arrecti in omnem occaſionem animandi, iuvandique Catholicos præliantes, ad obſequium, quod Deo & Regi debent fortiter præſtandum. Inter hæc admotus ad teli iactum Archipirata Soria, per Præconem imperat Navem Iacobeam regentibus: ſe ſe ut & iliam dedant. Reſponſum exploſione omnium tormentorum, qua multi ſunt ex Hæreticis occiſi. Horum viciſſim æneæ fiſtulę maioris formæ multas ſimul pilas ferreas ardentes in Navem Iacobeam eiaculatæ, haud pa-

54 Imperata & negata deditione Navis, prælium committitur.

parem ſtragem fecere, pleriſque globis inter raros innoxiè tranſmiſſis ordines. Statim poſt è Roſtrata Piratica toto impetu, in Onerariæ latus impacta, in ipſo puncto contactus, tres expedito ſaltu ſanè audenter irrumpunt, ferro tecti à vertice ad pedes: Gæſa cuique in manu præacutis coruſca mucronibus, enſes de balteo in lævum latus, circa zonam ſcloppeti diſpoſiti pendebant. Ne plures ſequerentur diſiunctio Navium ex mutuo ſtatim offenſu in contraria reſilientium obſtitit. Quare circumventi tres à plu-
55 ribus brevi obtruncati, deiectique in Mare ſunt, cernente, ac nequidquam frendente Soria, cui erat longè cariſſimus unus ex ijs, Ioannes Bochardus, Tribunus fortitudinis ſpectatæ, & in eo Exercitu ſecundum à Duce ſummo dignitatis locum obtinens. Ergo ſuos hortatus ad Commilitonum ultionem, dum tentandi gratia irruptiones novas, iterùm, ac tertiò Gaulum admovet: toties aliquot inſilire conatos, immenſo dolore conſpicit, fallente, in ſolo nutanti, veſtigio, additoque de-

Plures è Piratarum Cohorte cadunt,

defendentium repulſu, in Mare devolvi; moxque armatura degravante aquis extingui.

III. Hinc iræ immaniter exæſtuantis Archipirata inflammatus rabie, quatuor alia Navigia ex averſo latere infeſta, circumfundi Onerariæ hoſtili iubet. Ipſe concitatiſſimo impetu roſtrum ſui Gauli vehementiſſimè impingit Proræ Navis Iacobeę, ipſamque Harpagone correptam detinet. Tum per commiſſos, ſtrato ſuper Tabulato, navis utriuſque margines, quinquaginta Latronum robuſtiſſimos traijcit in Onerariam obſeſſam. Dura tunc Luſitanis prælij facta conditio eſt, ſic coactis è Manipulo Militum, non multò plus triginta (quanta ipſis tunc ſumma cõſtabat Copiarum) quatuor particulas excerpere, totidem impreſſionibus opponẽdas aggreſſarum à tergo Navium; quinto nihilominus agmine ſervato, quod à Parte anteriori Sorianis Cataphractis tanto numero, tam acri conniſu irrumpentibus obſiſteret. Et erant hi nihilò inſtructi minus expeditique ad inferendam no-

56 Aliæ quatuor Naves Piraticæ Onerariam Roſtratæ reſiſtentem circũveniunt,

xam, quàm ab ea viciſſim accipiendæ tuti. Nam hinc quidem Lacerti facillimè mobiles omne cædis inſtrumẽtum ad manum affatim habebant : gladijs , tragulis, fiſtulis iaculatorijs ignitarum glandium ad eminùs cominuſque offendendum æquè inſtructi : inde autem ne violari, vel ſtringi telis repugnantium oppugnantes poſſent, capita fidis galeis, brachia trilicibus è ferro manicis, artus à ſumma cervice ad imas calces, perplexo textu conſertarum ſquamatim ex ære tunicarum, obduxerant; tectorio pariter impenetrabili ob metalli rigorem, & ad iactationis quoquoverſum micabũdæ omnes commoditates molli, propter lubricum flexum fluidæ commiſſionis nexarum in plumam ſcutularum; plicabilitate iuxta,ſoliditateque, militaris olim Clibanariorum amictus,æmulæ. Contra hæc quanta potuit eſſe maxima virtus Luſitanorum fuit. Nudæ offerebant ſpiculis pectora , ſecuri vulnerum , irruenteſque armatos intrepidi trudebant, fruſtrà licet ferientes membra loricata,nonnullos in Ma-

re

re deiecere. Quosdam luctando stratos, incumbentes desuper, quæsitis otio, & cura multa ad thoracum iuncturas rimulis, subtili ferro ægre traiecto, iugularunt. Longè ipsi tamen, quod necesse erat in tanta iniquitate pugnæ, densiùs ac numerosiùs cadentes. nec parùm momenti ad hos ipsis excitandos alendosque spiritus habebant, adstantium voces Patrum, Præ cunctis audiebatur Azevedius loco maximè conspicuo medius proclamans: *Sola vera, & sancta est Fides Ecclesiæ Apostolicæ Romanæ: pro huius defensione sanguinem fundere beatum ducite. Ne vereamini hos Diaboli Emissarios Hæreticos Tyrannes. Horum furor in sola corpora desævit, nocere animis non potest.* Talia illum vociferantem sæpe torvis Latrones oculis intuiti, simul deiectis obstantibus, se admovere valuerunt, toto furore invadunt. qui primus eum ferro contiguum est nactus, altè sublatum ensem in ipsius, vi summa, deiecit verticem. Hoc ictu latè illi discissum cranium, vasto hiatu cerebrum ostendit. Isto ex vulnere nutantis, quatuor

57 Virtus ingens Lusitanorum in certamine iniquissimo.

58 Azevedij voces quæ vim Hæreticorū in ipsū vertерunt.

59 Vulneratus in capite & pectore quid moriens dixerit.

alij pectus haſtis traiecerunt. Tunc ille cadens, voce adeò contenta, ut inter pugnæ ſtrepitum varium clarè ac latiſſimè ſonaret, hæc effatus verba eſt. *Sunto mihi teſtes Deus, Angeli, & Homines, Me in Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ communione mori; pro Fide ac veneratione cunctorum eius Dogmatum ac Rituum.* Indignati Hæretici ea Profeſſione, extorquere ipſi è manu, quam tenebat, Deiparæ Imaginem fruſtrà ſunt conati. Tenuit enim illam, morientibus licet digitis, adeò fortiter, ut ipſi planè agnoſcerent, & ultrò Latrones faterentur, maiorem humana vim in corpore quinque fluminibus largè ſanguinem mittente, agenteque animam; indeque victi ac deſperantes abſcederent. Quamquam ex ijs quatuor alia coëgit cauſa recedere: Cæcitas ipſis eo momento divinitùs immiſſa, cuius extat teſtimonium ſcriptum D. Rodericij Archiepiſcopi Vlyſſiponenſis, qui ex oculatis didicerat teſtibus *a*. At eadem excitus Azevedij cadentis voce P. Didacus Andrada, dum eò converſus Patrem optimũ tot

60 Deiparæ Imago quam tenebat, ne morienti quidem extorqueri potuit

61 Percuſſores eius cæci fiunt.

a Vide Proceſſ. Rom. Ann. 1665.

tot vulneribus cruentum cernit occumbere, illùc rapitur veræ inſtinctu pietatis, ſe ſeque ſuperfundens, arcto collapſum ſtringit amplexu. accurrerunt pari affectu tracti Ioannes de Maiorga, Gonzalvus Henriquez, Emanuël Rodericius, & alij quidam è Noſtris Luſitanos Milites animantibus. Hi ſimul corripiunt deficientem alta vi vulnerum Azevedium, & ablatum deferunt infra Tabulatum, eum in locū, ubi reliqui Sociorum rei ſucceſſum opperiri orando iuſſi erant. Ibi Azevedius Didaco Andradæ Sacerdoti peccata confeſſus, ritè abſolutus ab eo eſt, accepta in pœnam, quam patiebatur, Nece. Tunc adſtantes circumſpiciens, ſpiritu, quantum potuit in defectione vitæ iam ultima, collecto. *Gratulamini mihi, Fratres,* ait, *beatiſſimam ſortem, & parem expectate: brevi intervallo præcedo vos: hodie omnes, quantum animo auguror, in Cœlo conveniemus, ad Ieſu & Mariæ conſpectum.* Ab his dictis oculos, caligare iam incipientes, vertit in, quam manu tenebat, Deiparæ Chriſtum Puerum geſtantis, Imaginem,

62
Defertur Azevedius adhuc ſpirans ſub Tabulatum ad Socios.

63
Ibiq; moritur.

in

in eoque aliquandiù fixus obtutu, expiravit.

IV. Eodem fermè, quo Azevedius cecidit tempore, Benedictus Caſtrius Crucifixi ſignum dextera elatũ geſtans in Proræ Caſtello verſabatur. Is ab initio certaminis Luſitanorum obiverat ordines concionabundus. Tunc audito ad Proram clamore ac ſtrepitu maiori, quòd illic ardentiùs pugnabatur ſub ipſis Soriæ Ducis oculis; cuius, ut dictum eſt, prætoriæ Navis prominens Roſtrum, Iacobeam ea parte Onerariam unco devinxerat: defendentibus tamen, & magno animo certantibus Luſitanis. Eò igitur in ſummo prælij æſtu Caſtrius delatus, alta voce, Crucem manu prætendens ſe ſe Catholicum, Eccleſiæ Apoſtolicæ Romanæ alumnum & filium profitebatur; increpans præterea Hæreticos & eorum deteſtans impios, ac phanaticos errores. Hoc illi, & viſu & auditu efferati, exploſis, quibus ſuccincti omnes erant, Scloppetis ſimul pluribus, tribus eum eminus plumbeis globulis traiecerunt. Nec deiectus is

64 Benedictus Caſtrius globis plumbeis & pugionũ mucronibus confixus in Mare deijcitur.

ta-

tamen, largè fluente licet cruore, eadem quæ priùs vociferans, & Chriſti Cruci affixi oſtentans effigiem, perſtabat. Vnde Hoſtes indignati vehementiùs, ad eum acceſſere multi undique, ac ſeptem octove pugionum ictibus cõfoſſum, nec tamen vel ſic loco motum, aut caput demittentem, ad extremum medio corpore correptum in Mare deturbarunt. At ſtatim ab aſportato, prout retulimus in interiora Navis Azevedio, unus Sociorum, qui erant illic, Didacus Perez Patria Nicenſis, quaſi ſolicitus ne ſtatio, ex qua Pater tot vulneribus deiectus fuerat, vacua maneret, generosè prodijt: & illam ipſam ad Mali primarij radices occupavit ſedem, eadem loquens, agenſque quæ dixiſſe ac feciſſe noverat Patrem. Profitebatur videlicet Fidem Eccleſiæ Apoſtolicæ Romanæ: qua voce converſus Hæreticorum qui proximus adſtabat, viſo efferbuit impotentiùs, quòd novum vultum hominis aſpexit veſte Societatis induti, eadem vociferantis, ob quæ Azevedius iſto in loco paulò ante confoſſus fue-

65 Didacus Perez haſta traiectus concidit.

fuerat. Ergo ira ſtygia inſtinctus, haſtam in eius pectus toto niſu incuſſit, cuius cuſpis per corpus tranſverberatum, in averſam partem exijt: cor illi traiectum, credibile eſt, nam illo uno ictu repentè concidit mortuus; ne verbo quidem prolato: poſtmodum Mari demerſus. Hic finis fuit Didaci Perez: cui dum viveret ſui mores ſupra modum amabiles *Dilecti* cognomen acquiſierant: & fuiſſe dilectum nõ minus Deo quàm Hominibus, tam invidenda conceſſa divinitùs ſors probavit.

66 Quatuor alij Socij diverſis locis in Mare deiecti ſuffocantur.

V. Qui cadentem Azevedium viderunt Socij, cum illo, ut dictum eſt, ad confirmandos Milites egreſſi, ſtatim omnibus omiſſis ad Patrem in ſupremo caſu quantum poſſent iuvandum accurrerunt. Sed eius periculum quinque horum, alijs intenti, & loco diſiuncti non ſenſerunt. Nimirùm præter modò memoratum Didacum Perez, alij quatuor Gonſalvus Henriquez, Emanuël Rodericius, Emanuël Paciechus, & Stephanus Zuraire, per diſſitas à Malo maximo Navis partes

eo

eò fortè momento variè diſtenti curis urgentibus, dum Catholicos ſtantes adhortantur, vulneratos curant, morientes oblato Crucifixi ſigno ad piè obeundum parant: dumque inter hęc Fidem profitentur ſuam, Calvinianam perfidiam obiurgant, diverſi à Diverſis Hæreticis, quibus bilem ea religioſa officia moverunt, correpti ac præcipitati de Navis margine, ſub aquis extincti ſunt. Sed non diù morte horum vacuum Socijs ſuperius Tabulatum manſit. Statim atque Azevedius efflavit animam eò revertentes, qui morientem curaverant, Ioannes de Maiorga, & Emanuël Alvarez, tumultu exaudito maiore in duobus ſuggeſtis Proræ ac Puppis, quæ Caſtella vocant, in ea ſe diviſerunt. Vtrique viſa mors Azevedij animos auxerat. Maiorga invectus in Caſtellum Proræ denſis illic Hæreticis ſe intrepidè miſcuit. Pileo erat clericali, ac veſte Societatis inſignis, Crucem manu pręferens: quibus ſatis indicijs agnitus, cum inſuper ſe Catholicum Romanum, & mori Chriſti cauſa paratum libera voce

67 Maiorga præceps in caput mergitur.

iactaret, à quinque aut ſex Piratis ſublimis in brachia levatus, prono capite demittitur in undas præceps. Acrior in adverſa Puppis Turri Emanuēlis Alvarez dimicatio fuit. Hic ſimul acclivitate ſuperata in ſummum evaſit, haud deterritus multorum & facie trucium, quos ibi reperit armatorum Hoſtium occurſu: ijs circumfuſum vidit Ducem ipſum Navis fortiſſimè pugnare, duoſque aut tres circà ipſum Luſitanos invicta item reſiſtentes cōſtantia. Ad hos Emanuēl ſigno Crucifixi altè prolato: *State*, ait, *animis fratres adverſus hos filios Diaboli, defendite Fidem Chriſtianam, certate pro Eccleſia Romana, &, ſi neceſſe fuerit, occumbite, ut bonos Chriſtianos decet, huius Chriſti memores qui pro nobis in Cruce clavis transfixus & lancea, ſpiritum cum ſanguine in Dei Patris manus emiſit.* Tum ad Hæreticos converſus: *Miſeror vos*, inquiebat, *Dei perduelles, Satanæ Satellites. infauſtè gaudetis felici ad horam ſcelere, æternùm cruciandi: dum hi, quos innoxios iniquiſſimè opprimitis, Necem momentaneam à vobis illatam mox commutabunt vita immortaliter beata.*

68 Emanuēlis Alvares verba fortia.

His

His ac ſimilibus obſtrepentem ſibi Alvarem, Piratæ furentes, dum occupatas adhuc certamine habent manus, trucibus ſubinde figebant oculis; quaſi magnum illi malum, ſimul vacare contingeret, minitantes. Conceſſitque poſt ſtatim, ad ſui pugilis coronam, Agonotheta Cœleſtis optatum iſtis Latronibus perpetrādi quod deſignarant maleficij otium. Nam opportunè ipſis contigit eo temporis momento Navarchum ultimam ſuæ Navis Arcem generoſiſſimè defenſantem, multis undique ac vaſtis perfoſſum plagis, collabi defectum ſanguine, quem largis dudum effluentibus hiatibus exhauſerat. Illum ſuperſtites ſuorum, unus atque alter raptim ſublatum extulerunt: aliò deportatum, prout liceret, curaturi. Tunc Campi iam Dominis Hæreticis, prima omniũ recurrit cura moleſtum interpellatorem ulciſcendi Ieſuitam. Emanuẽlem igitur cuncti ſimul unum invadunt, enſibuſque, quos ſtrictos adhuc & cruentos vibrabant manibus, vultum ei certatim exarant. pectus enim &

69 Navarchus generosè pugnãs multis plagis transfigitur & aliò transfertur.

cor transfigere parcebant, ne cruciatuum ei paratorum ſenſum repræſentata mors præverteret. Sic ſatis punctim cæſimque in ore ac facie conſcribillatum mucronibus gladiorum, humi ſternunt, ac ſuper expanſa illius crura cannas æneas Scloppetorum qui eis exonerati iam, & otioſi, circum dependebant, toto ferri pondere impingunt, impulſu addito quàm vehementiſſimo. Idem alij divaricatis & ſolo plano diductis faciunt brachijs, pondereque inſuper per inſultum pedum ſæpe immaniſſimè adiecto, crebrò repetitis ictibus oſſa illi tali ferinæ crudelitatis rabie, lacertorum & tibiarum, otiosè contuſa eliſerunt: ipſo interim non dicam, gemitus tenente, quod in tam acerbo tormento eſſet heroicum; ſed exultante ac Deum laudante: cuius ubi ſic molendi Tortores ſatias cepit, unus eorum pede tractum admovere margini deturbandum in aquas parabat, cum alij prohibuere: *Sine*, aientes, *Ieſuitam doloribus confici*. Relictum Fratres ſub foros deportarunt in locum ubi congregati

So-

Socij ſtabant. Hic noſtros circumfuſos & commiſerando conſolantes, lætis ille circumſpectans oculis: *quin*, ait, *gratulamini mihi potius Fratres, & pro me Deo gratias agite. quindecim annis in Societate vixi, decem totis Miſſionem Braſilicam ambivi, meque ad illam comparavi: omnium, quos illo ſpatio, aut tota vita pertuli, laborum vel ærumnarum, una hæc (fateor & intimè gaudens ſentio) una, inquam, hæc mihi Chriſti cauſa illata mors, longè ampliſſima merces eſt. Tormenta hæc corporis, deliciæ animi compenſant, imò, ut verè dicam, incomparabiliter exuperant: coguntque ultrò bona Fide profiteri: reddi iam nunc mihi abundè, promiſſam in Evangelio centupli pro uno vicem.*

70 Eius admirabilis fortitudo & cantus.

VI. Talia Emanuële ad flentes Socios loquente, deſcendunt in Alvum Navis plenè iam Victores ſupremi Tabulati Hæretici. Hic illis primus occurrit agens animam ex vulneribus Navarchus; quem tres quatuorve Noſtrorum ad piè moriendum animabant, oblata ei Chriſti morientis & Virginis Matris effigie, quas genibus ipſi flexis nudo vertice venerabantur.

Ea

71 Navarchus immaniſſimè trucidatur.

Ea Impij cernentes: *apage Papiſtas Idololatras*, exclamant. Statimque unus lentè deficientem Navarchum infixo in cor pugione conficit; ac ne locum occuparet in mare deijcit. Hinc ſe accingunt ad puniendos, quaſi deprehenſos in flagranti, veneratores Sacrarum Imaginum, in eorum potiſſimùm ſævientes capita; propterea quod hæc illi ante Chriſti & Mariæ ſimulacra demiſiſſe adorando viderant. Blaſium igitur Riberam trucidarunt, cranio per incuſſos validè ac crebrò enſium capulos, contuſo, quoad teſta diſſiliret, cerebrumq; diffflueret. Statim mortuo Mare Sepulcrum fuit. Iuxta erat Petrus Fontura. Huic vaſto ictu acinacis maxilla inferior cum lingua exſcinditur. ita volutantem in proprio ſanguine relinquunt, aliò properantes. In diſceſſu tamen unus fronti Antonij Correæ, ante Chriſti ac Mariæ Imagines inclinatæ; ſupernè tota vi dexteram impegit ferreo enſis manubrio prægravem. Iuveni vertex livido tubere intumuit: adeò fortiter dolorem ferenti, ut renidens ad Socios quereretur

72 Tres Socij qui eum ad piè moriendum iuvabant, ob hoc ipſum excarnificantur.

tur de ſui capitis duritie, unde cruor Chriſto libandus tanto ictu exculpi nequiviſſet. Hoc articulo rerum qui adhuc ſupererant Luſitani Milites & Nautæ, Navarcho, ut dictum eſt, interfecto, ſui ac Navis univerſæ deditionem Piratis fecere. Horum illi obſequium admiſerunt vultu placido, timere de cætero vetantes: blanditijs quinetiam additis. nam qui abſentis Soriæ locum inter ingreſſos Iacobeam Onerariam Centurio tenebat, Primarios ſe ſe dedentium humana porrectione dexteræ, reliquos omnes dulcibus appellationibus Amicorum & Fratrum honoravit: excipiens tamen Ieſuitas ab ea gratia: palamque imperans, ſegregarent ſe ab illis: quin & aſſignata deditijs Externis parte quadam Navis, ubi hærerent; duos illis Milites appoſuit cuſtodes; dans in mandatis, ne Ieſuitarum quemquam penetrare ad hos ſinerent: nec viciſſim horum ullum inde prodeuntem immiſcere ſe illis.

73 Navis Iacobea Piratis Hæreticis deditur.

VII. Poſt hæc ſic conſtituta, Poſſeſſionem expugnatæ Navis Victores in-

ineunt, conclavibus eius omnibus & receptaculis luſtrandis. Id aggreſſi agère, in locum veniunt, ubi Socij ſuperſtites circum Azevedij Cadaver ſtabant, cui iacebat ad latus, hinc quidem Emanuël Alvares fractis brachijs & cruribus, illinc Petrus Fontura ſanguinem faucibus profundens, amputata mandibula, & lingua ſecta. Offendit immanes animos pietas, qua Noſtros videbant, partim venerari Patrem mortuum, partim Fratribus animam agentibus condolere. Vt ijs igìtur utriuſque officij materiam ſubtraherent, primùm fœdè laceratum propè iacentem Petrum Fonturam complexu levant, multiſque malis verbis additis, è Navis margine in fluctus ſpirantem adhuc, ut erat, eijciunt. Tum verſa rabie ad Azevedij Cadaver, iterùm ei conati, quam manu adhuc tenebat, Deiparæ Imaginem eripere, non minus tenacem Defuncti manũ, quàm vulnerati paulò priùs experti fuerant, ſenſere. quare nequidquam in hoc aliquamdiù luctati, tandem ſucceſſu deſperato, invictum mortuũ

74 Petrus Fontura è vulneribus animam agens in fluctus proijcitur.

unà

unà cùm iſto ſuo, quod fortis dexteræ nexu ineluctabili arreptum, Orco, & huius Miniſtris fruſtrà ſemper invidentibus, obtinuit, Trophęo Sacræ Tabulæ, Deiparam ex Evangeliſtæ Pictoris Archetypo expreſſam referentis, in Mare devolvunt. Hic verò res mira ſpectantium cupidè multorum diù oculos tenuit. Extendit ſpontè in Crucis formam brachia, ſimul aquam attigit, Azevedius extinctus; & dextera nihilominus Dei Matris effigiem extollente, longo ſpatio ſupinus, Crucifixum aſſimulans, innatavit æquori. Multa in his naturæ vim excedunt. Primùm enim cum exanimata recens corpora in gurgites iniecta fundo ſubſidant, iſtud eminuit ſe ſe oſtentans in ſuperficie: deinde brachia in partes contrarias expandere, in eoque ſitu conſtanter habere, quis non intelligit, vivi & valentis eſſe opus hominis, non Cadaveris exanguis, ac ſenſu caſſi? Denique compreſſu valido digitorum non prehendere ſolùm, ſed & altè tollere, lateque per otium monſtrare, molem ſatis gravem, qualis fuit tripal-

75 Azevedij corpus in Mare proiectũ Imaginem Deiparæ Dextra tenens mirabiliter brachia expandit in Crucis formam.

maris tabula formam Divæ Mariæ Puerum Ieſum in ulnis geſtantis exprimens, nemo prudens non fatebitur, pro ſpecimine habēdum minimè dubio virtutis humana ſuperioris. Atqui de veritate quidem facti dubitare non ſinunt diſertæ teſtificationes plurimorum, qui viderunt: & ex memoria recenti, cùm apud Inſulam Materiam, tùm Vlyſſipone & alibi, rem ita fuiſſe geſtam ſe ſe ſpectantibus, ſæpè ac conſtanter aſſeverarunt. Ex quibus ſe audiviſſe multi viri graves coràm Delegatis à Sede Apoſtolica Iudicibus, prævio iureiurando, conteſtati ſunt: prout uidere eſt in Actis legitimis, quę extant Quæſtionum, autoritate Vrbani VIII. Sum. Pont. Conimbricæ, Eboræ, Bracaræ, in Luſitania, & in Vrbe S. Salvatoris ad Bayam Omnium Sanctorum Braſiliæ Metropoli, habitarũ. Vt omittam autoritates Libris in vulgus editis perſcriptas Scriptorum magnæ exiſtimationis plus triginta, & teſtimonia iurata circiter quinquaginta Virorum fide dignorum, è ferè cunctis Europæ Nationibus Romæ iuridicè in-

76 Quanta Fide conſtent hæc mirè geſta circa Azevedij corpus exanime.

Proceſſ. Ebor. et Bracarę An. 1631. Conimb & Bay. 1632.

Proceſſ. Rõ. An. 1665. & ſeq.

Digitized by Google

interrogatorum à Delegatis Arbitris ſpeciali autoritate Alexandri VII. Sum. Pont. è quorum partim Aſſertionibus in lucem datis, partim iuratis Teſtimonijs, certò intelligitur, viguiſſe iam inde ab illo tempore, & perſeverare hodieque famam de hoc ubique Gentium publicam. Cæterùm poſtquam ita diù fluitaſſet Azevedij Corpus exanime, nocte quæ eius necem inſecuta eſt, fluctu admotum Navi, facultatem præbuit pio cuipiam Luſitano excipiendi ex eius manu ultrò iam cedente, Imaginem Deiparæ, quam ille clàm habitam, ne ab Hæreticis diſcerperetur, Noſtris poſtmodũ in Inſula Materiæ reſtituit; Vnde illa in Braſiliam miſſa, hodiè in Templo Collegij Bayenſis aſſervari dicitur, obſignata veſtigijs cruentis digitorum Azevedij, mordicus eam' in morte & poſt mortem retinentium.

77 Imago Deiparæ quam Azevedius mortuus tenuit, in Braſiliam delata.

Digitized by Google

CAP. V.

Alij Triginta Societatis Ieſu Religioſi occiduntur. Sententia in eos Pronũciata Soriæ Archipiratæ qua diſertè exprimitur, eos Necari iuſſos odio Catholicæ Religionis.

1. HActenus narratis quę contigerunt in Expugnatione violẽta Iacobeæ Onerariæ per Hæreticos Piratas: ordo rerum exigit, ut modò referamus, quæ ab ijſdem Hæreticis Victoribus, ſedato deinde conſilio, ſtatuta & acta ſunt. Poſtquam vidit Soria ſuos haud dubiè prævalere intra Navem, quam invaſerant, hoſtilem, relaxato ferrei harpagonis uncino abiunxit Roſtratam ſuam ab Oneraria, quam,

quam,uti diximus,arripuerat: ſtanſque in proximo,ſuis mandavit, ut quãtum prædæ, Hominumque intùs reperiretur, ſedulò exploratum ad ſe deferrent. Ipſe interim amiſſorum eo conflictu numerum recenſens; comperit, omninò triginta Suorum perijſſe, partim intra Naves proprias occiſos exploſione prima hoſtilium tormentorum, & varia eiaculatione plumbearũ glandium è Nave oppugnata, partim dum in hanc inſilire conantur,in Mare lapſos; aut poſtquam intrò irrupere, manu,teliſque reſiſtentium confectos. In ijs, ut iam indicavi, unum longè ſuper omnes deſideravit ſibi cariſſimũ Ioannem Bochardum; cuius in ultionem Necis haud exiſtimans ſufficere quindecim circiter Luſitanos, ipſo in his Navarcho numerato, quot occubuiſſe in certamine conſtabat; decrevit, quos è Superſtitibus cognoviſſet ad Bochardi trucidationem peculiaris aliquid operæ contuliſſe, hos utique à venia Deditis conceſſa exceptos, cariſſimo defuncto inferias mittere. In id igitur,qui inquirerent, & comperta re-

78 Soria Onerarię *Victor* Bochardi qui in eius oppugnatione occubuerat,Necem ulciſcitur.

renunciarent, allegavit. quibus iussa exequentibus, Piratę Victores Navem captam, lustrare, scrutarique intimè pergentes, moniti à Nautis sunt: excreviſſe aquam in sentina, quod per tumultum prælij nemo ei minuendæ attendiſſet, & novis ea rimis, tormentorum in Navem Hoſtilium incuſſione factis, copioſior influeret, non sine periculo demerſionis, ni citò ſubveniretur. Hac illis re ſolicitis, commodè in conſpectum occurrunt Socij reliqui, unum omnes in globum collecti: nam ſimùl eſt debellatum, quotquot ſuperfuerant è ſparſis, ut dictum eſt, per Manipulos Pugnantium, hortandi gratia, reliquis ſe aggregarant: & duo qui languentes lecto attinebantur, Gregorius Scrivanus, & Alvarus Mendez, ne occaſionem diù deſideratam impendendæ Chriſto vitæ amitterent, eluctati ſpiritus fervore debilitatem carnis, ſtratis ſe corripuerant, & veſte Societatis raptim induta, coniuncti alijs ſtabant. Hos ſimul univerſos Hæretici, omni primùm contumelia verborum rabioſiſſimè inceſ-

79 Triginta Socij ab Hæreticis immaniter vexati.

ſe-

ſerunt, Canes Papiſtas, Catharmata, Peſtes, appellantes: deinde pugnis, calcibus, alapis cædentes, fuſtium ictibus ad antliam abigunt, ibique ut hæreant præcipiunt, additis minacibus mandatis, trahendi ſine ceſſatione, exhauriendique ſtrenuè Sentinam.

II. Eò illos trudentes, cum ſequi non poſſet, cruribus utique confractis, quem ſecum habebant Emanuël Alvarez, nec ſolus deſeri deberet, portatus à Socijs eſt, extenſuſque illic propè ſupra quandam arcam. Ille, oblitus dolorum, Fratres animabat, læto vultu conſolans; quoad auctis motu angoribus, paulò poſt deficere ſe ſentiens, rogavit, ut ſibi Symbolum Apoſtolicum recitarent, ac pro ſe orarent. Id dum fit, ſupervenere quatuor aut quinque Hæretici, qui viſo Emanuële, dixerunt: *nempe hic eſt, qui ſuprà foros, dum ibi prælìaremur, Papiſticam ſuam fidem profitebatur, vociferans, & noſtræ maledicens, etiam procax non verebatur inſultare nobis? auferatur, & eſca piſcibus donetur.* Ita pede contemptim apprehenſum, traxere ad Navis oram, ubi unus eorũ com-

80 Emanuëlis Alvaris crudelis mors patientiſſimè tolerata.

complexu ſublatum exturbavit in fluctus. Hæc nova lugendi cauſa ſuper tot alias congeſta, non potuit tamen dejicere in triſtitiam generoſos animos Superſtitum Sociorum. Perſtabant alacres omnes, & ſervili miniſterio trahendæ antliæ mira frontis ſerenitate ſecuri defungebantur, Deum laudantes, Ieſu, Mariæ, aliorumque Superum opem implorantes, Fidem Catholicam profitentes, ſe ſe invicem ad fortiter moriendum adhortantes. Vrebat ea ſæpius animadverſa tranquilla fiducia væſanos Piratas: quam, ut felle turgebāt Satanici livoris, haud ferre inultam ad extremum potuere. Ergo poſtquam egeſta iam è fundo Navis aqua plurima, periculum demerſionis abeſſe viſum eſt, Noſtros iuſſo inſtantes operi probris adoriuntur, migrare illinc imperant, & in gurguſtium ſub Proræ Caſtello ſitum, magno convitio compellunt, pugnis obiter, ac calcibus trudentes, enſeſque vagina tectos adhibendo vice fuſtium, humeros eorum, ac latera pulſantes. Illo itinere cum eſſet pro numero tot

ſimul

simul gregatim abactorum peranguſtus tranſitus, coactus eſt unus Sociorũ Emanuël Fernandez capſam quandam ad latus Navis iacentem incendere. Erat hæc feneſtræ in mare patenti contigua. Rapit inde occaſionem indulgendi ferali odio quidam, propè adſtans Hæreticus; ac validè impulſum à latere luvenem cum immani cachinno in fluctus præcipitat; ſic Fernandez nandi rudis cito eiectam è corpore, præfocantibus aquis, victricem animam Cœlo appulit. Perductos mox iuſtra Proræ, quod vocant, Caſtellum reliquos omnes Socios diri Tortores, primùm minaciter iubent talares veſtes Societatis proprias exuere, contuleruntque multi undique ipſorum non mollem operam in ſingulis ſefuitico, ut aiebant, ferali & ipſis invilo iſto ſpoliandis indumento. Ac pileos quidem clericales magno ludibrio raptos iactabant, conſpuentes, calcantesque; tum in quibus, tegmine, capitis ablato, viderent Eccleſiaſticæ ipſis exoſſimæ tonſuræ ſigna, orbiculari ſpatio in faſtigijs raſo, excandeſce-

81 Emanuël Fernandez in Mare dejicitur ab Hæretico.

82 Reliqui Socij contumelioſè ſpoliantur, & vexantur.

Digitized by Google

bant ſacrilega rabie, tundentes eos in deteſtationis indicium. Qua ex cauſa colaphorum ſæviſſima procella in Didacum præ cæteris Andradam incubuit, quod hunc, utpote Sacerdotem, latiori raſum orbe, ſummo in vertice, conſpexiſſent.

III. Tali vice rerum, acceptis in ſua Roſtrata Iacobus Soria, quas confici, & afferri ad ſe mandaverat, rationibus omnium rerum, & capitum in Navi expugnata repertorum; adiecto indicio boni ſtatus Onariæ nuſquam irreparabiliter læſæ, & ſuis ſanis membris, ſufficientibuſque armamentis, prætereà Miniſtris ac Nautis, ad curſum uſumque omnem benè inſtructæ, ante omnia decrevit: eam ſibi ſervare, adiunctamque ſuæ Claſſi Rupellam ducere. Ad hoc elegit certum è ſuis Militibus numerum, Duce cunctis præpoſito, quem Navis captivæ novum Navarchum declaravit. Hos in eam tranſire, & illi eſſe præſidio, præcepit. quia verò ab ijs, qui explorata cũcta retulerant, cognorat, coquinæ miniſterium in totam illam Navem, pe-

penes Ieſuitas fuiſſe, qui ſibi ab initio ultrò ſumpſerant, in exercitium caritatis, officium cibos coquendi univerſo comitatui Vectorum, atque Nautarum, præſertim ex morbo, aut vulnere laborantium; ne tam neceſſarij parte obſequij, cui ſupplementum in promptu haud eſſet, novi Iacobeæ Onerariæ Præſidiarij carerent, permiſit, ægrè licet ac ſubinvitus, ut ad Culinæ famulatum, unicum è Ieſuitis minimum & abiectiſſimum omnium, modò ſatis ad id valentem, cædi exemptum ſervarent. Præter hæc, quibus datum fuerat negotium inquirendi de interfectoribus Ioannis Bochardi, retulerant: illum confoſſum ab eo, qui titulo Magiſtri autoratus in Iacobea Navi fuerat: cui in hoc opitulatus ferebatur Faber quidam lignarius è familia Nautica: hos nominatim ambos ad ſe adduci Soria mandavit, adiecto tertio Simone Acoſta. Huius evocandi hæc fuit cauſa. Renunciaverant ad explorandum miſſi, eſſe inter Ieſuitas Adoleſcentem ſtatura & vultu præ cunctis liberali præferentem indolis ſpecimẽ

83 **Vnus è Socijs coquus iuſſus ab Archipirata Soria ſervari.**

rarę,qui etiam videretur ex ampla eſſe familia. unde lytri nomine multum exprimi pecuniæ ab eius Propinquis poſſet. Nec fruſtrà fortè ſperaretur teneræ Puerum ætatis averti ab eius ſuperſtitionis profeſſione poſſe, nec non ad Calvini Sacra traduci. Miſſa ergo properè à Thalaſſiarcha Scapha, novum Navarchum cum ſuo Manipulo captæ invexit Onerariæ, proque ijs popoſcit, Magiſtrum Navis, Fabrũ Lignarium, & Simonem Acoſtam. Conquiſiti ſtatim omnes, & traditi ſunt: ac Simon quidem, ut erat è recenti ſpoliatione,nudo capite cum ſola interula & femoralibus: ſed euntem habitu ſic indecoro, miſeratus ex Amicis, unus Vectorum, Luſitanus, Chlamydem ei fortè obviam, & galerum iniecit.

84 Simon à Coſta unus è Socijs cur accerſitus à Soria.

IV. Quid his evenerit in tempore reddetur. Nunc enim memorandam ordo rerum obijcit Soriæ Tyranni capitalem in Chriſti Confeſſores ſententiam. Huius ille pronunciationem, aut promulgationem nulli committendam Interpreti vel Præconi ſtatuit.

Suo

Suo palàm ore dignum credidit efferre. Igitur, Roſtrata ſua lateribus Captivæ Onerariæ, quàm proximè potuit, admota, ex alto conſpicuus Archipirata, facto manu ſilentio, cunctis, qui utramque complebant Navim attentè audientibus, effatus eſt hæc, verbis totidem, exceptis à præſente Gregorio de Oliveira, uno tunc è Vectoribus Navis Iacobeæ, ex quo iam Sacerdote ſe accepiſſe iuratus affirmavit Bernardus de Fonſeca, cuius Teſtimonium ritè perſcriptum extat in Actis legitimæ Quæſtionis de his habitæ Conimbricæ An. Chr. 1632. Conteſtantibus idem alijs plurimis, ut paſſim videre eſt in Tabulis aliarum Quatuor Quæſtionum Bayenſis, Eborenſis, Bracarenſis, & Romanæ: ex quorum omnium mirè cõcordibus affirmationibus omni certitudine conſtat: Soriam ſuos tunc Milites, qui Navem Iacobeam Victores obtinebant, hac planè oratione allocutum: *Interficite iſtos Papiſtas Canes Ieſuitas, qui proficiſcebantur in Braſiliam ad diſſeminandam illic falſam Doctrinam, & ſeducendos miſeros Braſilienſes: proïcite*

85 Sententia à Soria pronunciata in Socios.

cite omnes in mare: cavete quiſquam ſuperſit è Porcis hiſce Ieſuitis. Poſt hæc vultu minaciſſimo edicta, receſſit. nec momento, eius Satellites ceſſarunt mandata exequi: fuerant Noſtri omnes ſtatim ab illa, de qua diximus eorum expoliatione ſub Proræ Caſtello facta, iterùm reducti ad Antliam: denuoq; iuſſi exonerandæ Navis alvo dare operam. Id agentes illos multi undique concurrentes Hæretici ambiunt. Fortè qui primi venere, reperiunt Didacum Andradam audiendis Sociorum confeſſionibus, ad Necem imminentem ſe comparantium, vacantem. Hoc enimverò Calvini Sectarijs bilem atrociter commovit. Statim duo treſve dextra ſtrictis pugionibus armata, læva corripiunt Andradam: *& tun', inquientes, audes nobis præſentibus Papiſticas haſce ſuperſtitiones exercere?* ſimul ea dicendo multis cõfodientes mucronum ictibus, iam expirantem è proxima feneſtra in mare proijciunt. Interim cui data erat cura eximendi Neci unius è Socijs ad ſervile officium Culinæ, ſingulos attentè intuitus, Adoleſcen-

86 **Andrada ob auditas Confeſſiones, à Calviniſtis trucidatur.**

ſcentem in his notavit validæ habitudinis & lacertoſum, vultu fuligine infecto, necnon calloſis manibus. Huic ſeorſum ducto: *Nempe tu*, ait, *horum Presbyterorum ollas tergebas?* fatentem, ſecrevit à turba cæterorum: Sic tamen ut ex propinquo cerneret Necem multorum è Socijs, qui è feneſtra loco Antliæ vicina poſt Andradam deiecti ſunt. Primi horum fuere Dominicus Fernandez, & Antonius Soarez. Hos Hæretici ex ætate provectiori ſuſpicati Sacerdotes, multis pugionum ictibus foderunt, in pœnam, ut aiebant, Miſſæ Papiſticæ cantatæ, auditarum Confeſſionum, Cõcionum habitarum. Quos videbant imberbes adhuc, non dignati vulnerare de feneſtra deturbabant. Erat alia in eodem plano, ſed paulò ab Antlia remotior, feneſtra, ad quam ab alijs Hæreticis reliqui Sociorum interficiendi ducti ſunt. His quid ſit actum non adeò diſtinctè videre Ioannes Sancius potuit: audivit tamen mox à Nautis Luſitanis, qui è propinquo ſpectaverant, pari modo confectos univerſos: maiori-

87 Dominicus Fernandez, & Antonius Soarez pugionibus cõfoſſi ob munia Sacerdotum obita.

88 Alij Socij partim confoſſi demerguntur, magna edẽtes ſigna religioſę pietatis.

ioribus videlicet uno prius, alteroque libatis uulnere, Iunioribus citra plagam in aquas iactis. Referebant porrò Nautæ ijdem Sancio de remotius ab eo confectis, magnas omnes edidisse in supremo casu significationes religiosæ pietatis, sublatis in Cœlum oculis, iunctis manibus, aut formam Crucis exprimentibus, Iesum, ac Mariam invocantes, professentes, pro qua moriebantur, fidem; & quod Deo permittere placeret, quantovis ipsorum damno, in se fieri, gratulanter acquiescentes: quorum ipse paria obseruauerat in coram se mactatis. Peractâ porrò à Sanguinarijs hisce Actoribus Tragœdiam hanc totam cædis Sociorum, cũ immani significatione inenarrabili furoris, referebat idem Sancius. Nam inflammati rabie, inter irruendum, & circumcursandum, frontes sibi, quasi phrenetici, tundebant, ardentibus oculis, blasphema maledicta buccis impurissimis vomebant; atque omni gestu, motu, incessu, horrendum debachabãtur, planè furialibus intemperijs: ut hinc fides accedere videatur singulari

89 Execrabilis rabies Carnificũ Hæreticorum.

aliàs

Proceſſ. Brac. fol. 33.

aliàs teſtimonio, quod extat ritè perſcriptum in Tabulis Quæſtionis Bracaræ celebratæ An. 1631, Petri Diaz Miniſtri publici notæ gravitatis: qui coràm Delegatis à Summo Pontifice Vrbano VIII. Arbitris, juratus affirmavit: ſibi eſſe compertum: unum è Socijs Azevedij, dum ij in Mare ab Hæreticis è Navi capta iactarentur, fuiſſe ligatum ad os extimè prominens tubi maioris æneì, dum tubus idem fartus nitrato pulvere ac globo ferreo, igni à tergo admoto exploderetur: unde iſtius Religioſi hominis corpus, in mille diſcerptum fruſta toto latè mari ſparſum eſt. Hæc ille ibi.

90 Vnus Socioru ligatus ad os tormenti ænei diſploſo inue globo diſperſus in fluctus.

V. Hic iam fortunati Adoleſcentis, qui eiuſdem in locum Ioannis Sancij obrepens, dilatamque huic coronam occupans, quadragenarium abſolvit Sociorum pro Chriſto cæſorum numerum, virtus, & ſors beata memoranda eſt. Solverat ſub initium Maij ex Vrbe Portus ſua Patria, in comitatu Avunculi Navarchi & Domini Iacobeæ Oneratiæ, probus, honeſteque ac liberaliter educatus Iuvenis, tenera

nec militari adhuc ætate ; *Sanctus Ioannes* vocabatur; vèl potiùs *Sanioannes*, uti vulgò mutilum id nomen efferri ſolet, crebrò tritum uſu per illam Vrbi Portus cõtiguam Interamnanam Regionem, Durio inde clauſam, hinc Minio. Huic, ut erat ingenuæ indolis,& facilè ſequacis ad rectè monſtrata mentis, mirificè viſu primo probata eſt Azevedij ac Sociorum, quos in eandem Navem Vlyſſipone vidit conſcendere, modeſtia, vitæq; totius compoſitiſſima ratio. Illo igitur octiduo, quo à Tagi oſtio ad Inſulam Materiam navigatum eſt, audiebat avidè quotidiè concionantem Azevedium, Litanias recitanti, ad Aram Sacra cerimonia fungenti, piè ſemper aderat. Mox & illo uti cepit conſcientiæ Arbitro, nec ægrè ab eodem impetravit, ut admiſſus interdùm intra ſepta, quæ ſibi ſuiſque, Religioni quietiùs exercendæ, circumdederat, ſecretioribus Exercitijs, orantium ſimul, aut Collationes de Aſceticis rebus arcanas habentium, intereſſet. Ita dierum uſu aliquot perſpecta innocentia, & pro-

91 Sanioannes Adoleſcens in Navi Iacobea Sociorum exẽplo capitur.

bi-

bitas tot tam unanimi concordia, tanta invicem verecundia, tam amabili demissione unà viventium Fratrum, cepit optimum Adolescentem, planeque perpulit ad sibi optandum istius Instituti consortium. Iam tum ergo ante appulsum ad Materiam Insulam ab Azevedio multis precibus contenderat, se se ut suæ Cohorti accenseret, dignaretur. nec planè is negaverat. tantum causatus parùm commodæ tantæ inceptandæ rei maritimi cursus, & Navalis Diversorij tempus ac locum, spem fecerat, si umquam Deo iuvante Bayæ Brasiliæ Portum incolumes attigissent, Domui Probationis illic sitæ se se illum transcripturum. Adhæreret interim quàm velliet intimè Socijs, seque pro uno illorum ferret, haberetque; animo quippe religiosam professionem censeri, non vestie. Ex eo momento individuam San-Ioannes cum Nostris Societatem conversationis instituit. totos exigebat apud hos dies, & præter quam cibum, & somnum apud Avunculum sumebat, de cætero à primo mane ad multam

92 Admitti in Societatem postulat, dilatus, vivere cum Nostris finitur.

tam noctem miſtus Socijs, eos orantes, ſacræ Lectioni, aut Meditationi operam dantes, flagellantes ſe ſe quin etiam, & cætera quotidiana religioſæ conſuetudinis officia obeuntes imitabatur, inexplebili dulcedine pietatis. Itaque in diſceſſu à Materia illam in Templo habitam denunciatricem imminentis Martyrij concionem audijt Azevedij, ſacramque cum cæteris ex eius tunc manu Euchariſtiam accepit, eo animo, quo à Confeſſoribus olim, ante infeſta Idololatrarum Tribunalia producendis percipi ſolitam S. Cyprianus ſcribit; parata ſcilicet voluntate rependendi Chriſto ſanguinem pro ſanguine. Idem apud Terzacortium omnium ibi, quæ retulimus, Actorum in præparationem ad Necem proximam, vel in primis fuit particeps. Denique oppugnari iam cepta Iacobea Navi, ſub Tabulato in cœtu Sociorum illic ab Azevedio hærere orando iuſſorum, manſit ipſe quoque, ac inde translatos, uti narravimus, ad Antiam, ſequi voluit. Sed pro ſæculari de veſte agnitus, à Victoribus iam

Na-

Nave dedita Piratis, excluſus illinc eſt, quorum duo illum treſve circumſtantes, humaniter monuere, ne ſe iſtis admiſceret venia exceptis. ac reluctantem nihilominus conantemq; irrumpere, Cuſtodes tunc quidem repulerunt. Excluſus hinc locum repetijt. Vbi expirantem viderat Azevedium, & ut erat illa plenus imagine, nec dubitabat, quin Patris Optimi anima beata eo eſſet loco, unde ipſum audire iuvareque poſſet, credibile eſt, promiſſam ſibi ab eo admiſſionem in Societatem repræſentari popoſciſſe. Hic orans, ire paulò poſt vidit ſub Proræ Caſtellum abductos ab Antlia Socios, accurrenſque ſe ijs denuò adiunxit. Verùm depulſus iterum eſt à clementer Victoria utentibus Piratis, benevoleque ſuadentibus, frueretur conditionis oblatę fortuna. Vitam ipſi conceſſam. cur ſe iret perditum, ſtatum ſuum ſecurum ſorti horum longè ſequiori admovens, non dubio periculo nimis ipſi exitioſi contagij. Flens ea ille, renuenſque aſpernabatur: adeoque ſpoliatos poſtmodum Socios cùm ſe-

93 Capta Nave bis ſeparatus per vim à Socijs, ſe ſe ijs toties iterùm iũgit.

ſecundò angariarentur ad Antliam, ſequi tentavit: fruſtrà tunc quoque, vi utique amica retractus, ad miſerationem inflexorum, & benè ipſi conſulere putantium Piratarum. Poſt quod ſecum deliberanti mens iniecta Iuveni eſt, factu optimum fore, ſi veſtem unam Sociorum è multis ſub Proræ Caſtello, ubi fuerant exuti, temerè abiectis, tolleret, ſibique aptaret. Nec diſtulit cogitatum exequi. Eo fortè momento temporis pronunciata Soriæ Archipiratæ ſanguinaria in Socios ſententia, cum multi certatim in eos Hæretici ea, cuius ſupra memini ferocia, irruerent, facilè Sanioannes, nemine in tanta trepidatione prohibente, globo ſe Sociorum inſeruit, & veſtis novæ obtentu illos fallente, qui priùs ipſum agnitum retrahere à perieturorum conſortio ſtuduerant, pro uno haud dubiè Ieſuitarum habitus; ſicque, quam concupierat Coronæ cum ipſis Societatem unà in Mare demerſus, eſt adeptus.

94 Veſtem Societatis nactus induit.

95 Et in Mare cũ Socijs in præceps iacitur.

VI. Reliquum Diei iam ad veſperaſcentis, tam in captiva Nave Iacobea,

bea, quàm in Victrice Prætoria Soriæ, ab Hæreticis transactum est, inspectione & exportatione prædæ, quippe scrutatione curiosa detecti Falces mercium pretiosarum, quæ fuerant peculia Institorum plurium, Navim, ut dictum est, Iacobeam ex dimidio locatam habentium: Scaphis in Rostratam transferebantur; Soria partem quandam istarum Manubiarum in Donaria spargente, quibus quorumdam è suis perspectam in expugnanda Oneraria fortitudinem impensè laudans remunerabatur. Per eam investigationem conditorum alvo captæ Navis onerum, ad Patrum quoque supellectilem ventum est. Tota illa erat Ecclesiastica, comprehensa capsis aliquot vasa, vestes, libros, Imagines sacras, ad ornatum Templorum, & cerimoniarum miniisteria continentibus. Accedebant, vis magna cerearum Agni Cœlestis iconum, cruciculæ, numismata vultus Christi ac Sanctorum referentia, globuli piaculares, &, quæ præ cunctis æstimabantur, Reliquiæ veterum Martyrum: dona pleraque par-

partim à B. Pio V. Sum. Pont. partim ab alijs Aulæ Romanæ Proceribus, Amiciſque ſortis omnis diſcedenti ab Vrbe Azevedio collata. Iſtiuſmodi rebus refertam Arcam, cum ad ſe delatam reſignari Soria iuſſiſſet, aſpectu primo abominatus, & contemptim calce impacta reijciens, *Apage*, ait, *ridiculum choragium Scenæ Papiſticæ; abijcite ac corrumpite totum iſtud, uti dignum eſt, deliræ Superſtitionis inſtrumentum*. Irruit ſtatim in Ciſtam his auditis profana illa fæx Hæreticæ Militiæ; atque ut erat Victoriæ gaudio in effuſam ſoluta hilaritatem, certatim inde quiſque quidvis obvium rapiens, diſcurſu per Navim inſano traducebant, procaciſſimis cachinnis irridentes. Conſputabantur inter obſcœniſſima convitia & blaſphema maledicta Sanctiſſimæ Cœlitum Imagines, Pyxides plenæ Cereis Agni Dei ſigillis effundebantur in pavimentum, & largo riſu calcabantur. Fuit cuius in manus altiùs ſcrutantis venit Simulacrum è ligno affabrè laborato Chriſti Crucifixi, ſtaturæ maiuſculæ. hoc ille impius ſatanico

96 Verba impia Soriæ blaſphemantis ad conſpectum ſupellectilis Sacræ.

97 Crucifixi effigies confoſſa, aliæ Sacræ Imagines varijs contumeliis affectæ.

nico aliquandiù incomitiatum ludibrio, denique pugionis multis ictibus confodit. Alius curiosè involutam explicans materiæ particulam, cum ex inscriptione intimè reperta cognovisset, fragmentum esse veræ Christi Crucis, postquam illud profanus impurissimis temeravit manibus, & ore pollutissimo conspuit, ad extremum flammæ admovet: ac propè illic adstanti Simoni Acostæ insultans dixit. *Vide, Papista, quàm facilè ardeat!* Nec segniùs, qui erant in Navi Iacobea, cognito Soriæ de Sacra Iesuitarum supellectili abolenda mandato, reliquas effringunt cistas, indeque promptos piaculares globulos, & quæ vocamus Rosaria, sigilla Sanctorum ænea, cruciculasve, plenis manibus per foros seminant, aut in Mare proijciunt. Ex Arcę eiusdem fundo Scriniolum eruitur insigne hac exterius epigraphe: *Caput unius Sanctæ Vrsulæ Sociarum à Summo Pontif. Pio V. datum*. Hic verò insolentissimè triumphavit Hæretica petulantia. Diffracto tegmine productum venerabile Cranium fœdo

Fragmentum veræ Crucis conspurum & combustum.

98 Fanatica profanatio Sacrarum Reliquiarum.

paſſim ſcommate Scurræ undiq; coorientes exſibilant, ac pilæ inſtar per manus iactant; tum, quod Margaritis Porci facerent, humi deiectum calcant. Donec unus avernali ſpiritu cęteris plenior, at ego, ait, *os patibularium, uti meretur, oſtentui ſuſpendam*. Sic arreptum Sanctum Pignus furiali væcordia altè in Antenna conſpiçuum defigit, ubi per dies multos contumeliarum, & ludibriorum ſtygiæ Cohorti ſcopus patuit. Ciſta inter hæc apparuit intimè repoſta qua Liturgicus multiplex claudebatur apparatus: Lineæ talares plures, quas Albas vulgò dicimus, Sacerdotales penulæ nõ paucæ, Planetas,& Caſulas vocamus; Dalmaticæ quoque Diaconorum ſacris fungentium tunicæ,frontalia, & mappæ tegendis Aris, cuncta cachinnis tartareis irriſa. Libri Miſſales, diſcerpti, Vrcei confracti. Calicum ad uſum Sacrificij, (qualium copia non modica in Braſiliam portabatur) ſervandorum cauſa fuit pretium Materiæ, nam ex argento erant. Sed quod ad cœnam hora vocaret: & eius largi-

Digitized by Google

giter inſtruendæ liberalem copiam direpta Victoribus Penus captæ Navis ſuggereret, occaſio ſacrilegi abuſus nihilò religioſioribus babylonio Balthaſare nata Lurconibus eſt. Nimirùm & hi Sacra Templi pocula, vilium vice Scyphorum, ad propinationes deteſtabiles adhibuere. Mox hinc temulenti pro cultu Thymelico ſacras adhibent veſtes. Alius Syndonem, alius Stolam, Penulam Sacerdotalem, aut Diaconicam ſibi aptat Dalmaticam. Non pauci clamoribus inconditis cantus Eccleſiaſticos ęmulando infamant. Incompoſitis aliqui greſſibus ſupplicationum uſitatas Eccleſiæ irrident pompas. Nec defuit, qui veſte amictus Sacerdotali, Menſæ quaſi Altari, ſe applicans, mimicis geſtibus ſacras Miſſæ cerimonias luderet. Hæc tam execrabilia, tamque infanda impunè fieri Dei patientiſſima permittente ſapientia: nec furori, omnem tolerabilis inſaniæ modum ſupergreſſo, aliunde nocte illa finis, quàm à laſſitudine, ſecutoque ex ea ſomno phanaticorum ebriorum contigit.

99 Sacri Calices ad Menſæ uſũ à temulentis adhibiti. Liturgicæ veſtes ab iiſdem per ludibrium indutæ.

100 Eccleſiaſticæ ſupplicationes & pij ritus irriſi.

CAP. VI.

Vltimi quadraginta Sociorũ Simonis Acoſtæ generoſa confeſsio, & ob eam iugulatio ac demerſio. Diſerta teſtimonia Hæreticorum declarantium, ſe mero odio Catholicæ Fidei quadraginta Ieſuitas occidiſſe.

I. NOndum erat perpetratũ Holocauſtum; & ſummæ integræ quadragenarij Sacrificij una debebatur etiamnum Victima, quando illuxit dies poſtera, ſeptima decima Kal. Auguſti, anno illo Dominica. Primo huius mane ratus Soria, Simonem *16. Iul. 1570.*

Aco-

Acoſtam terrore perfuſum pridianæ tragœdiæ, facile nocte, quam eſſet ad deliberandum nactus, relaxaſſe animum ad miſerationem aliquam ſuæ iuventutis, ſiſti ſibi Adoleſcentem imperat: confeſtim adducto alte ſupercilio reſidens, medius in circulo ſuorum: *Quidam*, ait, *ex iſto fuiſſe te Presbyrorum Papiſtarum grege dixerant: at his ego non credidi; ſed te volui ſervatum, ut reddi Tuis poſſis: ni malis venire nobiſcum in Galliam, ubi iucunda, & te digna vitæ conditio non deerit.* Ad hæc nihil cunctatus Simon: *Fui enimverò ex iſto quem ais Grege: nec falsò relatum putes: quin & hoc mihi crede utique ſcienti: ſum adhuc, & ero ſemper; nec me umquam pudebit aut pigebit in Societate Ieſu profiteri, ac prædicare Catholicam Apoſtolicam Romanam Fidem. Vitam mihi citiùs, quàm hanc profeſſionem quivis extorſerit.* Excanduit inopinato Tyrannus auditu: & torvo reſpectu armatis ſatellitibus innuens, *Trucidetur ſtatim*, inquit. Illi ſine mora iugulatum in fluctus abijciunt. Sors ſimilis in cauſa diſpari duorum ſimul cum Acoſta evocatorum fuit. Producti & ipſi co-

101 Simon Acoſta pretium generoſæ confeſſionis Necem pro Chriſto refert.

coràm Soria, graviter incuſati ab eo ſunt : quod Viro fortiſſimo ſibique dilectiſſimo Bochardo cauſa mortis extitiſſent. Mox admoniti nutu ferali Carnifices, cervicibus utrique fractis, ambos in mare devolverunt.

102 Poſt cædem Sociorum, Luſitanos Hæretici comiter tractant.

II. Hic finis non cædium modò, ſed & irarum fuit. Deinceps quippe à cunctis magno conſenſu Victoribus, non ſolùm à vi ſæva in Deditos, ſed etiam ab omni verborum acerbitate temperatum eſt. Quin liberati paulò poſt, & menſe hinc vertente ſuis redditi plurimi eorum, quos ea calamitas afflixerat, Luſitani, paſſim auditi ſunt Menſe Auguſto in Materia Inſula, cũ dicerent, delinitos ſe fuiſſe multa ſermonis comitate à Piratis ſemel perfunctis hactenùs narrata crudelitate; quam & excuſare conabantur, quaſi expreſſam neceſſitate, nec naturę alioqui genioq; ipſorum conſentaneam. Huius generis ſermonum memoriam hùc attexere aliquam debeo, quoniam inde manifeſtiſſimè apparuit, quod in hoc toto negotio caput eſt, ſola Religionis cauſa Quadraginta Socios ab

Hæ-

Hæreticis occiſos. Simul eſt perlatum in Iacobeam Onerariam, Navis Magiſtrum, & Fabrum lignarium in Prætoria iuſſu Soriæ interfectos & demerſos, multi Vectorum ac Nautarum, qui utrumque norant, miſerationem in eos ſuam mœſtitia, lacrymiſque teſtati ſunt. Hos Soriani Milites, novi Præſidiarij Navis captivæ, perhumaniter conſolabantur; id à Duce ipſorum, alioqui clementi, nec ſolito ſævire poſt Victoriam, cõtra innatam propenſionem, præter conſuetudinem factum, magno dolore adigente, quem ex ſummi Amici Ioannis Bochardi caſu triſtiſſimo hauſerat. Ea cum multi certatim Galli, circulis ſe ſe Luſitanorum de his confabulantium ultrò inſerentes, inculcarent; & quidam in turba Nautarum Gregariorum, cui erat immiſtus noſter Ioannes Sancius, ad culinæ, ut eſt dictum, miniſteria ſervatus, ambitioſiùs id ipſum oſtentans, dixiſſet. *Utinam duo iſti veſtri Magiſter, & Lignarius Faber, à cæde Bochardi manus abſtinuiſſent: non minus hodiè, quam ipſi vos ſupereſſent incolumes. Dux noſter*

in ſolos armatos, & repugnantes iraſci conſuevit; victis & deditis mitiſſimus: Huic Sancius: *atqui tot Ieſuitas*, ait, *qui certè*
103 *nec Bochardum occiderant, nec veſtrùm omninò quemquam armis læſerant; etiam poſt*
Hæretici fatétur ſe Ieſuitas Religionis odio necaſſe. *conflictum, ſedato certaminis ardore, trucidaſtis*. Ad ea Miles ille ſic reſpondit: *Ieſuitarum, quos memoras, alia cauſa eſt, quippe Religionis noſtræ reformatæ implacabilium Hoſtium. Abſque illis foret, Gallia iam tota Calvinus dominaretur. Illi Regem contra Nos armant, Populos concitant. Papæ dominatus iſtis nititur. contra hos Domo afferimus odia iurata, certi omnes ubicumque occurrerint perdere*. Hæc quæ ſe audiſſe Sancius retulit, conſentanea ſunt ijs, quæ alij ſuperiùs laudati ſe excepiſſe ex aliorum Soriæ Militum ore affirmarunt: unde iſtiuſmodi teſtimonia ſe mutuò roborant.

III. Erat in Navi Soriæ inter nuper captos propè Inſulam Materiam, Luſitanus Sacerdos, pro tali tamen non agnitus: quia veſtem viatoriam Laicæ ſimilem, quando in manus Piratarum incidit, gerebat; inde ab his pro Cive honeſto habitus, in Lytri

ſpem

ſpem comi cuſtodia ſervabatur. Hunc unus è Soriæ Tribunis, hoc ipſo die, his verbis eſt allocutus: *Ne pigeat, quæſo te, docere quis ille fuerit inter Ieſuitas magnus, & præcipuè à cæteris quoque cultus; quem heri vidimus, dum Navem Iacobeam invaderemus, ad Mali maioris pedem ſtare, ſanè audacter, Tabulam neſcio quam præferentem manu. ſpeciem habebat hominis ſupra vulgarem eminentis ſortem. An, rogo, Præſul erat, ac deſtinatus in Braſiliam Epiſcopus?* Ad ea Luſitanus Preſbyter: *Ignatius Azevedius*, reponit, *ei quem dicis, nomen fuit, eximiam Viri nobilitatem indicans. Eſt enim è Primis & Clariſſimis Luſitanici Regni, Azevedia familia; cuius ille Princeps fuerat: ſed ius Primogenituræ Fratri minori ultrò ceſſit, ad pauperem Chriſti cauſa vitam in Societate Ieſu profitendam tranſiens. Ibi magnis rebus geſtis, eam ſibi apud Sebaſtianum Regem gratiam paravit: ut aſſirmare auſim, ſi voluiſſetis eius vitæ parcere, ingenti vobis id quæſtui futurum. Nam perſuaſum habeo, pro eo quanti ſcio æſtimatum virum illum à Rege Sebaſtiano, quantumcumque pecuniæ pro eius capite popoſciſſetis, numeratam ſine mora è re-*

104 Sacerdos Luſitanus interrogatus ab Hæretico de Azevedio quid reſponderit.

105 Quid ei reposuerit Tribunus Hæreticus, ex quo manifestè patet causa ob quam Azevedius est interfectus.

gio Fisco accepturos vos fuisse. Erras, ait Tribunus, *ne Montes quidem aureos oblatos cum talis hominis vita commutaturi fuimus. Iesuita enim erat: hoc est Hostis capitalis Religionis nostræ: quales cum in manus nostras incidunt, nefas putamus incolumes dimittere: non ergo vel si quantum habet in Aerario paciſci pro talis hominis redemptione Rex vester ſe paratum diceret, perſuaderet umquam nobis, ut vivere illum ſineremus.* Hæc Sacerdos ille Menſe proximo ſuis redditus, apud Materiã Inſulam, paſſim referebat: ex quo ſe audiſſe multi ſunt teſtati: prout extat perſcriptum in Actis legitimis Quæſtionum ritè de his habitarum Eboræ, Conimbricæ,& Bracaræ.

IV. Quod autem eodem pertinens lego in Tabulis Quæſtionis ſimilis Romæ An. Chr. 1641, exercitæ, non puto prætereundum. Scribitur ibi; citatum ſecundo loco Teſtem comparuiſſe coram Iudicibus à Sum. Pont. Vrbano VIII. Delegatis D. Alexandrum Henriquez, & iuratum affirmaſſe: ſibi contigiſſe, dum anno Chriſti milleſimo ſexcenteſimo viceſimo octa-

106 Alexandri Henriquez teſtimonium in hanc rem notabile.

octavo per Oceanum Atlanticum nõ longè ab Insulis Canarijs Nave Hispana veheretur,capi à Pirata Rupellensi, qui eam Navim expugnavit, & cũctis eius mercibus potitus, vulgus inopum in ea repertorum (inter quos duo erant Religiosi Patres, Carmelita unus, alter Franciscanus) quod ex ijs nihil exprimere se posse pecuniæ speraret, Navi ejectos in quadam Insula deserta non longè à Materia exposuit: ipsũ verò Henriquez cum alijs tribus, quos putabat locupletes, secum in Zelandiam catenis vinctos deportavit. In longo illo cursu, cum aliquando quidam nomine Theophilus Tïbaus, id in ista Navi officium exercens, quod *Contramagistri* vulgò appellant, familiariùs cum Captivis colloquia misceret: fretus Henriquez ista eius humanitate non dubitavit ex eo quærere: qui factum esset,ut Navarchus & eius Milites, qui frequenter audiebantur execrari genus omne Monachorum, duos tamen illos inviolatos dimisissent. Ad ea sic Theophilus respondit. *Plerique istorum Cœnobitarum minus*

107 Duo Religiosi capti à Piratis Hæreticis cur liberi dimissi.

molesti sunt Nobis: ita enim suis ritibus vivunt, ut nostram à Calvino institutam haud ita frequenter, & asperè dictis, scriptisque Sectam exagitent. Non ea est illorum moderatio, quos Iesuitas vocant. Hinubique locorum, nullo non tempore, irrevocabili acerbitate accusant, infamantque nostra Dogmata, Conciones in nos dicendo commovent: Principes ad Nos armis persequendos concitant. Ideò illos vicissim internecino prosequimur odio, nec umquam oblatis parcimus, alios spernere contenti. Sic igitur habe: si duo illi, quos dicis, Iesuitæ fuissent, eos haud dubiè Dux noster necari iussurus fuerat. sicut ante annos plus quadraginta referentem audivi Patrem meum: interfectos se vidente in eodem Maris Tractu, ubi capti vos estis, pariter captos quadraginta Iesuitas iußu Archithalassi Domini Soriæ, cuius Navis Prætoriæ, tunc cum est id actum, Genitor idem meus Iacobus Tibaus clavo regendo erat Præpositus. Hæc Henriquez à Contramagistro Theophilo audita, referebat communicasse se cum tribus suis Socijs, quorum unus vocabatur Didacus de Norogna, alter Emanuël de Carnide, Lusitani ambo,

108 Iacobus Tibaus fuit Gubernator Rostratæ Soriæ, & ex eo audivit Theophilus Tibaus eius filius occisum Azevedium cum suis odio Religionis.

bo, tertius Hiſpanus erat Iuſtitiæ Miniſter. Hi omnes cum inter ſe ſe diù diſquiſiviſſent: quinam illi eſſent quadraginta Ieſuitæ, quos Theophilus vidente ſuo Patre trucidatos memoraret, collatis temporibus, & teſtimonijs Hiſtoricorum, conveniſſe: haud alios eſſe hos potuiſſe, quam Azevedium & huius Comites, anno ſuperioris Sæculi ſeptuageſimo à Iacobo Soria propè Palmam Inſulam captos & occiſos. Vnde hoc novo Iacobi Tibai Gubernatoris Roſtratæ Sorianæ oculato teſtimonio, à Filio eius Theophilo tantò poſt, modò relata occaſione, recitato, confirmatur; Ignatium Azevedium cum triginta novem Socijs ideò interfectos mandato Soriæ fuiſſe, quia erant omnes è Societate Ieſu; idcirco inviſa Calviniſtis, quia errores ipſorum ubique confutat, contraria ijs Catholicæ Religionis propugnando Dogmata.

DE

DE VITA ET MORTE IGNATII AZEVEDII ET SOCIORVM

LIBER IV.

CAP. I.

Verus Catalogus Occiſorum cum Azevedio: & quæ de ſingulis notitiæ congeri vndecumq; potuerunt, ordine redditæ.

I. EXpoſito, quàm ordinatiſſimè licuit, perturbatiſſimo negotio; non citra periculum vix evitabile, ne rei multiplicis tumultuoſiſſimè geſtæ confuſio in narrationem redundaret: ponendi modò trāquilliùs ſunt calculi;

li; explorandumque recenſione diligenti, ecquid examuſſim conſtet numerus Quadraginta Victimarũ, quot ſecum immolandas Azevedius, in diſceſſu ex Inſula Materia ſacrificans, divino, uti diximus, afflatu cognoverat. Vltrò fateor id videri potuiſſe non prorsùs extrà omnem controverſiæ aleam poſitum ante habitas de tota iſta cauſa legitimas auctoritate Apoſtolica Quæſtiones. qui enim, illis monumentis nondum cognitis, Noſtrorum [a] Hanc Hiſtoriam tractarunt, reperiuntur variè rationes conturbaſſe, ſummam præcisè Quadragenariam non nemo minuendo, quidam augendo, plerique omnes fatigando Lectoris attentionem diverſa ordinatione Nominum, & moleſta in eorum Scriptione inconſtantia. Solæ ante id tempus editæ ſine nomine Autoris è Romano Societatis Archio Tabulæ iuſtum exhibent numerum Quadraginta Sociorum ab Hæreticis in odium Religionis occiſorum, imputato in hunc, vice Ioannis Sancij ab ijs ſervati, San-Ioanne Societatis candidato; qui-

1
Difficultas exhibendi veri Catalogi occiſorum cum Azevedio Sociorum unde orta.

2
Is ex tribus idoneis teſtibus indubitabilis proditur.

[a] *Ribad. in Cent. Martyr. Andr. Schott. in vita S. Franc Borgiæ. Petrus Jarricus in Hiſt. Rerum Ind. Alegãbe in mor. Illuſtr.*

quibus cum exactiſſimè conſentiant bini Catalogi, qui extant in Actis Quæſtionum Eborenſis, & Conimbricenſis, excepti ex ore Iuratorum Teſtium duorum, quorum prior [a] ſingulos Sociorum iſtorum ſemel in Valroſana Villa, iterùm in Materia Inſula familiariſſimè noverat: alter [b] è multis qui pariter viderant, & inprimis à Ioanne Sancio acceperat. nihil puto ampliùs quærendum. Ex his enim prorsùs indubitabilis, nomenclatione pariter & ordine uniformibus, horum deſcriptio nominum formari poteſt in hunc modum.

[a] *Steph. de Cõto primus teſtis, Proceſs. Ebor. fol. 27.*

[b] *Nonus Teſtis in Proc. Conimb Ant. de Caſtelbianco fol. 65.*

Series Quadraginta Religioſorũ è Societate Ieſu propè Palmam Inſulam ab Hæreticis occiſorum. An. 1570, 15. & 16. Iul.

DECAS PRIMA.

1 P. Ignatius Azevedius:

P. Di-

2 P. Didacus de Andrada.
3 Antonius Suarez.
4 Benedictus de Castro.
5 Ioannes Fernandez Vlyssipon.
6 Franciscus Alvarez Covillanius.
7 Dominicus Fernandez.
8 Emanuël Alvarez.
9 Ioannes de Mayorga.
10 Alfonsus Vaëna.

DECAS SECVNDA.

1 Gonsalvus Enriquez.
2 Ioannes Fernandez Bracarenſ.
3 Alexius Delgadus.
4 Ludovicus Correa.
5 Emanuël Rodriquez.
6 Simon Lopez.
7 Emanuël Fernandez.
8 Alvarus Mendez.
9 Petrus Nunnez.
10 Franciscus Magallanes.

DECAS TERTIA.

1 Nicolaus Dinis.
2 Gaspar Alvarez.
3 Blasius Riberius.
4 Antonius Fernandez.
5 Emanuël Paciechus.
6 Petrus Fontoura.

7 Simon à Coſta.
8 Andreas Gonſalvez.
9 Amarus Vaz.
10 Didacus Perez.

DECAS QVARTA.

1 Ioannes de Baëza.
2 Marcus Caldeira.
3 Antonius Correa.
4 Ferdinandus Sanchez.
5 Gregorius Scrivanus.
6 Franciſcus Perez Godoius.
7 Ioannes Baptiſta de Zafra.
8 Ioannes à S. Martino.
9 Stephanus Zuraire.
10 San-Ioannes.

In his ad omonymiam cavendam obſervandi ſunt quinque eodem inſigniti cognomine, *Fernandez*, nimirum quintus & ſeptimus primæ Decadis; ſecundus & ſeptimus ſecundæ Decadis; Denique quartus Decadis Tertiæ. Sed tres illorum à ſe invicem nominibus diſtinguuntur. Septimus quippe in prima Decade Dominicus Fernandez nominatus, ſatis per hoc intelligitur differre à ſeptimo ſecundæ Decadis, qui Emanuël Fernandez ap-

3 Quinque in his eiuſdem cognominis, Fernandez, unde diſtinguantur.

appellatur; & uterque à Quarto Decadis tertiæ, qui cognomini Fernandez nomen Antonij præponit. Ac per eaſdem tres iſti notas, abundè à quinto Decadis primæ, atque à ſecundo Decadis ſecundæ diſcernuntur: quos communi utentes prænomine Ioannis, ne inter ſe confunderentur, neceſſe habuimus adiecta Patriæ differentia ſignare: Prior ſiquidem Vlyſſiponenſis, alter Bracarenſis fuit. Tres item in hoc Albo exhibentur, quibus idem, aut non multùm differens, *Alvarez*, vel *Alvari* nomen eſt. Verùm ſingulos horum Characteres certi à confuſione vindicant. Nam ſextus in prima Decade *Franciſcus Alvarez Covillanius* ab octauo eiuſdem Decadis *Emanuele Alvarez*, & à ſecundo tertiæ Decadis *Gaſpare Alvarez* prænominis varietate diſcriminantur: *Petrus Fonſeca*, & *Amarus Vaſquius*, quos quidam *a* in iſtum numerum inferciunt, nulli unquam fuere. Puto allucinationem natam è vitioſa Scriptura duorum Nominum, *Amari Vaz*, ſive *Vazij*, & *Petri Fontura*: quæ alicubi Ama-

4 Quatuor commune Alvarez vel Aluarus nomen habentes quo differant.

5 Petrus Fonſeca & Amatus Vaſquius perperam intruſi pro Petro Fontura & Amaro Vaz.

a Ribad. Iarric. Strat. in Menol. Soc. Alegãbe in Mort. Ill.

nuenſes in *Amatum Vaſquium*,& *Petrum Fonſecam* deformaverint: cauſa capitaliùs errandi minùs cautis oblata; qui cum deſcriberent illos indices, nomen unum variè notatum, in duo, & nomina, & capita geminaverint. Amarum autem, ne forte quis Amatum ſubſtituendum putet, dicunt Luſitani pro Mauro.

6 Didaci de Andrada Patria. Eum ſibi Azevedius in regendis Noſtris adiutorem & Vicarium elegerat.

II. De horum unoquoque ſi quid hactenus non indicatum, uſpiam reperi, deinceps referendi locus hic eſt. P. Didacus ſive Iacobus de Andrada Sacerdos Patriam habuit Pagum vulgò dictum Petraganum (Luſitanicè Pedrogam) in Diœceſi Conimbricenſi. Aliquot annis in Societate piè ac religiosè tranſactis, tale ſuæ virtutis ac prudentiæ ſpecimen dederat, ut eum idoneum Azevedius iudicaverit, cui partem commiſſi ſibi officij Sociorum regendorum non modicam demandaret: illo præcipuo gubernationis adminiſtro & Vicario utens. Civis huius fuit Antonius Suarez, & ipſe Petraganenſis, nec in ſuo gradu virtutis diſparis. cuius merito moderandis

7 Eadem Patria, nec virtus ac ac ſors diſpar Antonij Suarez

dis alijs fuerat ab Azevedio præpoſitus tertio ſub ſe loco, Subminiſtri titulo. Benedictus de Caſtro natus erat Chacimi, quod eſt Oppidum Diœceſis Mirandenſis in Luſitania. Anno ætatis duodeviceſimo admiſſus in Societatem, novem in ea cum laude annos in ſolitis probationibus & ſtudijs Literarum exegerat. Iam à primo Tyrocinio dicitur ingenti fundendi pro Chriſto ſanguinis deſiderio flagraſſe. Novitijs, quales ſecum ducebat plurimos, inſtituendis peculiarem Magiſtrum hunc Azevedius præfecerat. Non exiguo indicio præſtantis de caritate ipſius ac ſapientia opinionis. generoſam ac ſtrenuam probavit indolem præferendo Crucis ſigno inter milites invicem infeſtos in medio tumultu certaminis: ubi quem ſuperiùs memoravimus planè invidẽdum finem eſt nactus, primus omnium occumbens. Ioannes Fernandez Vlyſſiponẽſis, duos in Societate annos exegerat, admiſſus in Scholarium, quem vocamus, Ordinem: qui ad functiones literarias, & Sacra Miniſteria deſtinan-

8 Benedicti de Caſtro ortus, Educatio, vitæ ſumma.

9 Magnis virtutibus meruit primus occumbere.

10 Ioannes Fernandez Scholaris. Frãciſcus Alvarez Coadiutor temporalis, item ut Dominicus Fernandez,

nantur. At Franciſcus Alvarez, à Covillano unde ortus erat Luſitaniæ Oppido Covillanij adnomine, uti monuimus, diſtinctus à penè cognomine Socio: ad Domeſtica officia in Coadiutorum, ut ſolemus appellare, temporalium ſortem adſcitus fuerat: itidem uti Dominicus Fernandez, natus in Villavitioſa, Celebri Luſitaniæ Municipio. Eiuſdem erat Ordinis Emanuēl Alvarez natus Eboræ ſtirpe humili, paſcendis à puero gregibus addictus. Inde per annos quindecim in Societate tractandis officijs domeſticis religiosè ac ſtrenuè verſatus, Palmam inter Commilitones tulit heroicæ, quam memoravimus *a*, in horrendo Crurifragio tolerantiæ, cuius vaticinium tantò ante mirum acceperat, prout eſt à me narratum *b*. In eadem fuit Laicorum, manuum operi dedicatorum Claſſe nonus è prima Decade Ioannes de Mayorga, Pictoris artem factitans, oriundus ex Aragonia. Annorum duū & triginta Iuvenis ingreſſus Societatem, in ea ſe triennio præclariſſimis exemplis Religionis, ac Caritatis in Deum

11 Emanuēlis Alvaris ſtirps humilis, vita Sancta. inſigne vaticinium duri martyrij fortiter explevit.

12 Ioannes de Mayorga & Alphenſus de Vaena, Coadiutores.

a Lib. III. c. 4. nu. 5.

b Lib. III. c. 3. nu. 5.

Deum & homines commendavit. Coadiutor item fuit ultimus primæ Decadis Alfonſus de Vaëna Toletanus, opificio aurifex: qui tricenarius adſcriptus Societati, triennem in ea laudatiſſimam vitam morte Chriſti cauſa obita gloriosè coronavit.

13 Gonzalvi Enriquez, ortus, ordo, virtus.

III. Gonzalvus Henriquez primum obtinens locum ſecundæ Decadis, Sacro Diaconatus ordine præcellebat pleroſque Sociorum: communem cũ Azevedio habuit Patriam Vrbem Portuenſem: & proximum ab illo non minùs fortitudine ac fervore animi, quàm Sacræ ordinationis gradu locum implevit. Sequitur Ioannes Fernandez Bracarenſis Adiutor Laicus, innocentiæ ac probitatis Martyrij laurea dignatæ. At Alexius Delgadus Patria Elvenſis, prima pubertate adoleſcens annorum non plus quatuordecim, in Scholarium Claſſem ab Azevedio cooptatus, longas ſpes indolis ad ſtudia & ſacra officia præclaræ, felici compendio contraxit, Palmam non rarò emeritis negatam, primo ingreſſu ſtadij occurrentem fortiter oc-

14 Ioannes Fernãdez Bracareñ. Coadiutor. Alexius Delgadus Scholaris.

cu-

cupans. Scholaſtici pariter fuere Ludovicus Correa, Emanuël Rodriquez, Simon Lopez, Emanuël Fernandez, & Alvarus Mendez Luſitani omnes; Primus Eboræ natus, ſecundus Alcochettæ, aut, ut id nomen Luſitanicè ſcribitur, *Alcouchete* Tertius Vrenij, quartus Celorici, quod eſt Oppidum Guardenſis Epiſcopatus, Quintus, Elvæ. De hoc ultimo Alvaro Mendez ſuprà notatum eſt *a*: Decumbentem eum ex febri, cum Socij ab Hæreticis ad necem raperentur, ſurrexiſſe, ac veſte ſibi Societatis raptim iniecta in Palmę occurſum properaſſe, quod facinus heroicæ virtutis fuit. Petrus Nunnez, (ita enim ex Vaſconcello *b* ſcribendum hoc nomen, non ut alij Mugnoz) & Franciſcus Magallanes ex eodem Scholarium Societatis numero, Luſitani erant ambo; quippe prior è Municipio Fronteria, Epiſcopatus Elvenſis, alter ex Oppido, Alcaſarſalis Luſitanicè dicto, Latinè Salaciam appellant. fuit enim olim nobilis Colonia Romana. hic generis nobilitate conſpicuus, præcipua etiam alacritate

15 Alvari Mendez heroica fortitudo.

16 Franciſci Magallanis nobilitas, virtus, amor in Azevedium.

a Lib. III. c. 5. n. 81.

b Vaſcõcell. pag. 449. Par 2. Chrõ. Braſil.

ad

ad decus omne virtutum clariſſimarum, tàm in Valroſano ſeceſſu, quàm in mobili (ut ſic dicam) Navis Iacobeæ Collegio, ſingularem Azevedij meruetat gratiam: quam & pari viciſſim amore ultimis officijs teſtatiſſimo, rependit. Nam hunc ferunt cadenti, uti narratum eſt, multis vulneribus Azevedio, Primum Sociorum amplexu circumfuſum, ſemianimem eundem in locum ſeductiorem, inter multos certatim adiuvantes ſolicitiſſimũ deportaſſe, largè ſeſe cruentando fluẽte tot plagis Patris Optimi ſanguine; ibique illi, quoad expiravit, pietate pluſquam filiali, flentem ac opitulantem adſtitiſſe.

IV. Caput eſt Decadis Tertiæ Nicolaus Dinis. Natus fuerat Brigantiæ, anno huius Sæculi tertio ſupra quinquageſimum; ibique educatus in Literarũ ſtudijs, ſæpè puer auditus eſt Magiſtris dicere amabiliter renidens: *Sibi præſagire animum ſe fore Martyrem*. Admiſſus deinde in Domum illic Noſtram, idem aſſeverantiùs affirmavit, prout ſuperiùs [a] retulimus. Hic ad-

[a] *Lib. III. c. 3. ſect. 5. pag. 322*

do, ex Simone Vaſconcello lib. IV. Chronici Braſilici: cum hoc ipſo anno poſt paucas hinc hebdomadas perveniſſet certa fama Brigantiam occiſorum à Soria Quadraginta Sociorũ; repertum illic tunc Illuſtriſs. Dom. Antonium Pinerium, Luſitanicè *Pinheiro*, Epiſcopum Mirandenſem, vocaſſe in Concionem Populum, & de loco ſuperiore, tota Hiſtoria, uti acceperat, narrata, egiſſe magno animi ſenſu Deo gratias, quòd noſtris quoque temporibus animare tepiditatem noſtram, & ſuam glorificare Maieſtatem Martyrijs tam ſplendidis dignaretur. Tum de Nicolao Dinis ſigillatim agens: *En hic*, inquit, *Brigantini, Civis veſter, quem nuper incedere per Vrbis huius Plateas adoleſcentulum vidiſtis, inclytus iam Chriſti Martyr eſt, ſempiternæ inſignis coronæ gloriæ: dum Ego, etſi veſter Antiſtes dicor, utcumque hiſce cingor Epiſcopalibus Inſulis, non tamen, heù mihi! extra damnationis æternæ aleam milito.* Ita ille venerabilis Pontifex pro ſua præſtanti pietate ac modeſtia, de ſe modicè, de Nicolao Dinis, eiuſque Commilitonibus ma-

17 De Nicolao Dinis publicũ teſtimonium Epiſcopi Mirandenſis.

magnificè prædicavit, ex ſenſu tunc publica evidentia, hominum omnium communi. Vir fuit Antonius Pinerius inter ætatis ſuæ Clariſſimos; Doctor Pariſienſis, Theologus Eruditiſſimus, Concionator celeberrimus: ideò à Ioanne III. Rege ad conciones Palatinas electus, & diù avidè auditus antequam ad Epiſcopatum eveheretur: Eidem illi Regi & eius ſucceſſori Sebaſtiano, ob præſtantes virtutes inſigniter carus. Translatus eſt poſtea à Mirandenſi ad Leyrienſem Epiſcopalem Cathedram. Qui Nicolaum continua ſerie tres excipiunt, Gaſpar Alvarez, Blaſius Riberius, & Antonius Fernandez, omnes in Societate Adiutores Laici fuere. Primus Vrbem Portuenſem habuit Patriam: Blaſius ortus Bracaræ, annos ætatis numerabat quatuor & viginti: Antonio natale ſolum Vrbs Montis maioris Novi, vitæ occupatio artificium Fabri lignarij fuit. Emanuẽlem Paciechum Vrbs Zeita Luſitanum edidit; mare Cœlo tranſcripſit. At Petro Fonturæ Bracarẽſi, Coadiutori & ipſi, hoſtilis prius,

28
Gaſpar Alvarez, Blaſius Riberius, Antonius Fernãdez, Coadiutores.

19 Simon Acoſta Portuenſis, quamdiù in Societate vixerit.

ut diximus, gladius coronam adauxit, quam aquæ poſtmodum demerſo cõtulere. Simonem quoque Acoſtam Adiutoribus annumeratum reperio: ſed ſua ipſe virtute, vel ipſis ſe altiùs Profeſſis extulit. Hunc Domo Portuenſem, quidam vix Menſem in Societate vixiſſe ſcribunt. Quod ſi eſſet; admiſſum ab Azevedio in Inſula Materia fuiſſe oporteret; cuius rei nec vola, nec veſtigium in Monumentis extat. Non dubito, quin is Valroſanis probatus Exercitationibus fuerit. quin memini legere in quadam Epiſtola Ebora ſcripta, eum, biennio illic inter Socios tranſacto, ad Expeditionem Braſilicam miſſum, quòd ſperaretur, mutationem Cœli profuturam, bonæ alioqui habitudinis Iuveni; ſed è ſanguinis ſputo tùm fortè languenti. Andreas Gonſalvez, Viana ortus, quod eſt Oppidum Archiepiſcopatui contributum Eborenſi, in Scholarium ordine cenſebatur. Non item Amarus, ſive Maurus, Vaz, Marthæ ſorte contentus, ex Vrbe Portuenſi.

V. At Didacus, ſeu mavis, Iacobus Pe-

Perez tertiæ Decadis ultimus, alicubi reperitur cognominatus *de Nicea*, mendosè. reſcribendum enim *de Niſſa* eſt. Siquidem ipſi Patria contigit *Niſſa* nomine, in Prioratu Cratenſi. Philoſophiæ dabat operam in Eborenſi Soc. Collegio, quando ſuum Azevedius, anno ſuperiori Roma rediens, habere per Hiſpanias delectum cepit. Quadam die à Schola Didacus abfuit. & poſtridiè interrogatus: ubi fuiſſet, quamve cauſam afferret abſentiæ? obmutuit, acremque Magiſtri obiurgationem in pleno Condiſcipulorum cœtu, quaſi Reus pœnitens, obnoxiè atque humiliter excepit. Dimiſſo Auditorio Præceptorem privatim convenit: & vultu ingenuam ſpirante modeſtiam, *Nolo te*, ait, *diutiùs ignorare Pater, quid obſtiterit ne pridie tibi darem conſuetam & debitam docenti operam. ea ætate ſum, qua conſulere de Vitæ ſtatu tempeſtivum videatur. Iſta mihi deliberatio ad hunc hactenus promota gradum eſt, ut planè conſtituerim Religioſam uſpiam amplecti Diſciplinam. Loci delectus ambiguum me adhuc tenet. Quamobrem explorabundus varia circ-*

20 Iacobi Perez Adoleſcentis mira æquitas animi & patientia.

circumſpectans luſtro. Tali cura inſtinctum heſterna ſe commodè offerens traxit occaſio ad viſendum Cœnobium Vallis viridis. Id quoniam eſt, ut noſti, Pater, milliaribus quinque ab Vrbe diſſitum: cumque longiora mè fortè illic, quàm deſtinaveram, Amicorum colloquia ſint morata; occurrere ad horam Scholæ, prout erat in animo, non potui. Ea Magiſtrum audientem, ſera pupugit pœnitentia caſtigati acerbiùs Adoleſcentis, quem noxa caruiſſe apparebat. Quare illi: *heùs te*, inquit, *nimis bonum, quod tam iuſtam excuſationem mihi, ſaltem in aurem non inſuſurraveris: commiſeriſque, iniqui prævaricatione ſilentij, ut mihi eſſet neceſſe increpare te coràm Socijs: quos equidem non omittam admonere innocentiæ tuæ, tardiùs mihi, quàm voluiſſem, perſpectæ: nequa tui ſequior in eorum animis opinio hæreat. Illud addere in rem tuam mea in Te merentem caritas ſubigit. His commodùm diebus acceptis à P. Azevedio literis cognovimus, afferre illum amplã & peculiarem Roma facultatem adſciſcendi plurimos in Noſtrum Ordinem Iuvenes, qui modò paratè ſint ſecum ſtatim in Braſiliam navigare. Hoc Tibi ſine præiudicio ſuggero; tantùm, ut electioni tuæ*

ſer-

ſerviam, eò prudentiori futuræ, quò plura invicem comparaverit; & multis æqua lance perpenſis unum optimum prætulerit. Cogitaſis de negotio, & quod Deus inſpiraverit, ſtatue. Ita Domum à Magiſtro Didacus Perez dimiſſus, continuò ab implorata Dei luce, tam vehemẽtibus ad admittendam ſortem oblatam impelli ſe motibus ſenſit, ut poſtridiè ad Præceptorem reverſus, inſolito æſtu animi declaraverit: ſibi ex ijs, quæ penitùs animo ſentiret, dubium non eſſe, quin à Deo vocaretur ad Azevedium ſequendum, quo ſe Duce ad Portum felicitatis cõfideret appulſurum. Quare omninò ſtatuiſſe, non expectare dum ille adveniret Eboram. Indicare ſibi modò Magiſter, ne gravaretur, ubi locorum is eſſet, confeſtim advolare iſtùc certo. Nec ſiſti tantus impetus potuit. Moxque Didacum ad ſe cum accuratis à Magiſtro commendatitijs profectum, libens & benè ominans, ſuæ Azevedius Vlyſſipone Cohorti accenſuit.

VI. Ducit ordinem in quarta Decade Ioannes de Baëza Hiſpanus. Pro-

xi-

22 De quinque alijs ſparſim pauca: præſertim de Antonio Correa.

ximè adhæret Marcus Caldeira Scholaris Luſitanus, cuius omen Martyrij aliàs *a* retuli. Huius de Patria ubique tacita coniecturam hic propono Viri gravis callentiſſimi Luſitanicarum rerum, natum eum in oppido dicto *Terra da Feira* Diœceſis Portuenſis, opinantis. De tertio Antonio Correa Adoleſcentulo annorum vix quindecim, in Vrbe Portus nato, præclaræ ad Literas & virtutem Indolis, quædam dixi ſuperiùs *b*. Quibus addo, neminem eo alacriùs & ferventiùs illam quinquemeſtrem Valroſanæ ſolitudinis aſceſim exercuiſſe. Quartus Ferdinandus Sanchez ortu Caſtellanus, ſorte Scholaſticus in Societate fuit. In hoc diſſimilis quinto mox ſequenti Gregorio Scrivano Coadiutori, oriundo è Logronio Caſtellæ Oppido. Huius commemoravi *c* haud cunctis communem laudem, quod ſtrato affixus ex languore, cupiditate Martyrij valetudinis debilitatem ſupplente, alacriter exiliens in Palmę amplexum, ultrò ſe offerentis, accurrerit. Plura, nec cognitu, quantū arbitror, ingrata,

a Lib. 3. cap. 3. ſect. 5.

b Lib. 3. cap. 3. ſect. 5. et cap. 4. ſect. 6.

c Lib. 3. cap. 5. nu. 81.

de

de Sexto in ultima Decade, Franciſco Perezio Godoio, quæ referam ſuppetunt. Conſanguineus hic erat Sanctæ Tereſiæ à Ieſu, Inſtitutricis Sacræ duplicis Familiæ Carmelitarum Excalceatorum utriuſque ſexus: cui Matri Sanctiſſimæ pro hoc ſuo Cognato, poſtquam iam ſolverat in Braſiliam, oranti circa medium Iulium anni 1570, viſus ipſe cum novem & triginta Socijs eſt, decori omnes inſignibus Martyrij Laureis, triumphali pō-pa in Cœlum invehi; de qua mirabili revelatione nobis erit aliàs agendum *a*. Hic tantùm admoneo: in Tabulis Quæſtionum habitarum in cauſa Canonizationis iſtius, Albo deinde Cœlitum ritè adſcriptæ, mirificæ Virginis, dum ea viſio refertur, deformatum apparere mutatione quadam, & traiectione Literarum *Godoÿ* nomen in *Idiogum*, per errorem, ut ſuſpicari licet, Amanuenſis. Hic Adoleſcens robuſtæ iam ætatis, & præ multis æqualibus flore ac forma conſpicuæ, dans ſtudijs Iuris operam in Vrbe Salmantica, Civis licet ipſe oppidi Toletanæ Diœ-

23 Franciſcus Perezius Godoius conſanguineus S. Tereſiæ.

a Lib. 4. cap. 3.

24 Godoij Patria, ſtudia, vocatio in Societatem.

ceſeos, Turrigij vocati, vbi erat natus [a], experiri aſceticas S.P. Ignatij Exercitationes in noſtro eius Civitatis Collegio voluit. Id ſeriò agenti, divina luce monſtrante, non obſcurè innotuit; nihil poſſe ipſum ad æternam ſibi ſalutem aſſerendam ſalutariùs conſulere, quàm ſi nuncio rebus & ſpebus humanis remiſſo, iugum religioſæ Diſciplinæ in Societate Ieſu ſubiret. Totis excepit quaſi velis bonus Iuvenis eam Divini Spiritus auram: ſed dum cætera, quæ affectibus ſtringebant Domeſticis, carnis & ſanguinis retinacula fortiter abrumpit, naturæ debilitatem in uno dictu leviſſimo frangendo expertus vix credibilem eſt.

[a] Sacch. p.3.lib.6 n.214.

25 Myſtacis amore contra Vocationem tentatus, fortiter ſe vincit.

Barbæ tonſura delectabatur ad hiſpanicam elegantiam exacta, raſo mento, cirrhis denſis, & ferro calido vibratis è labro utrimq; ſuperiore prominentibus. hac ille ſibi placebat velut Martia ſpecie; eandem & ſpeculi ſuffragio, & Elogijs adulantium commendatam in primis adamabat. Ergo reputans id, tanti à ſe habitum, tam ab alijs laudatũ heroici oris honeſtamentum,

tum, primo ſtatim ſeveræ profeſſionis aditu aboleri oportere, hæſit dies aliquot dubius, nec ei quo utebatur Magiſtro ſpiritus, fateri ſenſus intimos audebat. Iam hebdomas iſtiuſmodi præfiniri ſolita meditamentis, erat in exitu: quando Godoium poſtridiè mane rediturum Domum, acrior hūc fermè in modum increpuit conſcij divinorum nutuum animi cenſura. *Ten'*, inquit, *quem Patriæ ac Parentum Caritas non tenet, ne Deum ſequaris clarè vocantem, pili pauci morabuntur? nec pudet tam honeſtum tam neceſſarium Cælos verſus & felicitatem impetum, ridiculè ſufflaminari vili ac nugatorio ligamine ſetularum.* Talia ſecum loquens, indignabunda manu forficibus arreptis, utrumque abſcindit myſtacem. Sicque deformatus, Patrem, à quo exercebatur, adiens: *Vides*, inquit, *os, quod non niſi ad riſum ac contumeliam oſtendi Vrbi ac Familiaribus poſſit: ſponte me ita dehoneſtavi, quò inter vos manendi neceſſitatem conſciſcerem. Nam quod te celavi, Pater, ad veſtrum capeſſendum Inſtitutum manifeſtè divinitùs impellor. tenuitque (quod fateri pudet) hactenus, ne tibi*

rem aperirem, Cæloque obſequerer, amor barbulæ, quem Deo denique iuvante, ad vivum, ut cernis, reſecavi. Tua pro me cura ſit, negotium conficere, impetrata mihi ab his, quorum id ius eſt, venia, Tirocinij iam hinc veſtræ Religionis inchoandi. Obſiſti non potuit precibus quodammodò armatis. Quare in Collegio retentus,& Noſtris adſcriptus, quamprimùm licuit ad Domum Probationis Methimnenſem eſt translatus.

26 E P. Baltaſaris Alvaris Magiſterio multum in Novitiatu proficit.

VII. Invenit ibi peritiſſimum cœleſtis Diſciplinæ Magiſtrum Baltaſarem Alvarez exercendis Novitijs Prępoſitum; quo eodem S. Thereſia ſenſuum arcanorum Arbitro, viæque ad Perfectionem Duce utebatur. Primum huius ad omnes quorum capeſſebat curam, præceptum erat, ut vitioſas naturæ propenſiones exſcindere ſtirpitùs, & in planè contrarias flectendo, invertere ſumma vi contenderent: cui Godoius ſtrenuè obſequens, memoranda exempla non vulgarium ſui victoriarum dedit. Altorum ſe ſpirituum, & genij humilitatem ac ſubiectionem aſpernantis ſentiens,

tiens, vilissimis ministerijs obsequijsque fastum perseverantissimè frangere, servilibus Culinæ officijs in veste obsoleta multas quotidiè horas impendere, cibum humi aut sub mensa sumere, adhibito etiam, ad priores munditias ulciscendas, vice puri mantilis, spurco linteo, quod priùs ipse ollis tergendis maculasset; cuius maximè inquinatas partes & fuligine atratas, non admovebat modò labris, sed gingivis apprimebat, in os inferens, naturalis sordium horroris splendidè vincendi causa. Tam forti conatu sequioribus ex se se affectibus eiectis, divinis, & sensibus, & desiderijs locum fecit. Dei ac Christi caritate continuè ardere, mente cœlo affixa in terris versari, inter administrandas res humanas: suavissimis, vel in illiberalissimo labore, cogitationibus vacare; qualium illud fuit specimen: cum eum Coquus aliquando, post elutá satis interiora lebetum, etiam extima mox fumo inficienda studiosè tergentem animadvertisset, *quid te*, ait, *Frater, maceras inutili opera, hæc statim inquinanda-*

27 Acria eius insemet, ac naturam reluctantem imperia.

tam

lævo Godoij oculo, inde funditùs ſenſu videndi caſſo, licet eſſet ſano alteri ſpecie ſimilis. Id animadverſum experimento fortuito Præfectus Tironum Alvarez, cum certiùs ipſius cuia res erat, interrogati confeſſione comperiſſet, Domum remittere iuxta leges noſtras cogebatur Iuvenem deſtinatum functionibus ſacris, cui tamen ne Sacerdotio poſſet initiari, canonicum ineſſet impedimentum. Illo commodùm tempore Methimnam tranſibat Azevedius, qui periculo Godoij cognito, ſimulque virtutes reputans, ac Braſiliæ utiles dotes, ſcientiam Iuris, & artem Muſicam, ſignificavit illi; afferre ſe Roma peculiarem poteſtatem faciēdi gratiam impedimentorum iſtiuſmodi, ijs qui ſequi ſeſe in Braſiliam vellent, illic ſine ſpe reditus in procuratione ſalutis æternæ Braſilienſium hæſuri. Cupidiſſimè ſtatim aſſenſus Godoius, gaudens gratulanſque in beatum eſt manipulum admiſſus, de quo eventu non gravabor adſcribere verſus dudùm vulgatos Poetæ non mali *a*.

31 Cauſa itineris Braſilici & necis pro Chriſto Godoio fuit vitium oculi.

a Gerardi Montani.

Luſ-

Luſcus erat ; cætuque Perez ne cedat Ieſu ,
Vertit ad Occiduos lumina ſolis equos .
Ecce procul mediis ſurgentem conſpicit undis
Laureolam in crines fronde virente ſuos .
Oceanumque ſecat properata Puppe, rapitque:
Tam benè quis Luſcum poſſe videre putat?

Superſunt è poſtrema Decade quatuor: de quorum ultimo Quadragenarium agmen claudente San-Ioanne, ſatis dixi *a*. Aliorum trium hæc feruntur nomina: Ioannes de Zafra, Ioannes à S.Martino,& Stephanus Zuraire. Priores duo Patriam communem Toletum Vrbem (quamquam aliqui *b* ſecundum Illeſca ortum volunt) conditionem in Societate diverſam habuere: Zafra enim Coadiutor fuit, San-Martinus, Scholaſticus. Stephanus gente Vaſco, Adiutor Laicus, Sartoris humile Miniſterium in Placentino Societatis Collegio, præſtanti caritate atque induſtria, exercebat, quãdo eſt in Comitatum Azevedij vocatus, factus ſimul divino afflatu certior, uti ſupra retuli *c*, beatæ, quæ illum manebat ſortis: quod Oraculum eventu perpetrari ſentiens, dum ma-

a Lib.3. cap.5. ſect.5.

b Petrus Ordonez,& Ribad.

c Lib.3. cap.3. ſect.5.

22 De quinque alijs ſparſim pauca: præſertim de Antonio Correa.

ximè adhæret Marcus Caldeira Scholaris Luſitanus, cuius omen Martyrij aliàs *a* retuli. Huius de Patria ubique tacita coniecturam hic propono Viri gravis callentiſſimi Luſitanicarum rerum, natum eum in oppido dicto *Terra da Feira* Diœceſis Portuenſis, opinantis. De tertio Antonio Correa Adoleſcentulo annorum vix quindecim, in Vrbe Portus nato, præclaræ ad Literas & virtutem Indolis, quædam dixi ſuperiùs *b*. Quibus addo, neminem eo alacriùs & ferventiùs illam quinquemeſtrem Valroſanæ ſolitudinis aſceſim exercuiſſe. Quartus Ferdinandus Sanchez ortu Caſtellanus, ſorte Scholaſticus in Societate fuit. In hoc diſſimilis quinto mox ſequenti Gregorio Scrivano Coadiutori, oriundo è Logronio Caſtellæ Oppido. Huius commemoravi *c* haud cunctis communem laudem, quod ſtrato affixus ex languore, cupiditate Martyrij valetudinis debilitatem ſupplente, alacriter exiliens in Palmę amplexum, ultrò ſe offerentis, accurrerit. Plura, nec cognitu, quantū arbitror, ingrata,

a Lib. 3. cap. 3. ſect. 5.

b Lib. 3. cap. 3. ſect. 5. et cap. 4. ſect. 6.

c Lib. 3. cap. 5. nu. 81.

de

de Sexto in ultima Decade, Franciſco Perezio Godoio, quæ referam ſuppetunt. Conſanguineus hic erat Sanctæ Tereſiæ à Ieſu, Inſtitutricis Sacræ duplicis Familiæ Carmelitarum Excalceatorum utriuſque ſexus: cui Matri Sanctiſſimæ pro hoc ſuo Cognato, poſtquam iam ſolverat in Braſiliam, oranti circa medium Iulium anni 1570, viſus ipſe cum novem & triginta Socijs eſt, decori omnes inſignibus Martyrij Laureis, triumphali põpa in Cœlum invehi; de qua mirabili revelatione nobis erit aliàs agendum *a*. Hic tantùm admoneo: in Tabulis Quæſtionum habitarum in cauſa Canonizationis iſtius, Albo deinde Cœlitum ritè adſcriptæ, mirificæ Virginis, dum ea viſio refertur, deformatum apparere mutatione quadam, & traiectione Literarum *Godoïj* nomen in *Idiogum*, per errorem, ut ſuſpicari licet, Amanuenſis. Hic Adoleſcens robuſtæ iam ætatis, & præ multis æqualibus flore ac forma conſpicuæ, dans ſtudijs Iuris operam in Vrbe Salmantica, Civis licet ipſe oppidi Toletanæ Diœ-

23 Franciſcus Perezius Godoius conſanguineus S. Tereſiæ.

a Lib. 4. cap. 3.

24 Godoij Patria, ſtudia, vocatio in Societatem.

ceſeos, Turrigij vocati, vbi erat natus [a], experiri aſceticas S.P. Ignatij Exercitationes in noſtro eius Civitatis Collegio voluit. Id ſerio agenti, divina luce monſtrante, non obſcurè innotuit; nihil poſſe ipſum ad æternam ſibi ſalutem aſſerendam ſalutariùs conſulere, quàm ſi nuncio rebus & ſpebus humanis remiſſo, iugum religioſæ Diſciplinæ in Societate Ieſu ſubiret. Totis excepit quaſi velis bonus Iuvenis eam Divini Spiritus auram: ſed dum cætera, quæ affectibus ſtringebant Domeſticis, carnis & ſanguinis retinacula fortiter abrumpit, naturæ debilitatem in uno dictu leviſſimo frangendo expertus vix credibilem eſt.

[a] Sacch. p. 3. lib. 6 n. 214.

25 Myſtacis amore contra Vocationem tentatus, fortiter ſe vincit.

Barbæ tonſura delectabatur ad hiſpanicam elegantiam exacta, raſo mento, cirrhis denſis, & ferro calido vibratis è labro utrimq; ſuperiore prominentibus. hac ille ſibi placebat velut Martia ſpecie; eandem & ſpeculi ſuffragio, & Elogijs adulantium commendatam in primis adamabat. Ergo reputans id, tanti à ſe habitum, tam ab alijs laudatũ heroici oris honeſtamentum,

tum, primo ſtatim ſeveræ profeſſionis aditu aboleri oportere, hæſit dies aliquot dubius, nec ei quo utebatur Magiſtro ſpiritus, fateri ſenſus intimos audebat. Iam hebdomas iſtiuſmodi præfiniri ſolita meditamentis, erat in exitu: quando Godoium poſtridiè mane rediturum Domum, acrior hūc fermè in modum increpuit conſcij divinorum nutuum animi cenſura. *Ten'*, inquit, *quem Patriæ ac Parentum Caritas non tenet, ne Deum ſequaris clarè vocantem, pili pauci morabuntur? nec pudet tam honeſtum tam neceſſarium Cælos verſus & felicitatem impetum, ridiculè ſufflaminari vili ac nugatorio ligamine ſetularum.* Talia ſecum loquens, indignabunda manu forficibus arreptis, utrumque abſcindit myſtacem. Sicque deformatus, Patrem, à quo exercebatur, adiens: *Vides*, inquit, *os, quod non niſi ad riſum ac contumeliam oſtendi Vrbi ac Familiaribus poſſit: ſponte me ita dehoneſtavi, quò inter vos manendi neceſſitatem conſciſcerem. Nam quod te celavi, Pater, ad veſtrum capeſſendum Inſtitutum manifeſtè divinitùs impellor. tenuitque (quod fateri pudet) hactenus, ne tibi*

rem aperirem, Cæloque obſequerer, amor barbulæ, quem Deo denique iuvante, ad virum, ut cernis, reſecavi. Tua pro me cura ſit, negotium conficere, impetrata mihi ab his, quorum id ius eſt, venia, Tirocinij iam hinc veſtræ Religionis inchoandi. Obſiſti non potuit precibus quodammodò armatis. Quare in Collegio retentus,& Noſtris adſcriptus, quamprimùm licuit ad Domum Probationis Methimnenſem eſt translatus.

26
E P. Baltaſaris Alvaris Magiſterio nullum in Novitiatu proficit.

VII. Invenit ibi peritiſſimum cœleſtis Diſciplinæ Magiſtrum Baltaſarem Alvarez exercendis Novitijs Prępoſitum; quo eodem S. Thereſia ſenſuum arcanorum Arbitro, viæque ad Perfectionem Duce utebatur. Primum huius ad omnes quorum capeſſebat curam, præceptum erat, ut vitioſas naturæ propenſiones exſcindere ſtirpitùs, & in planè contrarias flectendo, invertere ſumma vi contenderent: cui Godoius ſtrenuè obſequens, memoranda exempla non vulgarium ſui victoriarum dedit. Altorum ſe ſpirituum, & genij humilitatem ac ſubiectionem aſpernantis ſentiens,

tiens, viliſſimis miniſterijs obſequijſque faſtum perſeverantiſſimè frangere, ſervilibus Culinæ officijs in veſte obſoleta multas quotidiè horas impẽdere, cibum humi aut ſub menſa ſumere, adhibito etiam, ad priores munditias ulciſcendas, vice puri mantilis, ſpurco linteo, quod priùs ipſe ollis tergendis maculaſſet; cuius maximè inquinatas partes & fuligine atratas, non admovebat modò labris, ſed gingivis apprimebat, in os inferens, naturalis ſordium horroris ſplendidè vincendi cauſa. Tam forti conatu ſequioribus ex ſe ſe affectibus eiectis, divinis, & ſenſibus, & deſiderijs locum fecit. Dei ac Chriſti caritate continuè ardere, mente cœlo affixa in terris verſari, inter adminiſtrandas res humanas: ſuaviſſimis, vel in illiberaliſſimo labore, cogitationibus vacare; qualium illud fuit ſpecimen: cum eum Coquus aliquando, poſt elutа ſatis interiora lebetum, etiam extima mox fumo inficienda ſtudioſè tergentem animadvertiſſet, *quid te*, ait, *Frater, maceras inutili opera, hæc ſtatim inquinanda*

27
Acria eius inſemet, ac naturam reluctantem imperia.

tam

28 Dictum eius arctam cum Deo inter res tractandas mētis adhæsionē oſtendens.

tam laboriosè purgans? cui Codoius, vultu pacem ſuaviſſimam ſpirante: *quia* (repoſuit) *quidquid ago, Cæli Reginæ Deiparæ offero: puderet autem aliquid non uſquequaque terſum ac politum tantæ Dominæ ſiſtere.* Qui tam tenerè, ac dulciter in medijs occupationibus divina ſaperet, hunc, facilis coniectura eſt, in Oratorij quiete per otium cœleſtia contemplantem, qui guſtus, & quantæ animi deliciæ complerent. In Valroſana Villa Culinæ de more inſerviens, differre orationis diurnæ ſtatam horam, miniſterij urgente neceſſitate iuſſus, humiliter paruerat. Poſt meridiem, laxatis officij occupationibus, memor Coquus omiſſam à Godoio commentationem ſacram; ei dixit: *abi-ſis, Frater, in Templum, & Meditationi vaca, donec te ad opus revocem.* Ivit, contemplationi ſe dedit. Septem totas horas immotus & ſilens, intimis delibutus gaudijs perſtitit. Hora tertia noctis, quòd non comparuiſſet in cœtu Fratrum, anxiè quæſitus Domo tota, denique in angulo Ædis ſacræ flexis genibus repertus, cum increparetur, quòd non con-

29 Devotionis & obedientiæ ſpecimen rarum.

conveniſſet ad Cœnæ ſignum: placidè reſpondit: imperatum ſibi à Culinæ Præfecto, ut orationi vacaret, donec ab ipſo revocaretur; quod factum hactenus non eſſet. Nimirum Coquus alia cogitans, quod promiſerat, non fecit: permittente id Deo; quò ſpecimen extaret non magis obedientiæ boni Iuvenis, quàm præſtantis orādi facultatis. Documento hæc ſunt, quantum ex duorum, quos nactus eſt optimos, inſtitutione Magiſtrorum Alvaris & Azevedij, Tiro docilis profecerit. A priore quidem auditam ſæpiùs ſententiam in Supremo certamine crebrò iteravit: ſubinde ſe ac Socios, dum ab Hæreticis necarentur his adhortans vocibus, *Ne degeneremus Fratres à præcelſis cogitationibus Filiorum Dei*, inque ijs ſenſibus ac verbis confoſſus, & demerſus in odium Catholicæ Fidei, brevem, ſed ſtrenuum vitæ religioſæ curſum triumphali felix coronavit exitu; tam invidendam fortunam infauſto (quod iure miremur) caſui debens. Rem breviſſimè indico. Inoleverat occultum vitium læ-

Vita P. Balt. Alvar. cap. 20.

30 Quibus ſe alioſque verbis in certamine animarit.

Digitized by Google

lævo Godoij oculo, inde funditùs ſenſu videndi caſſo, licet eſſet ſano alteri ſpecie ſimilis. Id animadverſum experimento fortuito Præfectus Tironum Alvarez, cum certiùs ipſius cuia res erat, interrogati confeſſionem comperiſſet, Domum remittere iuxta leges noſtras cogebatur Iuvenem deſtinatum functionibus ſacris, cui tamen ne Sacerdotio poſſet initiari, canonicum ineſſet impedimentum. Illo commodùm tempore Methimnam tranſibat Azevedius, qui periculo Godoij cognito, ſimulque virtutes reputans, ac Braſiliæ utiles dotes, ſcientiam Iuris, & artem Muſicam, ſignificavit illi; afferre ſe Roma peculiarem poteſtatem faciēdi gratiam impedimentorum iſtiuſmodi, ijs qui ſequi ſeſe in Braſiliam vellent, illic ſine ſpe reditus in procuratione ſalutis æternæ Braſilienſium hæſuri. Cupidiſſimè ſtatim aſſenſus Godoius, gaudens gratulanſque in beatum eſt manipulum admiſſus, de quo eventu non gravabor adſcribere verſus dudùm vulgatos Poetæ non mali *a*.

31 Cauſa itineris Braſilici & necis pro Chriſto Godoio fuit vitium oculi.

a Gerardi Montani.

Luſ-

Luſcus erat ; cætuque Perez ne cedat Ieſu,
Vertit ad Occiduos lumina ſolis equos.
Ecce procul medijs ſurgentem conſpicit undis
Laureolam in crines fronde virente ſuos.
Oceanumque ſecat properata Puppe, rapitque:
Tam benè quis Luſcum poſſe videre putat?

Superſunt è poſtrema Decade quatuor: de quorum ultimo Quadragenarium agmen claudente San-Ioanne, ſatis dixi *a*. Aliorum trium hæc feruntur nomina: Ioannes de Zafra, Ioannes à S.Martino,& Stephanus Zuraire. Priores duo Patriam communem Toletum Vrbem (quamquam aliqui *b* ſecundum Illeſca ortum volunt) conditionem in Societate diverſam habuere: Zafra enim Coadiutor fuit, San-Martinus, Scholaſticus. Stephanus gente Vaſco, Adiutor Laicus, Sartoris humile Miniſterium in Placentino Societatis Collegio, præſtanti caritate atque induſtria, exercebat, quãdo eſt in Comitatum Azevedij vocatus, factus ſimul divino afflatu certior, uti ſupra retuli *c*, beatæ, quæ illum manebat ſortis: quod Oraculum eventu perpetrari ſentiens, dum ma-

a Lib.3. cap.5. ſect.5.

b Petrus Ordonez,& Ribad.

c Lib.3. cap.3. ſect.5.

32 Stephanus Zuraire, dum in Mare deijcitur. *Te Deum* cantat.

nibus Hæreticorum in Mare præceps deijceretur, dulcem grati erga Deum animi ſenſum læta voce teſtatus eſt, Solemne Gratiarum Actionis carmẽ: cui eſt initium: *Te Deum laudamus*, cantare auditus.

CAP. II.

Reditus Piratarum Domũ. Soriæ mors infelix. Vnius ex eius Militibus mira converſio. Vt ſparſa per Luſitaniam, Hiſpaniam, Galliam, Italiam huius eventus fama fuerit. Romæ palàm creditum, Azevedium cum Socijs verè occiſos odio Catholicæ Religionis.

I. His

I. His ita gestis Piratæ votorum compotes expedire se ad reditum decrevere. Ad id oportebat exonerari Classem parte prædæ, quam congesserant: ijs vendendis, quæ commodè, aut utiliter nequirent in Galliam portari: necesse prætereà erat, deferri Captivos, quos servarant, spe Lytri, plurimos, in locum, ubi tractari cum Necessarijs eorum, & numerari taxata in pretium libertatis pecunia posset. Cunctis hisce transigendis accomodata visa Soriæ est Insula Gomera, una è Canarijs; in qua Portus & Emporium commissis quoquoversum negotiationibus satis per illos Tractus celebre. Hùc igitur Classem admovet; expositisque Captivis, nummos pro redemptione, rata stipulationis fide accipit. Testatus [a] postea est Didacus de Royaz, eius qui tum Insulis Gomeræ, & Ferri dominabatur, filius, & hereditario iure successor, Patrem suum à Lusitanis captivitate liberatis edoctum de Nece Patribus in odium Fidei ab Hæreticis illata, quòd eos veros Martyres crederet, quædam

33 **Piratæ Victores in Gomeram Insulam se conferunt.**

[a] *In Proc Conimb. fol. 164.*

34 Toparcha Insulæ Gomeræ Vestes Sociorum ab Hæreticis cæsorum tanquam Reliquias Martyrum servat.

illorum spolia, instinctu Religionis eblandiri è Piratis studuisse; & his facilè, quæ contemnerent, pecunia mutantibus, nonnullas Sociorum pro Christo cæsorum vestes, aliamque usus ipsorum supellectilem emisse. Ea se adhuc apud se habere, ac velut Sanctas Reliquias venerabundè servare: dixit idem Didacus de Royaz, Anno Christi millesimo sexcentesimo trigesimo secundo, P. Alfonso de Andrada Toletano, Superiori Stationum Societatis Iesu per Canarias sparsarum, dum is officio eas Missiones visitandi, per Gomeram Insulam transiret. Morà dierum aliquot ibi ducta, Soria Proris in Septentrionẽ versis, cursum Rupellam intendit; quò illum pervenisse cum Classe incolumi, & prædæ divite, exeunte Sextili, Thuanus *a* scribit. Vulgata illic statim crudelitas exercita in Azevedium & Socios, à Fæce Plebis, & Calvinianæ Doctrinæ Præconibus plausum tulit: Primoribus Ducum & Nobilibus Aulicis, non adeò est probata, quòd cædes tot inermium præferre videretur aliquid Barba-

Sub finè Aug. a Lib. 45 pag. 952

35 Cædes Sociorum Rupellæ vulgata non probatur Nobilibus.

barum, & generoſitatem dedecens Francicam. Eò promptiùs Regina Navarræ, quotquot è Captis illo curſu Luſitanis in Claſſe reduce reperirentur, dimitti liberos iuſſit. Inventi ſunt omninò duodecim, quo in numero noſter Ioannes Sancius fuit: qui mendicando Galliam & Hiſpaniam emenſus, Luſitaniæ ſe reddidit: ubi reſumpta Societatis veſte Tirocinium abſolvit, votaque ſolita emiſit, Eborenſi Collegio adſcriptus: ſed Religionem ad extremum non pertulit; anno poſt amiſſam Martyrij occaſionem, nono, è Societate dimiſſus. Triſti, nec prorsùs novo, experimento inſtabilitatis humanæ; nam etiam vetera exempla, Origenis, aliorumque memorantur, quibus cum aliquandò abundaſſet animus ad fundendum pro Chriſto ſanguinem, præſtandæ ad finem in vita famaque integra conſtantiæ, non contigit firmitas: Deo iudicijs hiſce occultis ſuæ inſcrutabilis Providentiæ, Iuſtos ſalubriter terrente, ne fiducia è magnorum ſucceſſu profectuum concepta, ſedulitatem perſeve-

Ann. 1578.

36 **Ioannes Sancius in Societate non perſeverat.**

37 Nec inde tamen eius teſtimonio fides demitur.

verantiæ remittant, noxiæ indormientes ſecuritati. Nec tamen qualiſcumque iſta Sancij labes autoritatem oculato eius teſtimonio demit, ex quo hactenus narratorum excepta pleraque in communem notitiam venerunt. Nam præterquam, cum illa teſtabatur toto Novennio in Pietatis profeſſione duravit, nec poſt defectionem revocaſſe illum Aſſertorũ quidquam fando umquam eſt auditum: & quæ dixit cuncta multorum ſimiliter præſentium cõcordi atteſtatione confirmantur: Inſuper ex uſu conſuetudinis humanæ iſta ipſa eius à Societate alienatio, potiùs videri potuit, removiſſe ab illo vulgarem exceptionem Teſtis Domo producti, & familiaribus indulgẽtis affectibus, quales quàm in eo remiſſi fuerint, cum ſecuta diſceſſio monſtraverit; reſtat utique, ut eum ad commemoranda decora illorum, à quibus receſſit, non domeſtica caritas, ſed manifeſta perpulerit veritas.

II. De Soria primario huius Tragœdiæ Actore non ampliùs dicturus, quod

quod ſupereſt notitiæ hùc congeram. Deſtinaſſe hunc aliam Expeditionem adversùs Luſitanos Braſiliam petentes, ſimùl præda exoneraſſet, ac ſupplemento Militiæ roboraſſet Claſſem, ipſe declaravit in digreſſu à Gomera; quibuſdam, quos pretio accepto liberaverat, versùs Materiam ſolventibus iniungens; ut ſuo nomine Prætori Braſiliæ Vaſconcelio denunciarent: ſic certò haberet: occurſurum ipſi ſe iterùm, nec iam ut antea certamen detrectaturum: quin ultrò laceſſiturum; nec commiſſi prælij alium exitum fore, quàm alterius ipſorũ Captivitatem aut Necem. Cæterùm, ſive hæc mendax iactatio glorioſi Thraſonis fuit; ſeu verè ſignificatæ voluntati, propter obſtacula inſuperabilia, executionis facultas defuit; minas quidem iſtas in hunc annum eventu caruiſſe certum eſt. Crediderim verecundia pactæ nuperrimè *a* cum Rege Carolo Pacis, Navarræam, & Colinium cohibitos à permittenda nova in Luſitanos Franciæ Fœderatos Expeditione, ſub Duce palàm ab ipſis au-

38 Soria minatur aliam Expeditionem in Vaſconcelium.

Cur minas in rem non contulerit.

a 6. *Aug* 1570.

autorato, de quo veriſimiliter non poſſet excipi, proprijs illũ auſpicijs, & piratica licentia graſſari. Haud multò poſt tamẽ ſuam Soria rurſus armatam ad inſidiandum Braſiliam petentibus immiſit Claſſem, præpoſito ipſi vice ſua Capdevilio, à quo victus, & occiſus, ut dicetur, Vaſconcelius eſt: Homine ſibi fido, ſed obſcuro eodem, & Latronis opinionem plauſibiliùs laturo, quoties opus foret excuſare factum publicè, ac Rupellenſes à conventorum infractione purgare. Hæſit ipſe interim in obſequio Partium Soria ſplendido & quæſtuoſo titulo Præfecti Rei Maritimæ: quo nomine obſeſſæ poſt biennium Rupellæ ſuppetias ipſe accerſivit ex Anglia validam Claſſem, in qua ſecundum à ſupremo Duce Mongomerio, militaris Imperij locum tenuit. Poſt quod, exarmatis iterùm nova conventione Perduellibus, Domum repetens, mortem in Patria, iudicio etiam ſuorum, infeliciſſimam invenit. Nam hoc de illa extat teſtimonium minimè ſuſpectum Calviniani apud Rupellanos

39 Capdevilium vice ſua mittit.

1573.

40 Sorię infeliciſſima mors.

Mi-

Miniſtri, recitatum à Iarrico *a*: *Iacobus Soria in Comitatu Evenſi impœnitens, divinamque opem implorare negligens, adſtantibus tamen Conſanguineis idipſum maximè efflagitantibus, in rabiem actus, maximo omnium terrore ſceleſtam animam efflavit*. Obduraverat nimirùm Sceleſtus animum adversùs impetratas ipſi, beneficio interventu eorum ipſorum, quos tam barbarè interficiens Cœlo tranſmiſerat, gratias invitantes ad eiurandam Hæreſim, petendamq; à Deo veniam tot immanium criminum & Sacrilegiorum: in qua pervicacia ſimilem diù habuit quendam è ſuis gregalibus, ſed eventu ad extremum diſpari. Rem apud Sequanos anno huius Sæculi quarto ſupra nonageſimum geſtam, è Literis Annuis dudùm editis *b* noſtri Collegij Dolani breviſſimè referam. Vnus è Piratis interfectoribus Azevedij & Sociorum, illo quem dixi anno per Comitatum Burgundiæ tranſiens, caſu animadvertit, confluere Populum in quandam Deiparæ Sacram Ædem, unde ferebatur ſolemnis ſupplicatio proditura. So-

a In Theſaur. Rerũ Ind. Tom. 2. pag. 343

b Pag. 242.

1594.

lent iſti præoccupati nefarijs Inſtitutis Hæreſiarchæ Calvini, omnes quidem Eccleſiaſticos ritus ſuperbiſſimè contemnere: intemperantiùs tamen & petulantiùs irrident, quæ ad venerationem Deiparæ ac Cœlitum ſanctè ac piè iuxtà traditiones Apoſtolicas à Catholicis uſurpantur. Abuſus igitur licentia, quam illi obſcuritas ſuadabat, quòd homo Hæreticus peregrè degens in Provincia apprimè Catholica, nullam exteriùs præferret impietatis ſuæ notam, Templum, turbæ ſe immiſcens, ſubijt, animo quæ illic fierent obſervandi, ut ea ſuis redditus traducere narrando, & pro Superſtitionibus ridiculis propinare ludibrio Symmiſtarum poſſet. At ſenſit primo ſtatim ingreſſu Numen loci, graveſque concepti mente tacita ſceleris pœnas dedit. Vix enim limen phanaticus intraverat, cum horrore perfuſus intimo totis artubus contremuit: in eo felix quod flagellantis agnovit, & mira mutatione veneratus eſt, manum. Proſtratus ingemuit, iuſtè ſe percuti proclamans, Dei clementiam,

41 Mira converſio unius ex Interfectoribus Azevedij & Soc.

tiam, & Divæ Virginis opem imploravit. Accurritur ad casum. adest Sacerdos, cui ille: se hactenus Calvini Sequacem, agnoscere tandem & detestari errorem affirmat suum. Inde per otium edoctus, ritè reconciliatur Ecclesiæ: nec post pœnitentiam pœna perstitit. rigor ille, tremorq; membrorum desijt: & illustri divinæ misericordiæ documento, Vetus Satanæ Mancipium ipsa ex attentati conscię-tia Sacrilegij, salutem animi, sanitate corporis cumulatam reportavit: Sic videlicet ultis illatam sibi ab hoc cædem Quadraginta Religiosis, S. Stephani Primicerij Martyrum exemplo, quem omnes sciunt Saulo suo lapidatori cœleste lumen ad conversionem impetrasse.

III. Refero me ad Historiæ ordinem è brevi evagatione. Qui Gomera sub Iulij finem solverant redempta libertate Lusitani, circà Idus Augusti Materiam appulsi, universam illam Insulam fama statim rerum à se visarum impleverunt. P. Petrus Diaz, quem ab Azevedio discedente, relictis

42 Fama cædis pro Chriſto Azevedi & Soc. ex oculatorum relatione teſtiũ late ſpargitur.

in Claſſe regia Socijs præfectum vicesſua Moderatorem vidimus, pro illius muneris officio, ſtuduit Leonem Henricium Provinciæ Luſitaniæ Præpoſitum, exitus Quadraginta Sociorum certiorem quamprimum facere. Collatis igitur accuratè oculatis teſtimonijs multorum, compertam exactè veritatem facti ei expoſuit, Literis decimoquinto Kalendas Septembris datis: quæ licet maturè ſunt redditæ; tamen ſtrenuæ in factis illuſtrioribus enunciandis Famæ prævertere celeritatem nequiverunt. 17. *Aug.* 1570.

Omnibus Luſitaniæ Portubus quotidiè Naves invehebantur, quæ cæſæ Azevedianæ Cohortis, indicium afferrent; aliæ quidem confuſiùs, aliæ clariùs: ſed erat omnium mirè concors in rei ſumma conſenſio. Et qui poſtremi advenerant, rem à ſe viſam memorantes, nullum dubitationi relinquebant locum. Toto igitur eo Regno velociſſimè propagata eſt certa perſuaſio mortis pro Religione à Quadraginta Socijs obitę, unde paſſim celebrati pro veris Martyribus fuere;

Præ-

Præſulibus Eccleſiarum rei evidentia convictis, exemplo ac prædicatione præeuntibus. Nam quod ex occaſione ſuperiùs de Mirandenſi Epiſcopo retuli, alij quoque multi frequentarunt, pro Iure, illo adhuc tempore vigente, quo nondùm erat Sedi Apoſtolicæ reſervata cauſarum eiuſmodi cognitio: id quod anno demùm quinto & viceſimo ſupra ſexcenteſimum Vrbani VIII. Summi Pontificis Decreto fieri ceptum eſt. Nec contenti Luſitani quidam Antiſtites verbo aſſerere, ſcriptis etiam, & editis Libris Azevedij ac Sociorum verum Martyrium non dubitarunt profiteri: uti Rodericus de Acugna Archiepiſcopus Bracarenſis *a*. qui quàm gravis rei quantævis haberi autor debeat ex dicendis in huius fine Capitis liquebit. Porrò Henricius Diazij Literis acceptis, ad hauſtam inde notitiam, eam adiecit, quam è multis in dies appellentibus ex eorum numero, qui expugnationi Iacobeæ Navis præſentes adfuerant, otiosè ac diligenter auditis, colligere potuit. Moxque cum exemplo

43
A multis etiã Præſulibus ij pro veris Martyribus prædicantur & coluntur.

a In Catal. Epiſcoporũ Portucenſiũ par. 2 cap. 36.

44 Literis Diazij è Materia Insula & Henricij è Lusitania. Mors Azev. & Soc. Romæ cognoscitur ante finem an. 1570.

plo Epistolæ à Diazio scriptæ, unam suam copiosiorem Romam misit ad S. Franciscum Borgiam Societatis Generalem Præpositum. Sic Italiam eadem fama pervasit, quæ iam Hispaniam & Galliam impleverat: priori quidem illata per Redemptos è manu Piratarum, alteri per duodecim, quos diximus delatos Rupellam à Piratis, & inde liberos, sed sine viatico, dimissos; coactosque ideò mendicare per Galliam, & casus suos quibusvis obvijs narrare. Ephemerides illorum temporum adhuc servatæ in hoc Archio Romano, satis indicant: eas Henricij, & Diazij Literas in Vrbem ante finem eiusdem anni septuagesimi perlatas. idemque præterea manifestè cernitur ex Editione Romę facta Epistolę Diazij è Lusitano Sermone in italicum conversæ. Hæc Hodieque visitur hoc titulo: *Excerptum è Literis 17. Augusti An. 1570. è Materia Insula scriptis ad Provincialem Soc. Iesu in Lusitania, de Quadraginta Socijs pro Religione Catholica interfectis. Excusum Romæ apud Hæredes Antonij Bladi, cum facultate Superiorum*

An.

*An.*1570. Erat autem,ut aliundè certò ſcitur, eadem illa Bladi officinæ, Typographia Cameræ Apoſtolicæ, qua nihil niſi uſquequaque probatum evulgari ſolet. Vnde cum eo Libro illinc cum expreſſa mentione facultatis Superiorum prodeunte, diſertiſſimè affirmetur Quadraginta Socios fuiſſe occiſos pro Religione Catholica, intelligi neceſſe eſt, eandem veri eorum Martyrij perſuaſionem quæ per Luſitaniam, uti diximus, percrebuerat, in Romana quoque Curia ſine dubitatione acceptam invaluiſſe.

45 Libro Romæ edito cum facultate Superiorum in Typographia Cam. Apoſt. ij pro Religione Catholica interfecti dicuntur.

IV. Reddam hic iam, quæ in illis Adverſarijs, ſive Actis diurnis, Romani Tabularij reperi. Ad diem 13. Decembris an.1570. hæc habentur. *Hodie in Indiam,Flandriam, Rhenum, Neapolim,Siciliam, Longobardiam, miſſa eſt circularis de Quadraginta Martyribus.* Appareret hinc, ſcriptam à Præpoſito Generali S.Franciſco Borgia circularem in omnes Societatis Provincias Epiſtolam,quæ vice ſuffragiorum,indici pro mortuis ſolitorum,invitaret univerſos ad agendas Deo gratias pro corona-

46 S.Franc. Borgia Martyriũ Azev. & Soc. circulari Epiſtola Societati enunciat.

Qua-

Quadraginta illis Socijs collata, pro quibus, utpote Martyrio defunctis, preces & piacula offerri non oporteret, iuxtà probatum, antiquo Ecclesiæ sensu & usu, effatum illud: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Estque in eam rem obtervandum extare pariter alias Ephemerides mortuales, quibus in dies singulos notatur, quo die pro quolibet mortuo indicta toti Societati Sacrificia & Rosaria sint. In ijs porrò neque ad diem 13. Decembris, neque alibi uspiam, ulla mentio fit Azevedij & Sociorum, cum cæteri omnes, quorum illo anno nunciatus Romam fuerat obitus, memorentur. Vt dubitari non debeat, quin loco indictionis suffragiorum illis pro more debitorum, illa Encyclica quoquoversum missa sit, eo quidem 13. Decembris die in expressas illic Provincias, ad quas aut Cursores publici tunc expedirentur, aut similis invitaret opportunitas: eadem Epistola diebus & occasionibus alijs ad alias Provincias vel iam destinata, vel destinanda. Literæ autem eiusmodi communes

nes non niſi re per otium cogitata poſt moram idoneam ſcribi, ſpargique conſuevere; quæ cauſa ſuadet, aliquot ante diebus prima indicia mortis Azevedij ac Sociorum, Romam fuiſſe perlata. Conſtat verò ex alijs Adverſarijs, quæ argumenta & ſummaria Literarum quoquoverſum à Generali ſcriptarum in annum 1571. exhibent: interrogatum fuiſſe à Petro Gonſalvio Procuratore Provinciæ Luſitaniæ, S. Franciſcum Borgiam Generalem, ecquid pro Azevedio & Socijs conſueta eſſent ſuffragia imperanda? illic enim reperimus annotatum die 17. Februarij datas eſſe ad eundem Gonſalvium à Generali Literas, quibus admoneretur: *Romæ non videri: debere indici ſuffragia pro Quadraginta Martyribus.* Veriſimile eſt iſtas Gonſalvi Literas longè poſt priùs memoratas Provincialis Henricij datas; ea fortè de cauſa, quòd quidam mirati eſſent, non indicta fuiſſe per Luſitaniam conſueta ſuffragia ad primum Nuncium mortis Quadraginta Sociorum. Reſpondiſſe autem ijs quæ retulimus

47 Reſpondetur Roma Luſitanis, ſuffragia non debere indici pro 40. Martyribus.

verbis Sanctum Generalem, non ſolum è ſententia Domeſtici conſilij; ſed & conſulto ſuper re tanta ipſo Summo Pontifice. Sanè reputanti morem à Generalibus diligentiſſimè ſervatum, referendi ad Pontifices de Societatis occurrentibus negotijs, etiã minutis: prætereaque recordanti, S. Franciſco Borgiæ peculiarem gratiæ locum apud B. Pium V. in Petri Cathedra tunc ſedentem, Sanctiſſimi illius Pontificis ſingulari benignitate fuiſſe conceſſum: vix eſt, ut queat videri dubitabile, quin de Azevedio utrique notiſſimo, & paulò ante viſo, poſt nunciatam eius Necem, ſermo inter eos inciderit: & quin ſibi propoſitam de ſuffragijs dubitationem cum Pontifice Generalis contulerit: adeòque quando reſpondet: *Romæ non videri: ſuffragia pro Quadraginta Martyribus indici oportere*, non ſuum ſolùm, aut Patrum Aſſiſtentium, Domeſticique conſilij, ea de re iudicium iſtis verbis indicaverit, ſed Pontificis quoque à ſe conſulti. Conſultum autem mox ab acceptis Henricij Literis iam tum

48 Id reſponſum à Generali poſt conſultum Pontificem credibile eſt.

men-

menſe penultimo anni Septuageſimi, res ipſa ſuadet, & uſus vulgaris conſuetudinis humanæ; qua indicia ſimul ſunt accepta mortis Amicorum, cupidè ijs communicantur, quibus ijdem noti pariter & cari ſunt. Cui ergo veriſimile videri queat: altero tertiove duntaxat Menſe poſt allatum Necis Azevedij Nuncium, de illa primùm cum Pontifice S. Franciſcum Borgiam egiſſe, ad quem paratiſſimam ſemper admiſſionem inveniret: & quem non ignoraret doceri velle certiſſimè de caſu tanto Viri nuper viſi à ſe, inſignibuſque peculiaris affectus ſignificationibus honorati.

V. Iam tum ergo à Novembri occiſum cauſa Religionis Azevedium cognoverat, & crediderat B. Pius Pontifex; & preces piaculaque pro eius & Sociorum, utpote Martyrum, animabus offerri Deo non debere iudicaverat: haud ſecus cenſentibus Romanæ Curiæ Proceribus; cuius ſine controverſia recepti per Vrbem ſenſus, certum haberi ſignum debeat, editio de qua dixi Epiſtolæ Necem Azevedij

ac Sociorum referentis; Superiorum permiſſu typis Cameralibus ante finem anni ſeptuageſimi vulgata, cum præfixo titulo *caſos illos pro Catholica Religione* declarante. At quorſum veſtigijs indagatum imus Pontificis de Azevedij & Sociorum Martyrio iudicium; cum eius manifeſtum ab ipſo proditum monumentum habeamus. Extat B. Pij V. Conſtitutio die 7. Iulij An. 1571, ritè publicata: quam ſe idem Pontifex diſertiſſimè teſtatur: *non ad Præpoſiti Generalis & Societatis, vel alicuius eorum, aut alterius pro eis oblatæ ſuper hoc petitionis inſtantiam: ſed motu proprio ex mera liberalitate, & certa ſcientia*, concepiſſe ac vulgaſſe. Huius hoc eſt initium.

Pius Papa V.

Ad perpetuam rei memoriam.

49 Conſtitutio B. Pij V. Martyrij Azevedij & Soc. ſignificationem veriſimilem habens.

Dum indefeſſæ conſiderationis intuitu perſcrutamur, quantam Chriſtianæ Reipublicæ utilitatem attulerint Dilecti Filij Presbyteri Societatis Ieſu; ac planè conſpicimus, eos verè Mundi huius relictis illecebris, adeò Servatori ſuo ſe dedicaſſe, ut conculcatis theſauris, quos ærugo & tinea comedit, lumbiſque pau-

per-

pertate & humilitate præcinctis, non contenti terrarum finibus, uſque ad Orientales & Occidentales Indias penetraverint: ac eorum aliquos ita Domini amor perſtrinxerit, ut etiam proprij Sanguinis prodigi, ut verbum Dei inibi efficaciùs plantarent, Martyrio voluntario ſe ſuppoſuerint, &c. Hæc ante finem anni vertentis à cæde Azevedij ac Sociorum, in Vrbe recentibus nuncijs eius rei perſonante, nulla tum magis crebra materia ſermonum, à B. Pontifice qui Azevedium eundem paulò ante ad eam Expeditionem delegaverat, doniſque ac gratijs autoraverat: cui non pronum arbitratu videatur dubitari vix poſſe, quin ex mente dicentis ad Azevedium eiuſque Socios relata fuerint: quin iſti *aliqui divino amore perſtricti, proprij ſanguinis prodigi, qui ut verbum Dei inibi* (hoc eſt in Occidentalibus Indijs, quarum pars magna Braſilia cenſetur) *efficaciùs plantarent, Martyrio voluntario ſe ſuppoſuerint*, Azevedius & eius Comites fuerint: quos *voluntario ſe Martyrio ſuppoſuiſſe* dum Pontifex ait, eò clariſſimè reſpicit, quod in editâ Romæ narratione le-

Vel potius evidentem, ſi quis cuncta attentè cõparet.

legebatur: voluiſſe Azevedium cum novem & triginta Socijs in Nave S. Iacobi ſola ex Inſula Materia ſolvente proficiſci, ad tantum ſubſidium Evangelij Præconum, Braſiliæ multùm hoc egenti, citiùs invehendum: utcumque intelligeret, eſſe maria illa Piratis Hæreticis infeſta; nec ſine præſenti in manus eorum incidendi periculo, talem navigationem ſuſcipi: tamen ſatiùs duxiſſe vitæ ſuæ ac ſuorum aleam iacere, quàm deeſſe occaſioni qualicumque immittendorum in Braſilicam iam maturam ſegetem ſpiritualium Meſſorum: quod prævisum periculum poſtquam re ipſa incurriſſet, & prout futurum intellexerat, ſi caderet in manus Piratarum, tàm ipſe, quàm eius Comites interfecti ab ijs fuiſſent; talem omnium illorum Necem B. Pontifex *Martyrium* appellat. Erit ne qui maxima hæc niti verisimilitudine inficiari ullus queat? alioqui dicat: quam aliam Pontificis verbis commodam ſubijciat ſententiam? Quos alios *amore Chriſti, ut verbum Dei efficaciùs in Occidentalibus Indijs*

dijs plantarent, ſanguinis proprij prodigos voluntario ſe Martyrio ſuppoſuiſſe; B. Pius intelligere potuerit? quod ſi eſt manifeſtiſſimum, quampiam rem geſtam eius generis Menti ac Memoriæ Vicarij Chriſti talia ſcribentis obverſatam: & ſi æquè certum, nullam ante id tempus paris caſus mentionem auditam: an non pro indubitabili & irrefragabiliter vero habendum fuerit: Azevedij & Sociorum Necem à B. Pio V. Sum. Pont. Martyrij titulo fuiſſe cohoneſtatam? Hoc quidem ita tunc recenti re citrà ullam ambiguitatem credidit Vrbs primùm, inde Orbis univerſus, quoquò deferri contigit Diplomatis iſtius latè ſtatim diſſeminati authentica exemplа: prout in Tabulis Iuridicis Quæſtionum legitimè de hac cauſa habitarum Conimbricæ, Eboræ, Bracaræ, iurati affirmant Teſtes duodecim omni exceptione maiores; quorum unus fuit *a* Illuſtriſs. Dominus Rodericius de Acugna Archiepiſcopus tunc Bracarenſis Hiſpaniarum Primas, Vir nobilitate, vitæ integritate, prudentia, doctrina, dignitate inter pri-

50 Inde patet à B. Pio V, necē Azevedij & Soc. pro vero Martyrio habitam.

a In Proceſſ. Bracaren. fol. 68.

primos ſui Sæculi conſpicuus: utpote qui ex Epiſcopatu quem primum geſſerat, Portalegrenſi translatus ad Portuenſem, mox promotus ad Archiepiſcopatum Bracarenſem, inde quoque magnis meritis exigentibus ad Vlyſſiponenſes Archiepiſcopales Infulas fuit tertiò transferendus. Extant Eruditionis eius præclara monumenta Doctiſſimi in Ius Canonicum Commentarij: & Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ inſignia Volumina quatuor.

CAP. III.

Quo ordine & Progreſſu in Publicam perſuaſionem facti huius Fama proceſſerit. Viſio Sanctę Thereſiæ oblata Azevedij & Sociorum cum Coronis Martyrũ Cœlos

los intrantium ipſo die quo ſunt paſsi. Aliæ Azevedij poſt mortem Apparitiones.

I. TEnemus ex modò dictis, qua via proceſſerit, uſque ad publicam, & pro indubitabili receptam Eccleſiæ ubique terrarum, imò Ætatis illius univerſę, notitiam, Eventus Quadraginta Sociorum Braſiliam petentium ab Hæreticis in odium Catholicæ Fidei morte affectorum. Nempe is primùm uſurpatus aſpectu præſenti eſt à maxima multitudine hominũ, Gente, Secta, Vitæ Inſtituto, variorum; partim in Oneraria Iacobea Luſitana, partim in Quinque Piraticis Rupellenſibus repertorum: qui omnes clarè audiere à Duce Piratarum Soria imperari Necem Ieſuitarum, adiecta diſertè cauſa; quòd irent in Braſiliam ad diſſeminanda illic Papiſtica Romanæ Religionis Dogmata, quæ ipſe ut-

51 Idem per omnes Gentes fama vulgatum ex oculato teſtimonio præſentium.

pote Calvini Hæreſiarchæ Sectarius, prava & perverſa appellabat: & poſteà in luce meridiana ſpectarunt, eoſdem omnes partim Ferro, partim aquis interfici: unde cunctis illis irrefragabiliter conſtitit; Quadraginta illos Societatis Ieſu Religioſos, Religionis cauſa fuiſſe necatos. Id mox Luſitani qui viderant, in Gomera & Materia Inſulis, Vlyſſipone, ac per cæteram Luſitaniam narrarunt. idem per Galliam divulgarunt Ioannes Sancius cum Nautis undecim Rupella ſine viatico liberi dimiſſi, ac per illos Tractus mendicando vagati: quin & ipſi Hæretici tamquam egregio patrato facinore gloriantes, cædem eandem à ſe factam verbo & ſcriptis promulgarunt. Prætereà Petrus Diaz ſuperſtitum apud Materiam Inſulam Azevedij Sociorum relictus ab eo diſcedente Superior, & eo mortuo ſupremam nactus in eoſdem Præfecti peculiaris poteſtatem, pro talis ſui muneris officio, legitima inſtituta de Facti veritate Quæſtione, quod tam de Cæde Quadraginta Sociorum, quàm de

52 Petrus Diazius Superior Sociorum legitima inſtituta de facto Necis illatæ Quæſtione, quid compererit perſcribit.

de cauſa ipſius, odio nempe Religionis, ex duobus oculatis & auritis compererat Teſtibus, ad Henricium Provincialem ſuum ritè perſcripſit: & hic ſtatim, quæ non ſolùm à Petro Diaz, ſed & ab alijs ex viſu & auditu rei coràm ipſis geſtę de his certis, exceperat, ad S. Franciſcum Borgiam ſuum Præpoſitum Generalem, Romam miſit. Ea, communicante Generali, eodem., Summus Pontifex B. Pius V. cognovit, & credidit; & Chriſti cauſa cæſos, veroque Martyrio conſummatos, ſcripto etiam per occaſionem fortè oblatam edito eſt profeſſus. Inde per Europam, & Eccleſiam latè univerſam ſparſa rei Fama, facti notorij humanitùs certi autoritatem apud omnes tũc viventes obtinuit, ut nemo uſpiam dubitaret, quin Ieſuitæ Quadraginta, Duce reliquorum Azevedio, propè Inſulam Palmam, circa medium Iulium Anno Chriſti milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo, à Calviniſtis Hæreticis in odium Catholicæ Religionis Neci traditi fuiſſent. Hoc paſſim tunc omnium Nationum, omnium

Hinc Provincialis Luſitaniæ, Generalis Soc. & Pontifex certiores fiunt.

53 Latè pervagata eadem persuasio plagas omnes Terrarum innumeris Literarum monumentis, ubique Gentium editis demonstratum est.

Sectarum homines, uti cætera illo ævo in publicam notitiam transcripta, sermonibus celebrabant, scriptis consignabant. Hinc in ætatem post secutam persuasio eadem transijt, ex vigente in Filijs memoria auditarum è Parentibus rerum: vivæ famæ præconio personante aures Populi, admonenteque oculos indelebilium passim se oggerente suffragio monumentorum, & constanti asseveratione Historiæ, in Acta suis semel admissa Tabularijs, fidem semper Posteritatis adigente. Sic usque ad Nos evoluto iam Sæculo Facti eiusdem non minus certa, quàm celebris cognitio pervenit: quam qui hodiè insimulare temeritatis, & falsi postulare attentaret: sanè posset pari Iure magnam Partem omnis memoriæ veteris: atque in primis Tabulas venerandæ antiquitatis Vitas Mortesque Sanctorum in credulam Posterorum pietatem securè transmittentes, rescindere, ac pro fallaciæ suspectis, quin & fide cassis irritisque diffamare. Quod sanè quàm fieret immeritò, res ipsa loquitur: præsertim

54 Idem divinis quoque Testimonijs probatum.

tim poſtquam humanas hactenus expoſitas Teſtificationes, divina mox referenda Indicia comprobarunt.

II. Agmen ducat Viſum illuſtre mirabiliter oblatum Sanctiſſimæ Virgini Thereſiæ, de quo Illuſtriſſimus & Reverendiſſimus D.F. Didacus de Yepes Ordinis S. Hieronymi, Archiepiſcopus Tarraconenſis; qui & eidem S. Thereſiæ, & Philippo Secundo Hiſpaniarum Regi à Confeſſionibus fuit, agit his verbis lib. III. cap. XVII. Operis quod conſcripſit de vita eiuſdem Sanctæ Virginis: *Scivit etiam mortem Quadraginta Patrum, ac Fratrum Societatis Jeſu euntium in Braſiliam, quos Hæretici occiderunt. Ibat inter eos unus Conſanguineus Sanctæ Matris: quæ ſtatim ab ipſorum Nece, dixit Patri Balthaſari Alvarez ſuo Confeſſario, ſe illos vidiſſe cum Coronis Martyrum in Cælo. Venit poſteà in Hiſpaniam Nuncius Martyrij, & Sortis felicis iſtorum Religioſorum.* Hactenus ille venerabilis Antiſtes, qui cum anno 1610, Quæſtione Toleti habita de vita & Actis S. Thereſiæ, de qua tum in Sanctarum numerum ritè adſcribenda tra-

55 Opus de Vita S. Thereſiæ à Rev. Archiepiſcopo Tarraconenſi tanta fide ſcripta ut quidquid ibi dixit Iuramẽto firmarit.

Affirmat vero ibi viſos à ſan. ćta Azevediũ & Soc. cũ Palmis Martyrũ.

tractabatur, interrogatus legitimè fuiſſet, ac iuſſus autoritate Apoſtolica, quidquid eam in rem compertum haberet, prævio iureiurando, expromere, Opus iſtud ſuum à ſe conſcriptum, & typis editum Quæſitoribus conſignavit, Deo teſte affirmans, vera eſſe quæcumque illic ſcripſiſſet. Eandem S. Thereſiæ Revelationem ſibi fuiſſe certò cognitam coràm Iudicibus iuravit P. Ægidius Gonzales de Avila è Societate Ieſu, qui Provinciam Toletanam rexerat. Huius extat Teſtimonium exceptum Actis Quæſtionis de vita illius S. Virginis Toleti habitæ an. 1609. Ademque Revelatio Romæ deinde, cum cauſa Canonizationis preſſius agitaretur, à Sacræ Rotæ Iudicibus ſummo rigore diſcuſſa, uti validè probata, eſt admiſſa, ex eaque graviſſimus ille Conſeſſus iudicavit: *Conſtare, S. Thereſiam ſpiritu prophetiæ fuiſſe præditam.* Prout atteſtatur, qui præſens affuit D. Coccinus, Venerandi tunc illius Concilij Præſes, quippe, ut vulgò vocant, *Sacræ Rotæ Decanus*, inſcripto nota eius manu exarato, quod ho-

56 Eadem Revelatio ab Ægidio Gonzales iurato affirmata.

57 Patres Rotæ Romanæ ex iſta revelatione probata inferũt S. Thereſiã ſpiritu Prophephetico diſtantia coram vidente fuiſſe præditam.

hodieque ſervatur. Movit nimirùm Sapientiſſimos illos Iudices duorum, quos ſupra nominavi gravium Virorum conſentiens aſſertio, Didaci de Yepes, & Ægidij Gonzales, quem utrumque norant adhibitum ab illa Religioſiſſima Virgine conſcientiæ Arbitrum; qualibus illam conſtat ſolitam fuiſſe ſtatim manifeſtare illuſtrationes Divinas omnes, & cœleſtes afflatus, aut viſa mirabilia, quæ illi experiri contingeret. Vnde non videtur dubium; quin quod referunt, ex ipſa audiverint, fatente ſuis Moderatoribus, prout ingenuiſſimè conſueverat, ſe vidiſſe circa medium Iulium an. 1570. coronatos in Cœlo laureis Martyrum Quadraginta Socios, in Mari, dum Braſiliam peterent, ab Hæreticis occiſos. Nec obſtat, quod ambo illi affirmant, id ipſam P. Balthaſari Alvarez ſuo tunc Confeſſario communicaſſe. nam & illi quem tunc habuit præſentem, quod recentiſſimè geſtum erat exponere: & alijs quos diverſis locis & temporibus conſcios rerum intimarum fecit, quæ dudùm

58 Yepez & Gõzales Confeſſarij S. Thereſię eã illi oblatam viſionem ex ipſa cognoverunt.

ipſi

ipſi fuiſſent manifeſtata, declarare poſteà potuit. Prudenter tamen uterque in Teſtimonio de hac re perhibendo, non ſibi poſteriùs, ſed longè antea Balthaſari Alvarez factam eius facti relationem allegavit, quoniam cum hoc ipſi è S. Thereſiæ ore audiverunt, fama cædis Azevedij ac Comitum, allatis tempeſtivè nuncijs increbuerat. Quamobrem Sanctæ Virginis narratio manifeſto tunc Vaticinij experimento carebat: quale habuit irrefragabile narratio eadem à Balthaſare Alvarez eo tempore audita, quo nullo humano indicio res in Oceano Atlantico procùl pridiè geſta ſciri poterat in Hiſpania.

59 Cur tamen ipſi allegent id à Sancta dictum P. Balthaſari Alvarez.

60 Peculiaris cauſa qua S. Thereſia mora eſt ad eam viſionem P. Balthaſari Alvarez cómunicandā ſtatim.

III. Nec videtur omittendum, præter uſitatam cauſam manifeſtandi Moderatoribus penitiſſimos animi sēſus, peculiari motam fuiſſe ratione S. Thereſiam ad hanc P. Alvarez cœleſtem Viſionem ſine mora indicandā; officio videlicet communis ſibi, & illi caritatis erga Franciſcum Perezium Godoium, unum è quadraginta viſis in Cœlo Martyribus, qui, ut eſt dictum

ctum, S. Thereſiæ domeſtica cognationis neceſſitudine coniunctus, Baltaſari verò Alvarez, alumnus in ſpiritu ac filius fuerat; nimirùm ſub eius diù cura in Methimnenſi Societatis Tirocinio educatus; ut propterea præſentem commodùm Alvarem, & iure ſolicitum de cariſſimi Diſcipuli, paulò ante caſibus longinquæ navigationis expoſiti, fortuna, non potuerit humaniſſima Virgo non confeſtim impertire certo ſibi cœlitùs allato nuncio feliciſſimi eius ex hac vita exitus, & in Cœleſtem Patriam appulſus. Miretur fortaſſe aliquis, non citari de re tanta teſtimonium auritum Baltaſaris ipſius. At id mirari deſinet qui reputaverit, toto ante S. Thereſiæ obitum biennio [a] mortum Baltaſarem, evulgare quæ arcano ſibi commiſiſſet illa Virgo Sanctiſſima, ſalva ſecreti fide, nequiviſſe. Tantum credibile eſt, poſtquam Viſioni clàm auditæ, ſuffragium à fama publica accepit, quibuſdam illum Amicorum ſignificaſſe, quæ tantò priùs cognoviſſet. deinde verò ipſam quæ viderat, Moderatoribus,

[a] *Balthaſar Alv. mortuus Ann. 1580. 25. Iul. S. Ther. obijt 1582. 4. Octobr.*

61 Balthaſar Alvarex biennio ante S. Tereſiæ obitū mortuus, arcano ſibi cōmiſſam ab ea re velationem, non debuit ſcripto vulgare.

bus, quos in demortui Baltasaris locum subinde adscivit, ea synceritate, qua cuncta cætera, declarasse, tum istud ipsum suum de Quadraginta Socijs Visum, tum eiusdem impertitam à se Confessario tunc suo Baltasari notitiam. Qua via id cognitum Yepez & Ægidius deinde Toleti apud Delegatos à Sede Apostolica Iudices iurati protulerint. Cæterùm comprobatam Rotæ Romanæ, uti dictum est, iudicio revelationem eandem, maior denique autoritas cõsecravit Summi Pontificis Gregorij XV, qui motus isto inter alia Vaticinij comperti eventu, & Testimonijs à Sacra Rota iudicatis idoneis probati, argumento, Theresiam Sanctarum Virginum Albo adscripsit, Constitutione Romæ data Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo vigesimo primo, quarto Idus Martij, cuius est initium: *Omnipotens sermo Dei, &c.* Indidemq; excerptum, insertumq; Breviario Romano, iussu Sacræ Rituum Congregationis, Elogium ex eodem legitimis explorato inquisitionibus documento

Processf. Tol. An. 1609. et 1610.

62 Gregorius XV P.M S. Teresiã spiritu fuisse prophetico prædictam ex hac probata revelatione definit Constitutione edita,

In Brev Rom. 15 Oct. Lec. 3.

San-

Sanctam illam Virginem *Prophetiæ dono excelluiſſe* profitetur. quæ qui æquus reputarit, vix poterit, opinor, recuſare, quin ſolemnem S. Thereſiæ relationem in Sanctarum faſtos Eccleſiaſticos, certiſſimum fateatur fuiſſe præiudicium veri Martyrij, ac Gloriæ Azevedij & Sociorum, præſertim poſtquam fama de hoc ipſo latiſſimè diffuſa, cunctarum idipſum Gentium unanimi perſuaſione celebravit : prout præter evidentiam experientiæ ubique hodiernæ, ſex & triginta graviſſimorum teſtium iuratæ affirmationes adſtruunt, exceptę Actis legitimè confectis Quæſtionum de hoc ipſo negotio autoritate Apoſtolica varijs locis & temporibus habitarum.

Proceſſ. Brac. Conimb. Ebor. Bayenſis Summ. Addit. De ſign. ſupernat pag. 3. et ſeq.

IV. Alia fertur propria ſolius Azevedij Apparitio inſignis, quam uti accepi breviter exequar. Præter Franciſcum Azevedium fratrem iuniorẽ, cui principatum Domus, & Iura Primogeniti, abdicans, ut in loco dictum eſt [a], res humanas, noſter Ignatius tranſmiſit, tertium idem habuit Germanum natu minorem Hieronymum

[a] *Lib. 1. cap. 11. ſect. 11.*

63 Hieronymus Azevedius militans in India cum eſt Frater eius maior Ignatius occiſus, eum vidit ſibi apparentē.

nomine. Hunc Sebaſtiani Regis auſpicijs in India Orientali militantem, ſtatim à morte obita inopinatiſſimè Azevedius inviſit: ſolutum ſe corpore, ac vitæ melioris compotem docēs. Vnde ille, quali par erat pietatis ac religionis affectus ſenſu, inſtituit ex tunc Maiorem Fratrem in peculiarem adſciſcere Patronum, & quotidiana veneratione res ipſi vitæ ac ſtatus ſui, ceptorum ſucceſſus, pericalorum amolitiones commendare. Iconem ſibi fieri curavit formam eius exprimentem, quam ſecum quocumque pergeret circumtulit. Illius invocati præſens auxilium in bellicis preſertim diſcriminibus experiri ſe profeſſus, multis annis forti & felici opera per militarium evectus honorum gradus, denique poſt annum ſuperioris Sæculi nonageſimum, ſupremum pro Philippo Rege Indiarum Imperium obtinuit, clariſque victorijs amplificavit; bello præſertim in Ceilano Inſula, cuius magnam partem Coronæ Luſitanicæ ſubiecit, feliciſſimè confecto. Cæterùm idem, ut Fratrem tanti Herois

64 Magnas de Hoſtibus Victorias Fratris Mortui operæ reportat.

rois decebat, humana commoda & decora, longè infrà rerum æternarum rationes ducens, in id ſemper præcipuè venerabilis Germani favorem imploravit, ut ſibi à Deo impetraret gratiã, Vitæ Chriſtianè ductę terminandi fauſto exitu, & cunctis religionis præſidijs munito; cuius voti cumulatè compos eſt factus; redux enim in Patriam cum gloria ingenti, iam Senior Vlyſſipone, ritè perceptis Eccleſiæ Sacramentis, cum ſpe Regni cœleſtis optima deceſſit. Hæc in Actis Quæſtionum Eborenſis, & Conimbricenſis *a*. quatuor teſtium iuratis affirmationibus aſſerta referuntur. Quibus addere licet tertiam Azevedio & Socijs communem oblatam Ioanni Madureiræ morienti Viſionem, cuius Teſtimoniũ exhibent Acta Quæſtionis Eboræ habitæ *b*. Intercedebat Ioanni Madureiræ quaſi Domeſtica cum Azevedio neceſſitudo è Patre tracta Henrico Govea, cuius alibi *c* memoravimus apprimè cultam familiaribus & Chriſtianis officijs inter eos ambos amicitiam. Ergo auditum Azevedij Sociorum-

65 Et felicis in Patria mortis gratia donatur

a Proceſ. Conimb. fol. 106. Proceſſ. Ebor. fol. 47. 64. & 107.

b Proceſ. Ebor. fol. 64.

c Lib. 1. cap. 1. ſect. 4.

66 Martyrium Azevedij à Ioanne Madureira Henrici Goveæ filio versibus celebratum.

rumque Martyrium, qua præstanti pollebat Poëtices facultate Madureira splendidè ornavit, elegantibus illud Elegis celebrans: sed & imitari quos laudarat studens, multis impetratam precibus profectionem in Brasiliam suscepit, non multùm dispari ab ijs sorte. nam interceptus, & ipse in medio illo cursu ab Hæreticis Anglis, dū ab his vinctus in Angliam ducitur, gravi morbo absumptus est. Cui qui morienti adfuere, deinde referebant: illum habere semper antea in ore solitum Quadraginta Brasilicos Martyres, cum extremis admoveretur, ingenti lætitiæ demonstratione dixisse adstantibus: *En video Azevedium cum sua Quadragenaria Cohorte. Hi me sibi aggregaturi veniunt. Ohe! libens sequor. nulla mora esto: etiam etiam eamus.* Atque in his expirasse vultu mirabiliter sereno.

67 Is captus ab Hæreticis dū in Brasiliam tēdit, & in vinculis moriens Azevediū vocantē ad Gloriam videt.

Hæc ferè habui, quæ de Ignatij Azevedij, huiusque undequadraginta Sociorum Vita & Morte, è varijs fide probata constantibus excerpta digestaque monumentis, hic proderem. Quibus ubi mantissam penè debitam adiun-

Digitized by Google

adiunxero, de ſucceſſu Reliquorum Ignatij Comitum, totiuſque Claſſis Vaſconcelianę ultima fortuna, utcumque perfunctum me ſuſcepto in hac ſcriptione officio putabo.

CAP. IV.

Vaſconcelius poſt longos per Maria Errores, à Capdevilio Pirata victus occiditur, die 13. Septembris anni 1571. Eadem occaſione & die quinque Religioſi Soc. Ieſu ab Hæreticis in odium Catholicæ Fidei necantur.

I. DVdùm indicavimus *a*: Vaſcon-

a Lib. 3. cap. 2. ſect. 1.

concelium Braſiliæ Prætorem, ſolvente Palmam versùs Iacobea Oneraria, detinuiſſe Claſſem regiam in Portu Inſulæ Materiæ, conſilio uſum Peritorum rei Nauticæ, eam quæ tunc erat tempeſtatem parùm accomodatam navigationi cenſentium. Poſt longam illic moram, viſis tandem Gubernatoribus meliora è Cœli ac Maris ſpecie auſpicia captare ad curſum Claſſi deſpondendum proſperum, data vela ferentibus ventis ſunt: Proræque ad Heſperidas obverſæ. Inſulæ ſunt Atlantici Oceani Continenti Africæ affines, Gorgades alijs dictæ, quibus à Vicinia Promontorij Arſinarij, vulgò nunc, *Caput viride*, vocati, celebre hodiè nomen adhæſit Inſularum Capitis viridis. Simul eò perventum, vulgatí per Nautas & Vectores morbi ex inſalubri Cœli tractu, ſtrenuæ caritati duodetriginta Sociorum ea Claſſe vehentium, uberem materiam præbuere. Nec flexu hinc in prætentum Gvineæ littoribus æquor facto, mitigatum eſt incommodum. At contra Luis malignitas in tantum aucta, ut

68 Solvit è Materia cum Claſſe Regia Vaſconcelius.

69 Ad Inſulas capitis Viridis Luſitani morbis affliguntur

ſtra-

ſtratis continua ſerie per foros & ima ſupernaque Tabulata Navium languidis, ſani qui miniſtrarent, deeſſent. Habebat Prætoria quatuordecim è Noſtris, Duce Patre Franciſco Caſtrio: Navis altera totidem alios, in his numerato P. Petro Diazio, cunctis ex quo Azevedius deceſſerat, uti dictum eſt, præfecto. Hi omnes tot ægris tam difficili tempore alia quavis opę corporum animorumque deſtitutis, utriuſque generis miniſteria, impigra ſedulitate diù noctuque adhibere: aures confitentibus, ultima Sacramenta Moribundis præbere, Mortuis iuſta reddere funebria; Medicorum ijdem ac Chirurgorum officia obire; quin & infima Famulorum præſtare obſequia. Hoc miſeriarum curſu, per ſe ſe mutuò excipientes continuas iniurias Cœli ac Sali, venitur tandem ad proximum terræ Braſiliæ conſpectũ: Sed dira procella contingere vetante, ſalutatum votis dumtaxat anxijs à ſeſquimilliari deſideratiſſimum ſolum eſt. numquam, ne ultimis quidem expromptis contentionis ſummæ, artiſ-

70 Socij duodetriginta laborantibus lue Claſſiarijs ſeduló miniſtrant.

71 Claſſis Vaſcõcelij à proximo Braſiliæ conſpectu, ventis immanibus in Novam Hiſpaniam abripitur.

que omnis nauticæ, conatibus, eluctari vim trudentis in tranſverſum venti, applicando ſe littori, potuere: ac ne flectere quidem Promontorium S. Auguſtini; ſupremam Orientem versùs trigoni Braſilici cuſpidem: cuius in boreali latere ſperabant aliquam à perfurente tunc auſtrali tiphone requiem. Prorſum acti violentia fluctuum inſana, flabriſque immanibus in novam Hiſpaniam abrepti, Vaſconcelius quidem in Prætoria cum Caſtrio Inſulam à S. Dominico nuncupatam tenuit. Diazij verò Comites in alterius illic Inſulæ, Cubæ dictæ, Portum à S. Iacobo nominatum appulerunt.

II. Vaſconcelius per brevem iſthic quietem Nave inſtaurata; primæ auræ paulò clementiori vela reddidit, curſu in Braſiliam retorto, nihilò felicioribus, quàm priùs auſpicijs. Nam ſæpe tentato in varias eius Oræ Stationes acceſſu, ſemper ex omnibus, quaſi coniurata Maris ira, reiectus eſt. Poſtremò velut indignantium pertinacem contrà ſuos nutus tendendi con-

72 Vaſconcelius iterùm Braſiliã adire tentans repellitur, & poſt longos errores Angram appellit.

ſtan-

ſtantiam, fluctuum atque ventorum, ineluctabili retroactus impetu, in Antilias, quas vocant, Inſulas à meridie Americæ obverſas, indeque poſt triſtiſſimos multorum Menſium errores in Angram extruſus eſt, Vrbem, ac Portum Tertiariæ Inſulæ, earum quas *Azores* nominant, principis. Hic, ut in loco Ditionis Luſitanicæ, liberiorem ſe ac ſuos reficiendi facultatem nactus, reparandis fævæ ac longæ iactationis damnis dum otioſus incumbit, nonnullam recipit Comitatus ſui partem; Nave illuc Hiſpanica portatam. Nimirùm Petrus Diazius cum Socijs, quem è curſu Braſilico deiectum in Portum Cubæ Inſulæ à S. Iacobo nominatum appuliſſe diximus: Navem qua illùc erat vectus ita Maris & adverſæ tempeſtatis fractam, iniurijs afflictamque deprehendit, ut eius reconcinnādæ nulla iniri à quamlibet conantibus ratio quiverit. Igitur ibi conſtituunt operiri aliquam Navigationis facultatem: interimque laboribus Evangelicis Colonos Europæos, Indigenaſque illorum Tractuũ

73
Petrus Diazius è Cubæ Inſulæ Portu à S. Iacobo dicto, in Portum Abanam transit.

impigrè, nec parùm utiliter excolunt. Sed cum inter hæc die procedente, nulla ſpes affulgeret Navis inde ſoluturæ quam poſſent conſcendere: audiunt ab uno è Noſtris Antonio Sedennio, à Patribus Floridæ Provinciæ curam gerentibus ad ipſos ſalutandos & iuvandos miſſo: eſſe alium in eadem Inſula frequentiorem Portum, ſexcētis Ortum versùs à Iacobeo milliaribus diſſitum, Abanam dictum, ubi copiam Navigij, ſeu Braſiliam, ſeu Europam cogitarent, facilè inventuri viderentur. Tali ſpe, Duce uſi eodem, qui viæ autor erat, laborioſiſſimo itinere, partim terreſtri, partim maritimo, ſe conferunt Abanam. ac Navem ibi reperta versùs Hiſpaniam ſolvente, in ea, naulum pacti, locum impetrant. Cum hac dum Angram obiter tangunt, ad Socios illic inventos exſcendere voluerunt. Lætatus in primis eſt Petri Diazij, ſui & Sociorum Præpoſiti, adventu Franciſcus Caſtrius: quo ſe ipſi ac Comites, ut par erat, ſubijciente, Diazius penetrare certus in Braſiliam, ultimo in eam expe-

74 Abanæ Nave inventa Diazius cum Socijs Angram pervenit.

peditionem delectu, quatuordecim è præſenti ſuperſtitum Sociorum copia ſecrevit. Nam è duodetriginta quos Materia eduxerat non paucos vel corporis valetudine, vel animi vigore laboribus impares, varijs occaſionibus in Provincias remiſerat: aliquos etiam Tirocinij experimentis Societati minus idoneos compertos, bona miſſione Suis reddiderat: poſtremò tunc quoſdam è reliquis ob cauſas ſimiles parùm aptos viſos, in Luſitaniam deſtinavit. Ipſe cum Caſtrio ac tredecim Socijs (omnes numero quindecim) ſequi Prætorem decrevit. Vaſconcelius enim, Vir planè fortiſſimus, minimè infractus tot adverſis, etſi eis in cumulum modò acceſſerat acerbiſſimus Angræ acceptus ex Orientali India nuncius, extincti telis Mahumetanorum Goam obſidentium ſui Filij Ferdinandi: tentare denuò toties obſtructum in decretam ſibi Provinciam aditum ſtatuit, obfirmatiſſimo propoſito, aut eò tandem appellendi, aut vitæ in conatu profundendæ. Ad eam rem, cum tot caſibus, mortibus, tranſ-

75 Diazius cum Caſtrio & tredecim Socijs ſolventem Angra Braſiliam versùs Vaſconcelium ſequũtur.

fu-

fugijs quoque Militum, atque Nautarũ, Claſſis copias oppidò in arctum redactas, vix uni complendæ pares Navi cerneret, minimè omnium quaſſam infelicis navigationis malis, quandam è ſuis Onerariam delegit, quam ſibi pro Prætoria, Claſſeque adeò habens univerſa; ſolam in Braſiliam perduceret. Huius infelicium Navis caſuum, præter vulgatam à Noſtris a Maffæo, & Sacchino Hiſtoriam, nactus in Romano Tabulario prolixam & accuratè digeſtam narrationem, eam hic quàm breviſſimè ac dilucidiſſimè potero comprehenſam reddam. Eſt ea fide digniſſimi Autoris: quippe invicti Confeſſoris Catholicæ Fidei Sebaſtiani Lopez, ab Hæreticis Religionis odio in Mare deiecti: ſed divino beneficio mirabiliter morti ſubtracti; ac bimeſtri pòſt ſpatio Vlyſſiponem inde reducis. Vbi dum Tragœdiam, cuius ipſe pars magna fuerat, ex recentiſſima memoria Fratribus recitat, dicta eius relata in Commentarium ſunt à Patribus Collegij S. Antonij: miſſaque ſub finem Novembris

a *Maff. Ep. Ind. lib. 2. Ep vlt. Sich. Tom. 3. lib. 7. n. 179. & ſeq.*

76 Sebaſtianus Lopez ſuos & Sociorum caſus oculata fide retulit.

25. *Nov* 1571.

ad

ad Præſidem Provinciæ tunc ab Vrbe abſentem, poſtquam ab eodem Sebaſtiano recognita; iterumque tamquam veriſſima confirmata fuerant. Hoc ego Scriptum habens præ oculis, ſimulque cum illo comparans planè congruentia teſtimonia Perſonarum autoritatis idoneæ, quæ Navi eadem vectæ cuncta pariter præſentes ſpectaverant, authenticis Tabulis excepta [a], Rem iſtam univerſam hunc omninò in modum ſucceſſiſſe comperio.

77 Ex huius & aliorum teſtimonijs ſequens narratio contexta.

[a] *Proc. Bay. fol. 32. pag. 1. & fol. 37 pag. 2*

III. Solvit ex Angrenſi Portu cum Claſſe Braſilica in unius iam Onerariæ compendium coacta, Vaſconcelius Prætor, poſtridiè Nonas Septembris, feria quinta, anno ſuperioris Sęculi primo ſupra ſeptuageſimum. ac vento elatus à Puppi proſpero, die ſexto Canarienſe attigit Pelagus. Ibi vergente ad veſperam hebdomadis quarta feria, pridie Idus Septembris: apparent procul in alto Naves quinque: quarum curioſiùs obſervatarum è vexillis in ſummo extantibus, Nautæ intellexerunt, quatuor quidem eſſe Gal-

6. Sept. 1571.

12. Sept.

78 Vaſconcelius ſolvit Angra 6. Sept. 1571.

li-

licas,quintam autem Anglicam:Prona hinc cunctorum animos coniectura pulsante: Hæreticos ijs Piratas vehi. solatio tamen fuit directus aliò, quantum apparebat,earum cursus: quem sine vllo in Lusitanam Onerariam respectu, tenere perrexerunt; quoad post Solis occasum crepusculo quoque vanescente, videri lucis defectu desiere. At mox apparuit, astu eos militari affectasse speciem innoxiè præterire volentium, quò se inobservati, beneficio tenebrarum,admoventes, inopinantibus; proindeque imparatis, mane supervenirent. Nequiverunt tamen acrem Lusitanorum vigiliam fallere: qui propter solicitudinem oculis eò unde timuerant adhuc intentis, animadverterunt quasi pharum inde mobilem versùs ipsos procedere. Nimirum cum constaret universa Classis piratica tribus maioribus Rostratis, & duobus minoris formæ Myoparonibus, alterum horum altè sublata præeuntem face signare viam Classi per nocturnam caliginem Piratæ voluerunt, rectà tendendo in desti-

Digitized by Google

natam poſtridianę graſſationi prędam. Intellexit ſubitò, pro ſua Ducis veteris ſolertia, Vaſconcelius quid hæc indicarent. ac raptim Militibus convocatis denunciavit, certiſſimè imminere vehementem ab Hæreticis oppugnationem; iniquiſſimè illam quidem comparatam, inſtructiſſimarum quinque Navium in unam nō multùm validam. Cæterùm abundantia virtutis ex ipſorum, tot infeſtis caſibus perſpecta fortitudine, cauſæque optimæ conſcientia ſperandæ, exæquatum latis iri qualecumque diſcrimen. ſibi eſſe deliberatiſſimum, pro Fidei Catholicæ defenſione vitam paciſci, nec ante ſanguinem funditùs exhauſtum, exhalatumque ultimum ſpiritum, conatus extremos remittere in repugnando Dei ac Religionis Perduellibus. expectare ſe citrà dubitationem ullam à Generoſitate ipſorum parem conſtantiam; cuius ſibi tot pignora longo experimento militaris tolerantiæ præbuiſſent. Hæc illis alacri ſignificatione ſtrenui obſequij accipientibus: iam nunc Prætor iubet compa-

79 Videns imminētes ſibi quinque Naves Piraticas ſuos ad pugnam comparat.

rari de more ad prælium omnia. inſtrui ad expeditum uſum ænea tormenta, promi cados nitrati pulveris, obtendi lateribus Navis infirmioribus culcitras præmollituras vim contra impactam globorum ferreorum, telorum copiam aptis diſponi locis, ſtationeſque deſcribi, ſua cuique quam tueretur parte aſſignata: ſic Ducis officio providè perfunctus, Chriſtianum quod decebat hominem, in manifeſto mortis diſcrimine, piè præſtitit. Franciſci Caſtrij, quo à Confeſſionibus utebatur, advolutus genibus, vitæ ante actæ cum ingenti veri doloris indicio, perperam acta recenſuit. Idipſum imitati Milites omnes, tota nocte reliqua duos è Noſtris Sacerdotes, quot ſoli præſentes aderant, occupatos habuere.

80 Roſtrata cadé quæ Iacobeam Onerariam expugnaverat Vaſconcelij navem impugnat

IV. Primo diluculo feriæ quintæ ipſis Idibus Septembris, apparuit ad teli iactum admota Roſtrata ingens; eadem quæ anno ſuperiori Iacobeam Onerariam expugnaverat. Sed Dux erat diverſus; Nam Soria obſequijs tunc alijs diſtentus Calvinianæ ad Rupel- 13. Sep.

pellam Factionis; quæſtu tamen paulò ante piraticis excurſibus corraſo ſalivam avaro movente novarum Rapinarum, è Claſſe cui præerat, Pacis nuper ſancitæ legibus à deprædandis finitimis prohibita, quatuor ſatis validas Naves ſecreverat, quarum Prætoriæ, illi ipſi qua nuper ipſe rem feliciter geſſerat, fidiſſimum ipſi hominem, nec Catholicæ Religioni minus ipſo infenſum, pro ſe Ducem impoſuit, nomine Ioannem Capdevilium, natum in Oppido *Salies* dicto, Beneariæ Provinciæ. Hunc Scriptores Luſitani Cadavilium appellant, & quidam ipſorum fuiſſe Hiſpanum autumant, errore, ut opinor, inde orto, quod ex Benearnico Principatu, olim parte Regni Navarræ hiſpanicis accenſeri ſoliti, eſſet oriundus. Hic ergo adiuncta ſibi obiter quinta Nave Anglica, menſe huius anni Auguſto invectus in Canarienſe Pelagus; & ibi Gomera Inſula direpta, nunc Tractus explorabundus iſtos obiens, obſervatam Prætoris Vaſconcelij Navem, eo quem dixi aſtu circumvenire inopinantem ſa-

tagebat; quam ut telo contiguam habuit, ſigno conſuetæ clarigationis per diſploſionem innoxiam duplicis tormenti bellici edito, ei deditionem imperavit. Mox ubi Luſitanos reſiſtendi certos agnovit: ter impetu infeſto diverſis ſimul è partibus in Navem invehitur. repelluntur magna clade toties Hæretici, obtruncatis ex audentiorum numero circiter viginti, nec paucis alijs vulneratis. quin è Nave Luſitana emiſſi tubis maioribus globi grave damnum intulere: uno eorum perforante Prętoriam Roſtratam loco in primis periculoſo, quippe aquæ vicino per hiatum continuo influenti: altero perfringente Malum maiorem, unde antennarum vela ferentium conſecuta ruina eſt: tertio denique decem uno ictu Milites occidente. At hæc, ne poſſent ad victoriam proficere, periniqua Catholicis pugnæ conditio, adiuncta ipſorum paucitate, obſtabat. E multò editioribus Roſtratarum hoſtilium labris horribili plumbearum grandine glandium ferreis eiaculata fiſtulis, deſtinatò

81 Tres Piratarũ affultus fortiter à Luſitanis repelluntur.

tò ſupernè petebantur, nullo in irritum cadente ictu. Principio in crura ſtantium, cætero corpore galeis & loricis tecto, procella incubuit; ferè cunctis procidere in genua coactis: ac ſic tamen locum minaciter obtinentibus: utcumque ad latera ſingulorum ſuperſtituni multi globulis per oculares caſſidum hiatus, aut thoracum commiſuras nocendi viam rimantibus, interfecti iacerent. quarto tandem eodemque vehementiſſimo Latronum damnis irritatorum incurſu, perruptus à Prora in Navem eſt aditus, quinque Viris fortibus, qui eum cuſtodiebant trucidatis; & hoſtibus ad ſexaginta illàc ingreſſis. Vaſconcelius duobus traiectus plumbeis globis, quorum alter ipſi tibias fregerat, alter à pectore in vitalia penetraverat, invicto tamen animo de genibus extabat pugnans, quinque tantùm circumdatus manu ſtrenuis & fide præcipuis domeſticis Famulis. Nam milites circa omnes occubuerant. Forti tamen adhuc ſpiritu primos irruentium, enſe ac clypeo numquam quoad ſpiravit

82 Quarto inſultu Piratæ Navem vi occupant.

83 Vaſconcelius fortiſſimè pugnans occumbit.

vit depoſitis, ſtitit. Donec enſe cominus per ventrem adacto, & tranſverberatis lancea præcordijs, procumbens obijt. Duce ac præſidio extinctis, Nautæ deditionem ſe facere dixerunt. quod Victores ut ſerò factum aſpernati, in quoſque obvios ſævierunt ferro; ſpoliatoſque ſtatim omnes, & inhis ſine diſcrimine Ducem ipſum, in Mare proiecerunt. Hic Ludovico Vaſconcelio finis obtigit, haud diſſentaneus perpetuo tenori vitæ anteactæ; quæ ſtadium tota fuit Sortis adverſæ cum magna Virtute luctantis.

V. Dum hæc à Duce ac Militibus in Navi Luſitana gererentur, P. Petrus Diazius pro ſuo munere Præfecti Sociorum, iam tum à pridiana veſpera, quando eſt certum indicium vulgatũ Dimicationis inſtantis, congregatos » eos omnes, admonuit: quam tot vo- » tis optarant, tot menſium vagis per » Oceanum erroribus, infinitis ærumnis » immenſis laboribus quæſierant, adeſſe » in foribus occaſionem fundendi pro » Chriſto ſanguinis, & Palmæ Patris » Azevedij eiuſque Comitum, ſubeun- »

84 Diazius Socios, ad Necẽ pro Chriſto ſubeundam hortatur.

da

„ da pariter illata in odium Religionis
„ ab Hæreticis cæde, adipiſcendæ. Ne
„ ſibi tam pretioſo momento deeſſent,
„ contenderent totis animis, Deique
„ Chriſti Domini ac Deiparæ Virginis
„ parato utentes patrocinio, in ſortem
„ tam invidendam ſe offerrent. Suade-
„ re ſe, quòd optimum duceret, ut iam
„ hinc omnes Sacerdotij expertes ex-
„ purgarent confeſſione tamquam mox
„ migraturos à corpore animos: ac ſub
„ eam coniuncti omnes una ſub Tabu-
„ lato Navis ſede perſiſterent, Deum
„ orantes ac ſe invicem adhortantes: in-
„ terim dum ipſe cum altero Sacerdo-
„ te Caſtrio audiendis Externorum con-
„ feſſionibus vacarent. Ea Diazius vul-
tu alacri ac generoſam ſpirante fidu-
ciam cum diceret, parem eius qua-
flagrabat Martyrij cupiditatem in cū-
ctis accendit. Inde Caſtrio iam, ut
indicatum eſt, comparandis ad certa-
men inſtans per Pœnitentiam Præto-
ri ac Militibus operam dante, expian-
dis ipſe pari officio Nautis ac Vecto-
ribus per noctem reliquam aures ap-
plicuit. Poſtquam in Foris Navis in-

ter-

terfecto, ut dictum eſt, Prætore, debellatum fuerat: Piratæque Victores larga cæde iræ litantes, quotquot in Superioribus repererant, occiſos & ſpoliatos in fluctus deiecerant: placari tantiſper ij viſi ſunt, clamore teſtati: ſe veniam reliquis dare: ad quam vocem prodire auſis è navali turba paucis, blandiri etiam Hæretici voluerunt, bonis eos verbis, confidere iubentes: atque ad fidem clementiæ faciendam capita eorum humeroſq; mulcentes. Hinc deſcendere orſi in Navis interiora, quò repoſtas ſcilicet merces, prædam iam ſuam, ſcrutando cognoſcerent: incurrunt primo aditu in exoſiſſimum Hæreticæ impietati ſpectaculum, quo ſtatim in diriores prioribus intemperias efferati ſunt. Reperiunt videlicet ſub Caſtello, quod vocant, Proræ, Submagiſtrum Navis immani vulnere ſaucium peccata ſua Sacerdoti Franciſco Caſtrio fatentem, & hunc moribundo præferentem ſignum Chriſti Cruci affixi, ducto in Crucis formam manus geſtu ſupremam criminum abſolutionem impertiri.

85 Piratæ Victores Deditiijs parcunt.

tiri. Ad eam ſpeciem Eccleſiaſticæ cerimoniæ immane quantum Phanatici exarſere. Conclamant, *rem indignam! non veritum Romanenſem ſacrificulum papiſticos ſe coram ritus uſurpare!* Hæc frementes ſtrictis omnes enſibus in unum irruunt Caſtrium, tam rabioſo furore, ut plus viginti quà gladiorum quà tragularum ictibus certatim undique ferientes confoderent: nec poſtquam concidit, mortuo parcebant: nequidquam iterandis in corpus locum novo vulneri vix habens, plagis. Ea vice rerum expeditis tandem confeſſionibus imbellis turbæ Mulierum ac Puerorum, ſub intimis penetralibus repoſtæ, P. Petrus Diazius aſſumpto ſecum uno è Fratribus Gaſpare Goiſio, conſcendebat in ſuperius Tabulatum, facilè opinatus, forè illic quempiam è ſpirantibus adhuc ſaucijs Sacerdotali opera egentem. Occurrunt eunti Hæretici cæde Caſtrij perfuncti, atque ambos, huius è veſte agnitos Socios, pariterque creditos Presbyteros, confeſtim crudeliter obtruncant.

86 Caſtrius ob adminiſtratũ Pœnitentię Sacramentũ ab Hæreticis trucidatur.

87 Diazius & Goiſius, quòd è veſte agnoſcerẽtur Socij Caſtrij, ab ijſdem occiduntur.

Digitized by Google

VI. Hinc memorandum ſe offert luctuoſus caſus, miſerabile documentum humanæ fragilitatis. Gaſpar erat Gonſalvius unus Sociorum, ſevera illa dudùm Valroſanenſis ſeceſſus Azevedio ſatis probatus Schola, duriſque deinceps longæ atque infauſtæ navigationis experimentis, multam virtutis opinionem adeptus: dignus idcirco habitus, qui bienni tirocinio ritè confecto, votis legitimis Religioni autoraretur. Is, ſive fucum Magiſtris fecerat, bonum quo carebat, artificio ſimulans, ſeu ex verè forti ac ſincerè Religioſo mutatus repentino metu eſt: cum tres modò nominatos Socios vidiſſet trucidari ab Hæreticis, à quibus tamen animadvertebat reliquos Navis Vectores humaniter tractari, horrore infelix ignaviſſimo correptus, à cœtu Sociorum ſe abiungit, captatiſque obſcuri anguli latebris, veſtem illic Societatis propriam, ne cauſa ſibi necis eſſet, abijcit: mox turbæ nauticæ caligatum ſe immiſcet; ita ſperans, ſumpta vilis famuli perſona, ſolis infenſos Ieſuitis Calviniſtas fallere, ac ve-

88 Gaſpar Gonſalvius viſa triũ Sociorum cæde territus, Veſte Societatis abiecta, Nautis ſe immiſcet.

veſtimenti iactura corpus incolume ſervare ; nimium imprudenter animæ ſecurus, quam dum immenſa fraudat gloria, ne illi quidem ipſi, quod ei præhabebat miſer conſuluit corpori. Siquidem Chirurgus, Adminiſtris aliquot comitantibus, miſſus à Ductoribus, ad vulnera exploranda plurimorum quos globi ferrei aut plumbei in Navem per prælium immiſſi variè læſerant, cum mandato, artis impendendæ duntaxat ijs quorum leves & citò medicabiles plagæ viderentur ; at graviùs ſaucios in fluctus exonérandi, quò ſic opera & impenſa lentæ curationis lucrifieret: ad confertam Nautarum multitudinem accedens, ubi aliquot ex primùm obvijs luſtraſſet, longi negotij pertæſus, propter obſervatum numerum capitum opinione maiorem, converſus ad Comites: *non mea*, inquit, *ſolùm pharmaca, ſed & Claſſis alimenta, inutilis hæc brevi multitudo famelicorum abſumpſerit. Dimidio plus hic Miniſtrorum video quàm uſus exigat operæ navalis*. Sic indicatam diram ſententiam Medicus Carnifex Piratis

89 Cum his in mare deiectus ſuffocatur.

immanibus facilè probavit. Ergo vi correptos è denſa citrà ullum diſcrimen turba circiter triginta homines, ne ijs paſcendis fruges abſumerentur, in Mare crudeliter evolvunt, reperta itidem aliqua iumenta eòdem cumulantes: inter hos deiectus Gaſpar Gonſalvius in oculis fruſtrà miſerantium quos deſeruerat Sociorum, mari hauſtus interijt. Hoc viſo undecim qui ſupererant Noſtrorum, triſti ſalutariter admoniti exemplo, turpis defectionis fratris degeneris tam præſenti ſupplicio punitæ; tanto ſe ſe invicem ardentiùs ad fortiter toleranda quæcumque inſtarent, adhortabantur. Non omittam, videri: excidentem ignavo capiti coronam, ab ignoto Adoleſcentulo ſublectam. Erat is, opinor, ex illo Grege Orphanorum quos iuſſu Sebaſtiani Regis conquiſitos Vlyſſipone, & in Braſiliam ad ſupplendas illic Luſitanas Colonias, deſtinatos, alias [a] diximus. Hic inter terrores præcedentis noctis, & ſtrepitus paulò antè commiſſi prælij, peccata confeſſus Patri Petro Diazio, dum in-

[a] *Lib. 2. cap. 6. ſect. 1.*

inde is, ut memoratum eſt, in ſuperius Navis Tabulatum, deditione iam à Nautis facta, conſcenderet, ei ſe comitem adiunxit; fruſtrà ſæpe, cum ipſo Diazio, tum huius comite, Goiſio admonentibus, ut æqualium ſe cõtubernio redderet. Ac ne tum quidem cum occurrentes vidit Hæreticos infeſtis in Diazium armis irruere, iteratum fugiendi conſilium admiſit. quin potiùs arcto complexu ſtringens Diazium, nec avelli ſe ab eo ſinens, pariter & ipſe traiectus ferro, aquiſque immerſus, cauſæ conſortium pro qua ille talia eſt paſſus, in ſuæ ſociatæ cum eo mortis traxiſſe commendationem meritò creditur, eique adiunxiſſe veri Martyrij Decus. Mero namque odio Religionis Hæreticos Victores, iam profeſſos ſe Deditis parcere, in ſolos Sacerdotes, aut ijs inhærentes ſævijſſe, manifeſtè apparuit, ex ijs, quæ poſt Diazium interfectum ſtatim egerunt. Cum enim convaſando è Cellis interioribus prædam, fortè in Capſas incidiſſent Eccleſiaſtica ſupellectili refertas (cuiuſmodi rerum multam, ut di-

90 Adoleſcens Orphanus unà cũ Diazio occiſus eius coronæ participat.

dixi alias *a*, Noſtri copiam in Braſiliam his egentem deportabant) has cupidè in ſuperiora delatas ad frequentem otioſorum Scurrarum conventum expoſuerunt petulantiſſimo ludibrio. Erat ibi magna vis cereārum Agni formarum, Crucicularum, Iconum Chriſtum ac Sanctos referentium, Piacularium globulorum, partim inſertorum funiculis, partim ſolutorum. Ea plenis impij manibus abrepta ſpargebant, diſcerpebant, cōculcabant, non ſine vociferatione inſaniſſima, cachinniſque procacibus. Inſolentiùs bachabantur ad occurſum repoſtarum ibidem ſacrarum Reliquiarum. quas ubi è velis involucriſque explicaſſent, lectis nominibus Sanctorum ad quos pertinebant, horrendis hos convicijs proſcindebant. Craniaque ipſa aut oſſa eorundem contemptim effracta, conſputa & in terram proiecta obterebant pedibus, aut in aquam iactabant. per ſimilem laſciviam diripiebant è collo Catholicorum Roſaria, quæ vocamus, ac Coronas, ad indicium religionis, necnon pre-

a Lib. 3. cap. 5. ſect. vlt.

91 Hæretici Cruces, Icones ſacras, Globulos piaculares & SS. Reliquias conculcant.

precationis uſum, geſtari palàm à pleriſque Luſitanis ſolitas; eaque criminantes eſſe amuleta diabolica, & præſtigias ſuperſtitionis idololatricæ, execrantes abolebant. Talia blaſphemantibus alijs, venit in unius manus ſignũ è ligno affabrè ſculptum Chriſti è Cruce pendentis. tollit confeſtim atque oſtentat. conclamant Impij: apage Idolum. mox ſtygio furore plures ſimul concurrentes in fruſta comminuunt adorandam effigiem, & fragmina igne conſumunt. Hùc attexam quæ his conſentanea poſteriùs aliquãtò fieri Sebaſtianus Lopez vidit, narrabat is; viceſimo poſt hæc die, quendam ex his ſceleſtiſſimis Latronibus dum ſeductiores Navis angulos rimatur, reperiſſe arculam in qua erant ſigna duo perelegantia, Deiparam Sanctiſſimam alterum referens, altero Gabriel Archangelus eidem Beatiſſimæ Virgini Chriſti conceptum è Cœlo nuncians, ſpecie Iuvenis alati exprimebatur. Hinc novorum ludorum ampla materies Impijs fuit. Circumferunt Nave tota convicio ingenti, &

92 Crucifixi effigiem in fruſta comminutam igne abſumũr.

93 Imago Deiparæ & S. Gabrielis Archãgĕli pari ſacrilegio violatæ.

pro-

probris fœdiſſimis inceſſunt veneranda Simulacra, mox corrumpunt atque dilacerant. Ac Sancti quidem Archangeli unus ex illa fæce Phanaticorum abſciſſum caput, infanda protervia per circulos Navis omnes oculoſque cunctorum uſque in intima conclavia portavit, irridens, inſultanſque Catholicis; atque horrendis interim blaſphemijs pias ipſorum aures vulnerans.

VII. Dum hæc Hæretici variè per Navem gerunt, perſtabant Socij ſuperſtites undecim in eo ſub foris loco, ubi ſimul hærere ipſos P. Petrus Diazius iuſſerat. Hos illic Piratæ ultrò citroque diſcurrentes etſi viderant, & quidam obiter curſando ex his aliquos fuſte percuſſerant: tamen, quod ad alia urgentiora vel quæſtuoſiora feſtinarent, plerique velut non agnitos eatenus præterierant. Iſta Noſtri quiete ad Deum precandum, ſe ſeque hortatu mutuo confirmandos, cum ſpatio ſat longo uſi eſſent: communi aſſenſu exiſtimarunt, prodeundum ſibi ex illis latebris, & ad ſuperius Tabulatum aſcendendum, quando cuncta

cta per omnes Navis partes ſatis iam pacata viderentur : unà igitur omnes, veſte induti Societatis, in area circa Malum maiorem latiùs patente, Victorum ſe conſpectibus Militum offerunt. Statim apparuit haberi eos pro exceptis à venia cunctis poſt certamen finitum data; veſtiſque ac profeſſionis invidia clementiam extingui, quam erga cæteros Vectores, Laicorum conditionem indumenti forma præferentes, Piratæ adhibebant ; non ſolùm humanis conſolantes verbis, & officioſis ultrò ſalutationibus compellantes : ſed & ad corpora curanda benevolè invitantes ; cibum quoque ac potum benignè ſuppeditantes . Longè alium in Ieſuitas animum mõſtrarunt. Hos enim viſu primo exceperunt ſibilis & ſannis : tum circulo infeſtè iracundeque concurrentium undecumque ambitos , acerbiſſimis maledictis inceſſerunt. Papiſtas, Canes, peſtes, ac carcinomata generis humani vocitantes . Audiebant ea ſilentes Noſtri, & in modeſtæ patientiæ habitum compoſiti: nec reſpon-

94 Vndecim Socij ſuperſtites probra Hæreticorum patiẽter tolerant.

debant quidquam, niſi quis calumniaretur Eccleſiam Romanam, vel Fidem Catholicam; aut Dei ac Sanctorum honorem verbis impijs violaret: tunc enim aliquis Sociorum, tranquillo, ſed tamen intrepido, negabat vultu, rem ita ut ille dixerat, ſe habere. Hanc Hæretici libertatem, ſputis, pugnis, calcibus ulciſcebantur: tum obverſo ijs contemptim dorſo, aliò ſubinde, quò uſus quemque vocabat ſuus, emigrabant; alijs ſemper atque alijs ſuccedentibus, qui Dei ſervos velut in comitio ad ludibrium expoſitos, ſcommatibus iniurijſque voce ac facto varijs impeterent. Die demùm ad veſperam vergente, univerſos illos miſſi quidam à Præfecto Satellites minaciter circumſiſtunt, inſtructi funibus, manuſq; ſingulorum arripiunt, atque in tergum detortas invicem ligant. In ea vexatione Michaël Aragonius ſuſpirium emiſit indicem doloris quo eum pupugit attractio inclemens brachiorum, aliquot impactis fuſtis ictibus paulò ante læſorum, loco & occaſione ſupra memoratis.

Hoc

Digitized by Google

Hoc gemitu efferatus qui eum torquebat Lictor, Apage, exclamat, Presbyterum hunc canem eiulantem: simulque ſævè correptum è Navis propinquo margine in Mare Aragonium deturbavit. Comprobarunt alij Latrones læto clamore factum. quod & imitari unus voluit. qui ducens Franciſcum Paulum è Socijs alterum per viam proximè admotam Navis lateri, & hunc validè amplexus, altè ſublatum quàm longiſſimè ſummo niſu potuit, in æquor eſt eiaculatus. Hi duo aquis extincti tragœdiam compleverunt huius diei Septembris decimætertiæ, quo quinque Socij ab Hæreticis odio Religionis undis immerſi vitam Chriſto impenderunt; duo Sacerdotes, Petrus Diazius, & Franciſcus Caſtrius, tres Sacerdotij expertes, Gaſpar Goiſius, Michael Aragonius, & Franciſcus Paulus. omitto enim ſextum Gaſparem Golſalvium, qui veſte Societatis turpi vitæ amore depoſita, mortem acceleravit quam nimium horrebat, eiuſque Decus ac ſolatium amiſit; quippe non cauſa Religionis,

95 **Michaël Aragonius & Frāciſcus Paulus in Mare ab Hęreticis deiecti moriuntur.**

sed alimentorum parcimonia, deiectus in profluentem ab Hoste immaniter avaro. quamquam de huius æterna salute haud desperandum duxerim, qui nullum defectionis à Fide Catholica signum ediderit; veste duntaxat religiosa exuenda, quòd huius aspectu irritandos ad sui Necem Latrones sanguinarios existimaret. In quo si quid humanitùs offendit, haud vanè autumare liceat: non defuisse apud inexhaustam Divinæ Benignitatis misericordiam, veniæ receptum, tempestiva dolentis animi priusquam expiraret, conciliatæ pœnitentia.

VIII. Fuit Castrius cæsorum hoc die primus, transacto laudabiliter in Societate decennio, Sacerdos probatissimæ virtutis, ætate iam ultra virilem maturitatem devexa. Petrus verò Diazius annis quinque quadragenario maior, *Arruda*, quod est Lusitaniæ Oppidum, natus; iam ab anno fluentis sæculi quadragesimo octavo, ætatis vicesimo secundo, Conimbricæ Societatem erat amplexus: & in ipso

96 Diazij vitæ summa.

Ti-

Tirocinio virtutem maturam grandi experimento monſtraverat. Cum enim, conſueta & neceſſaria primis illis Societatis temporibus indulgentia, poſt aliquot probationis Menſes, ſtudijs Literarum à Moderatoribus fuiſſet adhibitus, & in ijs profectu laudabili non incapax optimarum Diſciplinarum ingenium exerceret; repentè Superiorum, probare ipſius obedientiam volentium, inopinatiſſimo imperio, è Schola detruſus ad Culinam eſt: huiuſque in vilibus & laborioſis miniſterijs per annum integrum, non ſumma ſolùm diligentia, ſed & mira pace animi, verſatus, nullam umquam tædij ſordium illarum, nullam deſiderij honeſtioris ſortis ſignificationem edidit; planè ſemper demonſtrans, ſe paratiſſimum ad vitam univerſam in eiuſmodi officijs humilibus conſumendam. Inde pari Maiorum, nec quæſito per ipſum, nec expectato, iuſſu, Meditationi Doctrinarum redditus, eatenus in Theologicis profecit, ut Eccleſiaſticis functionibus docendi elementa Fidei, ac. Sacramen-

97 Petrus Diazius è Schola in Culinã relegatus, patientiſſimè fert per annũ integrum.

menta miniſtrandi, ſecurè atque utiliter tractandis, abundè par foret. Quare ritè initiatus Sacerdotio eſt: nec longè poſt, ſpiſſæ laborioſæque Procurationi præpoſitus colligendorum erogandorumque vectigalium Conimbricenſis Collegij. Vidit illum in eo munere Azevedius, dum Conimbricæ, uti dictum eſt [a], Primùm ſtudijs daret operam, deinde Provinciam Luſitanam Societatis, vice Turriani Romam ad Comitia profecti adminiſtrans, ibi moraretur. In eoque animadverſa (ut erat æſtimator prudens talium) pace imperturbabili mentis, inter occupationes tumultuoſiſſimas, prudentia per flexus implicatiſſimos negotiorum nuſquam aberrante; in ferendis incommodis patientia, in iuvandis Domeſticis iuxtà Exteriſque caritate, dominante denique in his omnibus iugi attentione ad Dei ubique præſentis venerationem, nullo unquam interpellatam ſtrepitu curarum: hunc iam tum, ut hominem ſui planè genij, notavit. Vnde obſervato poſteà per primam in-

98 Initiatur Sacerdotio,

99 Procurationem Collegij Conimbricenſis ſumma prudẽtia fungens, probatur Azevedio, qui eum ideo eligit in Comitem itineris Braſilici.

[a] *Lib. 1. cap. 3. & 4.*

inſpectionem præſenti ſtatu Braſilicarum Societatis Stationum, paſſim egentium Oeconomis in primis peritis; ſed qui ſimul & Operariorum partes, excolendis Exteris; & Præpoſitorum, informandis exemplo & præceptione Domeſticis, rectè tuerentur; eò rediturus cum arbitrio Comitum deligendorum, ante omnes Diazium optavit: paratum illum quidem, &, quo flagrabat deſiderio multa pro Chriſto patiendi, iampridem votis ardentibus imminentem in occaſionem tranſmarinæ cuiuſpiam Expeditionis: at non facilè à Maioribus impetrabilem; idcirco quod, eius experti, operam ſimul utiliſſimam, ſimul amabiliſſimam ſanctiſſimamque conſuetudinem, Socij Conimbricenſes, ægrè Patrem ſuaviſſimum Sodalemque optimum ab ſe divelli paterentur. Vicit tamen tandem, non tam gratia vel autoritas Azevedij, quàm Divinæ Diſpoſitio Providentiæ, exequi quod, de Diazio ad vitæ Chriſto impendendæ promovendo gloriam, ſtatuerat, pergentis, ut accedente Superiorum nu-

tu

tu, is inter primos tranſcriberetur in Azevedianum Comitatum, ſupplendæ Braſilicæ Societatis Coloniæ. Abiens, Conimbricenſibus Socijs longum ſui deſiderium, cum dulci virtutum eximiarum memoria, reliquit. Referebant Ianitores: ſe quoties illum (quod ſæpiſſimè fiebat) cubiculo evocarent, ſemper flexis genibus orationi vacantem reperire ſolitos. Cum Externis agens, ubi cuique ſummâ æquitate ſatisfecerat, tractationi negotiorum intexere norat, blandiſſimâ gratia, pios de rebus divinis & ad ſalutem animæ ſpectantibus, ſermones. Sacramenti Pœnitentiæ adminiſtrandi ſingularem uſu & ſapientia dexteritatem adeptus, à pleriſque in Confeſſarium optabatur. nec pacandæ ſcrupulis æſtuanti, ſeu alijs turbatæ intemperijs conſcientiæ, quiſquam erat conſultior ac felicior. quo in genere memorant, uni è plurimis eo uti ſolitis Arbitro Confeſſionum, ubi cognoviſſet quò ille migraret, incidiſſe impetum navigandi poſt ipſum in Braſiliam, & illic Domicilium figendi:

100 Deditiſſimus orationi, Proximos pijs ſermonibus iuvat.

101 Pacandorum ſcrupulorum mira facultate præditus.

emi

emi benè tanto reputanti copiam præſentem Medici tam prudentis & efficacis ſuorum animi morborum. Porrò Azevedius quanti eum faceret, præſertim oſtendit, quando è Materia, ut in loco memoravimus, cum certo propinquæ ſuæ mortis augurio ſolvens, eum vice ſua Moderatorem cunctis quos illic relinquebat impoſuit Socijs: eum ſic non ſui ſolùm abſentis Vicarium inſtituens; ſed & deſtinans mox obituri Succeſſorem; quanto ſcilicet, vel ſuſtinendo fortiter oneri, vel gnaviter exequēdo muneri, unum omnium cunctis naturæ ac gratiæ dotibus inſtructiſſimum putaret. In quo haud falſum ipſum ſuo iudicio, Petrus Diazius, cum totius deinceps vitę laudatiſſimo tenore, tum Necis tolerandæ invicta conſtantia monſtravit.

IX. De huius in morte Socio Gaſpare Goiſio non aliud Monumenta ſuggerunt, quàm bienni probatum tirocinio, nuncupatis ritè votis Religioni fuiſſe ſacratum. Recentior hoc in Societate Franciſcus Paulus, adhuc

102 Goiſius & Frāciſcus Paulus hic Novitius, prior à votis emiſſis recens.

inter Novitios cenſebatur, quando vita Chriſti cauſa per illatam vi ab Hæreticis demerſionem profundendæ, in longè auguſtiorem autorari Profeſſionem meruit. Michaëli Aragonio Patria contigit Guiſſona, Oppidum Diœceſis Vrgellenſis in Principatu Catalauniæ; ſedes ſtudiorum Civitas Barcino, cuius in Collegio Noſtrorum curæ commiſſo, dum is adhuc Adoleſcens Philoſophiæ naturali daret operam, in divina ſe ac Chriſtiana profeciſſe iam tum plurimùm, exemplo ſanè illuſtri demonſtravit. Operiens Magiſtri adventum ſub Scholæ horam in Impluvio Gymnaſij, commiſit ſe ſe animi gratia cum uno Condiſcipulorum, concertatione umbratili, quæſtionem nupera forte prælectione agitatam retractans, & argumentis oppugnans ſententiam Sodalis, illo viciſſim pro virili Aſſertum tuente. Exarſit acrior utrimque contentio, multis circum attentis, & variè, pro affectu vel iudicio, faventibus. Hic Michaël Syllogiſmo ſcitè nexo, Adverſarium ita implicat; ut is nequidquam

103 Heroica Michaëlis Aragonij patientia, in graviſſima iniuria.

quam extricare ſe conatus, ad extremum ira victus, ſonoram Antagoniſtæ infregerit alapam. Rem enimvero indignam! fremere multi qui aderant fautores Michaëlis, & ad ferro expiandam Amici contumeliam ſe accingere. Ad hos ille placidè converſus: qui pro ſe moverentur, pro ſe quieſcerent, oravit. Ipſe protinus ad Percuſſoris pedes genibus poſitis, alteram feriendam, ſi luberet, malam obtulit. De facto quod Multi viderunt, Plures ſtatim audierunt, cum varij varia ſentirent; illorum appoſitius ad rem fuiſſe iudicium, eventus prodidit, qui Iuvenis, adeò Evangelium nõ erubeſcentis, velox è mundana Militia transfugium ad Chriſti caſtra ominabantur. Quarto enim inde vertente Menſe, Michaël in Valentinam Societatis migravit Domum, Religionis illic auſpicatus tirocinium ſeptimo Kal. Septembris Anno Chriſti ſupra ſeſquimilleſimum ſexageſimo ſeptimo. unde cum ad pridie Idus Septembris anni milleſimi quingenteſimi ſeptuageſimi primi (qui ſupre-

104 Ingreſſus eius in Societatem.

26. *Aug.* 1567.

mus illi dies fuit) Anni ſolidi quatuor, ſeſquimenſe inſuper abundante, computentur, manifeſtò deprehenditur; aberraſſe à vero eos qui ſcripſere [a]: Michaëlem Aragonium quando eſt mortuus, nondum bienne Probationis expleviſſe ſpatium. Ille verò iam tum primoribus Aſceticæ Inſtitutionis elementis, tanto compendio legitimæ moræ rudimentorum, culmen ipſum perfectæ virtutis, acri evectus niſu irremiſſæ contentionis, arripuit: ut paucis menſibus maturus deprehenſus, ad convictum Veteranorum transferri meruerit. Ergo in Collegio Valentino Theologiæ dare cepit operam. cui tertium iam annum infudantē cùm illàc Roma redux tranſiens reperiſſet Azevedius, æſtate anni ſeptuageſimi ſupra ſeſquimilleſimū, cupidè ipſum hoc optantem in Comitatū adſcivit: quippe propter coniunctionem Ingenij ac Doctrinæ præſtantis cum infima ſui deſpicientia, & incenſo Religionis zelo, idoneum in primis viſum promovendis per Braſiliam ex vero ſpiritu Conſtitutionum

[a] *Relatio M.S. Necis Soc. 12.*

105
Poſt breviſſimam in Tirocinio moram, Studijs Theologicis admovetur.

num S. Ignatij, ſtudijs Superiorum Facultatum. Sed Deo aliter viſum, qui Iuvenis luce pariter ſapientiæ & caritatis ardore conſpicui, deſiderijs Crucem Chriſti ſitientibus obſequi, ad repræſentandum ipſi mortis pretioſæ decus, quàm eiuſdem inſignibus talentis ad ſuam gloriam ſalutemque animarum, producendo illi vitæ ſpatio, uti præhabuit. Flagrantium eius iſtiuſmodi votorum luculenta extant indicia in Epiſtola ab illo ſcripta è Materia Inſula ad Socios Collegij Valentini XIII. Kal. Septembris An. 1570. cuius ideo partem aliquam ex Hiſpanica lingua latinè redditam hùc in ſpecimen attexere operæpretium putavi. Sic igitur incipit: *Vellem hæc vobis alius, Patres Fratreſque cariſſimi, mea vice ſcriberet: nec me inglorie ſuperſtitem ad hoc ignavum officium Palmas Sociorum recenſendi, Dei meis peccatis offenſi iuſtum iudicium reſervaſſet. Quod etſi, ut par eſt, quando ita Domino placuit, boni conſulo, voluntatem propriam Divinæ ſubijciens, illæ etiam ad id ſuccurrente ratione: ignorare nos plerumque quid Nobis expediat: & cum ali-*

106 Flagrabat deſiderio patiendi pro Chriſto, ut eius Literæ oſtendunt.

aliqua noſtram ad ſalutem viſa conducibilia deſideramus, meritò ſæpe audire: neſcitis quid petatis. Fateor tamen ita me commoveri iactura facta tam opportunæ occaſionis, ut in ægritudine animi perpetua, quantum vitæ ſupereſt tranſacturus mihi videar. Narrat inde fusè quæ partim ipſe viderat geſta Vlyſſipone & alibi ante diſceſſum Claſſis, & poſt eam ſolutam in navigatione Materiam verſus, appulſuque illuc, ac mora. Tum quæ contigerunt Azevedio & Socijs uſque ad ipſorum Necem, ex oculatorum iuratorumq; Fide Teſtium, recentiſſimè inde reverſorum, refert. Quibus cunctis expoſitis hæc ad extremum ſubiungit: *Reſtat, Patres ac Fratres in Chriſto Ieſu Cariſſimi, ut de Nobis Orphanis numero undetriginta in Inſula Materia relictis, aliquid dicam unde intelligatis, quantoperè indigeamus ſuffragijs flagrantium veſtrarum ad communem Dominum Orationum. Magnus omnes habet mœror, non ob Patrem cum tot Fratribus amiſſum, quibus potiùs ſortem beatiſſimam gratulantur: ſed quòd ipſis non contigerit pari ex cauſa cum Patre ac Fratribus occumbere. Vna in hoc nos tamen fidu-*

fiducia ſuſtentat, quod certis auguramur indicijs, benigniſſimum Dominum, nobis quoque partem aliquam arumnarum ac certaminum pro ipſo ſubeundorum reſervare. Argumento eius rei eſt conſtans affirmatio eorundem ex quibus ſuperiùs memorata cognovimus: qui ſe audiſſe referunt Gallum Archipiratam cum iurans ſibi planè conſtitutum affirmaret Claſſem, quandocumque hinc ſolveret, adoriri Luſitanam. nec recuſare, quin nullius miles animi equeſtrique indignus loco cenſeretur, niſi certamen eouſque obſtinaret, quoad aut noſter Prætor D. Ludovicus Vaſconcelius in ſuam veniret poteſtatem, aut ipſe illi victus ſuccumberet. En quibus auſpicijs quinto ab hinc die ſoluturi ex hoc Portu ſimus. Nam
24. Aug. in nonum Kal. Septembris indicta Claſſi profectio eſt. Alacres imus tamen &, divino freti auxilio, in quævis adverſa læti occurrimus: non dubij quin pro magnitudine laborum quos Paterna Dei Optimi nobis deſtinat Providentia, Famulis eadem ſuis adauctura vires ſit. Equidem dum quas pœnarum acerbitates culpis olim meis meruerim reputo, geſtit mihi animus quàm maximam potero earum partem perpeſſione gravium in hac vita malorum commutando redimere. Nec terreor obiecta

ſpe-

ſpecie atrocium ærumnarum; certus, quantæcumque illo ſint, adiuvante, quæ numquam deerit, Dei opportuna gratia, tolerabiles futuras. Hæc ibi Aragonius. undè apparet quanto is munitum heroicæ dudùm præſumpto robore virtutis pectus, extremo iſti obtulerit caſui.

CAP. V.

Alij Novẽ è Societate Ieſu, in mare ab Hæreticis proijciũtur: è quibus ſeptem aquis ſuffocantur, duo natatu evadunt.

I. REdditurus deinceps variam Fortunam novem hactenus Superſtitum, è quindecim Vaſconcelianam Navem ingreſſis, Sociorum; ante omnia verum eorum hic exhibendum arbitror Catalogum; ne inter res narrandas, è nominum parùm invicem

cem differentium affinitate oborta perplexitas, Perſonarum confuſionem ipſarum, non ſine moleſta expetitæ totius eventus notitiæ interverſione, Legentium animis obducat. Initium hos appellandi meritò duxerim ab Alfonſo Fernandez: quod is à P. Petro Diazio cunctorum Rectore, dum viveret, in ſui Vicarium, Miniſtri titulo, electus, eo defuncto ab univerſis ut Superior agnoſcebatur. Secundus erat Andreas Pais, Tertius Ioannes Alvarez, Quartus Petrus Diazius, nomen idem & cognomen obtinens cum P. Petro Diazio Rectore mortuo; facili tamen, etiam dum ambo viverent, inter utrumque diſcrimine, cum Seniorem ab Adoleſcente, Preſbyterum à Clerico Superiorem à Subdito, nullus diſtinguendi labor eſſet. Quintus numerabatur Ferdinandus Alvarez. His quinque pariter ortu Luſitanis, & legitima poſt biennium votorum emiſſione in Societatem ritè cooptatis, adiungebantur Novitij quatuor, eandem ipſi quoque Patriam Luſitaniam habentes: quorum erat

107 Verus Catalogus novem ſuperſtitum Sociorum.

primus, Petrus Fernandez, alter Sebaſtianus Lopez, tertius Didacus Fernandez, vltimus Didacus Carvalius. Hos omnes ſtatim poſt Michaëlis Aragonij & Gaſparis Goiſij in Mare deiectionem Hæretici contruſerunt in Conclave quo uſus pro cubiculo fuerat Prætor Ludovicus Vaſconcelius, ibique impaſtos in noctem inſequentem concluſerunt; cum non ignorarent ieiunos adhuc eos à pridiana Veſpera; & cunctis alijs per Navem Deditijs non malignè ſubminiſtrarent alimenta. Vndè paulò poſt motus humano miſerationis ſenſu quidam Hæreticorum, clàm ad Vinctos beneficio tenebrarum adrepens, per oſtij foramen iniecit aliquantum panis nautici, ex quo æquè diviſo inter omnes haud plus una ſingulis buccella contigit. At exiguitatem cœnæ ferventes Chriſti Confeſſores producenda gratiarum actione compenſarunt. Nec alacrem, quam invicem caritate accenſis ſermonibus teſtabantur, ex illa Crucis participatione lætitiam, interpellabant ſubinde admoti extrinſe-

108 Socij ab Hæreticis carcere & inedia vexati.

ſecus terrores ab ultrò citroque commeantibus Hæreticis; quorum nullus ianuam Carceris præteribat, quin ea iracundè pulſata, minas in Dei Servos diras & fœda convicia iactaret. Placida quippe interim illi fiducia gaudebant, dum ab uno audirent: *adhuc vivitis Ieſuitæ deteſtabiles, quos dudùm oportuerat exquiſitis tortos ſupplicijs necari*: alius diceret: *quieſcite Canes, cras vos laqueus expectat*. Alter è cœna ſurgens temulentus increparet lenitatem hactenus parcentium Præfectorum; & oſtio violenter ſuccutiendo, quaſi ſtudens effringere, furiosè clamaret: *quò hæc obſtacula Portarum? aut cur olim digni patibulo miti cuſtodia ſervantur? perrumpam hoc clauſtrum, & Canes impuriſſimos hac protinus manu, hoc gladio conſcindam*. Inter hæc magna noctis parte tranſacta, ſopitis pleriſque Sociorum, ſub diluculum ſenſit Petrus Diazius ſtrepitum ac diſcurſum inſolitum excubantium ad ſolitam Navis cuſtodiam in ſuperiori Tabulato Vigilum: ex eoque, quod res erat, intellexit; parari ab ijs furcas & laqueos ad ſui Sociorumq; ſuſpen-

109 Inter minas impiorũ Chriſti Confeſſores ſecuri & læti perſtant.

dium in primam lucem deſtinatum. Quare dormitantes excitans Socios: *Niſi me fallit animus*, ait, *Fratres, admovemur extremis: & inſtans dies Exaltationi S. Crucis in Eccleſia dicatus, nos ipſo ſui principio ſublatos in patibula videbit, quæ parari Nobis iſta quam auditis ſupraſtantium noſtris capitibus Militum trepidatione autumo.* Cui reſponderunt omnes: *læta nuncias, Frater; utinam ita ſit. Accipe Chriſte Nos dudum tuos, & Crucis tuæ Sanctæ conſortio dignare.*

II. In eius generis ſenſibus atque affectibus per quantum noctis ſuperfuit, orando, ſeque invicem roborando ad mortem fortiter pro Chriſti Fide oppetendam, novem Socij verſati, ſub Solis exortum apertis cum tumultu Carceris foribus, à miſſo Armatorum manipulo, vinctis retrò lacertis protrahuntur ad locum, ubi pridiè Vaſconcelius occubuerat, ſpatium latè patens circa Malum maiorem in ſuprema contignatione Navis. Hic ſtantem in medio reperiunt novum Navarchum capto Navigio impoſitum ab Archipirata Capdevilio Victo-

ctore. Ambiebat latus utrumque Cohors Satellitum, enſibus, tragulis, ſcloppis inſtructorum. Minaci omnes obtutu venientes Socios fixerunt. Quibus Præfectus altè ſubrigens ſuperciliosam frontem, torvis oculis, tono aſpero edixit: *Vobis Ieſuitis, Presbyteris, Hoſtibus veræ noſtræ Religionis, Emiſſarijs Papæ, Seductoribus Simplicium, inſtigatoribus ſeditionum, bellorum malorumque quæ dudùm patimur omnium cauſis, nulla pax à Nobis aut venia eſt. Clementia fuit ſupervacanea & prope impia vos hactenus ſervaſſe: Ite agite Lictores ſuo quemque iſtorum aptatum laqueo ſuſpendite; ſuffocatos in Mare devolvite.* Sic pronunciatam ſententiam dum exequi undique feſtinantes Milites ferociter in Socios involant, trahunt, ſpoliant, ad funes novem, locis totidem, per antennas deſixis, idoneo invicem intervallo, applicant, ac ſuam collo cuiuſque reſtim induunt: auditur ecce à Mari rumor admoventis ſe captivo Navigio Roſtratæ Prætoriæ. converſiſque omnium oculis, apparuit extans altè Capdevilius, & manu è margine protenſa:

110 Præfectus in eos pronunciat ſententiam ſuſpendij.

Si-

111 Capdevilius ſuſpendium remittens pecuniam poſcit.

Sinite hos, inquit, *utcumque meritos. quod mea clementia, non illorum ſceleribus dignum eſt, annuo, ut mortem auro redimant, ſi, quam ſcio habere ipſos alicubi abſconſam pecuniæ vim, ædificando in Braſilia Templo deſtinatam à Rege Luſitaniæ, cum Fide integram repræſentaverint, pati poſſum ipſos vivere. Eant, quærant, deferant. ni citò fecerint, eſca mox piſcibus futuri.* Ad eam vocem continuò non modo cervices laqueis, ſed manus etiam poſt tergum ligatæ vinculis ſolvuntur; veſtes redduntur ſpoliatis, liberique omnes dimittuntur, ea ſpe Impiorum; uſuros illos iſta fiducia, & quolibet eundi licentia, ad pecuniam in quodam ab ipſis, ut putabant, Navis angulo repoſtam, eruendam è latebris, & Archipiratæ numerandam.

III. Noſtris, etſi grave fuit è tanta mortis optatæ vicinia, quaſi è ſecuri portus aditu, iterùm in vitæ incerta & procellas fluctuantis Pelagi repelli: venerati tamen omnes nutus divinæ Providentiæ; Deique moderantis vices humanorum caſuum, temporumque momenta ignota hominibus in ſuæ

te-

tenentis poteſtate, iudicijs acquieſcentes, intervallum iſtud conceſſæ remiſſionis in occaſionem colligendi ſe ſe, atque ad tentationes imminentes mutuis ſe hortatibus comparandi, contulerunt. Digreſſi ergo in Navis interiora, quaſi ſomniatos avaris hoſtibus theſauros bona fide refoſſum irent, in locum ubi pridiè, prælij tempore, conſederant, ad eadem illic quæ tunc agenda, preces videlicet Deo communiter fundendas, ſermoneſque invicem pios ſerendos, convenerunt. Vix ibi per horam fuerant, cum miſſis à Capdevilio inhianter expectante lucrum temerè ſperatum, nuncijs interrogantur: Ecquid iam expeditos haberent nummos? ne cunctarentur ire ad Ducem & Lytrum exolvere. Illi tranquilli reſponderunt: quantum extuliſſent è Luſitania modicæ ad Viaticum pecuniæ, heſterna iam luce compilatis ipſorum capſulis direptum: alterius repoſti uſpiam theſauri, haudquaquam ſibi eſſe conſcios. Relato reſponſo Capdevilius ſe fruſtratum dolens,

112 Negantes se habere pecuniam Socios Capdeviliusad se transferri iubet.

lens, nec planè tamen adhuc ſpem abijciens expugnandi mora & multiplicato terrore quam in Noſtris ſuſpicabatur obſtinatam pervicaciam pecuniæ celandæ, imperat tranſmitti ad ſe in Roſtratam Ieſuitas, relicto tamen in Navi capta uno & altero illorum, quos mandabat obſervari diligentiùs, ſi fortè ex motu actioneve quapiam ipſorum indicium expiſcari aliquod auri latebrarum poſſent. nulla in parendo fit mora, relictis in Navigio captivo duobus Sociorum, Petro Diazio & Didaco Carvalio; reliqui ſeptem ilicò in Scapham demiſſi transferuntur in Prætoriam. Excepti ſunt ibi denſo circulo intimorũ Capdevilij Familiarium & primariorum totius Piraticæ Cohortis, inter quos de more non deerat Magiſter Novæ Sectæ, Doctorculus è Schola Calvini ac Bezæ Genevenſi recens. Hi univerſi tot ſimul oblatos Ieſuitas, notiſſimum Rupellæ, unde plerique erant, & exoſiſſimum hominum genus, ſtomachum aſpectu primo in eos eruperunt, maledictis & probris ingerendis.

dis. *En*, aiebant, *Mundi facem, pestes generis humani, cladem Religionis, fomites discidiorum, moram universalis in vero Dei cultu concordiæ! Absque his foret dudùm Europa conspiraret in Reformationem à Calvino Divinitus ostensam. Hi seditiosis ubique concionibus per Germaniam, per Galliam, Populum in Nos concitant, Reges armant, Pios infamant. Quidquid persecutionum, insidiarum, oppressionum, angustiarum ubique Gentium nostra Secta patitur, vestro scelere Canes, Latrones, Satellites Papisticæ Tyrannidis, vestro Iesuitæ, mancipia Satanæ, detestabili furore patimur.* Ad hæc ingesta convitiorum plaustra serenos Socij vultus, tranquillo diù silentio fidenter renidentes, obtulerunt. Tandem quibusdam Hæreticorum tam placidæ aspectu patientiæ mitigatis, alijs defatigatis longa contentione vociferandi ac iurgandi, remissæ paululùm iræ sunt. Et Ministellus, ubi tempestas prima illa detonuit, tempus ratus suæ facundiæ promendæ. *Miror vos*, ait, *Iesuitas, quos Quidam cætera non indoctos putant, Papam Antichristum adorare, Idololatricum Imaginibus, Ossibusque Mor-*

113 Maledicta Hæreticorum in Socios.

tuorum cultum impendere, Missam Diabolicæ Superstitionis spectrum ostentare, Panem pro Christi Corpore venerandum proponere, Romanam Curiam, & Ecclesiam, sentinam errorum ac nefandarum Hæresum, adulatoria contumacia tueri. Talia blasphemantem Rabulam audacter interfatus Alfonsus Fernandez, Hispanico sermone, plerisque Piratarum non ignoto; Papam Christi esse Vicarium asseruit, Piam, & ab Apostolis monstratam Sacrarum Imaginum & Reliquiarum venerationem esse, cæteraque similiter secutus capita Quæstionum cuncta intrepidè propugnavit. Excepe-
runt pro suo quisque zelo ac facultate, sermonem Socij cæteri; & partim Latinè, partim Lusitanicè, singulis Hæretici Agyrtæ calumnijs solidas Catholicarum veritatum defensiones oppossuerunt, eminente in tota concertatione præsertim ingenio & acumine Didaci Fernandez, nihil impunè mentiri quemvis interloquentium sinentis; cuncta promptè ac feliciter quomodolibet obiecta diluentis. Vnde nomen illius percontati quidam ad-

114 Blasphemias Hæreticorum Socij intrepidè confutant.

adſtantium, inter ſe deinde celebrarunt, haud aſpernandam indolem., nonnullo ſignificato nutibus ac mutuis aſpectibus erga Iuvenem experrecti animi, favore. Nec deerant qui reliquorum perinde Sociorum, ut quemque ſe prodere loquendo contigerat, nomina interrogarent. Sicque vicibus varijs producti multis horis colloquij, penè ſingulos appellare nominatim didicerant.

IV. Dum hoc ita certamen fervet, attenta circum Corona Præcipuorum & Militari Præfectura inſignium, Alius Globus Militiæ gregariæ oblectabatur in uno Sociorum variè vexando. Siquidem fæx illa hominum ex ingredientibus Roſtratam Ieſuitis ſeptem, ultimum ad ſe attraxerant: ne ſibi ludorum materia deeſſet, dum Primores Cohortis, Socijs alijs ignominiosè traducendis feros animos explerent. Cecidit ea ſors in Optimum Iuvenem Petrum Fernandez, Novitium Laici Ordinis, arte Fabrum lignarium. Is quod ſe tironem & Coadiutorẽ noſſet, Antiquioribus & Cle-

115 Inſignis Petri Fernandez Patientia & modeſtia.

Digitized by Google

ricis primas ſemper omnis honorificentiæ ſolitus modeſtiſſimè concedere; tunc quoque de more, ſubeuntibus in Navem hoſtilem Socijs, extremus ordine ingreſſus eſt. Quare cum primi ad cœtum quem dixi Ducum ac Tribunorum producerentur, Coronæ oculis in eos verſis, facilè Calones iſti ac minorum Gentium Milites ultimo illo ad ſe abducendo fefellerunt. Ac primò multa verniliter in Adoleſcentem verecundiſſimũ iocati: quod is verbis procacibus nihil reponeret, quaſi contemni ſe patientiſſimo Pueri ſilentio ducerent, pugnis eum & colaphis iactatum inter manus contundebant. Inter quæ unus petulantior pileum ipſi direptum procul abiecit, alius Zonam exolvit: & multi ſimul aggreſſi, veſte illum talari exuerunt. cachinnis inde maioribus ſublatis ad ridiculam Ieſuitæ ad meras caligas & ſubuculam nudati ſpeciem. Hic bonum Tironem ſolicitudo inceſſit; ne fortè ſpoliatus Societatis veſte pro ſæculari haberetur, & ſic ipſi contingeret paratæ Socijs, ſibique exo-

Digitized by Google

exoptatæ Chriſti cauſa Necis pretioſa occaſione fraudari. Tali cura inſtinctus expedivit ſe valido conatu retentantium undique Scurrarum manibus, & eluctatus occurſum obſtantium, perrupit vi aditum in maiorem conventum, Fratribuſque illic in medio ſtantibus, & adversùs impugnantes Hæreticos diſputantibus, ſe ſe applicuit, inſigni vultus ac totius corporis modeſtia, & virginali deiectione oculorum, ad ſuæ Religionis indicium, veſtis defectum ſupplens. Iſta forma diù interfuit defendentium Doctrinam Catholicam Fratrum certamini; mutus ipſe pro conditione gradus ſui: cæterùm ſpecie frontis & toto habitu ſerenam fiduciam ſpirante, multorum oculis notatus. Vnde cum ſe altercatio remitteret, quidam ex Hæreticis illum arripiens. *Heus tu*, inquit, *quiſnam es? aut cur te iſtis aggregas tam diſpari veſtitu?* cui Petrus: *ſum enimvero & ego*, ait, *Ieſuita, licet indignus tanto nomine: nec qui veſtem eripuit invito, detrahere potuit Religionem, cuius mihi character ineſt penitus animo infixus non delebiliter.*

Ri-

Riſerunt hæc audientes: ac ſuboriente iam tædio Diſputationis ſeriæ, triſtitiam hactenus tracti ſermonis paululùm in iocos relaxandi oblatam cupidè rapuerunt anſam. Ergo unus & alter in ſeductum circulum attracto Puero: *quorſum*, inquiunt, *conniventibus oculis obſtipus perſtas? aperi ſis dormitantes iſtas atque huc pupillas dirige: an tales hos Viros ne intuitu quidem uno dignandos putas?* Inter hæc pulſatum alapis ad aliquam diſtantiam ſiſtebant, frontem attollere, ac circumſpicere iubentes. Mox illo, ut prius, tacito, in compoſitiſſima demiſſione faciei perſeverante, Nebulones excandeſcentes iterùm tundebant: quin arrepto aliquis Adoleſcentis vultu, altera manu mentum detinens, altera diſcludere ſatagebat palpebras nictanti. Subinde alius ludo indulgens, capite illi per vim erecto, collo ſuppoſuit furcillos, quibus ſi faciem iterùm demitteret, pungeretur. Iſtiuſmodi ludibria mira pace animi Iuvenis patientiſſimus ferebat. prout eſt intellectū voce hac illius inter tot contumelias audita: *Gratias Tibi*

Chri-

Chriſte Ieſu: nam quando & ubi tantum merui, ut me Crucis Sanctæ tuæ aliqua participatione dignareris? nec verò immunes alij opprobriorum ſimilium fuerunt. ſoluta iam ſiquidem in ſcurrilem laſciviam quadam eatenus ſervata civilitate colloquij, qui adſtabant temerè contrectare Socios ceperunt, trudentes, conſpuentes, calcibus petentes, in ultionem reſponſorum audacter oppoſitorum, impugnationibus Catholicæ Doctrinæ. In quo genere bachabatur impotentiùs phanaticorum petulantia, quoties explorato Noſtrorum vertice, tonſuræ in eo Clericalis ſignum invenerant. Tunc enim protervè cachinnantes: Apage, clamabant, characterem beſtiæ, pugniſque locum raſi circuli crebrò ac validè pulſabant, excreantes inſuper, eoque impurarum faucium eiectamenta congerentes, in contemptus & execrationis ſignum.

116 Petulantia Hæreticorum in Socios.

V. Antemeridianæ fermè horæ diei quartędecimę Septembris in eiuſmodi contumelioſis vexationibus Sociorum conſumptę in hunc modum à

Pi-

Piratis Hæreticis ſunt. Cauſa differendæ Noſtrorum cædis eadem erat Capdevilio, quæ Felici Syriæ Præſidi fuiſſe in Actis Apoſtolicis narratur [a]; S. Pauli nec abſolvendi nec dimittendi, poſtquam illius innocentiam clarè perſpexerat: ſpes videlicet accipiendæ ab ijs pecuniæ: ad cuius, ut putabat, abſtruſæ prolationem adducendos tandem ipſos perpeſſione incommodorum & metu mortis confidebat. In quo etſi nihil hactenus ſe videbat profeciſſe: indulgendas tamen horas adhuc aliquot expectationi quæſtuoſæ cenſuit: & manus ad prandium lavans, referentibus quibus id commiſerat; nondum quidquam Ieſuitas de nummis in Braſiliam portatis prodidiſſe, *denuò*, ait, *tententur per quantum ſupereſt diei: niſi ante veſperam aurum repræſentaverint, prima nocte demergantur.* Diſcubuit his dictis, Pleriſque illorum qui Diſputationi paulò ante narratæ adfuerant, aſſidentibus. Alijs aliò ſimiliter ad curanda, ut hora ſuadebat, corpora dilapſis in propria cuiuſque contubernia: nemine tamen inediæ

[a] *Act.* xxiv. 26.

117 Mors Socijs in dicta ni aurũ repræſentent.

So-

Sociorum, quos iam biduò nihil guſtaſſe conſtabat, curam ullam ſublevandæ capiente. Noſtri digreſſis omnibus ſoli in medio relicti, audiebant Petrum Fernandez, qui ut erat à modò narrata vexatione recens, nudo capite caligatus, quem conceperat tolerandis Impiorum iniurijs animi fervorem, his verbis à Sebaſtiano Lopez memoriter relatis, exprimebat: *Eia, Fratres, amplectamur offerentem ſe fortunam infelicis vitæ fine glorioſo coronandæ: impendamus Chriſto libenter quantum ſupereſt ſpiritus. Tot iam menſibus per Oceanum ærumnis graviſſimis erramus. Hic nobis dies, ſuggerenda occaſione pretioſæ mortis, beatæ quietis en Portum pandit.* Hæc & id genus plura ſupra captum & conditionis & ætatis, Novitius Coadiutor alacri vigore oculorum, genarumque ardentis intùs indice caritatis rubore flagrantium, cum diceret, multum omnibus & afferebat conſolationis, & animi addebat. Contulerunt pro ſe quiſque ſenſa mentis arcana generis eiuſdem: ſicque longum precando, ſe ſeque invicem hortando, iucundè

118 Fervor Petri Fernandez,

ſpatium impleverunt. in quo primæ, ut par erat, partes erant Præfecti cunctorum Alfonſi Fernandez: cuius hæc ex ore præſens excepta Sebaſtianus in ſua Relatione recitat, totidem his verbis. *Feramus, Fratres mei, patienter omnes iniurias & contumelias quæ inſtant, graviores, ut licet augurari, iam toleratis. nondum enim uſque ad ſanguinem reſtitimus. Nec noſtris inniti nos viribus oportet. aut temerè confidere, quaſi Palmæ ſecuros, quam unum noxiæ ſocordiæ momentum, poſſet (quod Deus avertat) è manu iam tenentium excutere. Dei iuvantis auxilijs fiduciæ innixæ, metus propriæ fragilitatis ſalubriter admiſcendus eſt. Humilitate quippe ac ſui diffidentiæ in periclitantium ſubſidium Deus attrahitur: Diabolus extremis inſidians fugatur. Huius arma Hoſtis, hæc Hæreticorum in Nos odia ſunt. Eiuſdem laquei, fraudes omnes & artificia illorum ad nos à Chriſti fide vel errore ſeducendos, vel terrore depellendos, vel vi divellendos. Armemus pectus ad ultimum certamen invicta Fidei Caritatiſque conſtantia: ne in aliud tempus reſervemus ſummum virtutis conatum, utique hodiè (quod indicia monſtrant plurima) hoc ipſo in-*

119 Alfonſi Fernãdez ad Socios verba.

quam

quam die morituri.

VI. Quo hæc aſſenſu à Cunctis exciperéntur, quamque ſanctos ac dulces in ſingulorum animis cierent motus, accenſæ omnium facies, humentes pleriſque oculi; præſertim verò inflammata ſeraphico ardore vitæ Chriſto impendendæ deſideria, vocibus paſſim univerſorum ſignificata, teſtabantur. Nullus inter hæc ieiunis famis aut debilitatis ſenſus: adeò religioſum colloquium vice Cœnæ liberæ tempeſtivique convivij Dei ſervis erat. Per horas in ijs Cœli delicijs unam ferè atque alterã durarunt. Longiorem grati ſeceſſus requiem, expletorum iam epulis Piratarum repetita importunitas invidit. Primùm, ut è Menſa ſurgebant terni aut quaterni, ludi materiam quærentes, ad Noſtros maledictis inceſſendos, argumentis laceſſendos, accedebant. auditis mox reſponſis, aliò contemptim avertebantur. ſuccedebant Alij iocabundi cibo pleni ac vino; manu lentiſco armata, inter ſaturum dentiſcalpium ſcommata in Presbyteros Papiſtas riſu mul-

120 Pia inter ſe colloquia Sociorũ.

121 Socij biduum impaſti Saturis Hæreticis ludibrio ſunt.

to iacientes : iracundi alij minas & opprobria ingeminantes : non pauci male-feriati Scurræ verniliter ludificandis Christi Famulis otij ſolatium captabant. Poſt haud breve per eas illuſionum opprobriorumque viciſſitudines ſpatium tranſactum ; inclinante demùm die in veſperam, denſa circum Socios Corona undique cõvenit, lites ſolitas quaſi iam ſeriò moventium Hæreticorum. Exarſit maximè certamen in articulo cultus & interceſſionis Sanctorum. Quod Catholicæ Doctrinæ Caput blaſphema vituperatione criminantes Heterodoxos, cum Noſtri diſertè ac fortiter refellerent ; unus Procerum voce imperioſiùs ſublata.

122 Impia Hæretici oratio contra Invocationem Sanctorũ.

Nondum, ait, *cæca beſtiæ, percipitis, quod ſenſus apertè monſtrat : quod experientia clamat ipſa : quàm ſtultum ſit credere, Mortuos tam procul, in Cælo, ut dicitis, degentes, veſtros iſtos in terra & mari muſſitantium ſuſurros audire clanculùm immurmuratos, cum ne ſtentoreos quidem clamores ad illorum aures ex tanta poſſe pertingere diſtantia evidens ſit ? Sin tamen inſanire contumacia pergitis ; age uſu rem probemus.*

even-

eventus vanitatem ſuperſtitionis anilis coarguat. Audivi veſtras vos hodie muginari Litanias. Ecquid Virgo Maria & Sancti quos invocaſtis adfuerunt, è noſtris vos eruentes manibus? An dormiunt? cur ceſſant? niſi quia ne ſentiunt quidem: & ubi verſemini, quo egeatis, quid velitis, non magis norunt, quàm Orbe hinc toto diviſi Antipodes? Veſanas Blateronis argutias intrepida Socij fiducia ſtatim elidere aggreſſi, os Hæretici obſtruxerunt celebri dicto Magni Gregorij de Beatis Deum videntibus: *Nihil eorum quæ ſcienda ſunt neſciunt qui ſcientem omnia ſciunt.* moxficulneum argumentum in caput Sophiſtæ retorquentes: *iſto*, inquiunt, *in quo te protervè iactas, ſi vim haberet ullam, experimento auxilij non ſubitò ad preces impenſi, conficeres: nec Deum quidem vota orantium cognoſcere: quippe quibus plerumque non reſpondet exhibitione præſenti deſideratarum rerum. Audite igitur*, ſubiunxit his, ſolus loquens Alfonſus Fernandez: *& cauſam ex vero cognoſcite cur nos Deus & Sancti è veſtra poteſtate non eximant. Nobis nimirùm illi paternè conſulunt. & quia ſciunt nihil poſſe feliciùs Chriſtia-*

A Socijs audacter redarguta.

123
Alfonſi Fernãdez generoſæ voces.

ſtiano contingere, quàm à Chriſti Hoſtibus in Religionis odium occidi: propterea ne Nobis ſimulatione favendi noceant, veſtris Nos arbitrijs condonant: haud invitos profectò; ac non ſolùm promptos quidvis Chriſti cauſæ perpeti: ſed enixè cupientes quamlibet diram Necem oppetere in teſtimonium Catholicæ veritatis. Hæc ſpiritu ingenti proferentem Alfonſum, torvo fixum obtutu adſtantium unus, manu excandeſcens arripuit: *habebis*, aiens, *ne dubita quod cupis; morieris hodiè bellua cum tuo iſto Canum Grege, vel propter hæc quæ modò effutiſti: Ego tibi, meam fidem teſtor, tuiſque Gregalibus cervices hoc ferro frangam.* Avertit ſe his dictis, clamante Alfonſo poſt abeuntis tergum: *Fiat quidquid te ſinet Deus facere: Ego & Socij parati ad quamvis lanienam ſtamus.*

124 Furioſæ irati Hæretici minæ.

VII. Sol iam occubuerat; dilapſique, hora Cœnæ vocante, unus poſt alterum Hæretici, Noſtros in loco deſerunt; precum ſimiliter aut mutuarum adhortationum fructum è conceſſo ipſis otio, & liberæ ab Arbitris ſolitudinis beneficio, captantes. Sub finem epularum, auditur ex inferiori

Con-

Digitized by Google

Conclavi, ubi Capdevilius cœnarat, vox nominatim accerſens duos è Socijs, Didacum Fernandez & Sebaſtianum Lopez. Ambobus ad iuſſum accurrentibus, obtulit qui evocaverat, quaſdam Menſæ reliquias & vinum, ut ſe reficerent, invitans. Vnde hæc homini clementia; quove diſcrimine duos è ſeptem elegerit, in incerto eſt. Intervallo perbrevi poſtquam uterque veſci ceperat; audiunt ambo ſupernè ſtrepitum tumultuoſum, ſimulque notas Sociorum voces Ieſu, Ieſu, inclamantium: inſequente mox ſonitu evolutorum è Nave in fluctus corporum. Statim intelligentes, quod res erat, Fratres ſuos demergi; ſuperatis raptim ſcalis, unde venerant ſe referunt. Acerbum ſpectaculum! Duobus Sociorum è feneſtra in Mare deturbatis, octo aut decem robuſtos cernunt Milites, arripiendis ſpoliandiſque alijs luctari; tum ut quemque veſte talari exutum arcto complexu conſtrinxerant, in Navigij marginem attollere: indeque ſummo niſu per Noctis horrorem in Pontum quàm lon-

125 Didacus Fernandez & Sebaſtianus Lopez ſoli ab Hæreticis cibo exiguo refecti.

Mox ijdē duo cum quinque alijs in Mare deijciuntur.

126 Petrus Fernandez & Ioannes Alvarez demerſi ſuffocãtur.

longiſſimè iactare. Par & ipſos continuò ſors excepit. E ſeptem ſic deiectis Petrus Fernandez & Ioannes Alvarez nandi rudes, ilicò abſorpti & ſuffocati aquis ſunt. Quinque reliqui ſcita iactatione crurum & remigio lacertorum aquis extabant. Ne cernerent initio ſe invicem, obſtiterunt tenebræ, obductis tum fortè Cœlo nubibus lucem intercipientibus ſtellarum: ſonum autem vocis fruſtrabatur diſtantia: quòd ſtudio Tortorum, ſolatium ſocietatis invidentium Demerſis, in loca quàm maximè diſiuncta fuerant ſparſi. Ita diù ſeparati cum natando errarent: contigit ſub alteram Noctis horam defluere largum imbrem è nubibus, auramque concidere à Puppi vela implentem: unde ſecuta Navium quies eſt. Senſit è clamore non ita procul exaudito Nautarum, & è quodam confuſo per ſubluſtrem caliginem proſpectu Didacus Fernandez, diremptus à Socijs, haud longè abeſſe Claſſem: directoque hùc natatu, ad carinam citò pervenit unius Navium, nullo Vectorum

127 Didacus Fernandez in Mare deiectus Clam adnatãs in unam Navium penetrat, ibique latens ſervatur.

ad-

adversetur, sicut per eosdem ut ait
ministros mediis, etiam peregrinis, mul-
ferentes ad mortuos, & in mortuos
ferentes ad vivos, & in vivos, & in
absentes ad absentes, & in absentes ad
praesentes, etiamsi non ipsi dicant,
Christus, exhaudiat enim latina vox.
Nodo si lectio tenacia, & probata
inter plebem maximam maxime agnita-
tio: ut ministerio & non gratia
per Natalem intercessa, pro ipso
Catholicorum ad Natalem. Quarenter
enim reliqua quidem dia super dic-
ta, & ministerio & non gratia, ut
ait per Natalem, quae ipsa ministerio
& non gratia, ut ait per Natalem, quae
ipsa ministerio & non gratia, ut ait per
Natalem, quae ipsa ministerio & non
gratia, ut ait per Natalem, quae ipsa

ditione proſequentibus . ubi ad illa perventum verba : *Tibi ſoli peccavi, &c.* titubare haud dubiè linquique animo Alfonſus, nec brachijs iam elangueſcentibus, poſſe, ut priùs, undas frangere . ne caput quidem obſtupeſcenti conſtabat . Denique cum ſæpiùs balbutiendo iteraſſet, Tibi ſoli peccavi, repentè defectus conticuit, ſpiritu oppreſſo . Silenti, & intermortuis ſe motibus ſupremùm agitanti circumnatantes Fratres, ut qua poſſent exſpirantem iuvarent ope, certatim undique Ieſu & Mariæ ſacra nomina acclamabant : ſymbolum quoque voce contenta inſonantes Apoſtolicum, quò in Fidei conſtantia Moribundum roborarent. inter quæ aquis abſorptus apparere deſijt . Hic finis vitæ mortalis Alfonſo Fernandez obtigit, cuius dulcis diù memoria in Eborenſi Societatis Collegio viguit . Ibi enim ille religioſæ perfectionis illuſtribus exemplis, indoliſque ſimul præclaræ, ingenijque præſtantis edito ſpecimine, cunctos in ſui amorem venerationemque converterat . Superiorum

129 Alfonſi Fernãdez pia mors.

præ-

præſertim Diſciplinarum Philoſophię ac Theologiæ inſignem adeptus facultatem, ad ea ſtudia in Braſilicis Seminarijs promovenda, magno expetitus ambitu Azevedio contigerat : multùm inde illi carus, quoad ſimul vixerunt, ob heroicarum experimenta virtutum. Modico hinc intervallo Andream Pais Ieſum ac Mariam crebrò invocantem Pontus Sorbuit. Duo his ſuperfuere Ferdinandus Alvarez & Sebaſtianus Lopez, ad horæ circiter ſpatium, numquam eo toto intervallo deſiſtentes, fidem profiteri, Chriſtum invocare, peccatorum veniam petere, Credo, &c. Confiteor, &c. Kyrie eleiſon, &c. Pios verſiculos Pſalmorum & pro ſe quiſque pronunciare & Socio forte ceſſanti ſuggerere; quoad animadvertẽs Sebaſtianus Ferdinandum tacere, ideoque ad illum ſolicitè converſus, videre amplius, hauſtum gurgite nequivit.

130 **Andreas Pais & Ferdinãdus in Sanctis ſenſibus & affectibus moriuntur**

VIII. At enim iſtum ſic tandem interijſſe, minus equidem miror, quàm Sebaſtianum tot extinctis ſuperſtitem duraſſe tantò etiam ulte-

riùs: qui etsi priusquam in fluctus deturbaretur alimenti aliquantum præsumpserat, tamen tot iam horarum vehemens in natando contentio, rigor gelidi quo circumdabatur elementi, geminante incommodum ingruente desuper pluvia; horror præterea tenebrarum, Nocte cæca & illuni; tum è tot carissimis se coràm extinctis Fratribus mœror; omnis super hæc humani desperatio tristissima subsidij, abundè suffectura viderentur ad quemvis quantumvis robustum exanimandum: nisi hunc Nobis Divina Providentia servare Testem voluisset tot memoria dignarum uno illo docente cognoscendarum rerum. Is ergo animo tam infestis haud fracto casibus, cum fortè circumspectans, lumen procul observasset, è Classe propter malaciam fermè immobili, trans imbris & Noctis caliginem emicans, lacertorum adhuc valentium conatum eò fidenter intendit; emensoque sat velociter duorum circiter intervallo milliarium, ad Rostratam appulit, illam ipsam unde fuerat præci-

cipitio extrusus; verùm eum audito strepitu eius ascendere nitentis, quidam Vigilum despectans, Cohortem excubiarum admonitam eò totam convertisset, Hæretici nondum remissa crudelitate, ne subire pergeret, immani supernè clamore deterruerunt: ire in malam rem iubentes Iesuitam mori cunctantem, & tela minaciter ad eum, si perseveraret, utique arcendum intentantes. Sic inde submotus circum Naves errabat perfugium quærens. quando conspicatus humilem scapham remulco tractam, post unam Puppium, ei se admovit, & humaniorem in ea Navicularium nactus, admissus ab illo est, iam penè defectus viribus. Itaque ad egerendam, quam multam hauserat, aquam salsam, super remos transtris hinc inde decussatim innixos reliquum noctis pronus incubuit, extendente desuper penulam hospite. Luce dehinc prima, favore auxilioque illius eiusdem Misericordis Nautæ, clanculùm perreptando se intulit in Navem quę fuerat Vasconcelij, ad hoc idcirco ex omni-

131 Ascendere tentans in Navem unde fuerat deiectus, immaniter reijcitur ab Hæreticis.

132 Clam irrepit in Navem quę fuerat Vasconcelij.

nibus delectam, quòd à veterum illic caritate Amicorum tutas latebras, & vitæ ſubſidiorum neceſſariam copiã, ſperaret. Hùc receptum, eo ipſo die obiens fortè captivam Navem unus è Tribunis Piratarum, torvè Sebaſtianum intuitus, percontabatur è præſentibus, quiſnam, hic eſſet? quando Mulier è Grege Orphanarum, idipſum quod erat, verita, ne viſus heri ab hoc vultus exoſi Ieſuitæ aliquam fero Hæretico ſui notitiam moviſſet, tali avertendæ ſuſpicioni appoſitè occupavit reſpondere: Frater hic meus eſt. quod non inveriſimile, pro vero accipiens Pirata, aliò ſe avertit. Atque huic ſimilem in modum aliquoties itidem deinceps à diverſis ſemiagnitus, periclitatus eſt. Cæterùm à Vectoribus, antiqua ipſi familiaritate quæ viderant referentibus, cognovit hic Sebaſtianus: Petrum Diazium, & Didacum Carvalium pridiè in Navc captiva relictos, quando ipſe cum ſex Socijs eſt traiectus in Prætoriam, hora & ipſos Noctis prima præcipitatos in Æquor ab Hæreticis fuiſſe: & de

133 Petrus Diazius & Didacus Carvalius in Mare ab Hæreticis præcipitati ſuffocantur.

Pe-

Petro nominatim addebant: ſumma ipſum loquendi libertate inter ſpoliantium & trahentium ad Necem Hæreticorum manus, cum Fidem profeſſum fuiſſe Catholicam, tum Calvini errores deteſtatum. Vnde quo animo illatam in odium Religionis mortem uterque ſubierit, ſat certum argumentum duci poteſt. Abſolvunt hi duo ſeptenarium Sociorum numerum die Septembris quartadecima Anni 1571. à Calvinianis odio Fidei Catholicæ, demerſione quam mors exceperit mulctatorum: quibus ſi quinque addas ab iiſdem pari cauſa die præcedenti menſis eius tertiadecima occiſos, numerum exactè confeceris duodecim Religioſorum Societatis Ieſu, quos, ultimas reliquias deſtinatorum in Braſiliam, Ignatio Azevedio Ductore, Colonorum, Hæretica in itinere feritas abſumpſit.

IX. Poſt hæc narrabat idem Lopez, diebus multis curſaſſe per illa Maria prædabundam Piraticam Capdevilij Claſſem, eoque ſpatio Navem unam ex Algarbia profectam, earum

for-

formæ quas *Caravelas* vocant, incruento incurſu ſe citò dedentem occupaſſe, venia Vectoribus conceſſa: ſub hoc anni iam ingraveſcentis in hiemem, tempeſtate revocante, Proras vertiſſe Domum versùs, ac tertio & triceſimo poſt Noſtros interemptos die, obiter ſe admoventes Piratas Oræ Gallæciæ, ibique ad ſinum Oraianum, è Portu Auria nominatum, prope Vrbem Baionam à Gallica cognomine diverſam, in terram Hiſpaniam expoſuiſſe quātum Vectorum & Nautarum, quorum non egerent opera, in ambabus Captivis ſupererat Navibus: ſicque Navigijs cum præda ſecum abactis, Rupellam curſum intendiſſe. Contigit hæc liberatio Captorum à Capdevilio Pirata in duabus Luſitanis Navibus multorum omnis generis Hominum, poſt medium Octobrem, ipſo anniverſario Natali Sancti Evangeliſtæ Lucæ. Erant in ea turba Mulieres non paucæ ex illo, de quo dixi Orphanarum numero Luſitanæ; nec alibi natæ deerant: nam ibi fuiſſe Dominam Aloyſiam Grimaldam Domo

134 Capdevilius Rupellam revertens in Orā Gallæcię Captivos inutiles ēxonerat.

Ge-

Genuenſem, Vaſci Fernandis Cotinij Vxorem, ex ipſa ſe audiſſe teſtatur Gaſpar Diaz Religioſus Presbyter Ordinis Sancti Benedicti octogenario maior, in Actis Quæſtionis Bayen-
a fol. 32 ſis a. Erat ille Cotinius, Luſitanus locuples, Dominus ampli & uberis terrarum in Braſilia Tractus, apud Præfecturam à Sancto Spiritu denominatam: ad quæ ſua Prædia cum nunc idem, Nave Vaſconcelij conſcenſa, univerſam ſecum duceret Familiam, de curſu detractus per hactenus memoratum caſum, eò paulò poſt feliciùs navigavit, Domiciliumque illic multis annis opulentum habuit. Qua occaſione degens ibidē Gaſpar Diaz è modò memorata Cotinij Coniuge audivit quod pro Teſtimonio iuratus dixit, *vidiſſe ipſam ab Hæreticis Vaſconcelianæ Navis Expugnatoribus interfici Ieſuitas odio Fidei Catholicæ: nec dubitare, quin ij veri Martyres eſſent.* Vniverſa porrò illa multitudo ſic in Ora Gallæciæ à Piratis Rupellenſibus libera dimiſſa variè ſibi conſuluit; ad ſua ſingulis,

135
In his fuit Aloyſia Grimalda, quæ Necis à Socijs pro Chriſto obitæ oculatum reddidit teſtimonium.

quantum poſſent, redeuntibus. Noſtri quoque duo Didacus Fernandez, & Sebaſtianus Lopez, quam proximè illinc diſtare norant Societatis Stationem à S. Felice nuncupatam petierunt. Ibi agniti, reſumpta Societatis veſte, atque è tot ærumnis brevi quiete refecti, Conimbricam ſe contulerunt: ubi diebus aliquot mira longorum errorum caſuumque ſuorum narratione ſuſpenſos detinuere denſos Noſtrorum præſertim Iuvenum Circulos, in illo numeroſiſſimo Provinciæ Luſitaniæ Seminario Literis operam dantium. Horum iſthùc adventu cognito Vlyſſiponenſes Patres iure ſuo petierunt impertiri ſe ſe tam neceſſarijs & utilibus ſcitu nuncijs, allegato ad ſe altero iſtorum Teſtium oculatorum Cladis nuper acceptæ. Delectus qui eò mitteretur Sebaſtianus Lopez eſt. Ideo quia plura idem viderat: quippe qui trium è Noſtris, qui ſunt ultimi aquis Oceani extincti, ſupremo caſui præſens unus adfuiſſet. Ergo adulto iam Novembri appulſus Vlyſ-

136 Didacus Fernandez & Sebaſtianus Lopez inter liberatos à Capdevilio in Domum S. Felicis Collegio Conimbricenſi ſubiectâ ſe receipiunt.

137 Sebaſtianus Lopez accitus Vliſſiponem, autor eſt Commentarij Româ inde miſſi, unde hoc hauſimus.

Vlyſſiponem & Collegio S. Antonij exceptus, cum ſæpe retuliſſet quæ viderat, ea iuſſu Rectoris in Commentarium relata, miſſa ſunt ad Præſidem Provinciæ, Literis datis 7. Kal. Decembris anni huius 1571. Quem Commentarium deinde à P. Provinciali Romam miſſum, & in hoc noſtro Archio hodieque ſervatum, explicatæ hic à me hactenus, ut dixi, deſcriptionis fundum habui. Attexere his debeo quod Petrus Iarricus Noſter de his ſcribens annis non multis poſt hãc rem tranſactam, (ſcribens autem Burdigalæ, in Vrbe hinc Rupellæ, illinc Benearniæ propinqua, & cum ambabus quotidiani commercij uſu promiſcuo, commiſſa) memorat [a] certis ſibi Autoribus compertum, qualium copiam, locorum & temporum vicinia præbebat. Ioannem nimirùm Capdevilium non diù poſt hanc Piraticam Excurſionem, in Natali Oppido *Salies*, rixa temerè contracta, verbis contumelioſis in quendam fortè obvium ſuperbè iaciendis, impactæ ab hoc in

25. *Nov* 1571.

[a] *Petrus Iarr. Theſ. rer. Ind. Tom. 2. lib. 1. cap. 26.*

138 Tragica & infauſta mors Capdevilij.

maledici Caput ſecuri ictu, repentè impœnitentem expiraſſe. Itemque unum è Comitibus iſtius ipſius Expeditionis, *Petrum* nomine, cognomento *Craſſum*, parto ex obeſi mole abdominis, natum in Oppido Maritimo Oræ Santonicæ, *Broagio*, vocato : cuius hominis fama celebris apud Rupellanos fuit crudelitas in Ieſuitas exercita, cum ij Capdevilij iuſſu in mare demergerentur. Nam in ijs qui operam contulerunt illis ſpoliandis, & de margine procul in fluctus eiaculandis, palmam haud dubiè feritatis hic tuliſſe à Commilitonibus prædicabatur, gaudens ipſe ac eo nomine glorians : hunc, inquam, refert Iarricus, ſe à quibuſdam Rupellanis audiviſſe, cum otioſus aliquando è Roſtratæ (fortè iſtius eiuſdem Soriæ ac Capdevilij Archipiratarum Prætoriæ) alto margine Mare proſpiceret, prolapſum inopinanter in ſubiectum Pontum, prægravante maſſa craſſi corporis, fundo abſorptum & præfocatum ilicò, malè perijſſe : multis Dei iudi-

Et Petri cognomento Craſſi qui Socios in mare demerſerat.

cium

cium agnoſcentibus, ultionem ſceleri congruam Facinoroſis ſuo tempore reddentis: & quo loco ac modo impius hic Tortor Innocentes Dei Famulos in exitium miſiſſet, pari eum interitu perdentis.

LAVS DEO.

PRO-

PROTESTATIO
Autōris.

LEctor adverte: In his *quatuor Libris de vita & morte Ignatij Azevedij & Sociorum eius*, nonnulla interdum à me dici quæ Sanctitatem ijs videantur adſcribere: item quædam referri quæ cum vires aut ſcientiam humanas ſuperent, videri poſſint miracula, vel revelationes: demùm aliquibus Martyrij aut Sanctimoniæ opinionem tribuere. Verùm hæc omnia ita meis Lectoribus propono, ut nolim ab illis accipi tamquam ab Apoſtolica Sede examinata & approbata: ſed tamquam quę à Sola ſuorum Autorum fide pondus obtineant. Proinde Apoſtolicum Decretum S. Congregationis S.R.& Vniverſalis Inquiſitionis anno 1625. editum, & anno 1634. confirmatum, integrè atque inviolatè, iuxta Declarationem eiuſdem Decreti à S.D.N.Vrbano Papa VIII. anno 1631. factam, ſervari à me omnes intelligant: nec velle me cul-

cultum aut venerationem Eccleſiaſticam ullam per has meas Narrationes Cuiquam arrogare, nec Decus Sanctitatis aut Martyrij adiungere; nullumque gradum facere ad futuram forte aliquando cuiuſvis Beatificationem vel Canonizationem, aut miraculi ſeu revelationis comprobationem: ſed omnia in eo ſtatu à me relinqui, quem, ſecluſa hac mea Lucubratione, obtinerent; non obſtante quocumque Longiſſimi temporis curſu. Hoc tam ſanctè profiteor, quàm decet eum, qui Sanctæ Sedis Apoſtolicæ obedientiſſimus haberi filius cupit, & ab ea in omni ſua actione & ſcriptione dirigi.

Petrus Poſſinus.

Digitized by Google

APPENDIX

DE ANNO NATALI

S. FRANCISCI XAVERII

Ad RR. PP. Assistentiæ Lusitaniæ
Societatis Iesu.

Digitized by Google

IOANNES PAVLVS OLIVA
Præpositus Generalis Soc. Iesu.

CVm Dissertationem de Anno Natali Sancti Francisci Xaverij à P. Petro Possino nostræ Societatis Sacerdote conscriptam aliquot eiusdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, Potestatem facimus, ut Typis mandetur, si iis ad quos spectat, ita videbitur. Datum Romæ 26. Martij 1677.

Ioannes Paulus Oliva.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. Patri Magistro Sac. Pal. Apost.

I. de Angelis Archiep. Vrb. Vicesg.

Imprimatur.
Fr. Raymundus Capisuccus Ord. Prædic. Sacri Pal. Apost. Magist.

RE-

Digitized by Google

REVERENDIS PATRIBVS Aſſiſtentiæ Luſitaniæ Soc. Ieſu.

Petrus Poſſinus ex eadem Societate.

Pacem ac Salutem in Chriſto Ieſu veram.

NVnc demùm erutam ex obſcuro hactenus Sinu longi atque inveterati Silentij veram, ineluctabiliterque teſtatam de S. Franciſci Xaverij Natali Anno Sententiam, non ad Alios priùs deferri par fuit, quàm ad Eos qui Magnum illum Indiarum Apoſtolum peculiarem ſibi iure antiquiſſimo quàm optimo teneant. Ii ſine dubio vos eſtis. Etſi enim iſtam ſui Saculi Phœnicem Navarra genuit: Luſitania tamen adoptavit; Vincenti dum viveret Arma & Campum; Triumphanti poſt obitum famam, plauſum & venerationem dedit. Poſt illuſtratam igitur à me pro virili Memoriam Actorum Clariſſimi alterius Herois Veſtratis & multis nominibus ſingulariter veſtri, Venerabilis P. Ignatij Azevedij: ad aliam en me navandam Vobis operam accingo: deterſurus Nævum Parachroniſmi decem Annorum ex Hiſtoria S. Franciſci Xaverij; uberrimè illa quidem ſplendidiſſimeque à Diſertiſſimis & accuratiſſimis tractata Scriptoribus. ſed quibus. citrà culpam ipſorum, fraudi fue-

re, ne veram Epocham Natalium eius exprimerent, latebræ diuturnæ Monumentorum quæ nunc emerſere ſerò tandem in lucem. Expono rem totam hoc Opuſculo quod Vobis offero, veſtriſque ſubijcio Cenſuris. Cui quæ hic præmittitur Nuncupatio, ne ſi merè officioſa ſit, quibuſdam otioſa videatur; Novum in ea ponam nuperrimè animadverſum Teſtimonium, non parùm utile detectæ per Diſſertationem magis adhuc magiſque adſtruendæ Veritati. Doctor Martinus ab Azpilcueta Navarrus in ſuo Manuali Cap. xxiv. Num. 10. meminit S. Xaverij, quem appellat: Servum Dei Magiſtrum Franciſcum ab Azpilcueta & Xaviere, cognatum ſuum & Amiciſſimum. *De cuius vitæ Actis & Morte ſancta, Miraculiſque poſt eam, ubi multa retulit, ſubiungit hæc ad extremum de eodem*: Exemplo ſuo adhortans nos omnes, ut Deum Optimum Maximum oremus ex animo & flagitemus quò multos tanto muneri aptos efficiat; eiſque fortem animum inſpiret commigrandi eò ubi tanta meſſis eſt, & tam pauci Operarij: ubi etiam ipſe iampridem vitam finiſſem, niſi ille (*S. Franciſcus Xaverius*) quando Vlyſſipone diſceſſit, Me iam ſeneſcentem, laboribus animo ſuo conceptis imparem iudicaſſet: ſcribens ut abſentiam patienter

ter ferrem, præſentiam ſperans in Cœlis. *Hæc ibi Navarrus. Ex quibus antequam aliquid elicio, ſtabilire opus eſt: verè illa fuiſſe a Navarro ſcripta. non enim defuit qui ea pro ſuppoſititijs expungeret. Quidam, cuius nomen ſcio; proditurus hic, ſi cum eius laude poſſem; curans Pariſijs recudi Manuale Navarri Anno 1587, hæc quæ deſcripſi omnia eraſit: autorque paria peccandi fuit ſecutis Editoribus duobus, Antuerpienſi Anni 1589, & Pariſienſi Anni 1602. Quamquam hos excuſari poſſe video: quòd forte ſpe quæſtus tracti ad recuſionem Libri vendibilis, non aliud quod exprimerent eius Exemplum habuerint, quam unum ex illis prima Pariſienſi Mutilatione ipſis ignota decurtatis. Difficilior defenſio eſt eius qui hoc primus attentavit, captato, ut apparet, inofficioſi auſi tempore ſtatim à Navarri morte, ne reclamare is valeret, quem ſciebat Romæ deceſſiſſe Menſe Iunio anni ſuperioris. In quo quid ſpectaverit, quodve pretium illaudabilis facti captaverit, in ipſius Conſcientia relinquens Aio, quod abundè ad fidem meam præſtandam ſufficit, manifeſtò conſtare, tam propria genuinaque Navarri eſſe illa quæ retuli verba, quàm quæ maximè: quippe in Romana eius Operis Editione ſub Autoris oculis Romæ tunc degentis facta Anno 1580, clariſſimè extantia; uti & in Lugdunenſi Anni 1584, Veneta Anni 1593, &*

An-

Antuerpienſi duplici; Priori Anni 1601, *Poſteriori Anni* 1608, *ſine ulla mutatione aut diminutione comparent. Nunc age videamus ecquid in his opportunum cauſæ noſtræ circa Magni Xaverij ætatem indicetur. Affirmat hic Navarrus, ſe voluiſſe cum S. Xaverio in Indias ſolvere ad procurandam illic Converſionem Infidelium: ſed ab eo,* quando Vlyſſipone diſceſſit, *per Literas diſſuaſum id agere: propterea quod Navarrum* iam ſeneſcentem *S. Xaverius, & tam longinquæ navigationis, & Prædicationis ad Gentes Barbaras Apoſtolicæ,* laboribus *imparem iudicaret. Teſtatiſſimum habetur S. Xaverium diſceſſiſſe Vlyſſipone verſus Indias die ſeptimo Aprilis Anni* 1541. *cum autem conſtet, ex id affirmante Scriptore vitæ ipſius, Doctorem Navarrum natum eſſe die* 13. *Decembris Anni* 1493, *patet tunc illum proximum quinquagenario fuiſſe; quæ* iam ſeneſcentis, *uti verè ipſe dicit, ætas eſt: iuſtam utique S. Xaverio recuſandæ Cognati Navarri ſocietatis in Expeditione adeò laborioſa, cauſam præbens: ſed tunc duntaxat tantùm quando ipſe Xaverius eadem palàm exceptione non teneretur, eandem propemodum cum Navarro ætatem numerans: quod profectò eſſet, ſi, quod affirmabat Charta, quæ, ut Capite Diſſertationis huius Octavo demonſtravi, Turſellino errandi occaſionem inevitabilem obtulit,*

An-

Digitized by Google

Anno 1496. *natus fuerat. Diſcrimen etenim ſolùm inter eorum natales Triennij fuiſſet: quantulo ſpatio in ætate qui diſcrepant, ij æſtimatione communi, coævi & coætanei cenſentur. quare illa præoccupatus opinione Turſellinus, rectè in Præfatione ad Vitam S. Xaverij poſuit, hunc Doctori Martino Navarro fuiſſe* pene æqualem, *hoc eſt, paris ferè ætatis. Ex his quis non videt: priorem illam, quæ S. Xaverium Anno* 1496. *ponit natum, ſententiam, duplici omni exceptione maiori, S. Xaverij nempe ipſius, & Doctoris Navari, contrario Teſtimonio falſi convinci? Niſi enim ſe Xaverius ſciret totis annis tredecim Navarro fuiſſe Iuniorem quando Vlyſſipone ſolvit in Indias, non potuiſſet bona fronte repellere à talis viæ comitatu offerentem ſe ultrò Cognatum, obtentu eius* iam ſeneſcentis *ætatis; utique cum ſe illi noſſet,* penè æqualem &, *exiguo modò triennij diſcrimine, coætaneum. neque non ipſi Navarrus, qua erat prudentia, talis allegationis inconſequentiam obiecißet; niſi, utcumque ignorans quo præcisè anno editus in lucem eſſet Xaverius, tamen evidenter, experientia congreßuum, & cætera familiari notitia, perſpectiſſimum teneret, ſe illo tunc eße toto ſaltem decennio Seniorem.*

Hæc Vobis, Reverendi Patres, hic putavi exponenda: ſperans pro veſtra benignitate,

non

non diſplicitura : uti neque Mirifico Indiarum Apoſtolo : cuius ad aliquam gloriæ partem pertinere iure credimus , quod nunc demùm , ex eius famæ Monumentis arte ſumma & magnificentia ſpecioſiſſimè ſubſtructis , tamquam è Templi marmorei pavimento , aut vertice Statuarum ex auro & gemmis , caſu vel ævi longinqui vitio inſperſus fortè pulviſculus everratur . Valete omni ſemper proſperitate florentes .

PE-

Digitized by Google

PETRI POSSINI E SOCIET. IESV,

De Anno Natali S. Franciſci Xaverij.

DISSERTATIO.

CAP. I.

Hactenus vulgatæ de anno S. Xaverij Natali, ſententiæ incertitudo, difficultates, & incommoda.

I. HIſtoria vitæ atque Actorum S. Franciſci Xaverij quæ anno primùm ſuperioris ſæculi quarto & nonageſimo Romæ prodijt; omnibus quidem artis & diligentiæ numeris ab accuratiſſimo diſertiſſimoque ejus Autore Horatio Turſelino abſoluta cenſetur, quoad pertingere ſummum ingenium pari conjunctum induſtria potuit: laborat ea tamen uno, nulli Scriptoris culpæ imputabili incommodo, quod tanti viri, cujus res geſtas memoriæ commendat, natalem annum ex certo authenticoque teſtimonio non ſignat. Neceſſaria rei talis indicatione ſic Turſelinus defungitur. *Franciſcus Xaverius naſcitur anno poſt Chriſtum natum circiter MCCCCXCVII.* Quis unquam Pater, quis Parochus, nati ſibi, aut à ſe Luſtralibus aquis tincti Pueri memoriam, domeſticis aut Eccleſiaſticis conſignans tabulis; annum quo id contigerit dubitandi adverbio adjuncto incertum prodidit? utique igitur manifeſtum eſt, qui anno *circiter MCCCCXCVII.* natum Xaverium ſcribat, cum non è D. Ioannis de laſſo, à quo genitum illum conſtat, familiari Commentario; non è Codice Curiali, quo Eccleſiarum ſingularum Præſides initiatorum apud ſe Luſtrali Sacramento Infantium notare ortum & regenerationem per baptiſmum ſolent, imperfectum iſtud & vagum indicium hauſiſſe. Lib. 1. cap. 1.

II. Ac de Turſelino quidem, pro ea fide ac diligentia, qua in cæteris quæ ſcripſit uſus cernitur, dubitare nefas eſt, quin quanta ſumma potuit accuratione incubuerit ad ex-

quirendum, quo anno in lucem venire contigiſſet Heroi cujus Acta in famam publicam tranſcribere aggrederetur. Sed quod, ut ipſe præfando queritur, quæ ad primam Franciſci ætatem pertinent *Familiares ipſius, cum minus clara eſſet ejus virtus, negligentiùs obſervaſſent*: Fruſtrà circa inveſtigationem talem diù conflictatus, coactus ad extremum eſt, rei de qua ſileri flagitium foret, cum certam non poſſet, ſaltem dubiam, qualiſcumque ferebatur, Operi ſuo memoriam inferere. in quo tamen pertinere ad ſuam fidem putavit, non ſimulare certiorem, quàm qua re vera eſſet inſtructus, ejus facti notitiam; aut, abſolutè ſcribendo: *Natum S. Xaverium anno 1497.* dare occaſionem Lectori judicandi, ex indubitabili id ipſum monumento ſumpſiſſe: prudens igitur pudenſque adjunxit dubitationis indicem vocem: & *circiter annum* 1497. prodiiſſe in Mundi lucem Sanctum Xaverium, verecundè poſuit: adeò non præjudicans feliciùs forte quandoque circa id inſtituendis inquiſitionibus Poſterorum: ut potiùs excitare quaſi voluerit curioſa ingenia Legentium: invitareque ultrò ad diſtinctiorem, ſi quis alicunde quondam poſſet exculpere, iſtius, ſibi dum ſcriberet haud ad liquidum explorati, momenti ſcientiam venandam.

III. Quærat aliquis: unde igitur iſta opinio manavit, quam, quia deeſſet alia melior, Hiſtoriæ ſuæ Turſelinus inſeruit? dicam. Cum latè per Europam literis Indicis præclara S. Xaverij adhuc viventis, in adjunctione ad Eccleſiam Orientalium Barbararum Gentium, cepta & eventa celebrarentur: cumque eodem vivis exempto, mira incorruptio corporis, prodigiaque quotidiana ejus invocatione perpetrari ſolita, magis magiſque famæ præconio inclareſcerent; venit, (prout pronum erat) plurimis in mentem, commendare divinam eo nomine Providentiam, quòd quando illi placuit pervium occiduorum Europæorum Navigationibus Orientalem Indiarum Oceanum reddere; atque iſta ratione Chriſtianarum Nationum cum penitùs repoſtis in Oriente ultimo Regnorum Idola venerantium Populis commercia vulgare, virum eodem tempore deſtinaverit donis ad hoc cœleſtibus egregiè paratum; ut Apoſtoli

ſtoli Gentium Indicarum officium explere cumulatè, ac mereri appellationem poſſet. Vaſcum Gamam conſtabat primum Luſitanorum omnium, ſuperato immani Promontorio, quod viginti jam ſæculis curſui Europæarum Orientem verſus navium metam intranſmeabilem fixerat, circiter annum à Chriſto nato milleſimum quadringenteſimum nonageſimum ſextum in eius navigationis cogitatione & apparatu verſatum. Anno enim ſequenti 1497. ſolviſſe illum Vlyſſipone ſeptimo Idus Iulij, & decem menſium ærumnis eluctatum immanes procellas in flectendo Africæ capite, Calecutum Emporium Indicum appuliſſe XIII. Kal. Iunias anni 1498. ex Barroſio, Oſorio, Mariana, Maffeio, Annales Eccleſiaſtici tradunt. Hinc adeò paſſim ferebatur, Natum Franciſcum Xaverium anno 1496. ut Navarri quoque Populares ejus, & ipſi è domo Ioannis Azpilcuetæ Fratris ipſius affines aut conſanguinei, re non altiùs explorata cum Vulgo loquerentur, ut ex charta capite ſeptimo proferenda intelligitur.

Spond. Ann. 1497 num. XI.

IV. Eſſe tamen iſtam undecumque conflatam opinionem ægrè accommodabilem cæteræ indubitatæ memoriæ Actorum Xaverij, manifeſtè patebit conſideranti quæ mox ſubiiciam. Docent ſummo conſenſu Turſelinus & omnes alij qui de rebus Xaverij ſcripſerunt: Iaſſum ejus parentem, qui, licet nobiliſſimus, militiam non exercuerat, togæ honoribus contentus, Franciſcum poſtremum liberorum ab ipſo ſtatim initio ferentis diſciplinam pueritiæ, ſtudiis literarum applicuiſſe: quod eum deſtinaret peculiarem imitatorem vitæ ac ſectæ quam ipſe tenuiſſet: Doctrinas & juris prudentiam, civilemque gubernandi ſcientiam meditando. Satis enim ſe putabat Reipublicæ ac conſuetudini Familiarum Nobilium detuliſſe, dicandis profeſſioni armorum prius ſibi natis filiis; ut hunc noviſſimum jure ſibi ſuo ſeponere, atque officiis vitæ togatæ, qua ipſe præſtiterat; aut, ſi ſors & Pueri genius ferret, Eccleſiaſticæ, poſſet addicere. Addunt omnes (id quod experimenta vitæ totius facilè adſtruunt) ingenio Xaverium docili, perſpicaci, & ad diſcendum veloci, jam à principio rudimentorum apparuiſſe, & eundem poſtea ſervaſſe toto Iuvenilis inſtitutio-

nis ſpatio tenorem. Nec defuiſſe illi, puero, vel puberi valetudinem ferendis ſtudiorum laboribus abundè parem, quiſquam illorum refert, aut ullo ex indicio poteſt colligi. Idem unanimi conſpiratione tradunt, poſt primam in domo paterna ſub Magiſtrorum cura Pueri Xaverij culturam, ſimul per adultioris robur Iuventutis, perque idoneum in primoribus literis profectum, maturum eſſe viſum eſt, Lutetiam Pariſiorum ad parandas illic graviores doctrinas fuiſſe miſſum. Hæc ſi quis attentè reputet, ſimul omnia plane perſuadent: iter Xaverij è Patria Lutetiam, non ultra duodevigeſimum ejus ætatis annum fuiſſe dilatum. Igitur qui ponit eum natum anno 1497. profectionem ejus Pariſienſem conferat neceſſe eſt in annum Chriſti 1515. à quo cum ad Novembrem deſinentem anni milleſimi quingenteſimi trigeſimi ſexti, quo, uti certum eſt, & apud omnes in confeſſo, Xaverius adhuc perſequens curſum ſtudiorum Lutetiæ morabatur, biennium ultra duas ſolidas annorum decadas interſit: quis ſtatim non ſentit, aut hebetis ingenij, aut deſidis nimium tardæque naturæ (quas ab eo labes omnis vitæ memoria repellit) fuiſſe Xaverium credi debere, ſi tot annis opus habuit ad eum gradum ſcientiæ parandum, quem Novem alij Primi conditores Societatis, partim poſterius nati, partim conflictati incurſu caſuum Literalis infeſtiſſimorum profectibus, dimidio pauciorib⁹ attigerunt.

V. Non comparabo Xaverium cum horum ſingulis, ne ſim longior; conferre tamen ei breviter tres exempli gratia, non omittam. Lainius anno 1512. memoratur in lucem editus: Salmeron autem anno 1515. quare illum oportuit Xaverio, ſi anno 1497. natus eſt, iuniorem annis ſaltem quatuordecim fuiſſe: hunc verò non minus duobus deviginti. Tamen hi ambo, licet nullis benignioribus naturæ aut fortunæ ad proficiendum in doctrina præſidiis inſtructi: anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto deſinente Lutetia diſceſſere, decurſis Facultatum omnium legitimis ſpatiis, & omnes promeriti Academicorum Laureas honorum: cum Xaverius, Philoſophicis duntaxat exercitationibus peractis, & ejus Literaturæ propria coronide,

Magi-

Magiſterio, quod vocant Artium, ornatus, nondum ad metâ evectus Theologici curriculi, ne à Sociis divelleretur, imperfecta unus relinquere potiora illa ſtudia ſit coactus. Quod diſertè Turſelinus, & Orlandinus affirmant: Ille ſic ſcribens initio capitis quarti. *Paululum jam aberat à meta Theologiæ cum ei in Italiam demigrandum fuit. . . . caſus conſtitutum iter maturavit. Omiſſa Theologici curſus conficiendi cura, ægrè ſcilicet Xaverius, ſed tamen ſapienter eam jacturam tulit, haud pulchrius ratus doctrinæ ſtudia Dei cauſa perſequi, quam relinquere.* Illius Lib. 1. num. 104. hæc leguntur verba: *cæteri autem diſceſſere Lutetia decimo Kal. Decembris, tanta animorum conſpiratione atque alacritate, ut nec Xaverius Theologicis ab ſtudiis, quorum jam calcem ſpectabat, avelli ſe moleſtè ferret; nec Lainius graviſſimi morbi reliquias, quo proximè laboraverat, pertimeſceret. Quippe & ille Theologiæ iter jam propè confectum, Chriſti cauſa deſerere, non minori ſibi ducebat gloriæ, quàm ad extremum uſque perſequi, &c.*

VI. Quid de ipſo dicam Ignatio? qui, cum, Pueritia in Aulis, Adoleſcentia in caſtris, non parva virilis ætatis parte in propugnatione Arcium, in longa curatione Pompelonenſis vulneris, in annuo Manreſano receſſu, in plurimorum peregrinatione menſium Ieroſolymam uſque, & lento hinc difficilique in Hiſpaniam reditu, tranſactis; demum anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio, Chriſti 1524. (quo jam ab annis ſaltem novem Xaverius, ſi vetus de ejus ætate opinio probetur, altiorum meditationi Doctrinarum Lutetiæ vacabat) prima grammaticæ Rudimenta Barcinone inſtituiſſet ponere, progreſſus in ſtadio inde literario per ſummas difficultates, inopiæ, morborum, inſectationum, avocationum in religioſa opera, carcerum, migrationum, Barcinone Complutum, hinc Salmanticam, poſtremò ex Hiſpania Lutetiam, & illinc in Normaniam, in Belgium, in Angliam, excurſionum variarum: tamen illud curriculum feliciter abſolvit anno jam tum 1535. inde tunc menſe Aprili in Hiſpaniam reportans Magiſtralem Lauream, Philoſophicorum pariter Theologicorumque coronam ſtudiorum ultimam: quò ut poſſet Xaverius pertingere, ne adjectum quidem, ut vidimus, ipſi poſt diſceſſum Ignatij Biennium ulte-

ulterioris moræ propè ſolidum ſuffecit. Hæc mihi quidem monſtri ſimilia videntur.

VII. Scio eſſe qui hunc nodum diſſindendum hoc cuneo putet. Extant Acta authentica cujuſdam Inquiſitionis juridicè habitæ de Franciſci Xaverij Nobilitate, in quibus recitatur Teſtimonium Sancij Ramirez de Peralta, conſanguinei, ut ibi dicitur, Familiæ Xaveriæ, affirmantis: moratum ſe tribus menſibus in Palatio Xaverio poſt mortem Domini de Iaſſo, vidiſſe illic Franciſcum Xaverium à Matre, Vidua defuncti Iaſſi, tanquam filium curatum. Vnde conſtare arbitratur qui hoc allegat: Franciſcum Xaverium, etſi anno 1515. Lutetiam iverit: indeque diſceſſerit ſtudiis Theologicis nondum peractis, ſub finem anni 1536. non tamen totis illis viginti, & quod excurrit, annis Lutetiæ continuè moratum, utique cum à Peralta poſt obitum Iaſſi Patris viſus apud Matrem in Caſtro Xaverio fuerit; Patre autem vivente profectum eum Pariſios, & diù ibi verſatum, conſtet ex Epiſtola Sororis Franciſci ad Patrem ſcripta ut eum dehortaretur ab eo Pariſiis revocando. Ita ille: addens id ſibi abundè ſufficere ad infringendum robur argumenti à me propoſiti. cui repono ego: parvo eſſe contentum cui tantulum eſt ſatis. Equidem numquam putavi aliter Xaverium Lutetiæ in Literarum ſtudiis verſatum, quàm quo modo Nobiles Adoleſcentes in Academiis morari multis annis ſolent; reviſendo interdum per vacationes anniverſarias, aut alia extraordinaria occaſione, paternos Lares. Itaque redijſſe illum in Navarram nunciato Patris aut morbo, aut obitu, etiam ſi Ramirez iſte non diceret, facilè crederem: conceſſurus etiam id eum aliàs feciſſe, quem ex Epiſtola ad Fratrem Ioannem Azpilcuetam data intelligo, juvenili fuiſſe alacritate promptum ad vias longas citatis equis pervolandas; quo pacto Conſobrinum quemdam ſuum Pariſiis fuga elapſum ſe ſe inſecutum ibi ait. *a* Quid autem hoc, per omnium Hominum fidem! juvat ad minuendum incommodum tranſacti à Xaverio Lutetiæ vicennij & duorum ferè inſuper annorum; cum octennio illic ſolo *b* S. Ignatius, præterquam Grammaticam uno ferme anno

a Pag. 9.

b Orland. lib. 1. num. 95.

anno recoluit; etiam Philoſophiæ ac Theologiæ conſueta curricula plenè abſolverit ?

VIII. Atque ut nemo rectè argumentaretur ad impugnandum iſtud Octennium à noſtris Hiſtoricis diſertè traditum ſtudiorum S. Ignatij Pariſienſium, ex eo quod certiſſimis Autoribus teſtatum habeatur, ter quaterve Ignatium iſto ſpatio in Belgio fuiſſe viſum ; adeoque per unum ex iſtis excurſibus Antuerpiæ agentem, ibi reperto Petro Mercato Hiſpano Negotiatori prædixiſſe, fore ut in Patriam ſuam Methymnam Campi reverſus, olim in ea Societatis Ieſu Collegium conderet : item fuiſſe qui illum eodem intervallo Londini cernerent ; quò ſemel ad corrogandas à ſuis illic Popularibus negotiorum cauſa verſantibus eleemoſynas proceſſit : denique Rothomagi in Normannia conſpectum per eos annos eumdem ; eo quippe ad miniſtrandum ægrotanti cuidam peſſimè de ſe merito, caritatis heroicæ inſtinctu ſe contulit ; omnes enim ejuſmodi exceptiones facilè ſubmoverentur à reſpondentibus : nihil iſtas breves excurſiones, è quibus ſubinde ſe Lutetiam reciperet, veritati octennis illic commorationis obſtare : ita continuationem & perſeverantiam in ſtatione Pariſienſi Xaverij ex ejus perſpectis principio ac fine ; juxta veterem de Anno ejus natali ſententiam manifeſtè ad annos duos ſupra viginti ſe extendentem, nullo modo infirmabit aut refellet teſtimonium demonſtrans, ſemel eum intra id tempus in domo paterna comparuiſſe.

IX. Repetierit igitur ſane Patriam audito vel periculo vel obitu Parentis ſui Xaverius, fueritque apud Matrem, Patre mortuo, vel totis, ſi placet, tribus menſibus (quamquam ſe, non illum in Caſtro Xaverio trimeſtri moratum, Peralta teſtetur) at poſtea tamen, ad ſtudia ſcilicet continuanda, Lutetiam redierit. Quare ſi quis in hoc adverſari nobis perget, aut teſtem det oportet ex viſu affirmantem, toto ſaltem decennio Fr. Xaverium, longo vale dicto Pariſienſibus Scholis, in domo materna deſediſſe ; quod qui diceret. Hiſtoricos vitæ ipſius omnes nihil tale memorantes ſupinæ negligentiæ reos perageret : aut fateri cogatur, conſtare adhuc totam & integram ſuam vim argumento meo :

quip-

quippe cui allegatum hoc ſolum in contrarium Sancij Ramirez de Peralta teſtimonium, nihil planè deroget; nec alius omnino ei ſatisfaciendi excogitabilis modus eſt, quàm ſi qua forte aliunde probabilis iniri ratio queat, iſtius ſuperfluentis incommodiſſimè decennij, de ſumma potius ipſa Xaverij ætatis, quàm de Pariſienſi commoratione recidendi.

CAP. II.

E ſenſu communi Primorum Societatis Patrum, adjuncto ſuffragio Hiſtorici nobilis, infertur: Iuniorem S. Xaverium quàm vulgò hactenus eſt creditum, videri fuiſſe quando S. Ignatio ſe adjunxit.

I. QVi natum S. Xaverium anno Chriſti 1497. ex vulgata opinione poſuerit, recuſare is non poteſt, quin eundem, quando Lutetia ſimul cum octo Sociis diſceſſit Venetias tendens ſub finem Novembris Anni 1536. annum ætatis proximè acceſſiſſe quadrageſimum fateatur. Erat ergo Sodalibus ſuis longe omnibus ſenior. Quod ut demonſtrem, quæſo mihi per Lectorem liceat, diſtinctius hic exequi quæ de octo Xaverij ſub S. Ignatio Condiſcipulorum ætate notata reperiuntur. Iam dixi Lainij & Salmeronis natales à vitæ Amborum Scriptore Ribadeneira aſſignari, illius quidem anno 1512, huius autem anno 1515. Fabrum ortum in lucem circa Feſta Paſchalia Anni Chriſti 1506. Orlandinus Opere de vita ipſius edito affirmat. De Paſcaſio Broëto Scheda extat *a* in noſtro Archio Romano ipſius S. Patris Ignatij manu conſcripta anno 1546. cum de Patriarcha in Æthiopiam deſtinando tractabatur, qua eum tunc: *ætatis mediæ, annorum circiter quadraginta* fuiſſe aſſerit. Vnde patet natum illum anno circiter ſexto ineuntis ejus ſæculi. Codurius moriens anno 1541. dicitur ab Orlandino *b* ætatem attigiſſe S. Ioannis Baptiſtæ, annorum nempe unius alterius-ve ſupra triginta: ex quo apparet, ortum eum anno ſæculi nono aut decimo. Nicolao Bobadillæ anno 1590. Laureti morienti Sotuelus *c* noſter annum

a Exſcribit eam Alegambe cap. 4 Vitæ Paſchaſii in Heroibus caritatis pag. 8.

b Lib. III. num. 19.

c In Tabula Obitus decem Primorum PP.

Digitized by Google

annum ætatis nonum & septuagesimum assignat; sic innuens natum ipsum anno 1511. Claudij Iaij & Simonis Rodericij nusquam reperi notatos natales annos: sed ex cætera ipsorum memoria verisimiliter infertur, utrumque circiter septimum octavumve sæculi quo floruere annum, editum in lucem. Vnde sequitur, nullo Sociorum octo, minùs quàm novennio provectiorem ætate fuisse Xaverium, si anno 1497. in lucem est ortus: quorumdam etiam, vt Codurij, Bobadillæ, Lainij, Salmeronis natalia totis annis, tredecim, quatuordecim, quindecim, octodecim, vivendo præcessisse.

II. Atqui universa in memoria, quam habemus distinctam & uberem Originum Nostræ Societatis, nec vola usquam nec vestigium apparet tantæ istius in Xaverio supra omnes socios majoritatis. Fabro eos impertivisse uni video maximam post Patrem Ignatium reverentiam: quòd is primus omnium S. Patri adhærens, Primogeniti ex hoc quandam velut autoritatem trahere videretur; in quo tamen non multum erat Xaverio superior. Hic enim proximè post Fabrum, multò ante quemquam alium, Ignatij se Disciplinæ subjecit. Cui autem non videatur consentaneum, ut qui tam grati & verecundi erga Fabrum essent ob tam modicam Conversionis prioritatem, honorificentia pariter aliqua prosequerentur adeò notabilem illam Xaverij præcellentiam ætatis; præsertim cum idem vocationis antiquitate, totque aliis eximiæ claritatis, omnigenæque laudis insignibus, haud parùm supra universos emineret? Itane, inquam, paucorum modò antecessione mensium in Societate ineunda, tantùm Faber emeruerit venerationis à Condiscipulis, ut *dignus sit habitus* (verba sunt Orlandini) *a cui non modò antiquitatis & dignitatis facilè primas, verùm etiam virtutis & probitatis alij deinceps Sodales octo deferrent*: Xaverius qui cunctos præter Fabrum in Ignatij Discipulatu prævertisset; qui eorum quibusdam pater per ætatem esse potuisset; aliis decem, undecim, tredecim esset annis senior; splendida præterea stirpis nobilitate cunctis haud dubiè præcellens; peracto denique nuper optime in Academia Parisiensi Magisterij Philosophici bienni curricu-

a Lib. 1, num. 83.

riculo, præclaram ingenij atque doctrinæ famam adeptus; nihil tamen habere humaniſſimis & conſideratiſſimis octo Sodalibus viſus eſt, ob quod à minimo ipſorum ulla diſcernendus honoris delatione judicaretur? Hæc profectò ſi quis ex ſenſu hominum communi, & civili æſtimet judicio, prodigij ni fallor affinia cenſebit: nec inducere umquam in animum poterit, tam æquos & humanos viros, tam fœdam, uno Xaverio debitis ætatis obſervantijs fraudando, inofficioſiſſimæ ruſticitatis labem in ſe ultrò ſuſcepiſſe. Cum ergo ſit manifeſtum, à nemine ipſorum quidquam illi umquam ætatis tanto provectioris nomine tributum præ cæteris, id pro ſigno haberi evidenti debet, haud quaquam ei talem revera conveniſſe antiquitatis autoritatem: perſpectumque Fabro, Paſcafio, & quibuſdam aliis fuiſſe; Xaverium anno pariter ſecum circiter ſexto ſæculi fluentis natum; adeoque eſſe ipſis æqualem; reliquis duntaxat paulò majorem: quod tantulum, à vitæ ſimplicitatem profitentibus, nihil attineret ſcrupuloſiori officiorum ſedulitate diſcerni.

III. Perſuaſiſſima igitur ijs erat omnibus æqualitas quædã annorum & ætatis Xaverij cum ipſis; quam, ſi familiares voces audiviſſe ipſorum aut ſcripturas legiſſe cõrigiſſet, diſertè ab iis ſine dubio videremus expreſſam. Neque aliunde Noſtrũ Orlandinum, qui multas cum aliorum è decem Patribus, tum Fabri præſertim, cujus vitam peculiari volumini mandavit, Epiſtolas & ſchedas ſubjectas oculis habuerat, hauſiſſe crediderim quod lib. 1. num. 85. ſcribit his verbis, de Xaverio loquens: *Ergo poſt ſalutares illas Fabri, quas ſupra commemoravimus Exercitationes, CVM ANNVM FERE SEPTIMVM ET VIGESIMVM AGERET, egregieque docendi munere functus eſſet, ingenti quodam metu ſuæ ſalutis admonitus, ſe ipſe collegit, & pugnis interioribus, quibus ad dies aliquot anceps ac nutabũdus hæſerat, ſuperatis, illuceſcente Deo, eputare cum animo ſuo cepit rerum humanarum inconſtãtiam; & varietatem cum veritate, momentũ cum æternitate conferre: dum denique ſui victor in ſinum B. Patris tantò profixiore & fidentiore animo ſe proiecit, quantò antea anguſtiore atque obſtinatiore refugerat.* Ita primus Societatis Hiſto-

Pag. 24. vers. 5.

ricus

ejus S. Xaverii ad Regnum adjunctionem experimentum certe temporis non exigimus. Annis enim fere sequentibus, fulsit eruditæ Xaverianorum scriptorum cohors: Jovius, Bovius, aut si ita mavis tam tum tenebris nubilus fere ullo proculus cibo nat pena, in summo lumine regnet, absque ejusmodi hanc animadversione. Meo quidem vero, nobile eodem illum nomen quo illi ob Ecclesiasticæ perfunctus ipsum ab fuisse facinoris *negotiorum exercitus*, ac ita vere ipsius, tempore Patres, clandestinæ illi confessionis facile sacerdotem. Cum igitur declarato supra verbo ad Ortandum quæ ipsum habet Ecclesiasticæ Sacrificulus Ignatio Xaverium, annum mente tunc agentem fere septimum & vigesimum, ac fit de illum anno declarationem quæ de triginta, aut ad summum sub initium sequentis, indicare. Qui verum annos 1529. aut 1530. nimirum sibi fere Septimum & vigesimum numerarit, manifestum eft longe infra annum 1530. fuisse in lucem editum, ac plures ut non dicam annos ferisse, quinto nempe vel fexto inchoante Decali Sæculari, nisi deludi. Quod si Xaverius natus non 1530. vel 1531. convellitur S. Xaverii affertio, hoc fuit, quia is quinto Kalendas mensium non plus minus mor. Atlantis autem certo constat, non plus 1552. diem excessisse. Quamobrem Calendarium Turellini ad alia inducebar, & Xaverius non fuerat ex Socio qui cum Ignatio in unum Xaverium illo tempore, ac Ignatium Loyolam fuit, vere Societatis prima fit concepturit. Quis & quotnam ei fuerint primi qui annis proximi ac Lainius, Salmeronius, Bobadilla, Rodericius, qui omnes post Xaverium unde annotemporibus diversis & in ignatio aggregarunt, id quite compluribus potuerint ante Deo 1551. Authoritas vera genus hoc in mente Martyrum, quorum IV. Eandem S. Xaverii tempore fua convertionis annum non quinum cum compluribus nonnullisque Xaverianis. Ex his primum id quod Turellinus his verbis refert: *a Libr. cap. 11. Tu cum jubaturus Adolescens inter decades Corinthiacas, ferus, falte tenus his ludus caste, fortuit; libenter & integerrime exercere, aliquando experti ejusdem quo ejus studiosi longe excelsa, nimium fibi placerat. Ignorandi reliquit, Inven-*

noxam minimeque diuturnam vindicavit; multorum dierum ſupplicio. Dies quippe aliquot continuos exegit noxijs membris funiculo, non ſine acri dolore, conſtrictis. Vbi reſipuit, inquit vitæ Xaverij Scriptor: hoc eſt ſtatim à narrata modò converſione, qualemcumque culpam, paulò ſcilicet ante conſcitam, tam vehementi ſibi ultrò pœna inflicta ſtuduit expiare. Reputet autem prudens Lector, an ſit veriſimile: Xaverium, ſi, cum Ignatio ſe addixit anno 1534. octo & triginta eſſet annorum, paulò ante in campo ſuburbano Civitati Lutetiæ dediſſe operam corporis agilitati ſaltibus oſtentandæ. Hoc *Adoleſcentem* (qualem eum hic cordatè Hiſtoricus nominat) decere poteſt; virum, minimè. Adoleſcens autem dici nequit, opinor, niſi qui citra trigeſimum ætatis annum ſtat. Quis credat igitur iam virum atque adeo ætati quadragenariæ vicinum; nobilem præterea, & exiſtimationis ac dignitatis tunc plus etiam æquo (nam hoc de illo tradunt omnes) retinentem, fuiſſe ſolitum Pariſijs loco publico; nimirum in campo ſuburbano tunc Studentium ludis per ferias attributo ad Sequanam, *Le Pre aux Clercs.* *Prato Clericorum* ideo dicto, ſpectantibus cunctis certare cum Sociis, quis longius expedito ſaltu prodiret; aut latiorem junctis pedibus foſſam tranſmitteret? Paulò ergo poſt quàm id, remiſſione Iuveni non indecora, cunctis ob ætatem permittentibus, egerat, in confiniis annorum quinti aut ſexti ſupra vigeſimum, perfectè converſus ad Deum Xaverius eſt: & illius, conceſſæ licet ac tolerabilis levitatis, graves à ſe pœnas exegit. Vnde apparet: anno 1497. natum ipſum haud vere dici. Tanta enim ætas cum hoc teſtatiſſimo eius facto adeò non quadrat, ut diſconveniat enormiter.

CAP. III.

Eadem junior ætas S. Xaverij novis indicijs adſtruitur. occurritur exceptionibus quibus infirmari poſſet autoritas Xaverianæ cujuſdam idem ſuadentis Epiſtolæ.

I. EDidi ante hos annos fermè decem, Libros ſeptem Epi-

Epiſtolarum S.Xaverij, quas *Novas* vocavi, quòd eæ numquam ante id tempus in lucem prodierant. Harum prima eſt inſcripta Ioanni Azpilcuetę fratri Xaverij majori, S.Ignatij manu ipſi reddita: qua cum alia quædam non alibi obvia docentur; tum, ni fallor, ſigna extant non obſcura minoris in Xaverio dum eam ſcriberet, quàm quanta è veteri ſententia colligitur, ætatis. Vt conjecturis circa id meis, proponendis capite ſequenti, fundamentum hic ſolidum ſubſternam, neceſſe ante omnia eſt obſervare pauca, quorum hoc primum ſit. Non eſſe revocabilem in dubium harum Literarum veritatem; quippe quarum archetypum autographum hodiè monſtretur, notiſſima ex aliis ipſius indubitabilibus Chirographis, S.Xaverij manu conſcriptum. Illius apographum ſervatur in Complutenſi Societatis noſtræ Gymnaſio: cujus mihi copiam benignè fecit R. P. Laurentius de Colomes ejus tunc Rector Collegij, anno 1665. Editionem ego inde hic Romæ parabam: cum de hoc ipſo familiaribus Amici literis factus forte certiòr R. P. Michaël de Arbizù, Præpoſitus Provinciæ Caſtellæ Societatis Ieſu; ultrò, pro ſua humanitate, conſilium cepit conatus ejus mei opportuniſſimo ſubſidio juvandi. Petitam videlicet è Scrinis ſui ex Fratre nepotis Illuſtriſſimi Comitis de Guindilayn, originalem illam S. Xaverij ſcripturam ſumma fide ex archetypis apicibus expreſſit: iſtudque apographum ad R. P. Martinum de Ezparza, à quo ſuprà memoratum indicium acceperat, miſit; adjunctis literis 6. Maij anno 1666. datis, quarum partem Notis ad eam Epiſtolam vulgavi; præ feſtinatione quiddam omittens, quod præteriiſſe ſerò pœnituit. Non enim adjunxi quod ſequebatur poſt verba illic à me deſcripta: *ſe* (P. Arbizù) *ex ipſo protinùs autographo Xaverianæ illius Epiſtolæ, Obani apud ſui Fratris Filium Comitem de Guindilayn ſervato, id quod mittebat exemplum exactione maxima effingendum curaſſe.*

II. Vnde perlatis poſtmodum in Hiſpaniam Exemplis Editionis meæ Novarum S. Xaverij Epiſtolarum, Idem Illuſtriſſimus Dominus Franciſcus Ayenz de Arbizù Comes de Guindilayn, Toparcha Sotheſii, aliorumque

Caſtro-

Caſtrorum, literis ad eundem R. P. Martinum de Ezparza
» Romam datis, expoſtulavit de me; quòd ea particula
» Literarum P. Michaëlis de Arbizù Patrui ſui ſupprimenda,
» invidiſſem Publico notitiam ſibi perhonorificam, nec non
» ipſi mihi utilem; quippe cujus intererat editionis meæ fi-
» dem tam robuſto & ineluctabili teſtimonio firmari. Se
» vero ſane Familiamque ſuam (ad quam Ioannes Azpil-
» cueta, ducta olim in uxorem Proavi ſui ſorore, arctæ affini-
» tatis nexu fuerat adſtrictus) in parte gloriæ fuiſſe numera-
» turos, palàm ſciri, tam pretioſum manus ac Chirographi
» Apoſtoli Indiarum Monumentum in ſuo Archivo cuſtodiri.
Eam ad me querelam deferenti P. Martino de Ezparza, ultrò ſum faſſus, juſtam eſſe; meamque damnam negligentiam, promiſi, prima, quæ ſe commoda offeret, occaſione defectum illum ſuppleturum. Nunc ergo fidem meam libero: & non tantùm hujus primæ Xaverianæ ad Fratrem Majorem Azpilcuetam Epiſtolæ; ſed & alterius ad Doctorem Navarrum ſcriptæ, quæ in mea Collectione, Libri primi quinta eſt, Archetypa Chirographa in Tabulario Domus de Arbizù Sotheſiæ, cujus præmemoratus D. Franciſcus de Ayenz Comes de Guindilayn, digniſſimum hodie vivens Caput eſt, religioſe, ut ſacras tanti Cœlitis Reliquias, ſervari teſtor; gratuſque profiteor, inde mihi utriuſque copiam benigniſſimè ſuggeſtam.

III. Ex his liquidò apparet, quàm non obnoxia ſuſpicioni exceptioni-ve ulli; ac potiùs quàm Venerabilis & Sacroſancta iſtius de qua modò agimus Epiſtolæ cenſeri debeat autoritas. Cæterùm circa illum cui cernitur inſcripta, notari præterea hic in anteceſſum convenit: Primogenitum illum ſuum à S. Xaverio dici; veriſſimè utique: quamvis talis ab initio non fuerit. Conſtat enim quodam tempore poſt Domini de Iaſſo S. Xaverij Patris obitum, ſummum Patrem familias Domus univerſæ Xaveriæ fuiſſe D. Michaëlem, Caſtri Xaverij Dominum; tunc nondum ad Comitatus dignitatem, qua gaudet hodiè, promoti. Huic Michaëli ſine prole defuncto ſucceſſiſſe in Maioratu Familiæ Xaveriæ Ioannem Azpilcuetam, proximum videlicet natu Germanum, è Sancti Franciſci Xaverij, qui

ſcire

fiare optime omnium potuit, infulasinfulas reflumendo ex diuturna fepultura perfrictas inchoabiliter, fed tamen ad integrum ad illius ufque tempora ut tum temporis fuerunt, ac ut hodierno tempore interrogatus conjungit. Nam impotens die ejusdem agit de curam & fabricationem eam in longo tamen tempore fua peregit in modo interrum occupet fedulam & benevolentiflimam geffens. Quod cum tum alias ex officio quam Capitulo Parisiensium Decano omnibus Xaverii debitum ac potuerit facere apparet; in hunc ejus locum contigit, Michaele Ferri Minori more laborabit Lucretiæ, ad quem scripsam fepultura, fatendum necefferit eft. Nec erit mirandi, fi qui poftumus, indagare tibi curiofus quam pretiosa fecerit tempus illa monumentum. Ad hoc una alia quam concinnarunt pandere via. Hanc ipsam ardentem diuturnitatem opus mentis exaffum Inquifitionis de Nobiliare Francifci Xaverii ante Ludovic Regentia, in Caftro Regnia fignum interrogatis tabellas habet, fubfcribente a quo memorato Michaele Clemente Xaverio Primogenito, & Franciscum Xaverii fuum in agnoscere profitemur. Absolutum tamen Tabulis illis confirmatis, ut ipsum Xaverii primo ufu fuerit, quibusdam interrogatis agnus ac bene monium facere.

IV. Ante omnia certum & in confeffo eft, poftremo illum regressum, dum in Patrum Lutetia Jesuitarum Xaverius infirmum, in hoc ita indigebat ftudio laudis & claritatis vacat. Quam pro maximo habebantur, & nullus, quanta infeftique prius quam res fpectat humanas gravis propofitus Evangelica emulatio fequenti parentia absolutus. Facit hoc ille, ut diuturna primi accedens anni 1534. igitur maximum ab eo milite in Patrum, eam fuscipientium, cum fuis ambitioni fervient, cumpendio, nunc fidem cum Salvatorem cum eft una vivendi, dimittendi. Scripturo qui recondita & accuratiffime ex Xaverii traflavit, laborandum mercurialem fe, Alexius alias Xaverium non à die pauperitatis. Mortis anni 1550. ista Patrum *Deliberat Philippica Lucrece, vita pofi opinari* pro *Gallia* Mogi-

Barcelos pro 1. 2. anno 1550. ad Ecclesiam Sedis in Fidelem Regentiæ de Mortuorum Xaverii ad diem in pace Sedis Apostolicæ Sedis del fine Portugaliæ, ut fi erunt Mediterraneum Mogi-

Magiſtrum, *eamque docuiſſe publicè*. Ex his manifeſtum eſt: Acta priùs memorata, quibus Xaverius legitimam ſuæ Nobilitatis Academicis Pariſienſibus fidem fecit, illùc è Caſtro Xaverio perlata, & ab eo fuiſſe oblata, antequam is *Magiſter Philoſophiæ crearetur*, & publicè interpretari Ariſtotelem inciperet. Quod biennio agere perſeveravit (eſt enim bienne iſthic Philoſophiæ Curriculum) cum autem id dicatur factum paulò poſt xv. Martij Ann. 1530. oportuit jam tum perveniſſe Lutetiam Tabulas authenticas ejus quam ſæpe memoravimus Inquiſitionis. Quam ideo neceſſe ſit dicere, circa initia anni 1530. vel etiam paulò priùs, ritè actam in Caſtro Xaverio fuiſſe.

V. Nactus hic forte Romæ, dum hæc meditor, Amicum Doctorem Sorbonicum, recenti longi temporis experientia callentiſſimum omnium uſuum & rituum Academiæ Pariſienſis, cum de his conſului; quærens: ecquando illic ſoleant à Candidatis Graduum Academicorum iſthuſmodi Nobilitatis probationes adhiberi? Reſpondit, id fieri conſueviſſe, quando illi rectè decurſis Philoſophiæ ſpatiis ad *Magiſterium*, quod vocant, *Artium* promoventur. In ea enim promotione ſit aliqua differentia Patriciorum à Plebeijs: non autem in petitione facultatis docendi publicè Philoſophiam; in qua concedenda nullum tale, ut ajebat, diſcrimen obſervari ſolet, etſi plerumque qui id affectant ſtirpis claritate præſtent: ſemper autem admodum juvenes, ac ſaltem tricenarijs minores ſint. Hæc ille: quibus iam dicta confirmantur: nimirum; ante illum quem ſupra laudatus Scriptor vocat *Doctoratum Philoſophicum*, hoc eſt, ſolemnem promotionem ad Magiſtralem Philoſophiæ lauream, quam refert, Xaverio fuiſſe collatam xv. Martij Ann. 1530. exhiberi Pariſijs debuiſſe Acta legitima Inquiſitionis de Nobilitate Franciſci Xaverij unde eſt conſequens, idoneo priùs intervallo illa fuiſſe in Navarra confecta. Ab hoc porrò tempore ad converſionem Xaverij, quam anno 1534. contigiſſe oſtenſum ſupra eſt, anni ſunt ſolidi quatuor. eo currente intervallo deceſſiſſe Michaëlem Xaveriæ Familiæ caput, apparet: eique ut dictum eſt, Ioannem Azpilcuetam, fratrem natu proximum,

in

in iure atque officio Primogenituræ ſucceſſiſſe. Vnde in hunc cura deinceps incubuit ſubminiſtrandi minimo fratrum Franciſco peregrè in ſtudijs verſanti, quæ illi opus ad victum & cultum erant. Quod cum, ſcribens 25. Martij An. 1535. Franciſcus idem, diù illum & ſedulò feciſſe, gratus, & ſe ipſi obſtrictum eo nomine ferens, memoret pronum creditu eſt: uno ſaltem altero-ve ante id tempus anno Azpilcuetam id exercere officium cepiſſe. Vnde non inepta conjectura, Michaëlis obitus in annum circiter 1532. conferri videtur poſſe.

VI. Vt ut de his ſit, illud certò & evidenter conſtat: iſtum ut vocant *Proceſſum*, ſive legitimam interrogationem Teſtium circa Franciſci Xaverij Nobilitatem, multis annis præceſſiſſe ſcriptam ab hoc Ioanni Azpilcuetæ quæ de agimus Epiſtolam: &, ſi quæ forte Tabulæ eius juridicæ Actionis anno 1535. conſignatæ uſpiam monſtrentur (nam inaudivi tale quidpiam) eas ſine dubio falſatas & in nota temporis mendoſas eſſe: quippe quas manifeſti convincat mendacij, Sancti ipſius Xaverij Chirographum palam extans, ac cuivis cognoſcere volenti monſtrabile. Ipſa, inquam, Archetypa huius Epiſtolæ ſcriptura, notam ex comparatione indubitabilium aliarum, S. Xaverij manum præferens, Obani hodie adhuc, ex quo eam iſthuc S. Ignatius, fidus utique Tabellarius, pertulit, religiosè aſſervata. Nec novum eſt in Monumentis Archivorum quæ authentica putantur, inopinatiſſimas, præſertim in numeris Chronologicis, deprehendi falſitates. Talium exempla illuſtria magno numero ſuggerunt Viri Doctiſſimi Henſchenius & Papebrochius, è Tabularijs Eccleſiarum, Monaſteriorum, Principum quinetiam & Regum, in eruditiſſima Diſſertatione quam, titulo *Propylæi Antiquarij*, præmiſerunt Tomo ſecundo Aprilis ſui, anno ſuperiore in lucem dati, ubi regulas etiam & vias tradunt errorum iſtiuſmodi, ſeu fraude ſeu caſu inoleverint, ad lumen veritatis explorandorum.

VII. Interim ex mentione fortè illata Magiſterij Philoſophici à Xaverio Pariſijs exerciti, non contemnendum obiter eruere argumentum libet ad demonſtrandum: mi-

norem ipsum natu esse debuisse quàm olim proditus eius natalis monstret. Sed antequam id explico, reddere hic aliud opus est ex ijs quæ à superius memorato Sorbonico
» Doctore didici. Aiebat ille: Cum inter Parisienſis Aca-
» demiæ Collegia Sorbonicum emineat, ab optimis quibus-
» que pro summo expeti, adlectionem in peculiare contu-
» bernium Domus illius; ac, prout illic loquuntur, *fieri Socium*
» *Sorbonicum*. ad eam sortem pauciſſimi è plurimis legun-
» tur: nec id niſi rariſſimis conceditur ex eorum numero
» quibus alioqui ſuprema Doctoratus Sorbonici laurea ple-
» niſſimè merentibus fuerit collata. Ad illam porrò alteram
» ſuperexcellentem prærogativam, inter alia exquiſitiſſima
» experimenta, requiritur: prælegiſſe publicè biennio Ari-
» ſtotelis Logicam, Phyſicam, & Metaphyſicam. Qui ergo
» ad eius eximiæ honorificentiæ decus adſpirant (e quibus
» tunc apparet fuiſſe Xaverium) ijs ſolemne eſt ambire, poſt
» editum extraordinarium ingenij & ſolertiæ ſpecimen, ut
» iudicio Magiſtrorum, Ariſtotelicis Prælectionibus publicè
» habendis præficiantur. In quo præter iſtam ſpem non
» uſquequaque certam, aliud indubitabiliter eventurum præ-
» mium affectant, famæ ac laudis ex illa doctrinæ atque in-
» genij oſtenſione comparandæ. Pertinere viſum eſt ſum-
mis Viris Academiarum Reginæ Moderatoribus, ad Decus Literarum, præter ordinarios Peripateticæ Philoſophiæ Profeſſores juſtis autoratos ſtipendiis, alios interdum Extraordinarios privilegio præficere Scholis iſtiuſmodi habendis, quos ut ſua nobilitas & opulentia eximeret omni ſuſpicione mercenarij quæſtus; ita illuſtris, & feveriſſimis periclitationibus evidenter perſpecta, ſcientiæ ac facultatis excellentis præſtantia facilè in his ſuppleret, quod ad idoneam autoritatem deeſſe forſan poſſet ætati. Iuvenes enim, ut dictum eſt, non rarò infra vigeſimum ad hoc deliguntur. Novi ego familiariter, cum Pariſiis eſſem, unum, ingenio & ſtirpe prænobilem, qui anno ætatis duodeviceſimo id egerat.

VIII. Referamus hæc ad Xaverium: quem, cum anno 1534. Sancto Ignatio ſe adjungeret, bienne jam tum ſpatium Ariſtotele in Scholis interpretando peregiſſe, hæc Orlan-

Digitized by Google

Orlandini jam deſcripta ſuperiùs verba teſtantur: *Cum annum ferè ſeptimum & vigeſimum ageret, egregieque docendi munere functus eſſet*. Ita ille. Vnde apparet ex ejus Hiſtorici ſenſu, Xaverium anno circiter ætatis Quarto & vigeſimo honorarium iſtud Scholæ Philoſophicæ regendæ munus expetitum impetratumque capeſſiviſſe. Nec ſanè hoc ſuſcipere ſenior potuit, niſi & neglecta decori ratione, & ſuis ipſe rationibus peſſimè conſulens. Nam neque, uti dixi, gratiam haberet ullam optata præter morem juvenilis Provincia viro tantum ultra ætatem tricenariam evecto; ſicque illi periret famæ ac dignitatis, qua trahebatur, ſpes: &, cui reſtaret adhuc prælongum illic (nam Sorbonicis ſupremi Ordinis, ad quem adſpiraſſe Xaverium hoc ipſo ex facto intelligitur, ſolet eſſe non brevius ſeptenni) Theologiæ curriculum emetiendum, imprudentia utique joculari, vir ætati quadragenariæ admotus (talis enim certò foret ſi juxta veterem opinionem Natalis ejus ultra initium tunc fluentis ſæculi quadriennio exiret) ſerò peractis Philoſophicis ſtudiis, Theologiæ auditioni moram tantam, tamque ſupervacaneam, ſpiſſi ejuſdemque arbitrarij negotij ſuperinduceret; id ſedulò viſus agere, ut non priùs quàm conſenuiſſet, Theologici metam ſtadij poſſet attingere. Quis hæc prudenti arbitrio æſtimans, non ſtatim videt, ex ſic ambita ſicque geſta à Xaverio Scholæ Philoſophicæ Præfectura, palmare argumentum duci ad ſententiam modò recitatam Orlandini de Xaverij ætate Turſelinianæ præferendam.

CAP. IV.

Orlandinus ab inconſtantiæ nota vindicatur.

I. VErum ne quid retrò immunitum relinquatur; operæpretium fuerit obſtruere hic ſemel Exceptioni facilè occurſuræ circa iſtud allegatum à nobis plus vice ſimplici Orlandini teſtimonium, S. Xaverium aſſerentis, quando S. Ignatio ſe ſubjunxit anno 1534. annum egiſſe *ferè ſeptimum & vigeſimum*. Pronum enim eſt in noſtra

Hiſtoria verſatos incurriſſe in alium ejuſdem Scriptoris
[a]Lib. XII. nu. 109. locum his verbis conceptum: *a Xaverius ... extremum ſpiritum edidit quarto nonas Decembris .... anno poſt Chriſtum natum milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo, ætatis quinto circiter & quinquageſimo.* Hæc ibi. Quæ non cohærere cum verbis antea deſcriptis palàm eſt. Cum conſtet evidenter: de eo qui anno Chriſti 1534. dicatur egiſſe annum *ferè ſeptimum & vigeſimum*, haud conſequenter affirmari, morientem eundem die ſecunda Decembris Anni 1552. egiſſe *annum ætatis quintum circiter & quinquageſimum*.

II. Reſpondeo: Fatendum neceſſariò, alterum horum locorum ſuppoſititium eſſe. Neque enim cordatus & accuratus Hiſtoricus, qualem inter omnes convenit fuiſſe Orlandinum, contraria ſeque invicem perimentia in uno eodemque Opere ſcribere potuit. Hiſtoria Orlandini prodiit poſthuma, totis annis Novem poſt Autoris obitum, qui contigit anno 1606. ut appoſita ipſi Præfatio docet: in ipſa vero ejus Operis Romæ primùm editi fronte annus Chriſti MDCXV. conſignatus cernitur. Cum igitur fieri nequeat ut locus uterque iſte ex uno ejuſdem Orlandini calamo fluxerit, haberi pro certo debet, unum ex his tantùm ipſius eſſe. Exploremus autem; num quæ notæ appareant idoneæ ad prudenter diſcernendum proprium ab alieno, verum à ficto. Cum in hac Hiſtoria manum duntaxat duo poſuerint, Scriptor & Editor, quæ oppoſitæ invicem duæ in ea ſententiæ leguntur, in ambos partiendas videri, nemo æquus recuſaverit. Vna igitur harum Orlandini eſt; Editionem Curantis, altera. Iam conſideremus, utro loco probabilius ſit ſupplendam ætatis notam viſam Editori fuiſſe: in eone ubi eam nemo Lector expectaret; an in quo ex communi conſuetudine Scribentium exprimi, & à Legentibus requiri ſolet? opinor in hoc potiùs. Quis autem, quæſo, ubi Xaverii converſio narratur, ætatis annum quo præcisè contigit, magnoperè deſignari poſceret? in ortu aut obitu iſta legitimè notantur: in actione ſingulari quapiam talis diligentia vix probari, nedum exigi conſuevit: utiq; ſpeciem habens cujuſdam ſupervacaneæ,

neæ, & quasi affectatæ sedulitatis.

III. Fingamus igitur animi gratia expressam fuisse hac planè forma Orlandini Stylo illam quæ legitur loco nuperrimè indicato sententiam: *Ergo post salutares illas Fabri, quas suprà memoravimus, Exercitationes, Xaverius egregiè docendi munere functus, ingenti quodam metu suæ salutis admonitus se ipse collegit, &c.* Fuisset ne cur ista cuivis ad Editionem recensenti venire potuerit in mentem; temporis notam, tanquam à properante Scriptore casu quodam omissam, à Lectore vero desiderandam, suppleri oportere? minimè id quispiam unquam sensu præditus communi suspicari opinor queat. Non ergo ista ætatis ibi designatio supplemento Editoris imputanda; sed in veræ propriæque Historici sententiæ ac primigeniæ scripturæ habenda censu est.

IV. Longè aliter se res habet in loco libri XII. num. 109. illic enim narratur Xaverij mors. Ætatis notam omnis ibi Lector requireret, eā ideò, ex vulgatissima tunc multis Turselinianæ Xaverij vitæ Editionibus opinione, addendam Editor putaverit. Secunda igitur hæc assertio Editori; prior Autori verisimillimè attribuenda est: sive omnem illic ætatis mentionem, ne receptæ jam Turselini sententiæ frustrà, vel non sine certamine, suam prius expressam opponeret, Orlandinus omiserat: seu consentaneè suprà scriptis, posuerat: *paulò minus duodequinquagesimo ætatis anno*: Quæ verba, ne contra præceptæ opinionis torrentem objecta, lite animos intempestiva distraherent, accomodanda vulgari crediderit sensui quisquis ille fuit posthumæ Curator Editionis, pro ijs hæc substituendo: *ætatis quinto circiter & quinquagesimo*; quæ illic hodiè leguntur: aut tunc immemor prius in contrarium ab Orlandino scriptorum: aut, si recordabatur, verecundè temperans à loco illo quoque minùs obvio, nec offensioni adeò exposito vexando; elidendisque sic stirpibus ubique ac seminibus cunctis diversæ à Turselini sensu, Orlandini sententiæ: quam, utcumque tunc oppressam & consensu obrutam; emersuram fortè aliquando, seseque probaturam non desperaret.

V. Sanè

[a] Lib 1. num. 85.

V. Sanè priorem illam assertionem [a] Orlandini genuinam & ex mente intima profectam scribentis tunc Historici suadent cætera ibi dicta memorataque ab eo proximè, omnia minorem tricenario monstrantia Xaverium. Sunt hæc: ludus ostentatæ saltibus in campo suburbano agilitatis: ambita honoraria Præfectura Philosophicæ Scholæ solos nobiles Adolescentes decens: sensus communissimus omnibus indiciis palàm extans Primorum Octo Patrum, nullam in Xaverio præ se singulis notabilis majoritatis præstantiam agnoscentium. Hæc & alia ex præsentis meditatione argumenti undique menti obversantia Scriptor intuens, non se continuit, quin, quod ijs tacitè, indiciis signabatur, stylo semel exprimeret, extraordinariè illud ubi non expectabatur inserens: *fluxisse tunc Xaverio annum ætatis ferè septimum & vigesimum*. Quæ verba, sicut aiunt de sigillo Phidiæ in Clypeo Palladis, arcanis fibris latentium quasi radicum toti cui adhærent corpori conserta commissaque penitùs, quin verè sint Historici, dubitare Historia non sinit, rebus passim ipsis asserens quod eæ voces asserunt, sicque multiplicato illas nec recusabili testimonio confirmans.

VI. Quæ cum ita sint, habemus, opinor causas idoneas non dubitandi, quin prior illa Orlandini autoritas propriam ex animo intimaque persuasione ipsius expressam sententiam exhibeat: posteriorem autem ei affictam, aliena manu in Opus intrusam posthumum, censendi. Præsertim cum manifestissimum aliunde sit, quædam Historiæ Orlandini ab Edentibus addita, quæ Autori nequeant adscribi. Vnum exempli causa proferam quod Libro XVI. num. 137. his verbis legitur: *Anno* 1609. *Idem Pontifex* (Paulus V.) *omnium ferè Principum, Aliarumque Christianarum Potestatum rogatu, de sententia Cardinalium sacris Ritibus præfectorum; post ritè diligenterque cognitam causam, venerabilem virum* (Ignatium) *declaravit Beatum*. Qui, quæso, hæc anno 1609. gesta nosse aut scribere Orlandinus potuit, quem est certissimum, anno 1606. finem vivendi feciisse?

CAP.

Digitized by Google

CAP. V.

Alia eiusdem minoris S. Xaverij ætatis indicia ex ipsius Epistola observata.

I. COnsideremus nunc illam, de cujus indubitabili veritate & irrefragabili autoritate sat multa paulò ante *a* dicta sunt Epistolam à Xaverio die 25. Martij Anno 1535. S. Ignatio Lutetia in Hispaniam proficiscenti commendatam, ut ab eo propria manu redderetur Ioanni Azpilcuetæ Fratri Xaverij majori, cui tunc, & à sat longo jam tempore, incumberet cura, ut Patri-familias Domus Xaveriæ, providendi subministrandique necessaria minimo Germano peregrè dudùm degenti studiorum gratia. nisi errant qui censent natum Xaverium anno 1497. numerabat is dum eam scriberet Epistolam, ut minimum, Octavum & trigesimum vitæ annum: & tamen in ijs literis eam Fratri observantiam defert, quam nemo prudenter æstimans non judicet, magis convenire nuper ex Ephebis progresso luveni, quàm viro plenæ jam maturitatis.

a Cap. 111. num. 2, 3.

II. Ait: *b Frequentissimè se se multis vijs, operæ haud parcentem scriptitare ad ipsum literas suæ in eum observantiæ devinctissimique testes obsequij, impulsum officio quo se adstringi ei sentiat, pietatis veneratione conjunctæ.* Compellat eundem his verbis: *c Domine mi ac Germane major omni observantiæ colende.* Quis umquam ferè quadragenarius Fratri paulò majori, tanta humilitate se substernat? Præterea ostendit ibi solicitudinem ingentem indè ortam quòd audiverit *graves de se querelas* à malevolis ad ipsum delatas: quibus diluendis non minùs anxia insistit cura, quàm quivis ferulæ obnoxius Adolescens apud severum & superciliosum Magistrum purgare se ab objectis satagat, scuticam metuens ni causam probet. En ejus verba: *d Si dignaris mihi credere sanctè affirmanti, falsa ea & ex vano hausta malitiosè impingi prorsùs innocenti fraterculo, &c.* Hæccinne à corroborato duodequadragenaria ætate viro, magnorum præsertim spirituum, non ad Patrem; sed

b Pag. 2.

c Pag. 5.

d Pag. 4.

ſed ad penè æqualem Germanum, Primogenito nuper ſubtracto fortuitu ſuffectum, tam fracta & ſupplex ærumnoſæ verecundiæ demiſſio exhiberi debuiſſe, aut ex uſu potuiſſe, videri queat?

III. Quid quod ſtatim profitetur: *incautam iuventutem ſuam adverſus exitialia pericula familiaritatum cum Hominibus in Hæreſes prurientibus* opportune *ab Ignatio fuiſſe præmunitam*. Hoc in tempus ſine dubio convenit paululum præcedens perfectam Xaverij Converſionem; quando is Ignatium, quem initio contempſerat; delinitus ejus obſequiis,& inflexus admiratione virtutum, aliquo jam habere numero ceperat,anno videlicet 1533. quo ei, ſi anno 1497. fuerat natus, currere ſextum & trigeſimum ætatis oportebat. Quantò aptiùsilla *incautæ juventutis* mentio in decennio juniorem cadat,quis non ſentit ſtatim?

IV. Pag.3. hæc leguntur: *& relatione Amicorum & ſignis cæteris idoneis, plenè perſuaſum mihi eſt: compati Te ex animo ærumnis contentionis hujus in ſtudijs meis, commorationiſque peregrinæ: nec ferè minus Domi iſthic tuæ, ubi omnibus abundas commodis, ſentire Te labores vigiliarum mearum .... quàm me ipſum Lutetiæ, &c.* Potuit ne hæc credere & ſcribere; Qui ſibi eſſet conſcius, ſe jam tum ab anno 1515. Lutetiam ad ſtudia profectum; & ibi adhuc, inde ſcribens anno 1535. ſtudiis iiſdem implicitum ſe perdurare fateretur? nonne potiùs vereri debuerat, ne quæſitis prætextibus extendi ab eo Domeſtici quererentur longè ultra exempla omnia productam affectatamque in Pariſienſibus ſtudiis ſumptuoſam moram? An cum certò ſciamus ipſum Xaverij amantiſſimum Parentem, poſt alterum aut tertium à Filio in Pariſienſi Academia tranſactum annum,pertæſum expenſarum, de illo domum revocando cogitaſſe; perfecturum, niſi literis Magdalenæ Filiæ ab ea mente deduceretur: non erat multò credibilius, non jam Patri, ac ne primogenito quidem heredi Michaëli fratrum maximo; ſed ſubrogato in hujus defuncti locum Ioanni Azpilcuetæ,viſum iri nimium,nec jam propter impendia tolerabile, adhuc ſe porrò poſt vicennium exactum porrigens ſtudiorum Pariſienſium ſpatium? Metueret igitur

jam

jure Xaverius, à fratre pecunias his literis flagitans, & quò eum ad sui miserationem inflecteret, memorans *ærumnas contentionis in studijs commorationisque peregrinæ*, metueret, inquam, justius, ne à Germano rescribente audiret: *Nam quousque contendis in studijs; quamdiu peregrinaris? Alios isthinc videmus decennio ad summum peracto Scholarum curriculo, laureis insignes se domum recipere: Tibi quartum ibi lustrum evolutum est; nec metam adhuc tenes; ne vicinam quidem spectas; sed in cursum adhuc longiorem viaticum postulas. Quem tandem reperiet infinita hæc temporis & sumptus absumptio terminum?* Ita sanè quivis putaret responsurum fratri fratrem talia roganti. Cui ergo ex humano usu res prudenter æstimanti non planè videatur, haud umquam hæc scripturum Azpilcuetæ fuisse Xaverium, si se jam ab anno 1515. domo profectum meminisset. Vnde rectè infertur, haud rectè pro vero accipi, natum ipsum anno 1497: ex quo assumpto illud perabsurdum necessario, ut supra demonstravimus, sequitur.

V. En aliud palmare, ni fallor, ad idem evincendum argumentum ex hac eadem Epistola, cujus 4. pagina hæc extant: *Verùm quoniam ijdem scelerati sycophantæ Hominem omnium innocentissimum ac Sanctissimum D. Magistrum Ignatium in eandem mecum criminationem involuere non sunt veriti, &c.* Quæ erat hæc criminatio? illa sine dubio qua impulsum Orlandinus *a* quemdam Xaverij Clientem narrat, ad Ignatium occidendum; quòd is Patronum, in quo Sortis adipiscendæ melioris spem collocaverat, de cursu ambitionis deductum, ad vitæ sanctioris professionem hortando traduxisse; hoc est, ex sensu mundana sapientium, seduxisse, putaretur. Nam simili de causa damnatus idem à Parisiensibus Magistris ad plagas fuerat: qua de re sunt hæc Orlandini verba: *b Hoc innocenti* (Ignatio) *supplicium Ioannes Penna Magister, nondum planè hominis perspecta virtute, paraverat, eo duntaxat nomine, quòd Auditores per pietatis speciem, ut ipse interpretabatur, à se abduceret.* Quam abductionem idem Historicus mox clarius explicans, subdit: Ignatij Condiscipulos eidem secum Magistro Pennæ Philosophiam tradenti operam dantes,

a Lib. 1. num. 16.

b Lib. 1. num. 71.

monitis & exemplis Ignatij motos, *festo quoque die pro ludorum oblectamentis, & Gregalium liberiore convictu, sacras Aedes & Oratoria religiosa terere; animosque tum suavissimo Mysteriorum usu, tum orandi jucunditate consuevisse pascere*. Ergo non videtur dubium; Quin ubi est animadversum idem in Xaverio, Amicorum & familiarium ejus nonnulli ad Azpilcuetam scripserint: *Germanum ipsius Franciscum juvenili levitate se depravandum præbuisse cuidam Ignatio vafro homini & subdolo*. En crimen de quo verbis supra recitatis agitur, æquè Ignatium & Xaverium involvens: in priori fraudulentiam astutam, in altero credulitatem inconsultam damnans.

VI. Iudicet modo Lector sapiens, & circumspectis attentè omnibus, humana prudentia statuat: ecquid talis accusatio Xaverij apud Azpilcuetam videri queat verisimilis, adhærentibus veteri de illius natali sententiæ, juxta quam is, cum est delatus ad Fratrem, quasi sibi prava persuaderi colloquiis nescio cujus, stulta facilitate, siviſſet, annum jam expleverat ætatis octavum & trigesimum. Ne Pater quidem ipse Dom. de Iasso, si tunc viveret, talem admitteret tam grandis natu Filij cirminationem sustineret: nedum illam reciperet Frater paullum modò senior; isque Militiæ deditus, & rudis literarum, contra Germanum duodequadragenarium, summi virum habitum judicij; & viginti jam annis in præstantium Doctrinarum meditatione versantem. In Adolescentulos improvidos, indoctos, necdum usu rerum tritos, istiusmodi suspiciones cadunt: Viris jam plenæ maturitatis, eleganter institutis, eruditione præstantibus, impingi ab ijs solum possunt, qui aut parùm ipsi sapiant, aut desipere illos temerè autument. Quod profectò numquam auderet in Franciscum Azpilcuetã, metu ne ab illo, quem nescire non posset, altum spirare, nec valde patientem contumeliæ putari, continuò audiret? *Quid tu me puerum existimas, propè jam quadraginta natum annos? Magistrale istud supercilium & censuram paternam Pupillis, si quos habes commendatos, & Filiis tuis serves censeo: mea me dudùm ætas Tutorum arbitriis exemit*. Longè igitur natu minorem quàm vulgò creditur, decennio videlicet

licet juniorem, par eſt arbitrari fuiſſe Xaverium cum ſe S. Ignatio ſubjecit: & eo nomine delatus, ut hinc diſcimus, ad Fratrem majorem eſt, quaſi ſe decipi à quodam Ignoto, incautè noxieque paſſus eſſet.

VII. Decem annis vivendi progreſſu Homines in aliud quaſi hemiſpherium tranſeunt, ac mutato velut horizonte, nova detegunt; retrò relicta non amplius vident, aliter ſapiunt, diversè judicant, diſſimiliter operantur. Neque ſolum, ut Sanctus ſcribit Paulus *a* Parvulorum ubi profecerint in viros, ſenſus, locutiones, motus, acta mirabiliter mutantur: ſed etiam Ephebi ac pueri primulum puberis, ejuſdemque deinde nova jam lanugine aſperantis genas, vox, ſpecies, inclinationes, geſtus, tenor vitæ omnis tantum diſcrepant, quantum credi vix poſſet, niſi quotidiana eſſet experientia perſpectum. Hinc, ut vini ætates guſtu ipſo periti diſtinguunt: & licet in dolij cortice non legerint conſulem decenne falernum ab horno aut bimulo, etiam priùs quàm labris admorint, colore ac ſpiritus fumo diſcernunt: ita in ſcriptis & ſtylo ſigna graduum ætatis Lectores non hebetes obſervant: ut tametſi unus color ſit, & idem quaſi textus, dictatorum à Tullio, exempli gratia; quæ tamen is junior compoſuit proprio charactere differre cernantur à ſcriptis ab eodem ad conſulares jam evecto annos: rurſuſque hæc ab ijs quæ vergens in ſenium edidit, ſua nota diligenter inſpectantibus obſervabili dirimantur. Ea mihi occaſio iſtam olim penitius introſpicienti Epiſtolam fuit, hæc de illa literis ante menſes complures ad Reverendos Patres Henſchenium & Papebrochium datis, ſcribendi: *Ac quando in huius Xaverianæ Epiſtolæ caſu mentionem incidi, profiteri non omittam, inſpectanti olim mihi eam attentiùs, quando ex archetypo Hiſpanico Latinam feci, penè ſingulis ejus ſententiis, cunctiſque, vt ſic dicam, apicibus abſterreri viſum à communi ampliùs opinione circa natalem annum S. Xaverii ſequenda; quod ea cogat dicere proximè quadrageſimum ætatis ſuæ annum iſtas cum literas ſcripſiſſe. Ita in iis ubique floret, ac velut exultat, ridens quædam & adoleſcentiam redolens alacritas ingenuæ libertatis; ſimul intexta longè demiſſiori veneratione in paulò majo-*

a 1. Cor. XIII. 11.

rem fratrem, quàm convenire quadragenario, hoc est fermè æquali videatur posse. Qui characteres, ni fallor, potiùs sint propè admotæ virilitati juventutis, quàm excoctæ ad plenum maturitatis, in viro utique quatuor ferè jam solidas annorum decadas emenso. Sic ego ibi. Dissimulare tamen, & mihi privatim secretam habere istam oppositam vulgò dudum receptæ sententiam decreveram, quoad novum alicunde quodpiam idoneum de his indicium existeret, cui posset plausibiliter inniti non inverecunda, in hoc uno duntaxat articulo à Summi Viri Tursellini autoritate discessio. Est quod autumem hoc nuper mihi, prout eram confisus, evenisse: de quo fero arbitros æquos Lectores, ubi capite ab hoc tertio referenda cognoverint.

CAP. VI.

Alia idem suadentes rationes ex actis Mariæ Magdalenæ Xaveriæ Abbatissæ Gandiensis: & ex Testimonio Philippinensi.

I. INterim duas hic alias proponere coniecturas placet: quibus in eadem Ego quidem opinione confirmor. Prior ducitur ex Memoria quæ certa supereſt, Vitæ atque Actorum Sororis S. Xaverij: de qua refert Ioannes Lucena Noster, *a* Extremis eam vitæ suæ annis rexisse Cœnobium Excalceatarum Gandiensium, Abbatissæ titulo; in quam dignitatem magnis suis evecta meritis fuerat; & vitam laudatissimam sancto fine terminasse die xx. Ianuarij Anno MDXXXIII. Fuerat illa, ut idem Autor è monumentis authenticis se certò comperisse profitetur, antequam Religionem iniret, honoratissimo loco in Comitatu Reginæ Castellæ. Vnde abdicans generoso proposito spes Humanas magnas, quæ undique blandissimè arridebant ambitu ingenti tandem exoravit facultatem conferendi se Gandiam, & Institutum illic Excalceatarum suscipiendi, quo nullum habebatur austerius. In eo fervorem tyrocinij semper crescentem ad multam ætatem perferens, heroicæ virtutis ea dedit specimina quæ magnam ei sanctitatis famam

a Lib. 1. vitæ Xav. cap. 1.

mam

mam pararent: quam etiam Deo confirmare teſtatiſſimis miraculis placuit. Inter quæ, vacans forte, Abbatiſſæ Prioris obitu Cœnobij ſuprema Præfectura, unanimi jus eligendi habentium conſenſu demandata ipſi eſt. Quam illa adminiſtrationem iſdem gerens virtutibus quibus meruerat, extremis, ut dictum eſt, vitæ annis, abſolutum omnibus numeris Religioſiſſimæ Abbatiſſæ Sanctis illis Virginibus exemplum exhibuit: Quoad, quo dixi die & anno, evocata ad præmia laborum à Chriſto Sponſo, ex humanis ceſſit.

II. Extremos iſtos vitæ Magdalenæ annos ſi juſto calculo à Ianuario anni 1533. retrò numeres, non facilè ultra quintum & vigeſimum ſæculi extendas. Conſtat autem, Epiſtolam Magdalenæ ad Patrem D. Ioannem laſſum, qua eum deterrebat à revocando Pariſiis Franciſco Fratre, ab ea jam Abbatiſſa fuiſſe ſcriptam. Malè iſta cohærent cum vulgò recepto, & veteri Turſelini ſententiæ innixo ſyſtemate: juxta quod, ut eſt dictum, Franciſcus à Patre laſſo Adoleſcens annorum octodecim anno 1515. Lutetiam miſſus eſt. Ab ea profectione fluxiſſe duos tres-ve annos res ſuadet ipſa, quibus Benjamini dudùm abſentis deſiderium, adjuncto tædio è bienni jam aut trienni experientia immanium ſumptuum, moviſſe patrem ſenem potuerit ad conſilium ineundum, & familiaribus literis Natæ cariſſimæ declarandum, dulciſſimi filij domum ad ſe retrahendi; quæ fuiſſe dicitur occaſio Abbatiſſæ, iſtius ad Patrem Epiſtolæ ſcribendæ. Hanc igitur oportuiſſet datam anno 1518. Quo tamen, & multis ſequentibus, Magdalena in ſtatu privatæ Monachæ, nondum Præfecta regimini, Gandiæ degebat. Apparet hinc quantò aptius quadret iſtarum ſcriptio Literarum in annum circiter ſextum & vigeſimum fluentis tunc ſæculi, qui erat à profectione Xaverij Lutetiam tertius. Nam hunc anno 1524. quo juxta noſtrum calculum duodevicenarius eſſe jam ceperat, juſſu Patris ſe contuliſſe in Galliam credimus. Nec ab his abludit, quod, ut ſæpe dictum eſt, Xaverij perfecta converſio ad vitam Apoſtolicam, primis menſibus anni 1534. contigit: anno videlicet vertente poſt Magdalenæ

ad

ad Cœlos transitum, ubi eam est verisimile impetrasse Fratri suo Francisco primum & necessarium apparatum Apostolatus Indici, ei, prout, oraculo vivens ipsa didicerat, destinati; quando ille velis remisque spes ambitiosas sequens, alienissimus à negotio tali videbatur. Vt aliunde quàm à divina revelatione affulsisse sanctissimæ illi Virgini notitia nequiverit tam inopinati, atque humanæ omni prudentiæ planè tunc insuspicabilis, eventus.

III. Incumbunt hæc omnia ad magis magisque suadendum, non anno, ut ponitur, 1497, S. Xaverium; sed 1506. in hanc lucem exisse. Cui veri Xaveriani Natalis Epochæ mirabiliter aliud congruit, è quodam Philippinensi, ut vocant *Processu*; hoc est Actis authenticis Inquisitionis legitimæ apud Insulas Philippinas habitæ, testimonium descriptum. Ibi Rodericus quidam, juratus testatur: *Visum à se in Insulis Amboini anno* 1546. *Xaverium*, quem ait ex specie putasse, *fuisse tunc annorum quadraginta quinque plus minus; capite jam sparso aliquibus canis; barba verò adhuc nigra*. Ita ille verbis totidem. Quæ ad Xaverij ætatem à Tursellino proditam accommodari nequeunt. Si enim S. ille Indiarum Apostolus anno 1497. vivere cepisset, utique anno 1546. quinquagenarius jam foret. Adaptantur autem satis commodè ad nostram hypothesim, quæ natum eum ponit anno 1506. Etsi enim juxta eam tunc tantum quadragenarius S. Xaverius fuisset; tamen cum ex specie Rodericus judicaverit, facilè ipsi potuit homo curis, vigiliis, contentionibus Apostolicis confectus, speciem præ se tulisse quinquennio ferè senioris quàm revera erat.

IV. Sic Christum Dominum Iudæis apparuisse quadragenario majorem, utcumque nondum excessisset annum quartum & trigesimum ætatis, quorumdam sententia colligitur ex illis eorum ad ipsum verbis, Ioannis VIII. 57. *Quinquaginta annos nondum habes, &c.* Quasi neglectu sui, laboribus, & victus cultusque duritie, sibi squallorem induxisset, ætatis plusquam quadragenariæ indicio fallentem. Sanè Xaverium tot ærumnis itinerum, navigationum, concionum, pervigilatarum post diurnos sudores in oratione noctium, addita penuria victus, vestis, tecti, in-

sum-

ſummis Iaponicæ brumæ rigoribus, ſenectutem ſibi præcocem admoviſſe, intelligimus ex eo quod Turſelinus refert: [a] oblatum eum Regi Bungi, ex oris canitie venerabilem viſum eſſe. Contigit primus iſte congreſſus S. Xaverij cum Rege Bungenſi anno 1551. Vnde cum barba ejus jam tum incanuiſſet, quam anno 1546. Rodericus in Inſulis Amboini *adhuc nigram* viderat, apparet quantam fatigatio quinquennis in eo mutationem fecerit accerſitæ longè ante ſenium canitiei. Vnde prona eſt conjectura, canos quibus ſparſum Xaverij caput à Roderico eſt obſervatum, quos ille in argumentum traxit ætatis quadragenariam quinquennio ſupergreſſæ, ſollicitudinibus ærumniſque magis ejus quàm annis imputandos. Quæ qui æqua lance perpendet omnia, non ægrè opinor adducetur ad fatendum Teſtimonium jurejurando firmatum iſtius Roderici, Turſelinianæ de anno S. Xaverij natali adverſari ſententiæ, noſtræ favere.

[a] Lib. 4 cap. 12.

CAP. VII.

Monumentum ex Archivo Domus Xaveriæ nuper productum. Quo antiqua de Anno S. Xaverii Natali ſententia corrigitur.

I. HVcuſque argumentatus ſum ad meam veteri oppoſitam de Anno S. Xaverij natali opinionem ſuadendam, ex ijs duntaxat teſtimoniis & ſignis quorum notitia publicè extabat ante annum hoc milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto, quo hæc à me ſcribuntur, proximè ſuperiorem. Nec ſanè diffiderem, æquis me ac præjudicio vacuis probaturum vel ſic Arbitris: haud aſpernendam, & nimis inveriſimilem eam videri debere ſententiam, quæ præterquam diſertæ inniteretur Hiſtorici præſtantis autoritati: etiam à tot aliis, è rei viſceribus ipſius, atque indubitabili memoria rectè concluſis, rationum firmamentis fidem acciperet. Tentavi tamen, neque continui ab ea publicè proponenda: veritus delicata faſtidia quorumdam, vera præ aſſuetis nauſeare paratorum: & conſtan-

ſtantiæ laudabilis in parte cenſentium, obſtinare perſeverantiam in eſu glandium etiam poſt inventas & oblatas fruges. Sed dum huic otiosè indormiſcerem Propoſito, conceptum de his ſenſum tacita conſcientia premendi: perfertur ecce ad me, nihil tunc minùs expectantem, menſe Novembri Anni Iubilæi 1675, Chartæ recens inventæ in Domo Xaveria indicium: quod an invidere Publico citrà inofficioſitatis notam potuerim, judicet ubi cognoverit (mox enim hic deſcribam) ſapiens & bonus Lector.

II. Ioſephus Moretus Societatis Ieſu, fidem facio: Inter Monumenta Illuſtris Familiæ Domini Ioannis Antonij Comitis Xaverij, nuper repertam Schedulam ante annos circiter nonaginta, ut apparet, ſciptam; in qua agitur de Majoribus & anno Nativitatis S. Franciſci Xaverij. Atque in ea apparet, poſt errorem commiſſum de Nativitate ejus anno 1496, lineam hujus erroris fuiſſe deletam. Et invenitur ſupra ſcriptum: natum fuiſſe P. Franciſcum Xaverium Anno milleſimo quingenteſimo ſexto. Et in margine qui correſpondet lineæ deletæ, reperitur rurſus notatum: Natum fuiſſe die 7. Aprilis Anni 1506. Et in fine ejuſdem Schedulæ reperitur Hiſpanicè notatum: Hallo-ſe la razon del tiempo che el S. P. Franciſco Xavier naſcio, en un Libro Manual de ſu Hermano el Capitan Iuan de Azpilcueta. La qual ſacò de un Libro de ſu Padre Don Iuan de Iaſſo. Id eſt: Reperta eſt ratio temporis quo S. P. Franciſcus Xaverius natus eſt, in Libro Manuali Fratris ejus Ioannis de Azpilcueta ductoris Militum; quam ipſe extraxit ex Libro Patris eorum D. Ioannis de Iaſſo.

Fidem etiam facio in eadem Schedula contineri: Sororem S. Xaverij, nomine Annam, in Matrimonium datam Domino Palatij de Veyre: & ex eo Matrimonio natum fuiſſe P. Hieronymum Xaverium, quem notat, tunc temporis apud Indos degere.

Hæc omnia ſupra ſcripta in prædicta Schedula, multis meis precibus quæſita, & tandem reperta, & à me eidem illuſtri Comiti reddita, contineri, Sacerdotij, quo, licet indi-

Digitized by Google

indignè, fungor, fide interpoſita teſtor. Rogavique P. Antonium de Arrieta Rectorem Collegij Pompelonenſis, ut hanc Chartam Romam à me tranſmittendam ad R.P. Generalem Ioannem Paulum Olivam, manu ſua ſignaret, & Sigillo Officii muniret. In Collegio noſtro Pompelonenſi, die octavo Septembris, Nativitati B. Mariæ Virginis Sacro, anno à Nativitate Chriſti milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo quinto.

ANTONIVS ARRIETA
Rector,

IOSEPHVS MORETVS.

Locus
Sigilli
Rectoris.

III. Hanc R. P. Ioſephi Moreti Chartam, rite ſubſcriptam & ſigillo munitam, cum mihi tradidiſſet, qui ad hoc ipſum eam acceperat, R.P. Martinus de Ezparza, conſideravi eam perattentè, multiſque oſtendi. Ac cum non deeſſent, qui anceps id teſtimonium & exceptioni obnoxium, eo præſertim nomine ducerent, quòd non ſatis in eo, ut ipſis videbatur, evidenter extaret, utrius habenda potior autoritas videretur, primi ne Scriptoris, an ſupervenientis illi Cenſoris, qui tranſverſo figere calamo prioris verba, & diverſam ſuam deletis imponere ſententiam non dubitaſſet: adivi eundem P. Martinum de Ezparza, orans ne gravaretur, ex Moreto per literas quærere: numquod ex inſpectione præſenti veteris illius ſchedulæ duci argumentum poſſet, quo certò probaretur, plus fidei tribuendum Emendatori quam Autori. Fecit benigne quod rogabatur P. de Ezparza, & alterum poſt menſem Reſponſum P. Moreti, Pompelone die Decembris 26. Anni 1675. datum, oſtendit, unde hæc ad Verbum ex Hiſpanico Latinè reddita, deſcribo:

IV. *Quod attinet ad teſtimonium de S. Xaverio, apparet certum, correctioni multò majorem ineſſe autoritatem quàm*

ſententiæ correctæ. Primùm quia omnis correctio; vt pote ex nova cauſæ cognitione profecta, vitiumque animadvertens in priùs ſcripto quod delere audet, emphaſim tali fiducia præbet clarè deprehenſæ contrariæ veritatis. Nam quis ſanus, niſi fretus indubitabili firmamento, erumperet ad revocandum falſique damnandum quod diſertè ab alio affirmatum reperit? Vnde illud eſt Græco veteri adagio celebratum: ſecundæ cogitationes ſapientiores. *Deinde quia in ea quam vidi, nec totam priori Excerpto deſcripſi, Charta, alia extant quæ certiſſimè demonſtrant: priorem Autorem cum formidine ſcribere. Hæc enim ante illa priùs à me poſita leguntur ejus verba:* Non ſcitur certò annus quo natus eſt P. Franciſcus Xaverius: Vulgò tantùm invaluit: à quibuſdam natum eum dici, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſexto. Quid verè in re ſit, ſperatur perſpectum meliùs fore Doctori Navarro; qui poſſet conſuli nunc Romæ degens. *Hæc illic his oculis vidi: ſimulque animadverti, verba illa:* non ſcitur certò annus quo natus eſt P. Franciſcus Xaverius, *adacta per medium linea, diffiſſa; item ut illa alia quæ priori meo ſcripto ſimiliter confixa exhibui:* natum eum dici anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſexto. *Deindeque apponitur è regione in ora marginali correſpondente:* Natus eſt die 7. Aprilis Anni 1506. *Pauloque inferiùs reddens Cenſor rationem correctionis ſuæ, adiungit: Hiſpanico idiomate quæ priùs deſcripſi:* Reperta eſt ratio temporis, &c. *Quæ ſcriptura ejuſdem manus eſt cum gloſſemate impoſito deletis verbis, quod exhibui ſcripto priùs miſſo. Ex quibus videtur poſſe ac debere P. Poſſinus omnem dubitationem animo pellere.* Hactenus poſterior Epiſtola P. Ioſephi Moreti ad P. Martinum de Ezparza.

CAP. VIII.

A quo, quando, & ad quem, qua occaſione exarata fuerit ea Scriptura quæ hoc producto nunc primùm Monumento correcta cernitur.

I. NOn eſt cur me pœniteat conſulti ſecundò P. Ioſephi

phi Moreti; cum ejus alteræ paulò superiùs à me descriptæ, quas sic elicui, Literæ multa præcipui usus, & quantivis ad summam rei quæ agitur momenti, me doceant. Primum inter ea numero, quod ex ijs intelligitur, Chartam quam emendavit posteriùs in eam incidens Censor, fuisse Epistolam à quodam Familiæ Xaveriæ domestico Latinè rescriptam & missam Romam in responsum alterius inde acceptæ, qua erat quæsitum: è qua stirpe, quibus Parentibus, & Majoribus, ubi, quo anno in lucem hanc ortus Franciscus Xaverius fuisset: cujus rescripti exemplar, ut solet in ijs fieri, domi retentum, sub peritiores posteà oculos veniens, ea fuerit censura sanatum cujus vestigia videmus.

II. Tempus quo consultatio ista contigit, innuitur ex ætate illic expressa redditæ ad ipsam continuò, prout humano usu fieri amat, responsionis. Si ergo (quod disertè Moretus fide oculata testatur) ipsi eam Chartam anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto inspectanti, apparuit ante annos circiter nonaginta scripta: manifestum est, anno illam circiter millesimo quingentesimo octogesimo quinto fuisse conscriptam. Veniisse consultatricem Epistolam ab aliqua extera Hispaniæ Regione, ostenditur ex eo quod ei Latinè respondetur; qua scilicet lingua qui consultarat, usus fuerat. Romam porrò remissum hoc responsum; illùc nimirum unde interrogatio venerat, demonstrat mentio, Romæ tum degentis Doctoris Navarri, ad quem Consultans à Consultato remittitur, cum spe certioris ex eo notitiæ trahendæ anni vere Francisco Xaverio natalis, cujus non nisi dubiam, & vulgi rumori titubanter innixam, opinionem se interim proferre, quòd nihil habeat certius, Scriptor ingenuè fatetur.

III. Hæc manu nos ducunt ad valde verisimiliter opinandum: à Turselino ipso, scriptionem Vitæ S. Xaverij jam tum anno 1585. Romæ meditante, datas in Navarram ad Domus Xaveriæ Superstites, literas; quibus de stirpe & ortu Indiarum Apostoli doceri postularet. Edidit Opus istud suum primò Romæ Turselinus anno 1594. Versatum autem diù, ac facilè novem retrò annis, in ejus apparatu

ac conquisitione rerum in eo tractandarum, haud ægrè suaserit quod idem in ejus præfatione profitetur : *se Amicissimorum* suasionibus & *Superiorum autoritate invitatum ad id opus, libenter pro sua erga Xaverium veneratione*, aggressum *succisivis operis tanti viri memoriam Posteris prodere*. Notentur illa verba *succisivis operis* quæ longæ in istiusmodi commentatione moræ verisimillimam præferunt emphasim. Quare productum in lucem anno 1594. Librum de tali argumento, decennio anterius fuisse destinatum ab Autore, incudique impositum, jure potest censeri : quippe quem non irremisse continuati acrimonia conatus, indesinenter urgendum ; sed *succisivis operis*, hoc est, ex intervallis subinde resumpta laboris vice, lentè ac sensim per opportunitates promovendum, Autor profiteatur suscepisse.

IV. Cum igitur jam ab anno 1584. Historiam Vitæ atque Actorum S. Xaverij elucubrandi Turselinus consilium iniviſſet, quis dubitet scripsisse illum ad eos qui è stirpe Xaveria supererant, quærentem ijs docentibus cognoscere, quæ de tanti Viri origine ac primordijs aliunde sciri non possent ? Hoc primum, opinor, venit in mentem inquirenti de stirpe ac natalibus cujuspiam, Cives ejus, Cognatos ac Domesticos consulere. Quare id omisisse Turselinum qui affirmaret ; næ is temerè famæ Laudatissimi, & magno suo merito percelebris Historici fœdum pudendæ negligentiæ probrum inureret. Scio alios qui longè posterius de Rebus S. Xaverij scripserunt, ad Navarram & & Domum Xaveriam, parandæ inde notitiæ spe ac gratia, recurrisse. Recordor idem factum à me quoque, cum ante annos decem, occasione Collectionis novæ Xaverianarum Epistolarum edendæ in lucem, curam concepissem aliquam, certius, si possem, aliquid vel serò de Indiarum Apostoli primis originibus discendi. Nec forte id frustrà feci. Etsi enim exculpi tunc nihil potuit : tamen cum Nostri Pompelonenses, quorum ad id opem per Amicos imploraveram, etiam postquam respondissent, se nequidquam eatenus conatos ; ab ulterius instando, urgendoque non cessarent, unus eorum P. Iosephus Moretus, longanimis in tali

tali officio perſeverantiæ fructum poſtremò aliquem retulit: *multis* ejus, ut ipſe loquitur, *precibus quæſita & tandem reperta Schedula*, ſuperiùs deſcripta. Minimè igitur fuiſſe Cap. 5. prætermiſſam à ſolo Turſelino tam communem omnibus cum cura ſcribentibus diligentiam, haud ſolùm ut verisimile propono: ſed ut planè certum & indubitabile poſſe ac debere affirmare mihi videor.

V. Cum ergo, ut hinc conſtat, omninò per literas Roma confuluerit, anno circiter 1585, Poſteros tunc viventes Domus Xaveriæ in Patriis ſedibus Turſelinus: quid ultrà quærimus unde, à quo, & ad quem ſit ſcriptum hoc à Moreto viſum manu cenſoria correctum exemplum Epiſtolæ eodem tempore iſthinc Romam redditæ de S. Xaverij Natalibus agentis? quædam ſunt, rerum etiam à conſpectu remotarum, ita vehementes conjecturæ, ut dubitationem excludant. An non hæ tales ſunt? aut eſt qui ambigere prudens valeat de his quæ res per ſe quodammodò ipſa clarè videtur ac diſerte affirmare? Age, vtrum horum inficiari aut refellere quamvis contentioſus auſit quiſpiam? An inquiſiviſſe à Domeſticis de Xaverij ortu Hiſtoricum optimum ſe accingentem ad ejus Acta literis mandanda? An illi reſponſum redditum à quopiam in Domo illa tunc reperto, qui bona fide quantum de re quæſita ſcivit, protulerit; & certiorem, qui facilè conſuli à Romæ degente, diverſans ibidem Doctor Navarrus, poſſet, de ſibi haud liquidò cognitis indigitarit Autorem? ſcribi ſane Latinè vix potuit ab Hiſpano domi ſuæ per literas agente de rebus propriæ Familiæ, niſi reſpondendũ is haberet Epiſtolæ Latinæ à Regione quadã Extera delatæ. Ætas autem ejus Chartæ deprehenſa, ut dictum eſt, anno 1675, annorum nonaginta, manifeſtè annum 1585. ſcriptioni ejus aſſignat. Præterea mentio intexta viventis Romæ Doctoris Navarri, præterquam, ut eſt notatum, indicat id reſponſum dirigi ad hominem Romæ degentem: etiam certum habet Characterem anni proximè ſaltem præcedentis annum Chriſti 1586, quo idem Doctor Navarrus, XI. Kal. Julij, diem ibidem clauſit extremum.

VI. Acceptas denique illas à ſe literas, tantùm non diſer-

diſertè profitetur ipſe Turſelinus, ijs ſe obſecutum, his verbis ſub Præfationis finem, declarans: *Ac de prima ejus* (Xaverij) *ætate pueritiaque pauca quædam exponam, quæ ex Martino Azpilcueta Navarro, homine cum probitate, tum doctrina inclyto, eodemque Xaverij cognato & ferè æquali, paucis ante ejus obitum menſibus ipſe cognovi.* Hæc ibi. Ex quibus cernitur, quàm aptè cuncta cohæreant. Reſponſum ad ſe è Domo Xaveria datum anno 1585, ſub finem ejuſdem anni aut initium ſequentis Romæ Turſelinus acceperit. Nec moram fecerit indicatum illic ſibi oraculum conſulendi. Adierit igitur Martinum Azpilcuetam Navarrum primis menſibus anni 1586, puta Ianuario aut Februario: ex quo ad Iunium anni ejuſdem, quo ut eſt dictum, Navarrus obiit, tres omninò menſes intercedunt. Vt appareat, quàm integra fide ſcriptum à Turſelino ſit; ſe ex eo cognoviſſe *quædam de prima Xaverij ætate paucis ante ejus obitum menſibus.*

VII. Suggeret hic cuipiam forte Legentium tacita cogitatio: cur igitur edoctus à Martino Navarro Turſelinus non eſt de anno S. Xaverij verè natali, utique de illo ipſum ex præſcripto conſulens? Cauſa in promptu eſt. Quia ipſe Navarrus eum ignoravit: falſuſque opinione ſua ſcripti Autor ad Turſelinum miſſi fuerat, cum exiſtimaret, natalem Xaverij, quem ſibi ignotum fatebatur, Navarro perſpectum fore. Sciebat modò certò, ut dixi ſuperius [a] Navarrus, Franciſcum Xaverium notabili ſpatio pluriũ annorũ Iuniorem ſe fuiſſe: quanto præcisè intervallo diſtarent amborum Natales exploratum uſquequaque non habebat. Nec mirum eſt Martinum Azpilcuetam, jam anno 1493. Varaſoayni, longè à Caſtro Xaverio, natum; à primæ pueritia domi occupatiſſimum in elementaribus ſtudijs; qui deinde Adoleſcentiam Compluti, Iuventutem procul inde trans Pyreneos Toloſæ in Gallia tranſegerit, de nati Xaverij vero tempore nihil ex ſe proprie ac familiari conſcientia compertum habuiſſe; de quo ipſi etiam Domeſtici ejus, ac multò arctiore illi cognatione admoti, dubitarent. Audivit igitur è Navarro Turſelinus *de prima Xaverij ætate pueritiaque quædam*, ut ait; de anno natali nihil certius eo

[a] P. 543.

quod

quod reſcripta è Navarra ſuggerebat Epiſtola. Quare illa notitia contentus fuit; exploratiorem exactioremque nanciſci ſe poſſe deſperans.

VIII. Minimè verò: inquiet aliquis. Natum enim Turſelinus Xaverium ponit anno circiter 1497: cum Charta quam autumas ad illum miſſam, anno 1496. ejus ortum aſſignet. Fidei hoc ego & prudentiæ Turſelini factum adſcribo. Viderat in reddito ſibi è Domo Xaveria reſponſo, incerta duntaxat fama ferri natum anno 1496. Xaverium. Non ergo ſuſtinuit id abſolutè ſic affirmare, ut videri Lectori poſſet ex indubitato deſcriptum Archetypo. Quare adverbium *circiter*, quo ea opinio removeretur, appoſuit. Rurſus ſentiens ex ſupra memoratis à me indiciis, ipſi obiter animadverſis, multò minorem apparere Xaverij ætatem quàm quæ tali ex hypotheſi inferretur; ſtatuit, quantum poſſet inferius trudendam ejus natalis epocham. Itaque unum ſaltem de ſumma nimia detraxit annum; quod ſalva videbat fide fieri licerè, beneficio particulæ *circiter* ad duos minimum annos ancipitis: ut hac addita, quem autor incertus dicat anno 1496. natum, ejus citra mendacij periculum, in annum 1497. conferri natalis queat. Sic utrique malo; & ſimulandæ notitiæ certioris ea quam eſſet nactus; & augendæ ultrà quàm res ferret Xaverij ætatis, prout fas fuit, occurrit: miſerandus potius in tali deſtitutione idonei teſtimonij, & moderationis nomine commendari dignus, quàm ulli ob hoc reprehenſioni obnoxius.

IX. Atque iſta ego his experimentis perſpecta Turſelini verecundia & æquitate fretus, affirmare haud dubitaverim: ceſſurum eum fuiſſe perfacilè, perque libenter, ſi hoc illi, quod nunc demùm producimus, videre monumentum contigiſſet. Quocirca meo jure deprecor, ne quis autumet, contrà Turſelinum hac ſcriptione me venire. Ei quippe obſequor potiùs & defero, dum quod illum mihi conſtat, ſi præſens adeſſet, fuiſſe acturum; id non modò illum boni conſulere fieri à me; ſed velle atque ultrò jubere interpretor. Faceſſat livor omnis & obtrectatio: neu quis in quo Veritati ſervimus, calumnietur nos derogare

Cari-

Caritati. Non litem movemus improbam. Nec irreverenti audacia novitatem opponimus vetuſtati, Maiorum autoritate conculcata. nihil à nobis excogitatum proferimus. Scriptum antiquum, quo Turſelinus, ſine ulla ſua culpa, in errorem eſt inevitabilem, ipſique non imputabilem, inductus, producimus, manu perita emendatum. Sicque fontem ipſius erroris obſtruimus: &, ut haſta olim quædam in Græcorum Troïcis fabulis, vulnus quod fecerat, ſanabat; ſic malo importato per Epiſtolam è Domo Xaveria olim ad Turſelinum miſſam; prolata eadem jam correcta, medicinam facimus. Sed de autore, atque autoritate Correctionis ejuſdem, res & ordo exigit ut aliquid addamus.

CAP. IX.

Quis Correctionis Autor: & quanti ea ponderis haberi debeat. Occurritur Objectionibus quibuſdam.

I. SI poſt annum 1586. vixiſſe conſtaret Ioannem Azpilcuetam, quem ex S. Xaverij ſuperiùs laudata ad ipſum Epiſtola ſcimus, ſucceſſiſſe jam ante annum 1535. in Majoratu & Primogenitura Domus Xaveriæ Michaëli fratrum maximo; non alium quærendum exiſtimarem cui tribueretur iſta cenſura. Pronum quippe fuit, incidentem eum in exemplum domi ſervatum Epiſtolæ mendoſæ ſe abſente reſcriptæ, admoviſſe illi cenſorium ſtylum; & popularem in ea propoſitum errorem, pro ſua & Patris-familias autoritate, & conſcientia tum paternæ traditionis, tum domeſticæ rerum, quas viderat & memoria tenebat, experientiæ, correxiſſe. Nec obſtat quod ſe ipſe non prodat: utique indefinitè, atque in perſona tertia loquens. Ita enim qui notas apponunt libris aut ſcriptis indices ſenſuum improbantium ea quæ legunt, facere plerumque conſuevere. Cum autem, ut Moretus in ſuprà *a* recitata Epiſtola poſteriore oculato Teſtimonio affirmat, verba Latina ſuperſcripta lituræ, aliaque ad marginem appoſita, eadem exara-

a Cap. 7. num. 4.

exarata forma literarum appareant, qua conſcripta inferius cernuntur Hiſpanica quædam verba, ſignificantia ex quo fundo hauſta fuerit utraque illa, tam interlinearis, quàm marginalis, annotatio; cauſa offertur idonea ſuſpicandi, manum in his omnibus eſſe unam eandemque Ioannis Azpilcuetæ: cujus perſonæ Character in hoc extat; quod in Hiſpanica ſententia ea produntur quæ ſoli nota ipſi eſſe videntur potuiſſe.

II. Allegatur illic videlicet *Liber Manualis Ioannis Azpilcuetæ*: hoc eſt; ejus Ephemerides & Adverſaria diurna. Hujuſmodi porrò Commentarij familiares quibus quiſque ad uſum memoriæ annotat occurrentia, non alijs eſſe perſpecti quàm ipſis ſcribentibus ſolent. Vnde qui arcana iſtiuſmodi ſcripta laudat, eumdem ſe eſſe qui exaraverit indicat. Præterea memoratur illic *Libellus Domini de Iaſſo Patris Ioannis Azpilcuetæ*: archetypa ſcilicet Senis ſcriptura, in ſecretis olim ipſius ſcrinijs ſervata; quorum clavem quis alius habere potuit, quàm Princeps tunc familiæ Xaveriæ Ioannes Azpilcueta, qui, uti nos docet Sanctus ipſe Xaverius, in univerſam Domus illius ac ſtirpis Præfecturam morte Michaëlis fratris Primogeniti ſucceſſerat, & ſeductiſſimarum quarumque paternarum apothecarum claves, inſpectionem,& plenum arbitrium,hereditaria Patris-familias autoritate obtinebat.

III. Ipſe igitur fuerit Ioannes Azpilcueta qui ea ſcripſit: etſi, quod nihil attineret ibi quis eſſet exprimere, in tertia de ſe perſona ſit locutus: contentus & Patris ſui D.Iaſſi Libellum, & ſuum ipſius Manuale, rerum in utraque,vel interlineari, vel marginali, Annotatiuncula aſſertarum, fundum utique idoneum protuliſſe, ut nemo videns dubitare de illarum fide ac veritate deberet aut poſſet. Correctio vero ipſa ſic veriſimiliter contigit. Aberat domo plerumque Azpilcueta, ut ejuſmodi Nobiles ſolent privatis publicis-ve negotiis avocantibus. Eo igitur alibi rem aut Domeſticam, aut Publicam curante,perlata in Domum Xaveriam fuerit Romana de ortu & ſtirpe Xaverij percontatio: cui qui tunc illic fuerunt, reſponſum protinus, ut ſit, reddiderint eadem Latina lingua qua fuerat interrogatio

concepta : eoque reſponſo ingenuè expreſſerint quid vulgò crederetur de Franciſci Xaverij natali anno, cujus ipſi præſtare veritatem nollent : propterea que indicarent Doctorem Navarrum Romæ degentem, ex quo peti & ſperari certius de re illa teſtimonium poſſet. Reſcripti porrò iſtius Romam miſſi pariculum, ſive apographum, retinuerunt. Quod domum ſerò reverſus forte reperiens Ioannes Azpilcueta, id emendaverit, prout conſpicitur in Charta quam Moretus exſcripſit : delendo bis falſum aſſertum, & ſuperſcribendo lituræ, adſcribendoque in exteriori ora quod utrobique extare dictum eſt. Tum ne quis ſimili occaſione in poſterum erraret, aut dubitaret de ſuæ correctionis autoritate, Hiſpanica illic vulgari lingua inferiùs adjunxerit : quæ ibi affirmarentur, fuiſſe ſumpta è Patris ſui Libello, & ſui ipſius Manuali.

IV. Hæc utcumque negari nequeat quin ſint prona facto, & veri per quam ſimilia, æſtimantibus res ex vulgari uſu : tamen ſi quis pertinaciter reluctetur, haud contendam cum eo præfactiùs ; facileque me remittam ad concedendum : non à Ioanne Azpilcueta, ſed ab alio poſt ejus obitum in locũ ipſius ac poteſtatem ſuffecto, emendatam Chartam quam Moretus vidit. Emendatam autem ex viſis à Cenſore teſtimonijs Manualis Azpilcuetæ & Libelli laſſi : unde autoritas correctioni irrefragabilis accedit. Nec contra hoc militat ætas allegata Chartæ iſtius annorum nonaginta retrò numerandorum à proximè præterito Iubilæo 1675 : quaſi ex ea neceſſe ſit, jam tum eodem anno 1585. quo Charta conſcripta eſt, etiam eamdem fuiſſe correctam. Nihil eſt enim opus æquævam primæ Scripturæ fuiſſe correctionem. Satiſque conſtabit affirmationi Moreti de nonagenariâ ſenectute Chartæ quam vidit, ſua veritas, licet longè junior in ea deprehendatur antiqui erroris emendatio. Quin & hoc aliquantò ad rem noſtram videri poterit commodius. Si enim ſtatim à reſponſo Romam miſſo animadverſum ejus vitium fuiſſet, ſcripturi probabiliter hùc denuò fuerant autores Reſponſi, & officiosè declaraturi : quid poſt priores datas literas contigiſſet ipſis exploratius de propoſita Quæſtione cognoſcere.

Corre-

Digitized by Google

Correctione autem tantò ſerius poſt aliquot demùm annos facta, ſi ſuperſtites ij & præſentes fuerunt, vel rem obliteratam, vel non amplius integram exiſtimantes, iſto ſe teneri officio non putarint.

V. Perinde igitur mihi quidem eſt, Ioannes-ne Azpilcueta; an alius quilibet, autor exiſtimetur emendationis quæ in nuper prolato Monumento cernitur. Nec enim, utcumque ſit, de ipſius quidquam autoritate detrahitur; quippe quæ non à Cenſoris qualicumque perſona, ſed à fide allegatorum illic duorum indubitatiſſimæ veracitatis Teſtium ducitur. Quod ibi Cenſor aſſerit de S. Xaverij anno & die natali, depromere ſe affirmat ex Manuali Ioannis Azpilcuetæ, ex Libello Ioannis de Iaſſo: quorum hic S. Xaverij Genitor, ille Germanus major fuit. Vtervis horum ſpectaſſe potuit ſuis oculis S. Xaverium naſcentem; & ex certiſſima memoria tradere, quo ejus ortus die, menſe, anno evenerit. Parùm verò intereſt, talium-ne vox de hoc quod norunt affirmantium audiatur: an ſcriptum manu ipſorum teſtimonium recitetur. Quiſquis aut qualiſcumque tandem is eſt qui ſcripturam de S. Xaverij Natali veterem expunxit, interpolavit; gloſſemate inter verſus inſerto, verbis ad Chartæ oram è regione illitis, caſtigavit; idem ipſe quidquid novum profert, ſe hauſiſſe profitetur ex Iaſſi Libello, ex Azpilcuetę Fratris ſenioris Manuali. En unde illi fides ſit. Hinc quantævis firmitatis robur tali hujus affirmationi competit. Idque (quod magnoperè obſervandum arbitror) judicio eorum cuja res eſt, quorum præſertim intereſt, qui veri & legitimi à cunctis habentur iſtiuſmodi controverſiarum Arbitri.

VI. Conſideret hoc quæſo; & de eo, libera præjudicijs æquitate, ſyncerè decernat prudens Lector. Illuſtriſſimus Dominus Ioannes Antonius Comes Xaverij, Caput & Pater-familias hodiè vivens antiquiſſimæ ac nobiliſſimæ Domus Xaveriæ, inventam recens à ſe hanc in Tabulario domeſtico Chartam pro cerro & magni momenti teſtimonio habet: id monumentum indubitatæ fidei, autoritatis ſummæ putat eſſe; ut tale cuſtodit ſollicitè, fideliter oſtendit. Quis ejus in re tali judicium revocare in-

dubium, & ſuæ cenſuræ ſubiicere; exterus præſertim, & lato marium ac terrarum intervallo diſſitus, audeat? Periere dudum codicilli & commentarij privati de S. Xaverij ortu Ioannis de Iaſſo Patris, Ioannis Azpilcuetæ majoris fratris: qui ſi anno 1585. in manibus ſuperſtitum Domus ejus in illa degentium extitiſſent, ex ijs fuiſſet conſultanti Turſelino reſponſum. Sed illi tunc latebant: deinde, ut dixi, vel edaci temporis dente arroſi, vel alio abſumpti caſu, perierunt. Nunc eorum ſuper iſta re affirmatio hac charta repræſentatur. Exſcribitur in illa teſtimonium Ioannis de Iaſſo Parentis, Ioannis Azpilcuetæ Majoris natu Germani. Exſcriptum vero utrumque ſuffragium hic cernitur antiqua & authentica manu, quam Princeps hodiè Familiæ ex notis domeſticis pro verè avita & incunctanter credenda ſe profitetur agnoſcere. An reſtat pudenti & non improbæ recuſationi locus ullus? Equidem aſſeverare iterum auſim: ſi de correctione miſſi ad ſe reſponſi admoneri vel ſerò poſt ſuam editam Hiſtoriam quomodocumque Turſelinum contigiſſet, à quolibet è Domo Xaveria, nedum ab ejus Capite ac ſummo Moderatore, acquieturum illum ſubitò fuiſſe, & proxima editione quod ex mendoſo indicio poſuerat, mutaturum. Cur Nos hodiè minùs par aut major autoritas moveat? aut quare tergiverſemur in protinus amplexanda venerandaque proferente ſe nunc tandem quaſi è puteo Democriti, ubi per ſæculum demerſa jacuit, veritate?

VII. Nec curioſum aut moroſum eſſe convenit in argutando: cur hodie demùm prodit hoc ſcriptum? aut quibus latebris tanto tempore ſepultum manſit? Age, inſolitum-ne eſt magni uſus Scripturas diù latere, deſiderantium vota, inquirentium ſtudia fruſtrari; caſu poſtea emergere dum minimè ſperabatur, atque in ijs ipſis interdum reperiri locis, in quibus acri cura, indefeſſa, ſed irrita, ſæpe ac diù quæſitæ diligentia fuerant? Innumera referri eventuum iſtiuſmodi exempla poſſent: unum modò ponam ex Sacra Hiſtoria. Libro IV. Regum Capite XXII. mentio fit Libri cujuſdam in Templo Hieroſolymitano ab Helcia Pontifice, regnante Ioſia, fortuitò reperti; qui

Liber

Liber cum illic esset à principio: tamen sub tot alijs à Salomone Regibus visus non fuerat: Iosiæ demùm principatu detectus & prolatus. Licuisset-ne tunc argumentari: sub Ozia, sub Iosaphato, sub Ezechia, sub tam multis reliquis Regibus Iuda liber ille non comparuit. Igitur quando productus regnante Iosia est, reiici, explodi ut confictus & suppositicius debuit? Impiam & temerariam futuram exceptionem tam est evidens, quam ex sacris Oraculis certum, piè ac religiosè feciſſe sanctissimum illum Regem, qui summa veneratione repertum istud volumen excepit.

VIII. Pariter ergo gratè accipiamus & Nos beneficium sortis: credamus oculatis autoritatis idoneæ Testibus. Oblatum pro authentico à Principe Xaveriæ Familiæ Monumentum ne aspernemur. De re cuique domestica, ex visu affirmanti, fit injuria ni credatur. In hac Charta, verè allegari Tabulas arcanas Iassi Patris & Azpilcuetæ Fratris, de die atque anno 9. Xaverij natali, Illustrissimus Comes Ioannes Antonius Xaverius ait: atteſtantur Antonius Arrieta,& Iosephus Moretus, in vicinia Castri Xaverij Pompejopoli degentes, omni fide digni Societatis Iesu Sacerdotes. Credamus, acquiescamus, si quis pudor est, si qua humanæ fidei reverentia. Nec nobis arrogemus: Saniùs nos ex tanto intervallo de re ad Navarram pertinente posse arbitrari, quàm Viros gravissimos illic natos, educatos,degentes,præsenti conspectu edoctos, plena peritia instructos usuum, rituum, consuetudinum istius Domus & Regni: ex quorũ omnium inter se comparatorum à coràm intuentibus in unam consentaneam speciem concursu, evidentia exurgit, dubitare ipsos de re per experientiam sensuum perspectissima non sinens. Nos, etsi pleraque singularia quæ subjecta isthic oculis eos ad persuasionem irrecusabilem rapiunt, ex tanto hic spatio haud pari evidentia cernimus, decet tamen & par est, Gravium Virorum in re illic præsenti versantium testimonio deferre quantum ratio, usus, jus credulitatis humanæ, docilitatisque sapienti probitate ac verecundia temperatæ vulgò commendatum officium postulat.

IX. De-

IX. Denique ſi quis eo moveretur ad non credendum hactenus dictis, quod inter cæteras in apparatum Canonizationis S. Xaverij editas Scripturas, extat Cardinalis de Monte Relatio, in qua ejus S. Viri Natalis anno 1497. adſcribitur: næ is ſe rudem & hoſpitem in talibus, nec non ſuperſtitiosè pavidum monſtraret. Iſtiuſmodi Summaria Cauſarum in Sacræ Rotæ aut Congregationis Rituum Judicijs producta, in ijs quæ locum ac tempus ſpectant, è libris aut chartis oblatis, nulla nova inquiſitione de his inſtituta, deſcribuntur: ideoque nihilò majorem obtinent autoritatem, quàm quanta per ſe fides eſt primorum Autorum. Tantum vero abeſt, ut ſua ejus generis, aut ſuorum in cauſis talibus Præſidum vel Conſultorum dicta, Sacra Rituum Congregatio vim habere præjudiciorum irrefragabilium velit: ut ne Lectiones quidem quas Romano inſerit Breviario, quoad ea quæ Chronologicas rationes ſpectant, firmitatem habere prorſus ſacroſanctam, & uſquequaque indubitabilem jubeat.

X. Exemplum ejus ſapientiſſimæ moderationis extat perilluſtre in Sacris Faſtis die Februarij ſeptima, ubi Summarium Vitæ S. Romualdi recitandum inter ſacra officia proponitur, affirmans inter cætera: Sanctiſſimum venerabilis Ordinis Camaldulenſis Patriarcham: *Cum annos centum & viginti ageret; & centum ipſos in ſumma vitæ aſperitate Deo ſerviſſet, ad eum migraſſe, &c.* Cardinalis Baronius, qui aut ipſe inter Purpuratos Patres Sacris Ritibus Præfectos fuit; aut ſaltem illius Sacri Tribunalis jura & ſcita, ut habuit ſine dubio perſpectiſſima; ita ea obſervare & exequi neglexiſſe, haud credi ab ullo poteſt, judicium de hac nota temporis ſuum his verbis profert Tomo ſuorum Annalium XI. Ad annum 1027. Num. XIII. *Hoc anno ponitur obitus S. Romualdi: cujus vitam egregiam Petrus Damiani conſcripſit anno decimo quinto poſt ejus mortem. Verum cum dicit: vixiſſe annos centum viginti, numerum ejuſmodi non invenio.* Deinceps ratiocinari pergens demonſtrat, ex initio Vitæ Monaſticæ S. Romualdi ab ipſo Petro Damiani diſertè ſignato, ſi anni centum uſque ad ejuſdem obitum numerandi ſint, ſequi manifeſtè, ipſum

Petrum

Petrum Damiani qui vitam illius scripsit, & vidit eundem Canonizatum decennio priusquam scriberet, tamen ante ipsum fuisse mortuum. Vnde Nostri Bollandus & Henschenius Tomo secundo sui Februarij Pag. 103. ineluctabiliter evincunt, depravatum olim fuisse locum illum in Vita S. Romualdi per B. Petrum Damiani scripta : & argutè conjectantur ; cum Petrus Damiani rectè potuisset : *vixisse Romualdum annis* LXX, quemdam ejus Exscriptorem oscitantem C pro L substituendo, septuaginta in centum viginti commutasse, errore diù non animadverso : sed comparanti ritè omnia, tam evidenti, ut ejus hodiè falsitas nulla possit excusatione contegi.

XI. Cum ergo ne Liber quidem Ecclesiasticarum Precum, proxima licet Canonicis dignari veneratione solitus, si veterem de Natali S. Xaverij Opinionem è vulgatis exscriptam Historijs exhiberet, deterrere Nos, ut allato exemplo est comprobatum, minimè debuisset, quominus si qua certiora nacti essemus ejus rei documenta proferremus ; quantò minùs conturbari nos convenit, allegata Relatione Cardinalis de Monte? summæ illa quidem gravitatis autoritatisque in cæteris ad causam propriè pertinentibus cunctis, ubi de virtutibus Sanctissimi ejus Viri, & impetratis ejus oratione curationibus, mirisque plurimis testatissimis eventibus agitur : in quæstione autem Chronologica, quando aut famam sequitur olim sparsam, aut editas Narrationes citrà explorationem novam, relicta penes Autores fide, dicis tantum causa recitat, haud sanè volente valente ve prohibere, ne detecta posteriùs contraria veritas, & ostendatur palàm, & in locum sibi jure debitum, veteri errore aliquando convicto dejectoque, postliminio reducta reponatur.

CAP. X.

Chronologica Ordinatio Vitæ atque Actorum S. Xaverij ex Epocha veri Natalis ejus.

I. PRovectæ jam ulteriùs quàm aut mea inceptantis destinatio, aut argumenti fortasse natura poscebat Disputa-

putationis vela contrahendi tempus eſt, Portuſque ſubeundi, qui paratus & commodus è proximo invitans ſe oſtentat. In eo, prout ex Indiis reduces in Patriam Inſitores ſolent, evolvamus licet, ac diſtinctè luſtrata numeremus, æſtimemuſque quæ attulimus. Recenſeamus, inquam, & applicando ad Hiſtoriam aptemus quæ nos miſſum à Moreto monumentum omni dignum fide docuit. Natus in eo affirmatur, ex Iaſſi Patris & Azpilcuetæ fratris Majoris arcanis ſcriptis in unam aſſertionem conſpirantibus, S. Franciſcus Xaverius, die ſeptimo Aprilis Anni milleſimi quingenteſimi ſexti. Numeravit ille Chriſti Annus Cyclum Solis XIX. cum Litera Dominicali E: Cyclum vero Lunæ XI. Quorum concurſus Paſcha confert in diem viceſimum Aprilis. Feria igitur ſecunda Hebdomadæ quam vocamus *Paſſionis* ortus in hanc lucem eſt Indiarum Apoſtolus Xaverius. Idem ubi anno ejus ſæculi quarto & viceſimo ætatis attigiſſet octavum decimum, miſſu Iaſſi Parentis Lutetiam pervenit: unde cum eum anno pòſt altero aut tertio, circiter ſextum & viceſimum ſæculi fluentis, revocare Pater cogitaret, ab ea mente deductus eſt literis in tempore perlatis filiæ Magdalenæ Iaſſæ Xaveriæ jam Abbatiſſæ Gandienſium Excalceatarum, Virginis Sanctiſſimæ, quæ anno poſt hoc quinto circiter aut ſexto, Chriſti 1533, die 20. Ianuarij, morte felici ad Cœlum tranſiens, ibi à Deo impetravit converſionem Fratris Mundo plus nimium addicti. Ea contigit vertente fermè poſt Magdalenæ obitum anno; menſibus primis anni Chriſti 1534: quando ipſe Xaverius annum ætatis numerabat *ferè ſeptimum & vigeſimum*; ut exactè ſignavit id narrans Noſter Orlandinus: utique nondum inchoato vigeſimo octavo; quem die 7. Aprilis erat auſpicaturus. Pag. 24. v. 5.

II. Anno eodem, die 15. Auguſti menſis, Aſſumptæ in Cœlos Deiparæ ſacro, S. Xaverius in Monte Martyrum prima Societatis vota nuncupavit, cum S. Ignatio, & quinque alijs Socijs, Fabro, Lainio, Salmerone, Bobadilla, & Roderico: cum ipſe anni ætatis vigeſimi octavi quintum menſem ab octo diebus iniviſſet. Anno 1535. Idem S. Ignatio in Hiſpaniam proficiſcenti literas Fratri ſuo Majori

Ioan-

Ioanni Azpilcuetæ reddendas dedit die 25. Martij: duodecim diebus ante initium anni ætatis suæ vigesimi noni: quem cum absolvisset die 7. Aprilis recurrente anni sequentis 1536, sub finem ejusdem iter cum Socijs aggressus, Lutetia Venetias ad præstolantem ex condicto S. Ignatium pervenit Idibus Ianuariis 1537. duobus ferè mensibus prius quàm auspicaretur primum & trigesimum vitæ annum. Mox Romam per jejunium vernum cum Socijs octo, hærente Venetijs S. Ignatio, profectus; veneratus illic Summum Pontificem Paulum III. Venetijs se reddidit sub initium primi post trigesimum vitæ suæ anni; cujus mense tertio Sacerdos ritè consecratus est, ab Arbensi Episcopo Vincentio Negosantio: primitiasque Sacrificij paucis post mensibus Vicentiæ obtulit.

III. Annis inde paulò plus duobus, in varias, Infirmis ministrandi, concionandi, confessiones audiendi, Vicentiæ, Bononiæ, Romæ, functiones impensis, destinatus in Indias S. Xaverius, cum D. Petro Mascarenia Ioannis III. Lusitaniæ Regis in Vrbe Legato, Roma discedit, XVII. Kal. Aprilis Anni 1540; duobus omnino & viginti diebus ante principium anni ætatis suæ quarti & trigesimi. Pervenit Vlyssiponem sub finem Iunij; illicque toto reliquo anno, sæculi quadragesimo, moratus, sequenti 1541, septimo Idus Aprilis, ipso suo anniversario natali, annum inchoans ætatis quintum & trigesimum, solvit in Indiam. Goam appulit anno 1542. pridie nonas Maij, mense primo anni ætatis suæ Sexti & trigesimi.

IV. Varias hinc ejus per quadriennium Expeditiones, successuum in Christi gloriam & Regni ejus dilatationem ingentium fœcundas, Comorinensem, Travancoranam, Ceilanam, Meliaporensem, & si quas alias, subtiliter distinguere, apposita cuique sua temporis nota, plus tædij quàm operæpretij afferret. Est tamen cur istam diligentiam uni earum Amboinensi adhibeam, causa peculiaris. Anno igitur ineunte Christi 1546, Xaverius IV. Idus Ianuarij Malaca solvens, nongenta passuum millia minus sesquimestri emensus cursu, Insulam magnam, frequentem, & nobilem, Amboinum dictam, tenuit XVI. Kal. Martij; in eaque toto 14. Febr.

7. April. trimestri res magnas gerens, inivit septimo Idus Aprilis annum ætatis quadragesimum. Cuidam tamen Roderico, cujus testimonium ex Inquisitione apud Philippinas Insulas pro ejus Canonizatione legitimè habita recitavi superiùs Cap. VI. Quinquennio major est visus. Accersita videlicet ærumnis aliquanto exceedente verum ætatis modum senectutis specie.

V. Anno inde tertio, Christi 1549, Iaponiam cogitans, Cocino solvit Malacam versùs septimo Kal. Majas, ut ipse
25. April. scribit Ep. XI. Libri quarti novæ Collectionis. Inchoabat tunc annum tertium & quadragesimum ætatis: cujus quar-
15. Aug. tum mensem absolverat, quando XVIII. Kal. Sept. Assumptæ in Cœlum Deiparæ Sacra Luce, Cangoximam Iaponiæ portum appulit. Expleto in Iaponia biennio, tribusque ferè insuper mensibus, inde discessit Indiam repetens Novembri mense, Anno Christi 1551, mensem agens octavum quinti & quadragesimi vitæ anni. Goam pervenit mense Februario anni 1552: ubi delecto per Alfonsum Noroniam Indiæ Proregem Iacobo Pereria, qui Regis Lusitaniæ nomine Legationem ad Regem Sinarum obiret,
7. April. comitaturus ipsum Xaverius, VII. Idus Aprilis, quo die annum auspicabatur vitæ sextum & quadragesimum, Collegii Goani Rectorem, suique per instantis peregrinationis absentiam in regimine Societatis universæ per Indias Vicarium instituit Gasparem Barzæum. Extant ejus rei testes Literæ Lib. VI. Novæ Collectionis num. 2.

VI. Disiectis posteà invidia Præfecti Malacensis, Legationis Sinicæ consiliis, progressus in Sancianum Insulam, animo in Sinensem inde Continentem penetrandi, tanti cepti conatibus immoritur postridie Kalend. Decembris quatuor integris mensibus, & diebus præterea quinque priusquam annum ætatis septimum supra quadragesimum attingeret. Aptè in eum quadrante sacro illo elogio Libri Sapientiæ: *consummatus in brevi explevit tempora multa. Senectute* canus ille quidem *venerabili*, ut ibidem Au-
Cap. IV. 13. ctor canonicus loquitur, sed *non diuturna, neque annorum numero computata*. Nec nimis mirabitur quisquam, tot tam Barbaras Gentes adeò longinquis in Regionibus Christi

Re-

Regno adjungi potuisse per Virum Apostolicum, cui ad ætatem quinquagenariam triennium deesset; si ei veniat in mentem: Sanctum Carolum Borromæum, tot & ipsum tantisque rebus gestis, haud seniorem mortuum: Alexandrum verò Macedonem, tot Regnis Asiæ, Indiaque ipsa, bello perdomitis, decessisse anno ætatis tertio & trigesimo nondum expleto.

VII. Haud contemnendum postremò duxerim illud quasi dicam ΠΑΡΕΜΠΟΡΕΥΜΑ, quo uno Græci verbo multa hæc Latina colligunt: *non quæsitæ mercis auctarium vltrà votum Institoris ex occasione lucro appositum*: notitiam, inquam, ultrò ac supra spem nobis hoc monumento ingestam gradus cósanguinitatis quo P. Hieronymus Xaverius Sanctum Indiarum Apostolum contingebat. Alegambe & ex eo Sotuelus Nostri, in hujus elogio, illum *Magni Francisci Xaverij Indiarum Apostoli cognatum*, fuisse scribũt: non tacituri, si scirent, quod nunc docemur: ex Anna Francisci sorore natum ipsum. Nec degener Avunculo, navavit & ipse in Indijs operam; Mogolisque imperio subiectas Gentes Apostolicis diù laboribus excoluit. Scriptis quoque Libris clarus: sed multò clarior confessione generosa Christianæ Fidei coràm Tyranno & per se irato, & infesti Apostatæ fraudibus ac calumnijs in ipsum ita concitato, ut omnium opinione prorupturus in continuò jubendam ejus necem videretur. A quo tamen is, Deo cor Barbari moderante, se continuit. At aliàs idem Pater in regia Vrbe Lahore, irritati in se ob Evangelij Prædicationem Populi lapidationem vix salvus evasit. Tandem plenus meritis, Goæ anno 1617. placida morte defunctus, sanè dignissimus est cujus veros natales ex certo testimonio nunc primùm nos cognovisse, meritò gaudere debeamus.

LAVS DEO.

PRIMVS INDEX

Alphabeticus Duorum & quinquaginta è Societ. Ieſu, quorum Cædes ab Hæreticis in Fidei odium illatæ, hac Hiſtoria referuntur.

I. ALexius Delgadus Elvenſis Scholaris Soc. ab Hæreticis ſubmerſione peremptus die 15. Iul. 1570. Pag. 368. 399.

II. Alfonſus Fernandez dejectus ab Hæreticis in mare, multis horis innatans Deum laudando, tandem inter recitandũ Pſalmum quinquageſimum aquis hauſtus interijt die 14. Sep. Ann. 1571. p. 522.

III. Alfonſus Vaẽna Toletanus Coadjutor, arte Aurifex, triennio in Societate exacto, aquis extinguitur ab Hæreticis die 15. Iulij 1570. p. 368. 399.

IV. Alvarus Mendez Elvenſis in Soc. Scholaſticus, in Oceano Hæreticis mergentibus ſuffocatur die 15. Iul. 1570. p. 368. 400.

V. Amarus Vaz Portuenſis in Societate Coadjutor, demerſus ab Hæreticis 15. Iul. 1570. p. 368. 404.

VI. Andreas Gonzalvez natus in Vrbe Viana Diœceſis Eborenſis, Scholaris Soc. demerſus in odium Fidei die 15. Iul. 1570. pag. 368. 404.

VII. Andreas Pais Patria Luſitanus Projectus in mare ab Hæreticis ſub veſperam die 14. Sept. ann. 1571, perſtitit æquis innatans uſque ad noctem circiter mediam in Sanctis affectibus verbo expreſſis, quos qui audivit conſors periculi, poſtea caſu ſervatus, retulit. tandem Ieſum & Mariam invocans aquis abſorptus eſt. p. 523.

VIII. Antonius Correa Portuenſis Scholaſticus in Societate, prænunciatam ſibi dudum antea divinitus pro Chriſto mortem Libens alacerque perpeſſus eſt, præceps datus ab Hæreticis in mare, die 15. Iul. 1570. p. 322. 408.

IX. Antonius Fernandez ex oppido Montis-majoris Novi, Coadjutor, Faber Lignarius, in mare conjectus ab Hæreticis, die 15. Iul. 1570. p. 403.

X. Antonius Suarez Petraganenſis in Soc. Scholaris, obijt demerſus ab Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 396. 397.

XI. Benedictus de Caſtro natus Ca-

Cachimi, quod eſt oppiduũ Diœceſis Mirandenſis in Luſitania, novem annis in Soc. religiosè actis, magnam partem in ſtudijs Literarum, Magiſter Novitiorum ab Azevedio delectus, dum Crucifixi effigiem manu tenens fidem Catholicam profitetur, & Hæreticos increpat, ab ijs tribus globis plumbeis traiectus, & octo pugionum ictibus confoſſus, in fluctus adhuc ſpirans proijcitur die 15. Iul. 1570. p.343.

XII. Blaſius Riberius Bracarenſis in Soc. Coadjutor, cranio confracto ita ut cerebrum exiret, merſus ab Hæreticis ſuffocatur, die 15. Iul. 1570. p.350.

XIII. Didacus de Andrada ortus è Pago Petragano vulgò *Pedroga* dicto, Diœceſis Conimbricenſis, Sacerdos Societatis, idoneus ab Azevedio iudicatus qui Socijs ſub ſe præeſſet, deprehenſus ab Hæreticis dum confeſſiones audit, in odium eius Sancti Miniſterij multis confoſſus pugionum ictibus ejicitur in fluctus die 15. Iul. 1570. p.366.

XIV. Didacus Carvalius Luſitanus, Societatis Novitius in odium Fidei Catholicæ ab Hæreticis in mare proiectus ſuffocatur die 14. Sept. 1571. p.526.

XV. Didacus Perez Patriã Niſsá Pagum aut Oppidum in Prioratu Cratenſi habens, Scholaris Novitius Societatis dum Fidem profitetur transfixus haſta, & proiectus ab Hæreticis in mare, moritur die 15. Iul. 1570. p.343.

XVI. Dominicus Fernandez natus Villavitioſæ, in Soc. Coadiutor, ab Hæreticis in odium Fidei demerſus obijt die 15. Iul. 1570. p.368. 398.

XVII. Emanuël Alvarez Eborenſis in Soc. Coadjutor, ſigno Crucifixi alte ſublato dum Catholicos adhortatur, Hæreticos increpat, ab his humi dejectus crurum & brachiorũ crudeliſſimam cõfractionem fortiſſimè tolerat: & diù pòſt acerbiſſimos dolores etiam lætanter perfert. denique adhuc ſpirans proijcitur in mare die 15. Iul. 1570. p.346.349.359.

XVIII. Emanuël Fernandez natus Celorici, quod eſt oppidum Guardenſis Epiſcopatus in Luſitania, Scholaſticus in Soc. merſus ab Hæreticis odio Fidei moritur die 15. Iul. 1570. p.368.400.

XIX. Emanuël Paciechus in Soc. ſcholaris, ex Vrbe Zeita oriũdus, mari hauſtus obit, eò proiectus in odium Catholicę Fidei die 15. Iul. 1570. p.344.403.

XX. Emanuël Rodriquez Patriam habuit Alcochettam vulgò *Alcouchete* oppidum Luſitaniæ, Scholaſticus in Soc. ab Hæreticis ſubmergitur odio Fidei die 15. Iul. 1570. p.344.400.

XXI. Fer-

Digitized by Google

XXI. Ferdinandus Alvarez Luſitanus, Scholaris in Soc. votis poſt biennium emiſſis, demerſus ab Hæreticis, multis horis ſupernatans in continua Dei laude, tandem Pſalmorum verſus pronuncians mari hauſtus obit die 14. Sept. 1571. p. 523.

XXII. Ferdinandus Sanchez ortu Caſtellanus, in Soc. Scholaſticus, mari abſorptus perit demergentibus Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 368. 408.

XXIII. Franciſcus Alvarez Covillanius à Patria, oppido Covillano, dictus, Coadiutor in Soc. in mari ſubmergitur ab Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 368. 398.

XXIV. Franciſcus Caſtrius Luſitanus ex Arruda oppido Sacerdos in Societate, deprehenſus ab Hæreticis in Nave dum moribundum abſolvit, odio rabioſo ejus Sacræ functionis plus viginti gladiorum ictibus confoditur die 13. Sept. 1571. p. 473.

XXV. Franciſcus Magallanez Luſitanus ex Oppido Salacia, vulgo *Alcaſarſalis*, Scholaris in Soc. domo nobilis, & ob virtutem Azevedio gratiſſimus, præceps datus ab Hæreticis è Navi, aquis hauſtus interit, die 15. Iul. 570. p. 368. 401.

XXVI. Franciſcus Paulus, Novitius Soc. Ieſu in odium Fidei deiectus à Piratis Hæreticis in mare, moritur. die 13. Sept. 1571. pag. 483.

XXVII. Franciſcus Perez Godojus Turrigienſis ex Diœceſi Toletana, conſanguineus S. Thereſiæ, Scholaris Soc. Ieſu, ſe & Socios ad Dei amorem hortans, ab Hæreticis confoſſus, demergitur die 15. Iul. 1570. p. 415.

XXVIII. Gaſpar Alvarez Portuenſis in Soc. Coadiutor ab Hæreticis in odium Fidei mari merſus die 15. Iul. 1570. p. 368.

XXIX. Gaſpar Goiſius votis in Soc. poſt biennium emiſſis in Scholarium gradu, à Piratis Hæreticis de Navi deiectus necatur die 13. Sept. 1571. p. 473.

XXX. Gonſalvus Enriquez Portuenſis, Scholaris in Soc. in Diaconatus Ordinem promotus, moritur pro Chriſto merſus ab Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 344. 399.

XXXI. Gregorius Scrivanus Logronienſis, Caſtellanus, in Soc. Coadiutor, morbo decumbens dum Socij ad necem pro Chriſto raperentur, veſte raptim ſumpta eos ſequitur, & demerſus occumbit die 15. Iul. 1570. p. 368. 408.

XXXII. Ignatius Azevedius Portuenſis, Profeſſus quatuor Votorum, Viſitator Braſiliæ, Fidem Catholicam coram Hæreticis profitens, quinque magnis Vulneribus cadit, Deiparæ Sacram Imaginem manu tenens. die 15. Iul. 1570. p. 340. 341.

XXXIII. Ioan-

Digitized by Google

XXXIII. Ioannes Alvarez Lusitanus votis post biennium emissis in mare ab Hæreticis, coram quibus Fidem Catholicã generosè propugnaverat, in ejus odium dejectus moritur die 14. Sep. 1571. p. 520.

XXXIV. Ioannes Baptista de Zafra Toletanus, in Soc. Coadiutor, pro Christo moritur demersus ab Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 368. 417.

XXXV. Ioannes de Baëza Hispanus in odium Fidei ab Hæreticis mari mersus necatur die 15. Iul. 1570. p. 368.

XXXVI. Ioannes Fernandez Bracarensis, in Soc. Adiutor Laicus, ob Fidem ab Hæreticis demersus interit die 15. Iul. 1570. p. 368.

XXXVII. Ioannes Fernandez Vlyssiponensis, Scholaris in Soc. votis post biennium emissis, in odiũ Fidei necatur ab Hæreticis die 15. Iul. 1570. p. 368. 397.

XXXVIII. Ioannes à Sancto Martino Toletanus, ut Quidam produnt, ut Alij, Illescanus, in Soc. Scholaris; Projectus in mare ab Hæreticis, moritur, die 15. Iul. 1570. p. 368. 417.

XXXIX. Ioannes de Mayorga Oriundus ex Aragonia, in Soc. Coadiutor, arte Pictor, cruce manu prælata Fidem Catholicam Romanam coram Hæreticis profitens, ab ijs præceps in Caput de Nave detrusus, aquis suffocatur die 15. Iul. 1570. p. 345. 398.

XL. Ludovicus Correa Elborensis Scholaris in Soc. In odium Fidei de Navi projectus ab Hæreticis, & mari haustus die 15. Iul. 1570. p. 368. 400.

XLI. Marcus Caldeira, Scholaris Soc. natus in Oppido dicto *Terra da feyra*, Diœcesis Portuensis. prævisam multò ante & prædictam pro Christo necem Libens, & lætus subit die 15. Iul. 1570. p. 326. 368. 408.

XLII. Michaël Aragonius, natus Guissonæ in Diœcesi Vrgellensi, diu desideratã pro Christo mortem fortiter tulit, anno ab inita Soc. quinto, post tres in studio Theologiæ positos, de Navi præceps in fluctus ab Hæreticis datus die 13. Sept. 1571. p. 490. & seq.

XLIII. Nicolaus Dinis Brigantinus, Scholaris in Soc. quod à puero adhuc Sæcularis sæpe prædixerat, & ingressus Religionem clarè affirmavit: se Christi causa occidendum, generosè ab Hæreticis passus est. die 15. Iul. 1570. p. 368. 401.

XLIV. Petrus Diaz Sacerdos Societatis & Rector quatuordecim Sociorum, confossus ab Hæreticis in odium Religionis & Sacerdotij, mox in mare dejectus obit die 13. Sept. 1571. p. 473.

XLV. Petrus Diaz alius Iunior in Societate Clericus, fortiter Fidem

Fidem Romanã profitens,& Calvini errores execrans, à Calviniſtis in mare demerſus aquis hauſtus moritur die 14. Sept. 1571. p.526.527.

XLVI. Petrus Fernandez Luſitanus, in Soc. Coadjutor Novitius, modeſtia & fervore pro Chriſto patiendi mirabilis, dejectus ab Hæreticis in mare ſuffocatur die 14. Sept. 1571. p.520.

XLVII. Petrus Fontura Bracarenſis, in Soc. Coadjutor, In pœnam Crucifixi adorati, percutitur ab Hæreticis, acinace quo maxilla ejus inferior cum Lingua exſcinditur. Sic cruentus adhuc ſpirans in mare devolutus aquis ſepelitur. die 15.Iul.1570.p.350. 352.403.404.

XLVIII. Petrus Nunnez, non ut Aliqui perperàm ſcribũt, *Mugnoz*, Patriam habuit Fronteriam, oppidum Epiſcopatus Elvenſis, Scholaris in Soc. ab Hæreticis in mare præceps actus moritur die 15.Iul.1570.p.368.400.

XLIX. Sanjoannes Adoleſcens Avunculum ſequens Navarchum Onerariæ à Sancto Iacobo Nuncupatæ, admitti poſtulans in Societatem, ejus rei promiſſionem ab Azevedio accepit: ſed hoc mortuo recuſata vitæ venia ſæpius ab Hæreticis oblata,& obtruſa, Veſte Societatis induta ſe Socijs admiſcens, cum ijs in mare dejectus ſuffocatur. die 15. Iul. 1570. p.350. & quinque ſeq.

L. Simon Acoſta Portuéſis, in Soc. Coadjutor, benignè oblatam ab Hæreticis Vitam ſi Societati renunciaret, id renuens, & Fidem Catholicam Romanam generosè profitens, ab ijs jugulatus in fluctus abiicitur die 16. Iul. 1570. p.381.404.

LI. Simon Lopez Vrenienſis, in Soc. Scholaris, in odium Fidei abjectus in mare ab Hæreticis, moritur die 15. Iul.1570. p.368. 400.

LII. Stephanus Zuraire ortus è Vaſconia, Sartoris officium in Collegio Societatis Placentino laudabiliter exercens,revelatione divina cognoſcit & clarè prædicit, ſe cum Socijs in Nave Braſiliam petente capiendum, & in odium Fidei occidendum ab Hæreticis. Eventus oraculum probavit. nam expugnata à Calviniſtis Nave, Crucifixum manu tenens, & Fidem Catholicam profitens,ab ijs ſubmergitur,die 15.Iul. 1570. p.325.345.

Digitized by Google

INDEX SECVNDVS

Rerum Memorabilium in Libros IV. De Vita & Morte Ignatij Azevedij & Sociorum.

A

ALoysia Grimalda Genuensis, Vasci Cotinij uxor, testis oculata Cædis Duodecim Sociorum ab Hæreticis factæ, affirmat eam fuisse illatam in odium Fidei. Pag.529.

Americus Vespucius ad explorandam nuper detectam Brasiliam ab Emanuele Rege missus. p.127. 128.

Toti Cõtinenti Novæ, cujus Brasilia pars est, nomen suum communicat. p. 129.

Amnes duo, primus *Paræ* sive *Amazonum* dictus, alter *De la Plata*, hoc est Argenti, quasi duo Brachia Brasiliam amplectuntur. p.231.

Amnis Sancti Francisci descriptio. p.136.

Andreas Thevetus Rupellæ Vulgat Narrationem rerum Brasilicarum. p.282.

Antonij Pinerij Episcopi Mirandensis Viri Clarissimi, eloquentissimi, doctissimi, de Nicolao Dinis iudicium. p.402.

Ataydia Familia in Azevediam transfusa. p.3.

S. Augustini Promontorium suprema cuspis Trigoni Brasilici Orietem versus. p.132.458.

Azevediæ Familiæ antiquitas & claritas. p.3.

Azevedius. vide Franciscus, Hieronymus, Ignatius, Manuel.

B

BAltasar Alvarez Godoij Novitij Magister, ob observatum in ejus oculo vitium, procurat ei Missionem Brasilicam. p.416.

Mortuus biennio ante S. Theresiam non potuit Scripto prodere comunicatum sibi arcanò ab illa visum 40. Martyrum. p.449.

Baptismus non nisi diù probatis Brasilis collatus. p.152.

Bartholomæus de Martyribus O. P. Soc. Collegium Bracaræ fundat. p.84.

Beatrix de Madureira cum Viro in Matrimonio castitatem vovet p.6.

Die ante decennium prædicta, piè moritur. p.10.

Benearnia Provincia olim pars Regni Navarræ. p.467.

Brasilia primùm casu detecta à Petro Alvaro Caprali. p.124.

A primo inventore nominatur

Terra S. Crucis. p.127.
A Ligno Brasilo cujus ferax est, vulgari usu celebriorem appellationem accepit. p.130.131.
Brasiliæ situs, fines, latitudo & longitudo. p.131.132.
Periplus Brasiliæ à p. 133. ad 130
Cœli & Soli Brasilici qualitas. p.139.
Brasilarum Gentium numerus, varietas, & mores à p.140. ad 143.
Brasilis primi omnium Evangelium prædicarunt Patres Soc. Iesu. p.144.
Septem in Brasilia Societatis Stationes annis quatuordecim fundatæ à p.145. ad 148.
Peculiares difficultates Prædicationis Evangelicæ in Brasilia à p.148. ad 153.

C

CHristophori de Govea vitæ in Soc. Iesu laudabiliter transactæ Summa. p.8.
Christophorus Iaquæus Brasiliam missu Ioannis Tertij Regis Lusitaniæ lustrat. p.130.

D

DIdacus Fernandez, jejunium biduì solvere incipiens, audito Socios suos in mare ab Hæreticis demergi, repentè omissa mensa ad eos advolans, & ipse demergitur. p.519.
Natandi peritus per noctem. Classi se admovens in unam Navium inobservatus irrepit, Nautis illic se immiscens & pro uno illorum habitus. p.520.521.
Expositus à Piratis in ora Gallæciæ Conimbricam se confert. p.530.
Dilecti cognomen Didaco Perez ob suavitatem morum, dum viveret, inditum. p.344.

E

EManuël Nobrega cum quinque Socijs ad prædicandum Evangelium in Brasiliam appellit. p.144.
Quem modum tenuerit in docenda Gente desultoria, semper vaga, nusquam certas habente sedes. p.145. & seq.
Septem Residentias aut Collegia Soc. summo labore fundat. p.147. 148.
Lapsum Adolescentis Seminaristę miro modo emendat, à p.198. ad 202.
Tamuyos infensos Lusitanis Barbaros, summo suo periculo, successu bono adit. p.195.
Mirantibus & percontantibus Barbaris quomodo posset castè vivere inter continuas peccandi occasiones, saccum plenum ciliciis, flagellis & similibus mortificationis instrumentis monstrat. p.196.

S. Fran-

Digitized by Google

F

S. FRanciſcus Borgia Azevedium adhuc Theologiæ ſtudentem Primum Rectorem Collegij Vlyſſiponenſis fieri curat.p.49.
Factus Generalis Soc. eundem Viſitatorem in Braſiliam mittit. pag.119.
Inde reducem offert B. Pio V. impetrans ei à Pontifice quæ opus erant pro Braſilia.p.113.
Recuſat indicere ſuffragia pro Azevedio, Martyrem credens. pag.433.
Franciſcus ſuccedit in Maioratu Domus Azevediæ Ignatio fratri melioribus auſpicijs, non interrupta ut prius ſucceſſione, quam in Nepotem hodie ſuperſtitem Franciſcum propagavit.p.20.
Fontis eruptio mirabilis ex altari ubi Sacrum fiebat, in ipſo conſecrationis momento.p.189.

G

GAſpar Gonzalvius viſa trium Sociorum nece, metu paris ſortis, veſte Societatis ignavè abiecta, turbæ ſe nautarum immiſcet: & cum ijs ſtatim demerſus interit. pag.474.
Non propterea planè deſperandum de eius æterna ſalute. p.484.
Gonzalvus Coellius Braſiliam iuſſu Regis Emanuelis luſtrat.p.129.
Gregorius Scrivanus Coadiutor Societatis, ex morbo decumbens cum Socij ad necem irent, raptim injecta ſibi veſte, infirmitatem eluctans, ſequitur.p.358.

H

HEnricus Nunnez de Govea vitam licentiorè, auditis Franciſci Stradæ concionibus, emendat.p.6.
Liberos utriuſque ſexus plures ad pietatem tam ſolicitè inſtituit, ut omnes ſponte in diverſas Religioſas Familias ſint ingreſſi.p.78.
Ignatio Azevedio ſuadet ut non prius Conjugium ineat, quam Dei ſuper ea re voluntatem in ſpiritualibus Exercitijs exploraverit. pag.13.
Morbo ex caritate miniſtrandi peſte affectis contracto, ſanctè moritur, votis Societatis Ieſu emiſſis. pag.9.
Tria ſibi Divinitus revelata & eventu deinde comprobata, Vxori moriens comunicat.p.10.
Cadaver ejus decennio poſt ſepulturam incorruptum & ſuave olens repertum ibidem.
Hieronymus Azevedius in India militans, dum eſt mortuus ejus frater Major Ignatius, eum ſibi apparentem Glorioſum videt.p.452.
Eum ſibi Patronum adſciſcens, & ejus iconem continuè geſtans, cum dignitates & victorias, tum felicem denique mortem impetrat. p.453.

Digitized by Google

I

IAcobus Soria (alijs Ioannes Soradictus) Archithalaſſus Rupellenſium conſtituitur à Regina Navarræ Ioanna. p.270.
Solvit in Canarias animo intercipiendi in tranſitu Ieſuitas multos quos audierat à Vaſconcelio in Braſiliam duci. p.271.
Scriptò ſe profitetur Hoſtem capitaliſſimum Ieſuitarum. p.292.
Progreditur cum quinque Navibus ad Inſulam Materiam: ſed à Vaſconcelio inde contrà prodeunte cum decem navibus, fugatur. p.312.
Nave qua Ieſuitæ 40. vehebantur, expugnata, poſt vitam reliquis Deditis conceſſam, Nominatim iubet omnes Ieſuitas interfici, quoniam ij pravam doctrinam papiſticam diſſeminare in Braſilia volebant. p.365.
Ejus crudelitas in tot inermibus necandis, Reginæ Navarræ haud probata. p.420.
In rabiem actus, maximo adſtantium terrore, infeliciſſimè moritur. p.425.
Idiogus, mendoſa Literarum traiectione deformatum nomen ex, Godojus, in Actis Canonizationis S. Thereſiæ. p.409.
Ignatius Azevedius à prima pubertate votum concipit cilicij candidi diù noctuque continuè geſtandi in honorem Immaculatæ Deiparæ. p.24.
Huius voti Legitima remiſſio cū offerretur, ipſe id mutari præoptavit in obligationem recitandi quotidie tota vita Roſarij & Officij Conceptionis Immaculatæ. p.25.
Emancipatus à Patre anno ætatis 19. & liberam magni cenſus adminiſtrationem nactus, laudabiliter in omni genere ſe gerit. p.45.
In Exercitijs ſpiritualibus ſummo fervore obitis decernit abdicare res & ſpes humanas. p.17.
Maioratum Azevediæ Familiæ Franciſco fratri minori cedit. p.20
Societatem Ieſu ingreditur. p.21.
Artes humiles Sartoris Sutoris & ſimiles ſui deprimendi & exercendæ caritatis cauſa, in Tirocinio addiſcit, & tota vita exercet. p.23.38.206.
Orationi & mortificationi ferventiſſimè & perſeverantiſſimè ſe impendit. p.28.29.
Amiſſam inde valetudinem miro modo recuperat. p.34.
In ſtudijs prudenter præfert utilia ſpecioſis. p.41.
Fit primus Rector Collegij Vlyſſiponenſis. p.50.
Provinciæ Luſitaniæ Viceprovincialis præficitur. p.57.
Ejus tum Rectoris inſignis caritas in tres miſerrimos Infirmos. p.63.
Expetitus ab Archiepiſcopo Bracarenſi, è Domo Profeſſa S. Rochi Bracaram ſe confert. p.75.

Vti-

Digitized by Google

Vtiles ejus ibi labores in Pagis & in Vrbe. p.76.82.92.
Bracarenſe Collegium primus regit. p.86.
Ejus in iſto regimine ſtrenuitas, Caritas, Humilitas, in Deo fiducia, Patientia, Prudentia illuſtribus exemplis probatæ. p.86.87.94.95.96.
Barcellæ per quadrageſimam cõcionatur mirabili magnarum virtutum exemplo, & Animarum fructu. p.88.91.93.
Pradum amnem imbribus tumidum momento translatus in adverſam ripam cum Socio ſine Nave traijcit. p.89.
Cavadum flumen altum & rapidum traiiciens cum multis in Cimba, præſentiſſimum periculum incurrentis in Cimbam magnæ Arboris eluvione portatæ, à ſe & alijs mirabiliter depellit. p.98.
Arcana Cordium videt. p.99.
Profeſſionem Votorum quatuor emittit 9. Apr. ann. 1564. p.104.106.
Mittitur Romam Procurator Indiarum & Braſiliæ. p.115.
Romæ à S. Franc. Borgia Generali impetrat Miſſionem in Braſiliam. p.116.
Viſitator Braſiliæ cum plena poteſtate à S. Franc. Borgia conſtituitur. p.119.
Navigans in Braſiliam apud Heſperidas Inſulas obiter rem bene gerit. p.122.
In Braſilia Conſtitutiones S. Ignatij primus promulgat & declarat. p.157.
Mirabiliter à Monſtri Marini periculo ſe & Socios ſervat. p.171.
Ianuarienſe Soc. Collegium à Rege Sebaſtiano fundatum, inchoat. p.178.
Miſſionarijs Braſilicis Leges præſcribit. p.184.& ſeq.
Criminationes Malevolorum in Soc. diluit. p.194.
A Congregatione Provinciali Romam Legatus, verſus Europam ſolvit poſt ferè biennem in Braſilia moram. p.204.205.
Energumenum Bracaræ flagello, Eboræ Roſario, liberat. p.100.216.
Romæ impetrat copiam expingendæ Imaginis B. Virginis à S. Luca pictæ. p.213.
Favor in eum B. Pij V. Sum. Pont. p.214.215.
Septuaginta Socios ad Expeditionem Braſilicam per Hiſpaniam collectos, in Villa Valroſana quinque Menſibus ad perfectionem inſtituit. p.227.
Magnis ibi è Cœlo conſolationibus recreatur, & Epiſtolas caritate ardentes ſcribit. p.248.
Solvens Vlyſſipone cum 39. Socijs, in Nave formam Collegij Soc. inſtituit. p.257.& ſeq.
Nautas & Vectores ibidẽ utiliſſimè ad pietatẽ excolit. p.258.& ſeq.

In Insula Materia cum Socijs apostolicè laborat. p. 265.
Accipit ibi revelationem instantis sibi & Socijs Martyrij ad summam 40. unde quatuor metu mortis recedentibus totidem alios substituit. p. 228. 301.
Terzacortij in Palma Insula iteratum è Cœlo indicium audit imminentis pro Christo necis. p. 321.
Occiditur ab Hæreticis Fidem Catholicam profitens. p. 340.
Nec morienti nec mortuo extorquere queunt Hęretici Imaginem Deiparæ. p. 340. 352.
Corpus mortui in mare deiectum aquis innatat, brachia in crucis formam extendit; dextra Imaginem Deiparę altè sublatam ostentat. p. 353.
Post mortem intrans Cœlum cum palma in manu ostenditur in visu S. Theresiæ. p. 445.
Apparet statim à morte Minori Fratri Hieronymo Azevedio in Indijs militanti. p. 452.
Videt illum moriens in Nave Anglica Captivus Ioannes Madureira Sacerdos Soc. Iesu, è Cœlo ad se consolandum venientem. p. 454.
Ioannes Bolæus Hæreticus Catholicum Simulans Lusitanos in Brasilia pervertere conatur. p. 278.
Detegitur & confutatur à Ludovico Grana Soc. Iesu Sacerdote. p. 280.
Post simulatam pœnitentiam confessi erroris, iterum in relapsu deprehensus, à Leitonio Episcopo Brasiliæ coniicitur in Carcerem. p. 281.
Toto novennio palàm in Hæresi pertinax, à Mendo Sa Brasiliæ Prætore capitali supplicio affici jussus; Iosephi Anchietæ precibus finalis in morte conversionis gratiam accipit. p. 282.
Ioannes Capdevilius Benearnensis, Navem Prætoris Brasiliæ Vascelij expugnat. p. 469.
Repertos in ea Iesuitas à venia Deditis cæteris concessa excipit missus ab eo Navarchus. p. 501.
Decretum & executioni mandari ceptum novem Sociorum suspendium remittit, spe ab ijs numerandæ pecuniæ. p. 502.
Spe frustratus, eos inedia bidui maceratos in mare proiici iubet. p. 512.
Revertens præda dives in Patriâ, obiter admotus Oræ Gallæciæ captivis inutilibus classem exonerat. p. 528.
Paulò post reditum, rixa temerè contracta, ictu securis impœnitens occiditur. p. 531. 532.
Ioannis Lerij Relatio Eventuum Brasilienssium edita Rupellæ. p. 282.
Ioannes Madureira Henrici Goveæ filius ex optima institutionis domesticæ Disciplina Societatem ingre-

ingreditur. p.8.
Clarus in ea rebus Geſtis necem Azevedij obitam pro Chriſto, verſibus celebrat. p.8. 454.
Dum in Braſiliam navigat ab Hæreticis captus, in Nave moritur, viſo prius ad ſe in Cœlos comitandum apparente ſibi Azevedio cum Socijs. p.8.454.
Ioannes Calvinus quatuor è ſuis Geneva mittit in Braſiliam ad ſuam ibi Hæreſim ſerendam. p.274.
Ioannes Sancius unus è Comitibus Azevedij, ad Culinæ miniſteria ab Hæreticis reſervatur. p.367.
Ducitur Rupellam & ibi Liber dimiſſus, redit in Luſitaniam. p. 421.
Quòd novenniò poſt egreſſus è Societate fuerit, non infirmat ejus fidem teſtimonij, ex quo multa hac Hiſtoria narrata, ſunt cognita. p. 422.
Ioſephus Anchieta ſcribens ad S. Ignatium ſummam Piratiningani Collegij Paupertatem oſtendit, ea gaudens & glorians. p.154.
Angelica puritate inter obſcœniſſima Gentis ſpurciſſimæ exempla vivit. p.196.
Ejus de Azevedio judicium. p. 173.
Ioannem Bolæum Hæreticum relapſum, & novem in carcere annis contumacem, in morte ad reſipiſcentiàm miro ſucceſſu diſponit. p. 282.

L

Leo Henricius ſpectaculo charitatis Azevedij in Ægro curando mirè movetur. p.65.
Leonardus Nunnius è Braſilia miſſus ad S. Ignatium, naufragio perit. p.120.
Lucas Pinellus Sacerdos Soc. Ieſu quid Geneva tranſiens audierit: quaſque invitationes ad Apoſtaſiam repulerit. p.286.288.
Ludovicus Gonzalvius Aſſiſtens Luſitaniæ Roma evocatur à Catherina Auſtriaca Sebaſtiani Regis Matre, ut ſit Magiſter eiuſdem Sebaſtiani. p.220.
Mandatum accipit à B. Pio V. procurandi Matrimonium Regis Sebaſtiani cum Margarita Valeſia Caroli IX. Regis Galliæ Sorore. p.221.
Id etſi quantum poterat feciſſet, fruſtrà, ob contrarios quorumdam conatus, Roma monitus queri de ſe Pontificem quaſi mandatum neglexiſſet, ſuadet mitti à Rege Sebaſtiano Azevedium Romam cum mandatis ſuper hoc. Sed res diſijcitur. p.222.
Ludovicus Grana Superior Reſidentiæ S. Vincentij, Bolæum Hæreſim ibi ſpargentem detegit & confutat. p.280.
Ludovicus Vaſconcellius Prætor deſtinatur in Braſiliam. p.223.
Solvens benignè Azevedio offert receptum in ſuam Claſſem ejus & Cun-

Cunctorum Sociorum. p.250.
Eam deinde Azevedio gratiam pro tribus & viginti tantùm ſuorum acceptante, cum his ſolvit Vlyſſipone Vaſconcelius. p.256.
Materiam appulſus cognoſcit de Claſſe Piratarum Rupellenſium circum Canarias vagante. p.266.
Claſſi Piraticæ Navium quinque ad Materiam prodire auſæ, Prætor Vaſconcelius cum decem contra navibus occurrit, & eam fugat. p.312.
Solvens è Portu Materiæ cum Claſſe regia verſus Braſiliam gravi peſtilentia conflictari ſuos dolet ad Caput viride. p.456.
E Braſiliæ conſpectu & proxima vicinia bis vento repulſus, Angram ægrè ſe recipit. p.458.
Claſſe in unam redacta Navem, vela dat è Portu Angrenſi in Braſiliam 6. Sept. 1571. p.463.
Oppugnatus à quinque Navibus Piratæ Capdevilij, fortiſſimè dimicans occiditur. die 13. Sept. p.469.470.

M

MAlafaya vetus ſtirps in Azevediam transfuſa. p.3.
Manuél Azevedius Ignatio Primogenito adhuc 19. annorum adoleſcenti, Liberam Maioratus adminiſtrationem permittit. p.4.
Maragnonium Inſula Braſiliæ. p. 133.
Martinus Alphonſus de Souſa Miſſu Regis Ioannis III. diligentiſſimè Braſiliam explorat. p.130.
Michaël Aragonius adhuc adoleſcens ſæcularis, accepta publicè iniquiſſimè alapa, Amicos ulciſci volentes cohibet, proſtratus in genua malam alteram Percuſſori cædendam obvertit. p.491.
Quinto initæ Societatis anno, ſtudij Theologici tertio, in Azevedij Comitatum adſciſcitur. p.492.
Relictus in Inſula Materia, cognoſcit ex oculatis Teſtibus, & ad Socios Valentinos ſcribit, Azevedij & Sociorum necem; inconſolabiliter deflens amiſſam occaſionem pro Chriſto moriendi. p. 494.
Vide reliqua in priore Indice.

N

NIcolaus Durandus Villagagno facultatem à Carolo IX. impetrat Novæ Coloniæ in aliquo non occupato Americæ litore fundandæ. p.272.
Vt favorem ad id ſibi neceſſarium Amiralij Colinij conciliet, huic promittit effecturum, ut ſecundum Calvini Leges in ea Colonia viveretur. p.273.
Occupat Inſulam ad fauces fluminis Ianuarij, Arce in ea conſtructa, quam Colinianum Munimentum vocat. p.273.274.
Scribit inde ad Calvinum Hæreſiar-

Digitized by

ſiarcham orans ut ſuæ ſectæ Magiſtros ad ſe mittat. p. 274.
Miſſos à Calvino quatuor Hæreſeos Doctores excipit, à quibus palàm celebratę Calviniſticę Cœnæ intereſt. p. 275.
Ob hæc increpitus à Cardinali Lotharingo Miniſtros abigit. p. 278.
Videri poteſt ſerió emendaſſe quæ homo militaris per imprudentiam in Religione peccaverat. nam impensè laudatur ab Hiſtoricis Luſitanis. p. 277.

O

ORphana Puella Sebaſtianum Lopez opportuno dicto à necis periculo liberat. p. 526.
Orphanarum Cura Franciſco Caſtrio committitur. p. 256.
Orphanus puer, cujus nomen ignoratur, Petro Diazio ab Hæreticis in odium Fidei occiſo indivulsè adhærens, ſimul cum eo confoſſus moritur. p. 477.

P

PEtri Craſſi militis Hæretici Carnificis Catholicorum, pœna mors infelix. p. 532.
Petrus Diazius è Schola Theologiæ in Culinam relegatus à Præpoſitis, non alia quàm ejus probandi cauſa: per annum ibi miniſtrat ſumma ſedulitate & pace. p. 485.
Procurator Collegij Conimbricenſis nuſquam interrupta mentis cum Deo conjunctione res prudenter gerit. p. 486.
Pacandarum perturbationum in ijs quos confitentes audiret miram habuit gratiam. p. 488.
Cætera vide in priore Indice.
Petrus Fernandez Sardina primus Epiſcopus Braſiliæ, cum centum Comitibus, voratus ab Anthropophagis Braſilis p. 150.
Petrus Leitonius Epiſcopus Braſiliæ. p. 168.
Ioannem Bolæum Hæreſim inter Luſitanos ſerentem Carceri mancipat. p. 281.
Petrus Lopez de Souſa Miſſu Regis Ioannis III. Braſiliam luſtrat. p. 130.

Q

QVadrageſimæ conciones qua contentione, quanta abſtinentia, quo ſucceſſu obierit Azevedius Barcellæ. p. 88. 91. 93.
Quadraginta, ſe ijs annumerato, Socios ſecum odio Fidei necandos bis divina revelatione præcognoſcit Azevedius. p. 228. 301. 321.
Quadragenarium numerum, uno Sociorum neci ſubtracto, quis ultrò ſubintrans expleverit. p. 351. 352. & ſeq.
Quatuor è Percuſſoribus Azevedij cæcitate ſubita percuſſi. p. 340.
Quatuor à Calvino miſſi Hæreſeos Ma-

Magiſtri Cœnam Calviniſticam in Braſilia celebrant: ſed mox inſe diſcordes, inde eiiciuntur. p. 276. 278.

R

Rodericus de Acugna Archiepiſcopus tunc Bracarenſis, poſtea Vlyſſiponenſis, nominat Azevedium Martyrem in Libro edito. p. 429.
Idem iuratus affirmat: Conſtitutionem B. Pij V. qua meminit quorumdam è Soc. *qui ſe ut verbum Dei efficaciùs in Indijs Occidentalibus plantarent, voluntario Martyrio ſuppoſuerint* deſignare Azevedium & Socios. p. 439.
Aſſerit etiam pariter juratus, quatuor è percuſſoribus Azevedij cæcitate ſubita percuſſos. p. 340.
Ingens ejus probitas autoritas & eruditio. p. 440.

S

S. Sebaſtianus peculiaris Braſiliæ Patronus. p. 164.
Ejus ope cum alias multas Luſitani Victorias de Barbaris reportarunt: tum menſe Iulio anni 1566. quatuor Lembis Claſſem hoſtilem plus centum & octoginta navium fugarunt. p. 164.
Die ipſius Feſti anniverſario Luſitani duas Arces Barbarorum munitiſſimas expugnant anno 1567. p. 165.
Ex eo nominatur Nova Vrbis condita ad flumen Ianuarium, Sebaſtianopolis dicta. p. 178.
Sebaſtianus Luſitaniæ Rex Azevedium maximi facit, & eum cum mandatis arcanis mittere Romam deſtinat, p. 218. 222.
Ex Azevedij conſilio multa in uſu Braſiliæ decernit. p. 209. 210.
Collegio Soc. in Vrbe S. Salvatoris Bayenſi annuum vectigal attribuit. p. 153.
Collegium Novum magnum in Nova Vrbe Sebaſtianopoli fundat. p. 179.
Sebaſtianus Lopez poſt bidui inediam ſe reficiens, audito Socios ab Hæreticis demergi, ad eos properans fit ſortis ipſorum particeps. p. 519. 520.
Multis horis innatans, piæ mortis trium Sociorum teſtis efficitur. p. 522. 523.
Inde poſt noctem mediam Claſſi Malacia tardatæ natatu ſe admovens, ab ejus ingreſſu repellitur. p. 525.
Receptum tandem nactus in Scapha, Clam in Navem quæ fuerat Vazconcelij irrepit. p. 526.
Expoſitus in Ora Gallæciæ, Conimbricam & inde Vlyſſiponem ſe confert. p. 528. 530.
Relatio ab eo dictata, & Romam miſſa, Hiſtoriam Necis pro Chriſto duodecim Sociorum docet. p. 462. 524.

Semi-

Digitized by Google

Seminariorum in Braſilia neceſſitas, difficultas, uſus, ſucceſſuſque optimus. p.153.202.

T

TErzacortij Palmæ Inſulæ Pagi Toparcha humaniſſimo hoſpitio Azevedium & totum ejus Comitatum excipit diebus quinque. p.309.317.327.

V

VEſtem Societatis, ex morbo decumbentes Gregorius Scrivanus & Alvarus Mendez, raptim induunt ne occaſionem Martyrij amittant. p.358.

Veſte Societatis ignavè abjecta Gaſpar Gonzalvius ſibi mortem quam timebat accelerat, & ejus Decus infeliciſſimè amittit. p. 474.

Veſtem Societatis forte repertam induit Sanjoannes Adoleſcens, & per eam adipiſcitur gloriam toleratæ pro Chriſto necis. p.374.

	Errata	*ſic*	*Corrige*
P. 32.v.23.	proſcriptis		præſcriptis
P.394.v.16.	omonymiam		homonymiam
P.575.v.28.	aſpernendam		aſpernandam
Ibid.v.33.	contiuui		continui

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google